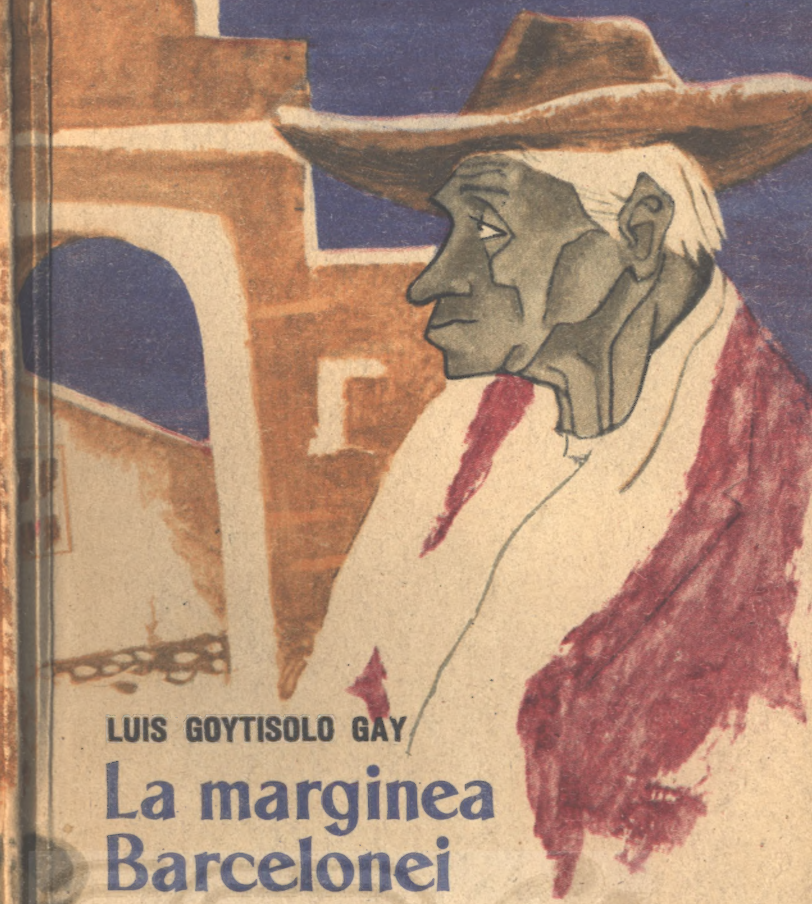

LEI 5,20

LUIS GOYTISOLO GAY • LA MARGINEA BARCELONEI

LUIS GOYTISOLO GAY

La marginea Barcelonei

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta de *Sergiu Georgescu*

Las afueras
Editorial Seix Barral S. A.
Barcelona — 1958

LUIS GOYTISOLO-GAY

LA MARGINEA BARCELONEI

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

București — 1961

În romîneşte de

Iulia Soare şi *Paul Teodorescu*

Tabloul vieţii sociale şi culturale a Spaniei, aflată de atîţia ani sub dictatura fascistă a lui Franco, este neînchipuit de sumbru. „Pentru mine — notează un recent călător francez prin această ţară — Spania este ţinutul cel mai tragic, cel mai apăsat din cîte am cunoscut. Nimic nu izbuteşte aici să ascundă mizeria cea mai desăvîrşită, ca şi bogăţia cea mai obraznică" *. Teroarea poliţistă, incultura (există în Spania numeroşi analfabeţi), religia sînt mijloacele prin care regimul îşi menţine dominaţia asupra unei populaţii pe care-o exploatează fără nici un scrupul, spre folosul unor grupuri restrînse de mari capitalişti. Opoziţia faţă de această stare de lucruri nu a putut fi niciodată înăbuşită, în ciuda asprelor măsuri represive, adoptate de oficialităţile franchiste. Deşi în ilegalitate, Partidul Comunist Spaniol se situează în fruntea luptei împotriva dictaturii fasciste, coalizînd toate forţele democratice din ţară. Desigur, în condiţiile date, această luptă e foarte dificilă şi rezultatele ei imediate nu pot fi încă apreciate cu exactitate. Se constată însă, pe plan cultural, un oarecare reviriment, mai ales în ultimii ani, o mai mare îndrăzneală în exprimarea unor idei sau atitudini

*) ***Spania fără miraje*** **de Jean Bloch Michel (*Preuves*, ianuarie 1961)**

neconforme punctului de vedere oficial. Acelaşi Jean Bloch Michel scrie în impresiile sale de călătorie: „Sigur e că mulţi intelectuali spanioli... au ştiut să ducă o activitate vie, surprinzătoare... Da, în ciuda cenzurii, viaţa culturală a Spaniei n-a putut fi cu totul strangulată."

În literatură, de pildă, pe lîngă numeroasele cărţi conformiste, lipsite de altfel de orice valoare, apar din cînd în cînd şi opere în care tragedia Spaniei de azi îşi găseşte o reflectare realistă. Nu poate fi vorba, fireşte, de exprimarea directă a protestului împotriva regimului (cenzura ar împiedica publicarea unei asemenea cărţi şi pentru autor riscurile nu s-ar opri aici). E posibilă, în schimb, descrierea vieţii cotidiene, de adîncă mizerie, a populaţiei exploatate, monotonia, lipsa de orizont, atmosfera înăbuşitoare care apasă atît satul, cît şi oraşul spaniol. O încercare deosebit de interesantă în acest sens o reprezintă romanul tînărului scriitor spaniol Luis Goytisolo-Gay *Las afueras* (*La marginea Barcelonei*) apărut la Barcelona, în decembrie 1958. Modalitatea aleasă de romancier — o împletire a realismului minuţios cu epica de sugestie şi de atmosferă — permite exprimarea indirectă, dar relativ uşor de identificat a unei poziţii sociale opuse celei preconizate de cercurile guvernante. Constatarea aceasta, dedusă din realitatea artistică a cărţii, autorul o sprijină îndeajuns de explicit atunci cînd, în cursul unui interviu *, răspunde la întrebarea: «Sînteţi partizan al „artei pentru artă" ori al „artei sociale"?» «De „artă pentru artă"

---

*) Acest interviu a apărut în revista *Insula* din Madrid, nr. 146, (15 ianuarie 1959)

cred că nici nu merită să vorbim. În ceea ce priveşte termenul „artă socială", adevărul este că nu-l înţeleg. Arta este totdeauna socială. Sînt pentru realism. Pentru scriitorul timpurilor noastre... important este în primul rînd să abordeze realitatea, s-o analizeze, aproape ca un om de ştiinţă. Dacă analiza este inteligentă şi cinstită, rezultatul ei implică o luare de poziţie. Ceea ce se numeşte intenţia scriitorului — presupunînd că sînt folosite criterii cinstite — îmi pare un fapt impus de realitate şi, în consecinţă, fundamental obiectiv.»

Cel mai tînăr dintre copiii unei familii de origine bască, stabilită la Barcelona, Luis Goytisolo-Gay, s-a născut în capitala catalană la 17 martie 1935 şi a debutat timpuriu în literatură, publicînd în 1955 prima sa povestire. În 1956 a primit premiul *Sesamo*, iar în 1958, premiul *Biblioteca Breve*, pentru romanul *La marginea Barcelonei*, care a fost primit în cercurile intelectuale catalane ca un adevărat eveniment literar. Foarte curînd însă, tînărul scriitor nonconformist a devenit suspect pentru organele poliţieneşti franchiste, fiind arestat la începutul anului 1960. Măsura aceasta a fost ţinută secretă şi despre ea s-a aflat doar cu prilejul scrisorii de protest adresate ziarului *El Pueblo* de către fraţii scriitorului (Juan Goytisolo, cunoscut romancier, stabilit în Franţa, şi José Augustin, poet). Pus provizoriu în libertate, Luis Goytisolo urmează să fie judecat în cadrul procesului intentat unui grup de intelectuali progresişti.

Fără a conţine, cum spuneam, un protest direct, *La marginea Barcelonei* prezintă, cu mijloacele unui remarcabil talent epic, o imagine autentică a Spaniei de azi. E descrisă viaţa rurală în care persistă rînduieli

semifeudale; sînt surprinse însă şi manifestările unei tendinţe spontane a ţăranilor spre forme ale cooperaţiei. Ceea ce e predominant în viziunea scriitorului asupra satului e atmosfera de stagnare, impresia de circuit închis, în care situaţiile se repetă, obsedant. In fiecare duminică ţăranii se adună la „Cafeneaua Modernă", joacă domino sau licitaţie; bătrînii stau retraşi în colţul lor şi povestesc molcom întîmplări de altădată. Săptămînile şi lunile se scurg monotone, şi în acest flux tulbure, nediferenţiat, se topesc şi precarele distracţii duminicale. Cîte un eveniment tragic (un mutilat de război, care locuia într-un şopron şi trăia din mila consătenilor, se spînzură) e primit fără uimire, fără revoltă, ca un lucru aproape firesc. Altădată, tot la „Cazinoul" sătesc, Mingo Cabot află de moartea unui bătrîn, Patacó: «Apoi ceru detalii şi află că Patacó fusese găsit în dimineaţa aceea pe cîmp, cu sapa în mînă. Căzuse ca un cal. Şi ce avea să se întîmple cu pămîntul? Nu era pămîntul lui? Nu, doamne fereşte! E drept că se numea „Mas Patacó", după tatăl lui. care-l lucrase în arendă. Se născuse şi el acolo şi-l lucrase, pînă-l doborîse munca...»

Drama aceasta a ţăranului fără pămînt (a lucra un teren „în arendă" înseamnă a-l lucra „în parte", dîndu-i stăpînului dijmă) e o dramă a alienării, a înstrăinării omului de propria sa esenţă. Destinul tragic al celui care, silit să muncească peste puteri, îşi pierde condiţia de om e sugerat de scriitor cu fineţe. Insuşi bătrînul Mingo Cabot va scăpa într-o zi sapa din mînă şi va cădea epuizat tot „ca un cal". Simbolul este evident: „Intr-o zi, întinse braţul şi vru să ridice sapa prinzînd-o de capătul cozii. Dar încheietura îl durea şi

după ce vîntură de cîteva ori sapa o lăsă să cadă brusc de la o înălţime de numai două palme. Incercă de trei ori, apoi se trînti lîngă grajd, pe o grămadă de fîn... Inchise ochii şi rămase nemişcat, alungînd doar muştele cu un gest, aşa cum fac caii".

De atunci, pe Mingo îl va obseda continuu moartea lui Patacó.

La „Cazino", „le punea întrebări bătrînilor şi le cerea să-i repete toată povestea".

— Şi zi, a murit ca un cal, aşa-i?

— Cum ai spus?

— Ca un cal.

— Ca un cal? A, da! Ca un cal; s-a prăbuşit lîngă hotar.

— Ca un cal. Şi nu avea nici familie, nici pămînt, nu-i aşa?

Unii ţărani părăsesc satul devenind proletari ai oraşului. Viaţa lor rămîne însă la fel de mizeră, de ternă, lipsită de orice perspectivă. Deosebit de puternică e imaginea Barcelonei aşa cum se desprinde ea din paginile romanului lui Goytisolo. E surprinsă, şi perfect integrată atmosferei cărţii, luminozitatea tulbure a marelui port mediteranean (şi deşi e vorba de un port, marea e absentă din carte, viaţa oraşului se desfăşoară între zidurile cenuşii care nu lasă privirile să rătăcească spre largile orizonturi marine). O descriere a Barcelonei văzută de la distanţă condensează, şi pe latura simbolului, viziunea scriitorului: „In fund, se zărea oraşul, cu toate coşurile fabricilor şi cu geamurile lui sclipitoare. Părea o întindere imensă de forme care se descompuneau sub ceaţa cenuşie şi fumegau împrăştiate ca resturile unui incendiu." Existenţa omului simplu e şi

în mediul citadin supusă alienării. Antonio, singurul personaj al cărții care pare a fi reprezentantul mișcării muncitorești ilegale (scriitorul nu poate decît să sugereze aceasta), rostește la un moment dat o replică semnificativă, în care e reluat simbolul „vieții de cal“: «Iți aduci aminte de bunicul nostru? — întrebă Antonio. Toată ziua spunea: „Cînd eram eu tînăr!...“ „Ei, dac-aș fi tînăr!...“ Uite, eu sînt tînăr și vezi și tu că mă plimb toată ziua de acasă la fabrică, de la fabrică acasă... Muncești ca să ai ce mînca, mănînci ca să poți munci mai departe, și o tot duci așa pînă te pomenești deodată că nu mai ești tînăr, pînă îmbătrînești ca bunicul și nu mai ești bun de nimic, fiindcă ai dus greul toată viața ca o vită...»

Scriitorul descrie cu pătrundere și psihologia claselor „de mijloc“, cu limitările ei caracteristice. Interesantă este analiza mecanismelor iluziei, pe care o încearcă prezentîndu-l pe micul rentier don Augusto. Aproape ruinat după războiul civil, acesta trăiește cu mirajul vechii lui poziții sociale de om bogat. Don Augusto își petrece vremea compunînd un fantezist tratat de economie politică și jucînd modeste sume la bursă („căci“, spune el, „pentru mine, munca cea mai potrivită e speculația“). Nu uită totuși să strîngă pe furiș, cînd merge pe stradă, „hîrtii, bucăți de pingele sau bucăți de metal. După ce făcea un stoc mai mare, se tîrguia cu diverși negustori de vechituri și-l vindea celui care plătea mai bine“. Existența lui, făcută din iluzii și mici manii, e în fond de o cumplită goliciune. Bătrînul rentier îngrijește o plantă agățătoare, un „indrișaim“ care acoperă, cu florile sale roșcate, un zid pustiu și urît. Intr-o dimineață cînd iese în grădină să stropească planta pe care-i plăcea s-o contemple îndelung, constată că ea a fost smulsă. Zidul lepros, cu tencuiala mîncată, îi apare așa cum e în realitate. Cine a smuls indrișaimul? Don Augusto crede că soția sa, cu care întreține relații de suspiciune reciprocă și de dușmănie, adeseori întîlnite în mariajele de tip burghez. Scriitorul însă nu precizează. E și acesta un simbol, sugerat cu discreție. Iluzia poate modifica, pentru un timp, aparențele, realitatea însă rămîne aceeași, asemenea zidului cenușiu, care se prăbușește încetul cu încetul.

Remarcabilă pentru un scriitor atît de tînăr (*La marginea Barcelonei* a fost publicată cînd autorul avea 23 de ani!) este intuiția bătrîneții, cu încremenirea mentalității, care poate fi văzută din unghiul tragicului (Mingo Cabot) sau din unghiul unui comic cu accente grave (Don Augusto, micul rentier). Vîrsta copilăriei e și ea reprezentată în carte. O caracteristică izbitoare a copilului, așa cum îl descrie Goytisolo, este închiderea lui în tăcere. Micul Bernardo, a cărui dragoste și-o dispută cei doi bunici ai săi, don Augusto și doña Magdalena, nu rostește, de-a lungul capitolului în care apare, nici un cuvînt, deși bătrînii îi adresează, fiecare, lungi monologuri. Se degajă, din această muțenie a copilului, un sentiment de tristețe copleșitoare: copilăria lui e strivită, însingurată, lividă. Celălalt Bernardo, al cărui tată — Ciriaco — e arestat pentru furt, își petrece copilăria de semivagabond pe străzile aglomerate ale Barcelonei, seara ducîndu-se, timid spectator, «la „Gran Monte Carlo“, un local mare, cît un garaj, unde erau înșirate tot felul de jocuri de masă. Acolo se întîlneau băieții mai mari și beau bere la tejgheaua cea mică de la intrare, jucau biliard și fotbal de masă...». O

singurătate, de care el nu-şi poate da seama, îi apasă copilăria. E o dramă obiectivă aici, pe care scriitorul ştie s-o pună în evidenţă cu mijloace sobre, fără exagerări patetice.

La marginea Barcelonei e, în primul rînd, un „roman de atmosferă". Modalităţile direct epice se împletesc cu sugestia şi simbolul — folosite pentru a releifa mai pregnant anumite aspecte sau sensuri ale realităţii descrise. Compunerea unui asemenea tip de roman i-a permis scriitorului să încerce o construcţie ingenioasă: fiecare capitol are o perfectă independenţă epică faţă de celelalte ca şi cum ar fi o nuvelă de sine stătătoare. Sub nume identice, apar personaje diferite şi ca structură sufletească şi ca poziţie în societate. Poate că autorul a intenţionat să sublinieze prin această voită identitate „nominală" a personajelor diversitatea destinelor omeneşti în funcţie de apartenenţa lor socială. Adevărata unitate a cărţii stă însă nu în compoziţia, ci în atmosfera ei. Simţim, citind *La marginea Barcelonei*, teribila tragedie a Spaniei franchiste: lipsa de orizont, închiderea, inerţia. E o curgere lentă în care vieţi omeneşti se pierd fără sens, în care idealuri se risipesc fără urmă, o curgere într-un prezent continuu întunecat. Oamenilor pe care îi înfăţişează Goytisolo, dimensiunea viitorului le e refuzată. Latura de protest e implicată într-o asemenea descriere a personajelor. O viaţă lipsită de aspiraţii nu poate fi decît consecinţa unei brutale frustaţii de ordin social şi uman. Totuşi, o undă de pesimism amar se desprinde din viziunea scriitorului, o anume neîncredere în forţa omului de a se smulge din pasivitate. Trebuie arătat, de asemenea, că lipsa obiectivă de perspective, de viitor, o regăsim

în cazul tuturor eroilor lui Goytisolo, cu diferenţieri care ţin mai mult de nuanţă decît de esenţă. Se produce astfel o anume confuzie cu privire la destinul social al personajelor, a căror existenţă e în mod identic — pe plan spiritual, fireşte — sortită unei monotonii sumbre, de infern. Iar vinovaţii de această stare de lucruri nu sînt niciodată indicaţi, nici măcar sugeraţi.

Semnificativă prin laturile ei critice, cartea lui Goytisolo-Gay se resimte de limitele semnalate, explicabile într-o bună măsură dacă ne gîndim la condiţiile în care e silit să creeze scriitorul. Realitatea sumbră de azi nu poate înăbuşi speranţa Spaniei într-un viitor mai bun, pentru apropierea căruia, pe zi ce trece, poporul îşi intensifică lupta.

Matei Călinescu

1.

De departe, nu se zărea din clădire decît turnul, îmbrăcat în viţă sălbatică, înălţîndu-se deasupra copacilor din grădină. Apoi drumul cotea în unghi drept prin miriştе şi deodată clădirea întreagă îţi ieşea în faţă, sus pe coastă, dominînd dependinţele, grajdurile şi şoproanele luminate şi încălzite de soarele amiezii. Era o construcţie din secolul al nouăsprezecelea, jumătate conac, jumătate vilă. De acolo, de pe miriște, avea înfăţişarea ei de totdeauna. Acum însă, nu ieşea fum pe coş, nu se auzeau nici glasuri, nici lătrat de cîini şi nici nu se vedeau rufe albe puse la uscat pe sîrmele întinse deasupra parapetului ariei.

Cînd Victor se ivi pe şosea, cîteva rîndunele se desprinseră de pe firele de telegraf şi, îndată după aceea, ca un ecou, un alt nor de păsări se ridică din smochini ţipînd înspăimîntate. Poarta era închisă şi ferestrele străluceau în bătaia soarelui palid. Pînă şi aici se auzea ţîrîitul greierilor, monoton şi neîntrerupt ca o emanaţie a miriştei uscate şi a colinelor domoale, cu contururi nedesluşite.

Victor îşi scoase cravata şi o puse jos, pe treptele de la intrare, împreună cu haina şi valijoara.

Apoi o porni agale prin arie, plimbîndu-şi privirea peste curţile părăginite, sperietorile de păsări alcătuite din pari avînd în vîrf o tigaie şi la mijloc un şomoiog de paie, iazul cu apa lui întunecată, care proiecta reflexe fugare pe pereţii albi ai grajdului... Coteţul de păsări era gol, plin de găinaţ uscat, adunat în cocoloşi ca de rumeguş. O adiere uşoară legăna sîrmele aducînd pînă la el aroma caldă a smochinilor.

Intră în şopron, se aşeză şi-şi aprinse o ţigară, ferind flacăra de vînt. În jurul lui era întuneric ; mirosea a fîn uscat şi a cărămidă caldă. Viespile zumzăiau între ţigle. Din penumbră începură să se desluşească, treptat, o grămadă de lemne, o iesle mîncată de carii şi o roată de căruţă culcată pe paiele tocate de pe jos. Victor stinse chibritul şi-l aruncă, fumegînd încă. În clipa aceea auzi în spatele lui paşi uşori şi mărunţi, abia perceptibili.

O fetiţă se oprise în prag şi-l privea. Era desculţă ; părul ei despletit şi blond părea aproape alb în razele soarelui, care cădeau ca o pulbere. Îl privea în tăcere, lingîndu-şi încheieturile degetelor.

— Ia te uită ! zise Victor. Îţi mai aminteşti de mine ?

Înaintă cîţiva paşi spre ea. Fetiţa se sprijini de perete, zîmbi şi dădu afirmativ din cap. Ochii ei, aproape acoperiţi de şuviţele dese, străluceau.

— Ia spune, cum mă cheamă ? Nu-ţi mai aminteşti, nu-i aşa ? Eu, în schimb, ştiu că te cheamă Dina. Vezi că-mi aduc aminte de tine ?

Şi nici pe părinţii tăi şi nici pe bunicul tău nu i-am uitat.

Fetiţa ridică din umeri şi continuă să zîmbească. Purta o rochie veche, spălată de atîtea ori, încît devenise aproape transparentă. Victor o întrebă unde era taică-său.

— Nu este, spuse ea.

Răspunsese cu voce scăzută, ca şi cum şi-ar fi vorbit ei însăşi.

— Cum adică ? Nu-i acasă ? E plecat ?

Ea ridică iar din umeri, continuînd să zîmbească. Victor spuse :

— Şi maică-ta ?

Atunci fata întinse braţul într-un gest vag :

— Acolo.

— Hai să mergem, spuse Victor.

Casa dijmaşilor era clădită pe versantul opus, ascunsă între stejari ; pînă acolo erau vreo sută de metri, pe un drum de ţară, pornit dintre curţi, ca o prelungire a ariei. Stejarii îşi aplecau crengile deasupra drumului, brăzdîndu-l cu umbre mişcătoare. Soarele se strecura printre frunze împroşcînd sclipiri puternice.

— Mă primiţi la voi pentru un timp ? întrebă Victor.

Copila i-o luase înainte păşind mărunt şi uşor, fără zgomot, ca un căţel. Ţîrîitul greierilor năvăli din nou spre ei, de pretutindeni.

Drumul coti şi la capătul lui se ivi casa. O femeie cu o legătură de lemne sub braţ apăru dintre stejari şi-i aşteptă la marginea drumului.

— Domnişorul Victor ! spuse ea. Cînd aţi venit?

Schimbă poziţia lemnelor de sub braţ, le sprijini pe şold şi-şi trecu mîna dreaptă peste şorţ înainte de a i-o întinde lui Victor.

— Ce faci, Claudina ? întrebă Victor. Cum o mai duci ?

Era o femeie tînără încă, deşi asta părea greu de crezut. Trupul îi era deformat, obrazul veşted, mîinile vînjoase şi aspre ca de bărbat. Rîdea, dar numai cu gura.

— Şi doamna ce face ? întrebă ea, întorcîndu-şi capul într-o parte ca să se ferească de o rază jucăuşă de soare.

— Bine, spuse Victor. Dar acum am venit singur. Aş vrea să mănînc la dumneavoastră ; pot să dorm într-o cameră de la parter, indiferent care. N-am să-ţi dau prea multă bătaie de cap, Claudina... Ştiu să-mi fac şi singur patul.

— Se poate, vai de mine ! spuse ea. Dina are să vă aducă mîncarea. Doar nu stăm degeaba aici.

Părul negru şi despletit îi cădea peste faţă şi ea îl aduna cu un gest nervos şi rapid, ca şi cînd ar fi vrut să prindă ceva din zbor.

— Nu-mi trebuie nimic, aşa am hotărît. De altfel îmi place mai mult aşa, crede-mă, spuse Victor. Dă-mi voie...

Vru să-i ia legătura de lemne, dar Claudina se împotrivi :

— Nu, nu ! Asta ar mai lipsi.

Victor începu să rîdă.

— Mă faci să mă simt mai bătrîn decît sînt, zise el.

O luară spre casă. Un bătrîn şedea în poartă pe un scaun împletit. Doi cîini se repeziră spre ei lătrînd. Găinile o luară la fugă, cotcodăcind speriate.

— Ce face Ciriac ? Ce face taică-său ? întrebă Victor, ridicînd vocea pentru a acoperi lătratul cîinilor.

— Tăceţi ! strigă Claudina către dulăi. Socru-meu ? Ce-a făcut totdeauna. De pe scaun la masă; de la masă pe scaun, de pe scaun în pat... Nu-nţelege nimic.

Bătrînul ţinea mîinile împreunate pe capătul unui băţ şi-şi sprijinea bărbia pe mîini, cu trupul uşor aplecat înainte. Cînd îl văzu, în ochii lui stinşi apăru un fel de licărire. Făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să se ridice.

— Lasă, stai liniştit, spuse Victor apropiindu-se de el. Arăţi ca un flăcău, Domingo !

— V-a recunoscut, spuse Claudina în spatele lui. Mare minune...

Cîinii nu mai lătrau ; se gudurau supuşi în jurul lui, schelălăind uşor şi mirosindu-l. Dina îi mîngîia pe gît şi le spunea ceva în şoaptă, aruncînd priviri furişe spre Victor. Bătrînul zîmbi şi mormăi ceva cu glas răguşit.

— Spune că l-a cunoscut pe tatăl dumitale, pe don Augusto. S-au jucat împreună cînd erau copii.

Bătrînul îi privea cu ochi rătăciți, încuviințînd din cap. Apoi vorbi din nou. „Împreună", auziră cei doi. Claudina spuse :

— Noi am văzut că nu mai dați pe aici și am crezut că ați uitat de moșie... Îl tot întrebam pe administrator și ne spunea că sînteți la Barcelona, la Sitges [1]... Niciodată nu ne-a spus c-o să veniți și pe la noi.

— Ei lasă, acuma rămîn mai multă vreme și-ai să te saturi de mine, răspunse Victor rîzînd. Se uită la ceas. E tîrziu, nu-i așa ? Mă duc să mă schimb și mă-ntorc într-o clipă. Dar dacă masa e gata înainte, începeți fără mine. Pot să mănînc și singur.

— Nu știu dacă o să vă placă ce am gătit azi, domnișorule. Dacă ne-ați fi dat de veste... Știți doar cam ce mîncăm noi...

— O să-mi placă, nu-ți face griji. Cînd eram copil fugeam de acasă ca să mănînc cu țăranii. Întreabă-l pe tatăl dumitale, spuse el și se îndepărtă.

Claudina îl mai întrebă :

— Vreți să vă ajut să scoateți bagajele din mașină ?

— E cam greu să scot ceva din mașină, strigă Victor peste umăr. Am venit cu trenul.

„Cu trenul ?" se întrebă Claudina. Tot satul vorbea despre asta. De ce ? De ce venise cu trenul ? S-ar putea spune că acesta era acum

1 Localitate din apropierea Barcelonei, vestită pentru frumusețea plajei *Poniente*.

singurul subiect de discuție. „De ce să vii cu trenul cînd ai mașină ?", se întrebau oamenii. Din sat pînă în La Mata faci mai bine de o oră și de la calea ferată de pe coastă pînă în sat, o altă jumătate de oră cu autobuzul. Pentru un om nevoiaș merge, dar... cînd ai mașină ?!

Deși La Mata își pierduse vechiul prestigiu în ochii celor din sat, rămînea totuși La Mata, și oamenii o mai foloseau și acum drept termen de comparație ori de cîte ori doreau să exprime mărimea unui lucru : „Cam cît La Mata" ziceau ei și puneau la inimă tot ce se întîmpla acolo. Îl cunoșteau cu toții pe Victor și țăranii ceva mai în vîrstă își aminteau și de don Augusto. Puțini erau bătrînii care să nu fi putut spune : „Am muncit la ei, am lucrat bucata aceea de pămînt pe vremea lui don Augusto". De altfel, în copilărie, singurii tovarăși de joacă ai lui Victor fuseseră copiii din sat. Nu exista școală, și copiii se jucau toată ziua. Se încăierau între ei, semănau porumb și răsădeau legume în luminișurile din pădure, pe care le transformau în mici grădini îngrijite cu atenție, se scăldau în rîu, se duceau la cîmp cu oamenii mari, chipurile să le dea o mînă de ajutor, beau din urcioare și mîncau morcovi, culcați pe o rînă. Apoi don Augusto îl trimise pe Victor intern la un colegiu din Barcelona, și întîlnirile cu ceilalți copii deveniră din ce în ce mai rare. „Ehei, spuneau bătrînii, don Augusto era un domn adevărat." Dar într-o zi don Augusto plecă și nu se mai întoarse. Cînd

războiul[1] luă sfîrşit, oamenii din sat aflară că don Augusto murise, cîteva luni mai-nainte în Franţa, la San Rafael[2], localitate pe care n-o cunoştea nimeni şi pe care, cu timpul, începură s-o confunde. „A murit la San Adrian“[3], ajunseră ei să spună în cele din urmă.

După moartea lui, La Mata n-a mai fost niciodată ce fusese odinioară. Pe pămînturile acelea, pe care altădată munceau peste douăzeci de ţărani, lucra acum o singură familie şi rostul ei era mai curînd să le păzească. Pădurea şi mărăcinii invadară curînd ogoarele. În anii de burlăcie, Victor aduse casei unele modificări, instală o cameră de baie cu pereţii de un albastru fumuriu şi moderniză bucătăria. Dar în ciuda aşteptărilor, după ce se căsători, nu mai veni decît foarte rar pe acasă. Vizitele lui erau scurte, şi în sat îşi făcea rareori apariţia. Oamenii spuneau că se mulţumea să administreze numai averea neveste-si, că aproape totul era proprietatea ei, fiindcă don Augusto pierduse mulţi bani în ultimii ani. Bătrînii clătinau din cap şi oftau. De cîte ori nu-i spuseseră ei... Dacă don Augusto i-ar fi ascultat... Pămîntul de aici era prost, foarte prost, nici vorbă că nu putea să aducă vreun venit. Acum La Mata era năpădită, înghiţită de pădure, şi oamenii nu-i mai călcau hotarele decît toamna, cînd umblau după ciuperci sau cînd porneau la vînătoare.

De la un timp, umbla zvonul că Victor nu se mai înţelegea cu nevastă-sa. De fapt lucrurile astea se ştiau doar din palavrele servitoarelor pe care cei doi soţi le angajau din sat pentru scurtul răstimp pe care-l petreceau la moşie. Sigur era doar că n-aveau copii. E drept că nu-şi arătau prea multă dragoste unul altuia cînd erau împreună, dar asta nu însemna nimic, dat fiind că lumea îi văzuse foarte rar împreună şi anume cînd treceau prin sat şi se opreau să cumpere cîte ceva. Soţia lui Victor era blondă, fină şi mai mult semeaţă decît frumoasă. Se plimba prin prăvălii cu mîinile în buzunare, cu privirile aţintite asupra mărfii, fără să le ridice vreodată spre chipurile oamenilor. „Dă-mi asta şi asta“, spunea ea. Victor o urma, plătea, deschidea uşa în faţa ei şi la plecare răspundea bineţelor cu privirea recunoscătoare a celui căruia i s-a făcut

---

1 Aici, ca şi în celelalte pagini ale cărţii, autorul se referă la Războiul naţional revoluţionar al poporului spaniol care a avut loc între anii 1936 şi 1939.

În anul 1936 forţele reacţionare fasciste din Spania au dezlănţuit o rebeliune împotriva guvernului Frontului Popular care păşise la efectuarea unor reforme democratice în ţară. Timp de aproape trei ani poporul spaniol a dus un eroic război de eliberare naţională împotriva rebelilor fascişti spanioli şi străini.

Cu ajutorul intervenţiei militare italo-germane, rebelii au instaurat, în martie 1939, dictatura fascistă a călăului Franco.

În 1939, după înfrîngerea Frontului Popular antifascist din Spania de către rebelii franchişti şi intervenţioniştii germani şi italieni, rămăşiţele forţelor republicane au trecut în Franţa.

2 *Saint-Raphaël* — oraş situat în sud-estul Franţei, pe Coasta de Azur.

3 *San Adrian* — numele mai multor localităţi din Spania, dintre care una (San Adrian de Besós) este situată la o depărtare de numai cîţiva km de Barcelona.

un serviciu. Trecuse cam multişor de la ultima lor vizită în La Mata şi nimeni nu-şi amintea exact cînd anume avusese loc. Cu atît mai curios li se părea că după o absenţă atît de îndelungată, venise singur şi în felul acela. Toată lumea se întreba în sat: „De ce a venit singur şi de ce a luat trenul ? Doar e căsătorit şi are maşină".

Era timpul culesului viilor şi în gară se nimeriseră oameni din sat care predau lăzi cu struguri. Aşa se face că îl văzură încă înainte de a coborî pe peron, pe platforma unui vagon de clasa a treia, în timp ce locomotiva îşi încetinea mersul, apoi se oprea şuierînd şi scîrţîind din frîne. Părea mai slab, îmbătrînit, tîmplele începeau să-i încărunţească. Era acesta un amănunt ciudat ? Doar şi domnii simt trecerea anilor. Da, Victor era, nu încăpea îndoială. „S-a întors la moşie, povestiră ei mai tîrziu comentînd ştirea. A venit azi dimineaţă şi nu avea alt bagaj decît o valijoară îmbrăcată în foaie de cort."

Victor se îndreptă spre ieşire în urma tuturor. În timp ce traversa sala de aşteptare îl văzură dîndu-se la o parte pentru a lăsa să treacă nişte băieţi care se îmbrînceau să ajungă mai repede la casa de bilete. Cînd se pomeni dincolo de gară, o luă pe lîngă gardul care despărţea strada de linia ferată. Şoseaua se întindea înghesuită între gardul acela şi un şir de case albe, însorite. Gardul era vopsit în cenuşiu şi şipcile lui se proiectau ca nişte dungi subţiri pe pietrele pavajului. Printre şipci, dincolo de calea ferată, dincolo de plaja albă şi pustie se zărea marea, albastră şi liniştită.

Trenul se puse din nou în mişcare şi şuieratul locomotivei şi ţăcănitul roţilor acoperiră toate celelalte zgomote. Luneca, negru şi duduind, de-a lungul gardului, tîrîndu-şi vagoanele unul după altul, din ce în ce mai repede. Cîteva suluri de fum zăboviră deasupra străzii, întunecînd-o, apoi se destrămară ca zborul unei păsări. Şi treptat, pe măsură ce trenul se îndepărta, zgomotele familiare înviară din nou ; se auzi o voce care spunea ceva, soneria unei biciclete, clocotul valurilor care se spărgeau pe plajă. Soarele dogorea puternic şi pescăruşii ţipau, adunaţi deasupra apei înspumate. Nisipul de pe plajă era foarte fin şi forma dune mici printre care creşteau scaieţi şi buruieni. Doi cîini se opriseră lîngă o barcă răsturnată şi se miroseau excitaţi.

În piaţa vastă şi prăfuită din faţa gării aşteptau autobuzele. Erau mari, hodorogite şi semănau cu nişte dirijabile. Autobuzul în care trebuia să se urce Victor era aproape plin cînd se apropie el şi gata de plecare. Un băiat căra bagajele pe acoperiş şi şoferul aştepta lîngă scară, mestecînd un chiştoc de ţigară.

— Mai stăm mult ? întrebă Victor.

Apoi se urcă în maşină şi-şi căută un loc aplecînd capul să nu se lovească de capotă. Toată lumea vorbea în acelaşi timp, toată lumea se cunoştea : erau femei, care se îmbrînceau să-şi aşeze copiii, să-şi instaleze coşurile şi găinile legate de picioare, erau bărbaţi cu nevestele lor, bătrîni care arătau ca toţi bătrînii. În sfîrşit, şoferul se aşeză la volan şi autobuzul porni. Ogoarele, şo-

seaua străjuită de platani, pîrîul care se rostogolea printre anini, viile, cîte o pădurice de pini pe vîrful dealurilor, toate defilară prin fața lor. Oamenii tăcură treptat. Victor privea pe fereastră. „Ședea alături de mine, spuneau mai tîrziu toți țăranii. Se uita pe fereastră și fuma ; a fumat pînă am ajuns în sat."

Sosirea lui Victor stîrnea interes nu atît ca fapt în sine, ci ca un indiciu ; semnificația ei ascunsă putea să fie foarte gravă. Mai tîrziu, cînd oamenii se obișnuiră cu prezența lui Victor și văzură că nu se petrece nimic deosebit, întîmplarea își pierdu interesul și fu dată uitării, destrămîndu-se treptat ca o dîră de fum. Sosirea lui Victor fusese senzațională mai ales prin felul în care își făcuse el apariția, după o absență atît de lungă. Tocmai fiindcă răsărise din nou printre ei cu atîta simplitate, presupunerile oamenilor fură atît de numeroase și atît de variate. Bărbații discutară chestiunea la cafenea după ce terminară lucrul, iar femeile, ah, ele avuseseră timp pînă atunci s-o întoarcă pe toate fețele. Aveau doar destule prilejuri să se întîlnească toată ziua : la prăvălie, la cîte o vecină, în timpul taifasului de după-amiază, cînd așezate pe la porți cîrpeau, coseau sau împleteau dantele albe. „Ia ascultă, spunea cîte una, tu ce crezi de nevastă-sa ? Unde o fi rămas ?" Culegeau detalii, comparau versiuni și vorbele lor picurau domoale în asfințitul auriu ; erau așezate în cerc și pălăvrăgeau fără să-și ridice însă ochii de pe lucru. Dar unde lăsase mașina ? Și ce făcea cu slujba ? Își lăsase treburile baltă ? O femeie rîse încet. „Ce treburi ? Tu crezi că ăștia fac vreo treabă ? Se uită și ei cum muncesc alții și gata." Celelalte aprobară cu capul ; una din ele oftă : „Domnii ăștia sînt atît de ciudați."

Se însera, păsările cîntau înainte de culcare și bărbații se întorceau de la cîmp. „Ehei, La Mata — spuneau ei cînd auzeau despre ce era vorba — nu face două parale ! E cocoțată prea sus și e departe... Ar fi mai bine s-o împădurească toată." Femeile veneau cu amănunte : „S-a așezat alături de mine. Și cînd am ajuns m-a ajutat să cobor coșurile."

Autobuzul oprea în piața satului, în fața bisericii. Oamenii se strînseseră lîngă scărița din spate și priveau, cu fețele încrețite din cauza soarelui, la băiatul care se învîrtea acolo sus, printre bagaje. „Da... Ăla e, ăla." Așezați la umbra deasă a platanilor, cîțiva bătrîni pe jumătate adormiți contemplau absenți scena. Victor traversă piața agale. Soarele dogorea puternic, pietrele, țiglele și zidurile albe iradiau o lumină incoloră, orbitoare.

La „Cafeneaua Modernă" nu era nimeni. Cînd intrai și scăpai de arșița de afară, aveai impresia că ți s-a luat o greutate de pe umeri. Din spatele tejghelei, proprietarul localului îl privi pe Victor în tăcere. Ținea brațele desfăcute, cu mîinile mari strînse pumn pe marginea de marmură și părea mai îndesat decît era în realitate.

— Bună ziua, spuse Victor. Aș vrea o cafea.

Celălalt dădu din cap afirmativ, fixîndu-l mai departe cu ochii aceia inexpresivi şi nemişcaţi ; între buzele strînse ţinea o scobitoare, nemişcată şi ea. Apoi se îndreptă spre cafetiera de la celălalt capăt al tejghelei.

Sala era mare şi întunecoasă, plină de mese aşezate cu socoteală între coloane înguste de fier. În fund se vedea o masă de joc destul de hodorogită, o alta de biliard şi o tablă mică, plină de cifre şi de însemnări. Pe bufetul care ajungea pînă-n tavan erau aliniate steguléţe, cupe argintate şi alte diferite trofee acoperite de praf. Ferestrele erau deschise şi prin jaluzelele lăsate, traversate de dungi mişcătoare de lumină, pătrundea aerul proaspăt.

Stăpînul localului îi servi cafeaua fără să scoată un cuvînt. Se întoarse la locul său şi rămase liniştit, dominînd sala cu braţele depărtate, sprijinite pe tejghea ca şi cum ar fi vrut să ţină un discurs. Prin geamurile uşii intra o rază de soare care, căzînd pe marmură, îi răsfrîngea pe faţă o pată albă de lumină. Exact în spatele lui, deasupra sticlelor aliniate, un ceas mare, rotund îşi număra zgomotos bătăile.

Victor începuse să bea cafeaua cînd uşa se deschise şi un bărbat voinic şi roşu la faţă intră în sală. Purta o haină albastră largă, pantaloni de culoare deschisă şi sandale. Se sprijini cu coatele pe tejghea, gîfîind pe sub mustăţile negre, lăsate în jos.

— Hola, Roig ! Dă-mi o bere...

Bîndu-şi cafeaua, Victor îl privi pe deasupra cănii groase de culoare brună. Celălalt se întoarse şi el să-l privească şi păru că se înseninează. Se apropie greoi şi jovial, cu burta înainte.

— Don Victor ! Ia te uită, domnule, ia te uită! Îi luă mîna şi i-o scutură de cîteva ori.

— Nu-ţi mai aminteşti de mine ? Sînt don Ignacio, doctorul.

Se aşezară la o masă.

— Ia te uită ! spuse doctorul. Te-ai repezit pînă la moşie, nu-i aşa ? După atîta amar de vreme... Ce-ţi face familia, soţia ? Bine ? Ia te uită dom'le, grozavă chestie !

Vorbea repede, în fraze incoerente care nu lăsau timp pentru un răspuns cît de scurt. Dacă se întîmpla ca Victor să-l întrerupă totuşi şi să strecoare un cuvînt, don Ignacio îl aştepta să termine, cu sprîncenele ridicate, cu gura întredeschisă, ţinîndu-şi parcă respiraţia şi, la prima ocazie, îşi relua firul, fără să ţină seama de întrerupere. Vorbi despre viaţa mondenă.

— Ei ? întrebă el. Ce părere ai ? Şi pufăi pe sub mustăţi. De fapt, la mine în casă se vine zilnic. Vine preotul, vine farmacistul, primarul, stăm la taifas aşa ca-n romane. Toţi sînt oameni de treabă, numai că-s cam tăcuţi ; oameni culţi, un cerc select. Sînt atît de puţini cei cu care poţi sta de vorbă... Cînd trăieşti la ţară, trebuie să ştii să-ţi organizezi viaţa ca să rezişti.

Era transpirat şi-şi bea berea muindu-şi mustăţile în cană, apoi le ştergea cu dosul palmei. „Ah, dacă ai şti ce înseamnă să trăieşti la ţară !"

spunea el. După cîte mărturisi, regreta uneori că plecase din armată după terminarea războiului. Să fi rămas medic militar ? Eventual. În fond, nu se putea plînge. Ar fi putut nimeri într-un sat şi mai nenorocit şi atunci cine ştie cît ar fi trebuit să se zbată... „Vai de cei care-şi încep azi cariera, spuse el".

Vorbea din ce în ce mai tare. Roig dăduse drumul la radio ; era un aparat vechi, acoperit cu perdeluţe de creton decolorat. Crainicul anunţă cu o voce optimistă retransmisia unui comentariu asupra meciurilor din campionat, apoi recomandă produsele „Queen's", cele mai bune produse cosmetice.

— Dar bine, omule, spunea acuma don Ignacio. Pe soarele ăsta !... Lasă că te iau cu maşinuţa mea.

— Nu, nu. Aş vrea să merg puţin pe jos, crede-mă...

Don Ignacio ridică din umeri cu gestul omului care cedează.

— Mă rog, nu insist. Dar să ştii că aştept să-mi faci o vizită. Cînd ai să vii la mine o să putem sta de vorbă în linişte, căci cu radioul ăsta !... Îşi şterse fruntea şi gîtul cu o batistă mototolită, apoi adăugă coborînd vocea : Ştie să se descurce Roig ăsta. Ce animal !

Se despărţiră după o mică discuţie care se iscă între ei cînd Victor vru să plătească. Don Ignacio se împotrivi, apoi îl conduse pînă la uşă.

— Te aşteptăm ! mai strigă el cînd Victor ajunse în mijlocul pieţei.

Bătrînii aşezaţi la umbra platanilor îl urmăriră cu privirea în timp ce se îndepărta legănîndu-şi valijoara de pînză. Autobuzele dispăruseră. În locul unde opreau de obicei, nu se mai vedeau decît pete negre de ulei pe pavaj, foi de varză, hîrtii şi struguri striviţi... Victor mergea pe trotuarele strîmte, cu marginile roase, căutînd să se ferească de soare la umbra zidurilor. Străzile erau pustii — doar cîte o pisică mai apărea uneori în pragul porţilor întunecoase — şi liniştea domnea pretutindeni, întreruptă doar de un vag clinchet de vase, de vocea vreunei femei sau de comentariile unui post de radio. Vîntul agita jaluzelele lăsate şi le izbea din cînd în cînd de ziduri. Apoi, Victor ajunse la marginea satului, la vechiul pod de peste pîrîu şi la fabrica de ciorapi, un edificiu frumos văruit, de la ferestrele căruia atîrna indrişaim roşu. Din interior se auzeau războaiele bîzîind ca un roi de albine în soare.

La Mata se ridica pe o colină, izolată între dealuri împădurite. Mai toate casele din vecinătate erau acum nelocuite, căci nimeni n-avea ce face cu un pămînt cocoţat aşa de sus, în plin munte, la mai bine de o oră depărtare de sat.

Şoseaua se aşternea de-a lungul albiei secate a unui rîu, şerpuind largă şi pustie între ogoare şi canale de irigaţie. Mai sus, pe coastă, se zăreau viile, cîte un petic de pădure, nişte case risipite printre smochini. Într-un loc, pe o pîrloagă, doi oameni stăteau aplecaţi asupra unui tractor care trepida fără să se mişte din loc. „Tuc,

tuc, tuc", spunea păcănitul tractorului şi profilul zărilor depărtate părea că vibrează o dată cu el. Ceva mai încolo, clopuri de paie rătăceau pe fondul verde, strălucitor, al porumbiştilor. Cineva strigă : „Închide, închide ! Deschide dincolo !" Apa trecea gîlgîind printre brazde şi frunzele lungi, obosite se înviorau la trecerea ei. Zărindu-l pe Victor, ţăranii îşi dădeau coate. „Mii de draci !" spuneau ei. Apoi îşi sprijineau coada sapei în şold şi răsuceau o ţigară. Se uitau după el cum se îndepărta pe drum mergînd pe lîngă urmele roţilor înfundate adînc în pămîntul alb şi nisipos.

Apoi venea coasta. Albia se îngusta, se transforma într-o vîlcea şi drumul urca încolăcindu-se pe povîrniş. Pădurea înainta de pretutindeni, pinii şi stejarii învălmăşindu-se între ei. La jumătatea urcuşului, Victor se opri cîteva minute să se odihnească şi privi în jos spre vii şi ogoare, spre haturile aburite de căldură. Din vale urca o aromă umedă de răşină şi de iarbă încălzită. Nu se auzea decît trosnetul sec al trunchiurilor şi fîşiitul şopîrlelor lunecînd pe frunzişul uscat. Pădurea se întindea pe dealuri, străbătută de o adiere uşoară ; era tăcută şi stinsă parcă, sub cerul acela alburiu care dădea frunzelor un luciu moale.

La Mata nu se zărea decît la capătul urcuşului, cînd ajungeai pe platoul dintre coline. Ai fi zis că ai ieşit pe o terasă. Orizontul se lărgea brusc şi vîntul începea să-ţi şuiere pe lîngă urechi şi să-ţi umfle hainele. Colo, în fund, printre arbori, la capătul miriştei vaste, răsărea turnul îmbrăcat în viţă sălbatică, roşie. Cîteva rîndunele pluteau risipite în soare deasupra pustiului, se ridicau, apoi coborau zburînd razant peste pămîntul uscat şi uşor ondulat. Vîntul şi greierii tăceau.

Cînd Victor păşi pe arie, un stol de vrăbii se ridică în zbor la celălalt capăt al ei, dintre crengile smochinilor. În lumina crudă, faţada casei era palidă şi arăta ca un obraz încercănat. Pe sub ferestre, în partea de jos a zidului se întindeau pete brune în locurile unde tencuiala căzuse. Se opri lîngă iaz şi privi în jur. Grajdul, cerul, vîrfurile smochinilor se oglindeau cu claritate în apa neagră, striată de licăriri fulgerătoare ca săriturile unui peşte.

O întîlnise pe Dina în şopron, unde intrase să-şi aprindă o ţigară, la adăpost de vînt. Viespile zumzăiau pe acoperiş şi fetiţa surîdea tăcută. Apoi Claudina ieşise dintre copaci. „Cînd aţi venit ?"... întrebase ea. Vorbise repede, sprijinindu-şi în şold legătura de lemne, şi adunîndu-şi părul cu gesturi nervoase. Şi el îi spusese „Am venit să mă odihnesc, să vînez... ai să vezi că n-am să-ţi dau prea multă bătaie de cap". Întrebase de Ciriac. Cîinii lătrau morocănoşi. Bătrînul îl privise cu ochii lui stinşi şi rătăciţi, ca ochii unui orb. Îl cunoscuse pe don Augusto, zicea el. Dina îl privise, ghemuită lîngă cîini. Şi Victor spusese :

— Mă schimb într-o clipă.

Cînd se întorsese purta alţi pantaloni, o cămaşă veche şi nişte sandale. Se îndreptase spre arie, scuturîndu-şi cheile în buzunar, îşi luase valijoara şi

jacheta lăsate în fața ușii. Apoi, vechea stratagemă : trase de clanță în timp ce învîrtea cheia. Împinse încet canaturile fierbinți ale ușii și un arc de soare îi proiectă silueta pe cărămizile tocite ale vestibulului. Imediat se simți învăluit de mirosul acela caracteristic, tulburător și nelămurit, un miros de bodegă, de cămin stins, de haine vechi.

Camerele de la parter aveau forme neregulate, rămîneau totdeauna reci și întunecoase ca niște pivnițe. Erau încăperile vechiului conac, care servise drept bază pentru actuala clădire. La început fuseseră destinate servitorilor și dijmașilor și abia cînd deveniseră neîncăpătoare, don Augusto construise și cealaltă casă.

Camerele amenajate pentru proprietari se aflau la etajul întîi, ale cărui ferestre dădeau spre grădina unde aveau o intrare separată, prin spatele casei. Venea apoi mansarda și turnul, cu ferestrele lui colorate. Victor însă nu urcă pînă la primul etaj, ci se opri într-una din camerele de la parter, în stînga vestibulului, o cameră cu pereții groși, albi și pătați de muște, în care-și lăsă lucrurile. Patul era enorm, cu arcuri ; celelalte mobile, hodorogite și desperecheate, stăteau împrăștiate la întîmplare, ca într-un pod.

— De ce rămîneți jos ? întrebă Claudina. Nu-i mai bine să luați o cameră sus, ca de obicei... Suflă în cărbuni și mută cratița fără să-l privească. În bucătărie mirosea a legume fierte. Masa era pusă și bătrînul, instalat în fața farfuriei lui, agita cu nerăbdare furculița.

— Pînă sus am prea mult de urcat, spuse Victor.

Cîinii începură iar să mîrîie pîndindu-l de sub scaune. „Tăceți !“ strigă Claudina. Victor se jucă cu ei și cîinii îi linseră mîinile. Scînceau și dădeau din coadă, nedumeriți. Fetița spăla niște foi de lăptuci, într-un lighean.

Se așezară la masă și bătrînul îl privi pe Victor cu neîncredere.

— Cine-i ăsta ? întrebă el, arătîndu-l cu furculița.

— Vedeți ? zise Claudina. Nu vă mai recunoaște.

Fetița mînca făcînd gesturi jucăușe, capricioase. Claudina nu stătea o clipă locului, circula mereu între masă, soba de gătit, chiuvetă și bufet. Mînca în picioare, ținînd farfuria sub bărbie și aruncînd peste marginea ei priviri neliniștite în dreapta și-n stînga, de parc-ar fi pierdut ceva. „Mănîncă frumos“, îi spunea ea din cînd în cînd Dinei și-i dădea cîte un ghiont, dar fetița nu se sinchisea și se strîmba mai departe. „Vai, fata asta... Nu mai pot. Sînt singură, nu pot să le dovedesc pe toate“.

— Dar ce face Ciriac ? întrebă Victor. E încă la cîmp ?

Ceilalți lăsară furculițele jos. O clipă nu se mai auzi decît bîzîitul muștelor care se lipiseră pe fîșia de hîrtie încleiată ce atîrna chiar deasupra mesei. Apoi bătrînul avu un rîs scurt și răgușit, asemenea unui horcăit. Fata rîse și ea, dar încet, cu capul vîrît între umeri. Claudina spuse :

— Ciriac e la pușcărie. A furat și l-au închis.
— Așa ? N-am știut... N-am știut nimic. Și nu se poate face nimic pentru el ?
— Nimic. Ce să se facă ? Au să-i dea drumul. A fost un denunț.
— Ce nenorocire ! Și dumneata muncești singură ? Nu se poate...
— Ba se poate. Cine să muncească ? Văd de casă, de grădină, gătesc, fac curățenie, mai lucrez din cînd în cînd cu ziua și pe la alții. Nu putem trăi numai cu lăptuci și în grădină nu crește nici pîine, nici pește, nici sardele... De carne nu mai vorbesc.
Mușchii feței îi tremurau.
— Lasă, acuma nu te mai gîndi la asta, spuse Victor, dar ea nu părea că-l ascultă și vorbea mai departe cu privirile în farfurie.
— Așa nu mai merge. Sigur că nu, e de ajuns să-ți arunci ochii pe cîmp... Poate v-a spus și administratorul, că pe-aici vine mereu cu gălăgie. Dar eu ce pot face ?
Ridică privirea, o privire scurtă, ascuțită. Victor spuse :
— Ei lasă, lasă. Ai să vezi că acuma are să fie bine. Și Nacho să nu mai facă gălăgie, am să vorbesc cu el, ai să vezi... Trebuie să înțeleagă. Cînd nu se poate, nu se poate.
Claudina reluă fără să-l privească :
— Trebuia să vă spun cum stau lucrurile... Mult n-are să mai țină așa. Trebuie să semănăm, și lui Ciriac încă nu i-au dat drumul ; eu nu mai pot aștepta atîta timp, nu pot, cu toate cîte sînt

pe capul meu : și casa, și cîmpul, și ființele astea două care mă încurcă. Bătrînul nu se mișcă de pe scaun decît ca să-și facă nevoile.
— Dar Dina nu te încurcă, pare o fată cuminte. Sînt sigur că te ajută.
Fetița zîmbea, frecîndu-și spatele de speteaza scaunului. Ochii îi străluceau sub șuvițele zbîrlite de păr.
— Dina să mă ajute ? Ași, asta seamănă cu taică-său, nu pune mîna să te ajute. E un diavol.
După-masă, mama și fata rămaseră în bucătărie, bătrînul se așeză în prag, iar Victor se îndreptă spre cealaltă casă. Vremea se schimbase și cerul se întuneca pe măsură ce se lăsa seara. La început se posomorîse numai, schimbîndu-și culoarea spre apus, într-un cenușiu murdar și tulbure. Apoi norii căpătară formă și se desfășurară ca o turmă imensă. Victor îi urmări de sus de la etaj, privind pe fereastra sufrageriei. Cotrobăise prin sertarele dulapurilor și ale consolelor ca să-și treacă timpul; erau mobile masive, solide și sumbre. Pereții fuseseră tixiți de tablouri, de gravuri franțuzești, de vechi portrete de familie, de fotografii colorate în sepia, fără luciu, de pe timpul lui bunicu-său, reprezentînd plantații și rafinării de trestie de zahăr, oameni necunoscuți în atitudini rigide și sfidătoare, cu cuțitul la brîu, cu pălării cu boruri largi.
Cînd se făcu întuneric, se duse în camera de baie. Era o încăpere mare cu plăci curate, de un albastru fumuriu, care miroseau a nou. Îndărătul ușii atîrna un capod roz de femeie. Victor îl privi prin oglindă în timp ce se spăla pe mîini. Apoi

îl mirosi atent cîteva clipe, ca şi cînd ar fi fost o floare delicată şi fragilă.

Ieşi în curte şi zări pentru ultima oară soarele printr-o spărtură în norii roşii şi încîlciţi ; ai fi zis că o grenadă făcuse explozie tocmai acolo, sus. Vîntul tăcuse şi liniştea domnea pretutindeni, peste colinele liniştite, peste văile întunecoase şi adînci. Cîţiva lilieci zburau în lumina tulbure a amurgului.

Victor se aşeză pe marginea iazului, sub frunzişul unui smochin. Iazul era mic şi neîngrijit, pe fund creşteau alge de un verde bătînd în negru, care se agitau uşor întunecînd oglinda apei. Ţeava scocului era ruptă şi apa se scurgea fără zgomot în jos, străbătînd muşchiul de pe margine. Luă o frunză de smochin, o răsuci şi o vîrî în gura ţevii ; un şipot argintiu se alcătui numaidecît şi începu să plescăie în apele tulburi.

Culese cîteva smochine care atîrnau la-ndemînă şi le mîncă. Erau negre, turtite, crăpate la suprafaţă şi cu miezul roşu. Un fîlfîit de aripi se înălţă brusc dintre frunze. Ridică privirile şi văzu un grangur cocoţat sus, pe o creangă.

Pasărea îl privi un timp imobilă, cu capul plecat într-o parte, fixîndu-l cu un ochişor rotund şi sfredelitor ca de cristal. Apoi se auzi un foşnet de frunze şi un cîntec speriat, care se îndepărta. Victor se ridică, plecă de sub smochin şi urmări cu privirea pasărea care se pierdea în văzduhul întunecat, cîntînd mai departe. Se uită la smochina

plesnită între degetele sale. O aruncă şi smochina se turti de pămînt sunînd ca o picătură grea.

Cînd se deşteptă a doua zi dimineaţă, simţi parfum proaspăt de ploaie. Sub fereastra întredeschisă, o băltoacă înviora roşul stins al cărămizilor. Se îmbrăcă şi urcă la etaj, unde se afla camera de baie, ca să se spele.

Afară, picăturile sonore cădeau de pe acoperişuri pe toată lungimea streşinilor şi smochinii se scuturau de apă ca nişte găini plouate. Cerul era acoperit de nori joşi şi neliniştiţi, străbătuţi din cînd în cînd de fulgere îndepărtate şi mute. Se apropie de smochini. Fructele erau acum spongioase şi umede.

Claudina şi fetiţa veneau spre el aducînd dejunul şi lemne uscate, pentru foc. Victor le aşteptă în mijlocul ogrăzii, privindu-le cum păşeau cu capetele plecate şi ochii pe jumătate închişi, ocolind ochiurile tremurătoare de apă ; vîntul le lipea hainele de corp.

— Bună vreme, n-am ce zice ! strigă Victor arătînd cu mîna spre cer.

Claudina se opri alături de el şi încercă să-şi netezească părul răvăşit.

— Doar buruienile o să crească pe vremea asta, spuse ea. Altceva nu.

Bucătăria era situată în dreapta antreului ; intrară şi aprinseră focul în cuptor. Victor mîncă privind flăcările în timp ce femeile dereticau în dormitor. Bucătăria era adîncă şi întunecoasă ca o peşteră. Coşul cuptorului ocupa aproximativ o

treime din încăpere. Pe bufet stăteau înşirate tot felul de obiecte : o lampă burtoasă, o tigaie cu ochiuri, un recipient de faianţă, ciocnit pe alocuri, pe care era scris SARE, cu litere albastre. Victor îşi luă micul dejun pe o masă greoaie şi grosolană de culoare închisă. Mîncă tot ce-i pregătise Claudina : o omletă şi o felie de pîine unsă cu ulei şi cu roşii, apoi bău paharul cu vin. După ce termină se ridică de la masă şi se duse să-şi caute puşca, s-o curețe.

Luă vergeaua şi începu s-o treacă prin ţevi, cîntînd cu voce înceată, ca pentru sine. Ridică puşca în lumină şi privi interiorul ţevilor, închizînd un ochi. La capătul tubului strălucitor văzu fața Dinei. Curmă cîntecul şi coborî arma.

— Ei drăcie... Eşti ca un spiriduş...

Fetiţa stătea de cealaltă parte a mesei şi-l privea cu ochii ei inteligenţi.

— Curăţ puşca, vezi ? Şezi. Victor tuşi. Mîine am să mă duc la vînătoare, dacă are să fie timp frumos.

Continuă să curețe ţeava cu atenţia celui ce se simte observat. Claudina se ivi şi ea.

— Vino, spuse ea fetiţei. Încurci lumea.

— Ei, asta-i... Lasă fata-n pace, îmi ţine de urît.

Claudina nu răspunse imediat. Îi privea pe rînd, cu buzele strînse.

— Bine, spuse ea în cele din urmă. Cînd are să vă plictisească, s-o trimiteţi la mine.

După-amiază izbucni altă furtună şi puhoaie de apă se revărsară peste cîmpuri. Era o furtună violentă dar trecu repede, aşa cum trec furtunile în august, şi norii începură să se împrăştie mai înainte ca vîntul să se fi liniştit de tot. Claudina, care privea pe fereastră, spuse :

— Să mergem după struguri, Dina. Ploaia asta i-o fi dat jos şi pe cei care mai rămăseseră. Cred că nu-mi trebuie nici trei zile să-i culeg pe toţi.

— Dacă mă luaţi, merg şi eu cu voi, spuse Victor.

— Atunci eu rămîn acasă, spuse Claudina.

Vorbea aplecată deasupra chiuvetei în zgomotul vaselor pe care le spăla sub jetul de apă. Victor se apropie de ea.

— Rămîi acasă ? De ce ?

— Păi nu vedeţi cîtă treabă am ? Mă gîndeam să merg şi eu ca să nu las fata singură. Nu-mi face nici o plăcere, via nu-i a noastră.

Victor şi Dina plecară ducînd două coşuri mari.

— N-am mai furat fructe de cînd eram copil, spuse Victor. Pe atunci îmi plăcea. Orice copil e cam hoţ. Dina zîmbi :

— Dar tata nu-i copil, spuse ea.

Se strecurau printre butucii de vie şi alegeau ciorchinii cei mai buni ; mergeau cu feţele în bătaia vîntului, lovindu-se de crengile umede. Vîntul sufla tare, scutura butucii şi mătura frunzele îngălbenite. La fiecare rafală întreaga vie se culca la pămînt, apoi se ridica din nou, sonoră ca ma-

rea. Se întoarseră acasă uzi leoarcă, veseli şi gîfîind.

În timp ce traversau cîmpul, Victor o luă pe Dina de umeri :

— Stai puţin, spuse el pe un ton misterios şi ridică sprîncenele. Mi se pare că avem şi noi anumite drepturi. O luară spre iaz, spălară cîţiva ciorchini în scoc şi-i mîncară, aşa şiroind de apă proaspătă. Strugurii erau albi şi aveau boabe mari. Victor rîse :

— Ia te uită în ce hal sîntem... Ce-o să spună maică-ta ?

Se întuneca şi vîntul aducea miros reavăn de iarbă şi de pămînt. Printre stejari, de o parte şi de alta a drumului, orăcăiau broaştele. Claudina şedea pe prispă şi cosea la lumina slabă, încovoindu-se peste lucru. Înălţă capul şi-i privi cu ochi obosiţi, apoi întrebă :

— Ei, v-aţi distrat ?

Ziua următoare începu cu un răsărit de soare feeric. Cînd Victor ieşi din casă cu puşca pe umăr, crengile smochinilor erau înţesate de păsări, care cîntau făcînd salturi uşoare printre frunze ; sute de rîndunele pluteau lin peste cîmpul încălzit de soare, lăsîndu-se parcă în voia vîntului. Ici-colo, prin pădure, cîte o coloană de fum se înălţa liniştită spre cerul senin.

Victor auzi cîinii lătrînd răstit pe mirişte, ca şi cum ar fi urmărit un vînat apropiat, dar nu-i chemă, căci pămîntul era prea moale şi se temea să nu piardă urmele. Înaintă încet, trecînd pe lîngă maluri înalte, acoperite cu ierburi încîlcite. Un iepure sări brusc dintr-un mărăciniş. Victor îl lăsă să se depărteze şi-l văzu urcînd creasta, cu coada dreaptă, cu urechile ţepene. Cînd răsună împuşcătura, iepurele se şi rostogolea pe coastă în jos, moale ca o cîrpă.

Îl găsi lîngă un dîmb. Nu se mai zbătea decît foarte slab şi ochii i se stingeau. Îl apucă de picioarele dinapoi şi-l lovi în cap cu latul mîinii ; zvîcniturile încetară. Acum ochii îi erau ca de gumă, ficşi, opaci, prăfuiţi.

Ceva mai tîrziu, într-o vîlcea străjuită de plopi, împuşcă un porumbel. Primele două gloanţe nu izbutiseră să-l doboare ; Victor tocmai îşi muşca buzele de necaz, văzîndu-l cum se micşorează pe cer, cînd pasărea îşi adună aripile şi se prăbuşi ca secerată pe un aşternut de ferigi.

Cînd se întoarse la casa dijmaşilor, cîinii îl înconjurară scheunînd şi sărind într-una. Victor începu să rîdă şi ridică vînatul deasupra capului ca să nu-l sfîşie animalele. Bătrînul şedea pe locul lui de la intrare ; se holbă la el şi depărtă uşor buzele zbîrcite. „Bine, foarte bine“ spuse el şi-şi întări cuvintele dînd de cîteva ori din cap.

Mai tîrziu însă, la masă, examinînd conţinutul farfuriilor îşi încruntă sprîncenele albe.

— Şi iepurele ? Unde-i iepurele ? întrebă el cu glas răguşit.

— Mîine, tată, l-am lăsat pe mîine, îi strigă Claudina. Azi nu e bun. Abia l-a împuşcat.

Bătrînul îi privi cu groază.

— Împuşcat ? întrebă el. Împuşcat ?

Dina rîdea. Claudina îi trase o palmă.

— De ce nu te astîmperi ? zise ea.

— Dar nu-i decît un copil, spuse Victor. N-a vrut să facă ceva rău.

— Aşa ? N-o cunoaşteţi ! Ar rîde şi dacă ne-ar vedea în coşciug, ne-ar vinde pe toţi pentru patru reales[1]. E mai rea decît Iuda. Un demon.

— Ei, n-o fi chiar aşa. Ce-ţi face ? Victor se întoarse spre fetiţă şi o întrebă : Ascultă, Dina, de ce spune maică-ta că eşti rea ?

Fata se foi pe scaun şi continuă să zîmbească. Claudina se învîrtea prin bucătărie fără să se uite la ei şi-şi făcea de lucru cu crătiţile.

— Degeaba o bat, că n-ajută, zicea ea. Înainte o închideam în pivniţă şi cînd mă duceam să-i deschid o găseam dormind. Nimeni nu-i poate veni de hac, seamănă cu taică-său.

După masă, Victor se duse să se culce, în şopron. „Ca ţăranii de pe timpul lui taică-meu" îşi spuse el. Merse cîţiva paşi, apoi se uită înapoi. Fetiţa şi cîinii îl urmau la o anumită distanţă.

— Vii cu mine ? întrebă el.

Fata dădu din cap afirmativ.

— Ei, bravo ; o să ne facem siesta ca zilierii, spuse Victor şi porni iar spre şopron. Se întinseră pe paie cu faţa în sus. Cîinii explorară mai întîi

---

1 *Real* — monedă subdivizionară spaniolă valorînd astăzi 25 *céntimos de peseta.*

locul, apoi se culcară şi ei, încovrigaţi într-un colţ.

Victor începu să fumeze liniştit, cu privirile îndreptate spre pînzele de păianjen prăfuite care atîrnau de pe grinzi. Soarele intra pieziş pe uşă, formînd un unghi strălucitor care ajungea pînă la iesle. Nu se auzea decît bîzîitul viespilor. Din cînd în cînd, cîte o avalanşă mică de rumeguş se prăbuşea prin crăpăturile podului. În cele din urmă Victor spuse :

— Mi se pare că a trecut atîta timp de cînd stăm aici !

Mai tîrziu, cînd soarele începu să asfinţească, Victor coborî în sat. Cumpără tutun, trecu pe la poştă şi întrebă dacă nu sosise vreo scrisoare pentru el. La ghişeu era o fată cu obraz gras şi palid, de călugăriţă. „Nu, domnule", îi răspunse ea cu aer speriat.

Apoi ieşi din sat şi făcu o plimbare pînă la o răspîntie unde drumul care ducea spre sat se încrucişa cu şoseaua. Ajuns aici, se aşeză pe o piatră, de cealaltă parte a şanţului, într-un cîmp presărat cu roşcovi. Circulaţia vehiculelor era redusă; ici-colo trecea cîte un camion, o motocicletă sau un automobil vechi. În schimb, pe măsură ce se însera, numărul cicliştilor — muncitori zilieri, tăietori de lemne, zidari — şi al ţăranilor pietoni creştea. Treceau bărbaţi şi femei care duceau coşuri, saci, sape, oameni care se întorceau de la muncă. Cicliştii veneau în grupuri, pedalînd încet, vorbin-

du-şi peste umăr. Treceau şi care trase de cai obosiţi. Copitele tropăiau desluşit ca pe un drum pustiu şi aveau un ritm singuratic în asfinţit. Carele se înşirau unul după altul, îndreptîndu-se spre satul în care se aprindeau primele lumini.

La această oră, lumea începea să se adune la „Cafeneaua Modernă". Victor se opri în uşă şi închise ochii, orbit de lumina albă ce cădea din tavanul înalt. Sala era plină de fum şi zgomotul vocilor se contopea cu al tăbliţelor de domino mişcate pe mese. Roig era la locul lui, cu braţele desfăcute şi sprijinite de tejghea, cu fălcile strînse, dominînd localul ca din înaltul unei tribune. Un băiat palid, cu faţa plină de coşuri, servea clienţii.

— O cafea, ceru Victor cu glas voios şi-şi frecă mîinele ca şi cînd i-ar fi fost frig.

Ceva mai încolo, sprijinit cu spatele de tejghea, un ţăran privea sala cu ochi leneşi. Ţinea un pahar în mînă şi între buze strîngea un muc de ţigară, care nu mai conţinea nici un pic de tutun : doar o bucată de hîrtie răsucită, uscată şi neagră. Victor se apropie de el.

— Adrian. Nu eşti tu Adrian ?

Celălalt îl privi cu un aer şiret, fără să scoată chiştocul din gură.

— Eu sînt, răspunse el.

Îşi strînseră mîinile zîmbind.

— De mult nu ne-am văzut ! zise Victor. Nu-i aşa ?

Adrian încuviinţă din cap.

— Dar pe ăsta îl mai cunoşti ? întrebă el apucînd de braţ pe un alt ţăran. Aşa-i că nu-l mai cunoşti ?

— Cum să nu ? E fratele Teresinei ! răspunse Victor.

Alţi doi oameni se apropiară să-l salute. Victor îi recunoscu şi rîseră cu toţii.

— Ia te uită ! Becada ! Şi tu, Mario ! exclamă Victor.

Mai veniră şi alţii ; cafeneaua se umplea de lume. „Mii de draci", spuneau oamenii. Se aşezară cu toţii la o masă unde mai stăteau cîţiva care jucau licitaţie [1].

— Fac eu cinste, spuse Victor băiatului cu faţa plină de coşuri.

Apropiară cîteva mese. Ceilalţi, bătrînii aşezaţi în fundul sălii, băieţii tineri, nişte muncitori din Murcia [2] mici şi vioi, se uitau la ei.

— Nu-ţi mai aminteai de mine, Fredo ? întrebă Victor.

Celălalt rîse.

— Ba cum să nu. Dumneata nu-ţi mai aminteai de noi.

— Rămîneţi cîteva zile pe aici ? îl întrebă cineva.

---

1 Joc de cărţi.

2 Provincie spaniolă, situată în partea de sud-est a Peninsulei Iberice, pe ţărmul Mediteranei.

— Da, mi-am luat o mică vacanță.
Un altul îl întrebă :
— Ce înseamnă asta, vacanță ?
Toți rîseră. „Mii de draci“, ziceau toți. Victor îi întrebă ce știau despre Ciriac.
— Cum s-a întîmplat ?
Oamenii clipeau din ochi și clătinau din cap.
— Ehei, asta... Îl cam încolțeau cei din Garda civilă.
— Dar cum a fost ?
— A fost un denunț. Nu se știe cine l-a făcut. În ziua de azi...
Tăcură cu toții ; băiatul adusese cănile. Apoi, cineva îl întrebă pe Victor despre nevastă-sa.
— Ce face soția dumitale ?
— Bine, foarte bine, mulțumesc. Dar voi ce mai spuneți ? Cum o duceți ?
— Ca de obicei, după cum vezi, răspunseră ei.
— De azi pe mîine.
— Ne descurcăm.
— Dar tu, Adrian ? Văd că tot tăcut ai rămas... Ia spune, ce se mai aude ? întrebă Victor și-l bătu cu palma pe genunchi.
— Păi, m-am însurat, am doi copii... încolo nimic deosebit.
— Muncești mult ?
— A ! zise Fredo. Muncă e berechet, toată e pentru noi. Numai recolta o împărțim.

Începură iar să rîdă, apoi tăcură un timp. Parcă nu-și mai găseau loc pe scaune. „Mii de draci“, exclamă cineva.
— Cum ne mai zbenguiam altădată ! spuse Victor. Toată ziua ne zbenguiam.
Ceilalți dădură din cap.
— Așa-s copiii.
— Cei mai frumoși ani din viață sînt anii copilăriei.
— Și cînd te gîndești că toți copiii de-abia așteaptă să se facă mari !
— E așa de mult de-atunci...
— Aproape treizeci de ani...
— Timpul trece repede, zboară.
— Nici n-apuci să te desmeticești și te pomenești însurat, cu copii...
Adrian desfăcu buzele, ca într-un zîmbet.
— În curînd au să se dea tinerii la o parte din fața noastră, spuse el. În ochii lor o să fim niște moșnegi.
Victor le privea fețele uscate, pielea adînc brăzdată, mai ales în jurul ochilor, unde era străbătută de nenumărate fisuri. asemenea crăpăturilor din noroiul uscat.
— Sîntem cam toți aici, spuse el.
— Da, cam toți.
— Dar Julio unde-i ? întrebă Victor. Ăsta chiar că era un băiat isteț. Ce face acum ?
Îi privi pe rînd.
— Ce face Julio ? repetă el.

— A murit, îi răspunse cineva. Pe frontul Ebrului.[1]

În zilele următoare, Victor plecă la vînătoare în fiecare dimineață. Pornea de pe miriște și pășea încet, cu pușca de-a curmezișul pieptului, atent la foșnetul ierburilor umede de rouă, la zgomotele neașteptate, la cîntecul potîrnichilor. Apoi trecea prin văile cu plopi, unde apa se aduna în băltoace risipite printre ferigi. Aici veneau să bea porumbeii cînd soarele bătea prea tare, dar la cel mai mic zgomot se ridicau în stoluri de pe pămînt și de pe ramurile copacilor, cu un zgomot de aplauze. Victor însă era norocos și se întorcea totdeauna cu vînat care-i atîrna de centură și i se legăna în ritmul pașilor, umplîndu-i pantalonii de sînge.

Mînca în bucătărie cu privirea ațintită asupra focului. Apoi se odihnea într-o poiană mică din spatele casei, la umbra stejarilor. Într-o zi o însoți pe Dina prin vie, să vadă dacă n-au mai rămas ceva struguri după cules. La întoarcere duseră ciorchinii în cămară și-i atîrnară de o bîrnă groasă, în care erau bătute o mulțime de cuie.

— Așa se fac stafidele. Știai ?

---

[1] *Ebru* — rîu ce izvorăște în nordul Spaniei și se varsă în Mediterana. In timpul Războiului național revoluționar al poporului spaniol au avut loc două importante operații ofensive întreprinse de forțele republicane spaniole (martie-aprilie și iulie-noiembrie 1938), pentru cucerirea ținutului străbătut de Ebru, operații care au dejucat planurile rebelilor.

Fata nu vorbea aproape de loc. Îl urma peste tot ca un cîine, fără să scoată vreun cuvînt. Nu punea întrebări și răspundea aproape totdeauna numai prin gesturi. Victor era singurul care întreținea conversația.

Într-o dimineață, pe firele de telegraf apărură o mulțime de rîndunele. Se aliniară pe spațiile dintre stîlpi ca un șirag de mătănii care se continua de-a lungul miriștii. Cînd soarele ajunse la o anumită înălțime, se ridicară deodată de pe sîrme și după ce se rotiră deasupra dealurilor o porniră în zbor spre sud, cu aripile larg desfășurate. Victor și fetița erau în curte și le urmăriră cu privirea punîndu-și mîna streașină la ochi. În stejari rămaseră cîteva ciori, care croncăneau laolaltă, strident.

— Dar grangurii ? întrebă Victor. Știi cînd pleacă grangurii ?

Mai întîlnise uneori grangurul acela solitar. Erau întîlniri fugare, întîmplătoare ; întîi auzea un fîlfîit sonor, cîteva triluri scurte apoi vedea o umbră strecurîndu-se printre frunze. De cîteva ori îl așteptă sub smochini, mîngîind nervos cocoșul puștii. Dar, ca și cînd i-ar fi ghicit intențiile, pasărea nu mai apăru.

În fiecare după-masă cobora în sat și nu se întorcea decît la ora cinei. În cele din urmă, se împrieteni cu fata de la poștă. Cînd îl vedea apărînd îi zîmbea cu un aer complice : „Nu domnule, zicea ea. Nici astăzi".

Şi Victor se plimba pe străzile cu miros de teścovină şi de fum de lemn verde, ce se întunecau treptat. Uneori ieşea din sat şi mergea pînă la cîmpul cu roşcovi.

Într-o seară Victor şedea pe piatra lui obişnuită, cînd un automobil mic şi hodorogit se opri de cealaltă parte a şoselei. Un picior gras şi o faţă rotundă, zîmbitoare se iviră pe rînd de după portiera care se deschidea tot mai larg.

— Te aştept încă, don Victor, tot te mai aştept !

Don Ignacio se apropie cu paşi mari, cu faţa strălucitoare, cu burta înainte, cu mîna dreaptă întinsă. Victor se ridică încet şi cam ţeapăn.

— Cobor rar în sat, ştiţi ? Nici din casă nu prea ies.

Celălalt zîmbea clătinînd din cap, cu sprîncenele ridicate în arc şi cu ochii strălucitori.

— Te aştept încă, repeta el, ca şi cum n-ar fi observat că fusese întrerupt.

Victor spuse iar :

— Nu prea ies din casă.

Don Ignacio îşi încruntă sprîncenele, deveni dintr-o dată serios şi-i atinse pieptul cu vîrful degetului arătător.

— Ascultă, zise el. Ai să vii chiar acum la mine. Vino numai o clipă, omul lui dumnezeu, să bem ceva... îţi trebuie exact atîta timp cît ai face de aici pînă în sat.

Don Ignacio locuia pe strada principală, lîngă piaţă. Il introduse într-un salonaş tixit de mobile, în care adunase ca într-o vitrină mici tablouri, va-

se, cuverturi, perdele, bibelouri înghesuite unele într-altele. Pretutindeni domnea un miros de închis, de draperii prăfuite şi arse de vechime. Încăperea era prost luminată de un policandru vechi de metal aurit, căruia îi lipseau mai multe becuri.

— Da, da, don Victor, te înţeleg, te rog să mă crezi. Sînt absolut de acord cu dumneata, absolut de acord, zicea don Ignacio. Pentru un intelectual, viaţa la ţară e atît de puţin interesantă... Dacă cel puţin am avea vreo compensaţie de ordin material... Ah, don Victor, ce n-aş da să mă pot stabili la Barcelona !

Il pofti să şadă într-un fotoliu mic, burtos, acoperit cu o husă de creton uzat, deschise bufetul şi scoase două pahare fine de cristal mat.

— Coniac, anason, un tonic... ? Coniac, nu-i aşa ? Da, domnule, cel mai bun lucru pentru un om serios e un pahar de coniac. Apoi don Ignacio se aşeză în faţa lui.

— Şi cum îţi spuneam, don Victor, de aceea ne-adunăm noi la taifas. E un cerc select, cîţiva oameni cu care poţi cel puţin să întreţii o conversaţie. Trebuie să ştii să-ţi organizezi viaţa, aici nu sîntem la Barcelona, nu-i aşa ? Cînd mă gîndesc la viaţa pe care o poţi duce la Barcelona, mai ales noaptea, la luminile ei, la spectacole... Aici, cînd se întunecă, nu mai ştii unde să te duci. Patru uliţe reci şi întunecoase, atîta tot... Singurul lucru care-ţi rămîne e un foc bun şi un pahar de coniac. La ţară te îndobitoceşti, ajungi un sălbatic. Orăşenii nu văd decît latura frumoasă a acestei vieţi.

Vorbea sorbind din pahar și intercalînd cîte un suspin adînc. Ținea o mînă în buzunar și trăgea de pantaloni care păreau că-l jenează între picioare. Cînd spunea și Victor cîte ceva, don Ignacio aștepta cu sprîncenele arcuite, fixîndu-l cu o privire preocupată și cu gura întredeschisă, ca și cum nu l-ar fi văzut și n-ar fi dorit decît să-și continue firul ideilor.

— Oamenii sînt răi, zicea el, oamenii sînt răi. Au o fire închisă și mărginită, nu se încred în nimeni și-n nimic. Nu încerca să le vorbești de metode noi în agricultură, că-ți bați gura degeaba. Îți răspund cu toții afirmativ și fac mai departe ce-au făcut și pînă acum. Nu-i convingi decît după ce văd că a încercat altul și a reușit. N-au inițiativă, se tem de riscuri. Nu poți face nimic cu ei. Nu cheamă doctorul decît după ce boala nu mai are leac, continuă don Ignacio. Dacă bolnavul moare, noi sîntem de vină. Dar dacă se vindecă, meritul e al lor și al leacurilor lor băbești. Ce oameni! Ce țară! Și veșnic se plîng: ba că plouă mult, ba că plouă puțin, ba că așa, ba că pe dincolo... Și totuși, zău că trăiesc mai bine decît un intelectual! Toată familia muncește, cheltuieli au puține...

Își trase fotoliul lîngă fotoliul lui Victor, se înclină spre el și coborî vocea.

— Da noi? Ce zici de situația noastră, a medicilor? Altădată, după cîte-mi amintesc eu, doctorul era ca un părinte.

Se îndreptă din șale și, îngropîndu-și bărbia în cutele gușii, îl examină pe Victor cu o privire gînditoare, apoi urmă:

— Dar acuma? Acuma medicul e un funcționar, un funcționar banal în majoritatea cazurilor. Și pentru ca să ajungi aici, ca să ajungi un funcționar, trebuie să dai din coate. Don Ignacio clătină din cap. Nu, nu mai merge. O să vină timpul cînd nu va mai fi de trăit.

Își turnă iar coniac în pahar, clătinînd mereu din cap cu un aer de dezaprobare, apoi își goli paharul dintr-o înghițitură și încruntîndu-și sprîncenele îl privi pe Victor pufăind în mustăți și pocni din degete.

— Ia ascultă! Ce-ar fi să rămîi la mine la cină?

— Nu, mulțumesc, imposibil. N-am anunțat...

— Ei și ce? Nevastă-mea se descurcă repede. Unde mănîncă doi...

— Nu, m-am gîndit la cei de-acasă. O să creadă că mi s-a întîmplat ceva.

— Nu, să știi că nu te las. Te iau cu mașina și dumneata...

Victor se ridică.

— Nu se poate.

Se examinară o clipă unul pe celălalt, apoi își întoarseră privirile în același timp. Don Ignacio se ridică și el, greoi.

— Bine, zise el cu o voce stinsă. Cum vrei.

Porniră în tăcere spre vestibul. Aici, don Ignacio se opri, cu mîna pe clanță și întredeschise gura ca și cum ar fi vrut să zîmbească.

— Bine, zise el. Iartă-mă, te rog. Nu, lasă, știu prea bine că sînt plicticos...

— Vă asigur că nu, îl întrerupse Victor. M-am gîndit numai la ai mei, nu vreau să se alarmeze. O să trec să vă văd, într-o zi cînd voi fi mai liber și atunci o să fixăm și o dată pentru cină.

— Zău ? Ți-aș fi foarte recunoscător, crede-mă. Duc o viață atît de izolată... Nu mă mișc din sat, sînt tot timpul printre țărani... Așa că nu te mira dacă sînt pisălog cînd dau peste cineva cu care pot sta de vorbă. Don Ignacio tuși, apoi adăugă : Mulțumesc.

Deasupra acoperișurilor, cerul avea culoarea unui crin palid. Pe strada întunecoasă scîrțîia un car, și niște copite izbeau ritmic și stăruitor în caldarîm. Victor intră în „Cafeneaua Modernă".

De obicei venea aici înainte de a se aduna lumea și găsea doar cîțiva privitori în jurul mesei de biliard, cîte un bătrîn așezat într-un colț, sub cupele și trofeele prăfuite, cîte un individ sprijinit în coate pe tejghea, ascultînd radioul care, în mod obișnuit, la această oră transmitea un program muzical. Victor cerea un ziar, se instala la o masă și băiatul acela palid, cu fața plină de coșuri îi aducea o cafea amară și fierbinte, într-o ceașcă pîntecoasă de culoare brună. Roig nu-și părăsea postul de la mijlocul tejghelei, exact sub ceas, decît pentru a se duce să caute o sticlă sau pentru a se îndrepta spre cafetieră — un mecanism cam vechi, ros de cocleală — pe care-o manipula cu

sălbăticie, ca și cînd ar fi fost o locomotivă, și care-l învăluia în aburi și sforăituri.

Apoi sala începea să se umple. În fiecare clipă ușa se deschidea cu violență, de parc-ar fi fost izbită cu piciorul, și cineva intra clipind din ochi ; erau muncitori de la fabrică, zidari, țărani mirosind încă a pămînt și a umezeală. Înaintau printre mese împărțind saluturi, frînturi de cuvinte, fraze banale, palme prietenești peste umeri. Uneori cîte unul din ei întîlnea privirea lui Victor deasupra ziarului, o privire rapidă care se ascundea imediat îndărătul paginilor mari, desfăcute.

La cafenea venea și un țăran tînăr care era chemat la toate mesele îndată ce-și făcea apariția. „Tonio, Tonio" îl strigau oamenii. „Vino aici, Tonio, am ceva de vorbit cu tine". Tonio circula printre mese și-i asculta pe toți. „Eu aș face așa și așa", le explica el. Era tînăr, dar părea un personaj important și toată lumea îl asculta. La masa unde se așeza el, oamenii luau un aer grav, de persoane care discută afaceri serioase. Ceilalți pălăvrăgeau și rîdeau, jucau domino sau licitație. Și așa se formau în fiecare noapte grupuri-grupuri la „Cafeneaua Modernă". Atunci Victor își îndoia ziarul și se apropia de una din mese.

— Ei — întreba el — cine cîștigă ?

— Poftim la joc, îl invitau oamenii.

— Nu, mulțumesc, nu mă pricep. Prefer să fac pe chibițul.

Își trăgea un scaun lîngă masă, se așeza și asculta termenii neînțeleși pe care-i foloseau jucă-

torii. Privea zîmbind cărţile fiecăruia, ca şi cînd s-ar fi distrat de minune. După un timp se ridica.

— Bine, zicea el. Ia să mai văd ce spune ziarul... Mereu aceleaşi ştiri.

Cam pe la ora nouă o pornea înapoi spre La Mata. Ieşea din sat totdeauna pe acelaşi drum, urmînd veşnic aceleaşi străzi cotite şi pustii, iluminate din loc în loc de cîte un bec gălbui, prins de stîlpi. Într-o noapte, în timp ce se apropia de casă, dădu peste o fetiţă care pîndea în umbră, ghemuită între două pisici. Copila se repezi spre el şi i se agăţă de picioare.

— Tată ! sări ea. Tată !

— Stai, fetiţo ! ai greşit...

Întinse mîna să-i mîngîie părul, dar fetiţa se şi depărtase de el, cu faţa ascunsă în mîini. O femeie se ivi în clipa aceea, profilîndu-se în negru pe fondul de lumină ce se revărsa pe uşă.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea.

Victor se bîlbîi şi nu găsi ce să-i răspundă. Femeia îi aruncă o privire ciudată şi luă fetiţa de mînă.

— Vino-n casă, zise ea.

Şi trînti uşa. Victor merse mai departe, cu mîinile vîrîte adînc în buzunare. Auzi cum în urma lui cineva deschidea o fereastră.

Soarele îşi pierdea treptat puterea şi copacii căpătau o culoare aurie. Dimineaţa, văile erau cufundate într-o ceaţă deasă, care cobora foarte jos şi le dădea înfăţişarea unor gheţari printre care La Mata părea o insulă. Cîteodată vîntul aducea din

pădure sunetul sec al loviturilor de secure, zgomot de glasuri, rîsete sau cîte o melodie stranie. Apoi soarele topea ceaţa şi usca ierburile şi frunzele veştejite şi umede.

Victor mînca mai tîrziu, după ce se întorcea de la vînătoare. Fetiţa îl aştepta totdeauna în curte, moţăind la soare. În bucătărie ardea un foc bun şi masa îl aştepta : omletă, pîine, roşii şi vin. În timp ce mînca îi arăta fetei ce vînase şi-i povestea în ce împrejurări doborîse fiecare sălbăticiune. „Pe ăsta l-am nimerit frumos, zicea el. Aveam soarele în faţă." Apoi se întindea pe pajiştea din spatele casei, sub stejari, şi fuma în tăcere trîntit pe iarbă, cu faţa spre cer şi cu puşca încărcată la îndemînă. Văzuse o dată grangurul chiar în copacii aceia şi de atunci nu uita niciodată să ia arma cu el.

Asta se petrecu într-o seară cînd rămase acasă. Se afla într-una din camerele care dădeau spre fundul curţii cînd văzu pasărea poposind din zbor pe una din ramurile cele mai înalte ale unui stejar şi rămînînd în aşteptare. Îşi luă arma şi se întoarse la fereastră ; ochi, orientîndu-se după vibraţia uşoară care trăda prezenţa păsării în mijlocul frunzişului. Detunătura trezi rezonanţe stranii în casă şi în timp ce Victor se năpustea spre grupul de stejari, păsările se ridicară speriate deasupra acoperişului. La rădăcina copacului era o rămurică retezată. În curte cîinii lătrau.

În zilele acelea, Claudina părea şi mai prost dispusă ca de obicei. Nu se aşeza o clipă cînd mîncau ceilalţi şi se învîrtea mereu de colo-colo, lua o

cratiță de pe foc, cotrobăia prin bufet, punea în farfurii mîncarea fierbinte, aducea coșul cu pîine sau vreo lingură de care avea nevoie la servit. Cînd, în sfîrșit, ceilalți isprăveau de mîncat, privea în jur neliniștită și-și aduna părul cu un gest nervos. Vorbea tot timpul cu voce coborîtă și monotonă, fără să se uite în ochii nimănui, ca și cînd ar fi vorbit doar așa, numai ca să nu tacă.

— Trebuie să-i dea drumul, zicea ea. E vremea semănatului.

Cîinii pîndeau de sub masă, atenți la resturile ce le-ar fi putut fi aruncate. Uneori Claudina lovea cu piciorul într-unul din ei, animalul scotea un schelălăit și se retrăgea cu coada între picioare.

— Doamne, ce nervoasă sînt! spunea ea și pălmuia fata. Ține, sclifosito. Să vezi tu cînd te-oi pune la coarnele plugului... că doar noi două am rămas la semănat. Să vezi tu. O să te trimit să muncești și cu ziua.

— Stai, Claudina, spunea Victor, gîndește-te că e un copil... Nu-i bine să pui copiii să muncească.

Claudina îl privea cu ochi scăpărători.

— Dar eu? E bine să pui o femeie să muncească așa cum muncesc eu? Și cînd am fost mică crezi că n-am muncit tot așa? Ce vîrstă crezi dumneata că am?

Victor îi dădea regulat bani și Claudina făcea mîncare de carne în fiecare zi. Din cînd în cînd îi mai dădea și o sumă suplimentară.

— Pentru că ai bătaie de cap cu mine, zicea Victor și Claudina se liniștea pentru cîteva zile. Profitînd de una din aceste scurte perioade de acalmie, Victor îi propuse să se îngrijească el de educația fetiței.

— E o fată deșteaptă, ar învăța ușor, îi explică el.

— Să ți-o dau pe Bernardina? Nici să nu te gîndești! Eu ce să fac fără ea? Să rămîn cu bătrînul și să așteptăm amîndoi să ne cadă tavanul în cap? Nu, nici să nu aud de așa ceva.

— Dar dumneata singură spui că Ciriac are să se întoarcă acasă... Zilele astea am să stau de vorbă cu oamenii din sat, vreau să văd cum s-ar putea lucra din nou moșia. Și dacă s-o putea, atunci o să-l pun pe Ciriac vătaf. Ați trăi mai bine.

— Cu moșia faceți ce vreți, dar fata nu se mișcă de lîngă mine. Trebuie să mă ajute, e fata mea.

— Dar într-o școală bună ar învăța...

— Și la ce o să-i ajute învățătura? La ce i-ar ajuta să știe o mulțime de lucruri? Oricît ar învăța omul să socotească, aici tot n-o scoate niciodată la capăt.

— Dar fata n-ar mai trebui să se întoarcă aici. Dacă o să învețe bine, are să-și găsească fără greutate o slujbă bună în oraș, are să ia un bărbat bun...

— Un bărbat bun la oraș, nu-i așa? Departe de părinți.

— Nu, nu. Am vrut să spun că... În fine, eu mă gîndesc la binele ei...

Claudina se aplecă spre Victor, peste masă, cu încheieturile degetelor sprijinite de tăblie. Glasul îi era acum mai coborît, dar șuierător.

— Ia ascultă, zise ea. Uită-te la mine. Dacă nu m-ai văzut încă, să te uiți bine măcar acuma. Cîți ani crezi că am eu ? Nu știi ? Ei bine, află că am mult mai puțin decît par. Și știi de ce ? Pentru că de mică a trebuit să muncesc pe soare și pe vînt, ca un bărbat. Uite, de asta. Și bătrînul și fata mănîncă fiindcă le dau eu, fiindcă eu muncesc pentru ei. Și crezi că după ce m-am canonit atîta am să-mi las fata să plece ? Claudina se îndreptă din șale și spuse : Nici nu vreau s-aud de așa ceva, s-a înțeles ? Nici nu vreau s-aud !

Un timp tăcură cu toții. Muștele prinse de hîrtia încleiată bîzîiau cu desperare.

— Bine, spuse Victor în cele din urmă. Dar eu văd lucrurile altfel. După mine, tocmai fiindcă dumneata ai suferit... În fine, nu mai spun nimic. Sper că pînă la urmă am să te conving.

Pe măsură ce zilele treceau și o dată cu ele și timpul semănatului, Claudina se posomora tot mai mult. Banii, pe care-i dădea acum cu regularitate Victor, nu mai reușeau să-i însenineze fața. E drept că pe moment înceta să se plîngă și să-și vorbească singură în timp ce se învîrtea neîncetat de colo-colo. Își făcea treaba în tăcere, întunecată și pe gînduri. Părea atît de absorbită încît, uneori, se oprea brusc, în mijlocul drumului, încrunta sprîncenele și privea în jurul ei, neștiind parcă ce avea de făcut cu obiectul pe care-l ținea în mînă. Bătrînul își

pierdea răbdarea. „Haide, fată !" zicea el și bătea în masă cu furculița. Atunci Claudina se întorcea spre dînsul cu ochii aprinși ca jăratecul și cu nările dilatate. „Taci din gură ! Nu pot să mă rup în două !"

Într-o zi spuse :

— Sînt mai nenorocită decît Patalino. Cel puțin el nu muncește.

— Patalino ? întrebă Victor. Mi se pare că e de vîrsta mea, nu ? Uitasem complet de el. Cînd eram copii ne luam mereu la bătaie. Ce-i cu el ?

— A pierdut tot ce-a avut, nu poate să se miște din loc și nevastă-sa se culcă cu toți.

— De ce nu poate să se miște din loc ?

— Pentru că n-are picioare. E mutilat de război.

În seara aceea, la „Cafeneaua Modernă", Victor se interesă mai îndeaproape de Patalino.

— Cum s-a întîmplat ? întrebă el.

— Mitralieră, îi răspunseră. În război. Acum nu mai umblă decît în cîrje.

— A pierdut totul. Avea o bucată de pămînt, dar a trebuit să-l vîndă.

— Și tare voia să aibă pămînt ! Mai iese și acum cîteodată din sat, să privească ogoarele.

— A trebuit să vîndă tot. Locuiește într-un șopron ; i l-au lăsat oamenii de milă, iarna stă în frig.

— Are copii ? întrebă Victor.

— Nu poate să aibă, i se răspunse. Nu mai avea picioare nici cînd s-a însurat, dar nevastă-sa

zicea că nu-i pasă. Acum munceşte în fabrică şi se culcă cu oricine.

— Dar el ? întrebă Victor. El ce zice ?

— Eh ! spuseră oamenii, nu trăiesc împreună. Se spune c-o bătea cu cîrjele şi atunci femeia l-a lăsat. Spunea că vrea s-o omoare. Acum stă toată ziua în uşa şopronului. Trăieşte dintr-un fel de loterie, la care se cîştigă pui de găină. Nu are nici unde să moară.

— S-a făcut rău, nimeni nu-l mai rabdă. Oamenii cumpără cîte un număr la loterie fiindcă le e milă de el. Nu mai are nici un prieten.

Cineva întrebă :

— Vreţi să mergeţi să-l vedeţi ?

— Nu, nu, mulţumesc.

— De ce nu ? E la doi paşi, o să cumpăraţi un loz. Aşa îl ajutaţi.

— Nu, zău nu. Cred că nici nu-şi mai aduce aminte de mine. Victor scoase din buzunar o bancnotă de o sută. Uite, Adrian, cumpără pentru mine un număr la loteria lui.

Adrian fluieră.

— La naiba, zise el. Cu banii ăştia ar fi mai simplu să iei de-a dreptul puiul.

Victor începu să vină mai rar în sat, nu mai cobora în fiecare seară. Continua să treacă pe la poştă şi să primească acelaşi răspuns : „Nu domnule, nici azi", pe care-l rostea zîmbind fata aceea albă şi grasă.

Uneori, intra la „Cafeneaua Moderna" şi schimba cîteva cuvinte cu bătrînii aşezaţi în colţul cu tabla şi cu trofeele. „Tatăl dumitale era un domn", zicea cîte unul şi ceilalţi încuviinţau din cap.

Apoi se aşeza la masa lui, cerea o cafea şi cerceta sala pe deasupra ziarului. Clienţii obişnuiţi soseau pe rînd, schimbau cîteva vorbe cu unul şi cu altul, apoi se adunau în grupurile de totdeauna. S-ar fi zis că exista între ei un acord tacit, în baza căruia fiecare era abonat la un anumit scaun. Atmosfera se încălzea repede şi în curînd erai ameţit de zgomotul vocilor, de ciocănitul pieselor de domino, de izbiturile violente care, la fiecare partidă, zgîlţîiau masa de fotbal pitic. Se jucau diferite jocuri, se pălăvrăgea şi Victor avu de mai multe ori prilejul să asiste la discuţii înfierbîntate. Frînturi de fraze ajungeau pînă la el. Auzea glasul lui Fredo, care spunea :

— Eu ştiu ce-i cu chestiile astea şi cred că trebuie să ne ţinem deoparte. Lasă-i să se descurce singuri, să vedem cum o scot la capăt.

Tonio zicea :

— Poate că înainte mergea şi aşa, dar acuma s-a isprăvit. Numai cînd o să luăm o hotărîre şi o să le spunem : „Foarte bine, uite, am venit, sîntem gata de lucru", numai atunci au să rămînă cu gura căscată.

— Aşa, le faci jocul, zicea Fredo. Au să spună că le datorăm lor totul.

— N-au decît să spună. Noi mergem înainte.

— Păi dacă pornim așa, nu ne mai descurcăm niciodată. Numai cînd toți...

— Sst ! Sst ! îl potolea cineva.

Fredo întreba :

— De ce mă rog ? Doar sîntem între noi... Totuși cobora vocea. Bine. Eu vă spun că asta înseamnă să le facem jocul.

— Le facem jocul dacă ne ținem deoparte și-i lăsăm să gospodărească și ce-i al lor și ce-i al nostru. Asta fac de cînd e lumea și vor să meargă mai departe tot așa.

Se ciorovăiau îndelung, dar pînă la urmă tot se împăcau. „Uite ce e, Tonio, eu am avut destule necazuri în viață, acuma îmi văd numai de treburile mele. Cînd ai să mai îmbătrînești și tu, ai să înțelegi", zicea cîte unul și Tonio răspundea : „Lasă că te înțeleg și acuma".

Într-o zi, Victor îl invită la masa lui :

— Aș dori să te întreb ceva, vreau să-ți cunosc părerea îi explica el. Șezi, te rog, și comandă ce vrei.

— Spuneți, replică celălalt.

Victor îl întrebă dacă La Mata, gospodărită chibzuit, i-ar putea aduce vreun venit.

— Crezi că m-ar costa mult ca s-o pun iar pe roate ?

— Cred că ar fi bani aruncați pe fereastră, spuse Tonio.

— Dar înainte dădea un venit frumușel...

— Asta nu știu. În orice caz, lucrurile s-au schimbat. Noi semănăm un bob și ies douăzeci.

dar acolo, sus, la dumneavoastră, cheltuielile înghit cele douăzeci de boabe și mai cer alte zece pe deasupra. Ați avut vie înainte, nu-i așa ? Păi astăzi, via nu mai e nici o afacere pe la noi. Și ca să semeni grîu... Azi nu mai rentează aici decît grădinile de legume, adică pămîntul unde ești sigur că ai apă. În locul dumneavoastră, eu aș împăduri tot locul. Sau aș pune roșcovi și aș aștepta.

— Nu, asta nu. Nu pot să aștept.

— Atunci, aș lăsa să crească pădurea și aș investi banii în altceva.

— Tonio, Tonio îl chemă cineva de la altă masă. Tonio se întoarse în direcția aceea și strigă : „Îndată, îndată", apoi goli cana dintr-o sorbitură.

— Nu face doi bani pămîntul acela, să știți. Doi bani nu face. Nu vedeți că toți cei care au avut proprietăți pe aici le-au lăsat pînă la urmă în plata domnului.

Tonio se ridică și se îndreptă spre cealaltă masă. Oamenii îl primiră cu rîsete și cu ghionturi prietenești. Toți păreau foarte mulțumiți în seara aceea. Victor îl văzu pe Tonio trăgîndu-și un scaun și așezîndu-se între ceilalți. Cercul din jurul mesei se închise. Băiatul cu fața plină de coșuri veni să ia ceașca goală.

— Mai adu-mi o cafea, ceru Victor.

Băiatul se depărtă și Victor desfăcu din nou paginile mari ale ziarului.

Nu se mai așeza decît rareori lîngă ceilalți și numai așa, ca să-i vadă jucînd licitație. De obicei însă, lua o cafea, citea ziarul și pleca. Într-o seară

se întîlni din nou cu doctorul. Don Ignacio venea spre el făcîndu-şi loc printre mese şi privirile lor se întîlniră. El se ridică.

— Am trecut să iau o cafea, zise Victor cînd doctorul fu lîngă el.

Don Ignacio înclină uşor din cap.

— Da. Ştiu că treceţi să luaţi cîte o cafea în fiecare seară, zise el şi trecu mai departe.

Apoi, vara aceea prelungită care durase pînă atunci se isprăvi şi vremea se strică. Ploi însoţite uneori de descărcări electrice şi de rafale de vînt începură să cadă şi ţinură cîteva zile la rînd. În prima zi, Victor ieşi dimineaţa la vînătoare, în ciuda norilor negri care se roteau ameninţători pe cer. Ploaia îl surprinse destul de departe de La Mata şi fu atît de violentă, încît nici nu se mai obosi să caute vreun adăpost. Cîteva minute mai tîrziu, cîmpul părea că fierbe sub biciuirea ploii. Victor îşi înfundă capul în gulerul hainei de vînătoare, îşi vîrî mîinile în buzunare şi lăsînd puşca să atîrne, o luă încet spre casă, peste cîmpul transformat într-o mlaştină plină de clăbuci.

Îşi schimbă hainele, apoi curăţi şi unse puşca. Dejunul îl aştepta ca în fiecare dimineaţă şi în cămin trosnea un foc zdravăn. Nu lipsea decît Dina. După ce termină, Victor continuă să-şi bea vinul cu privirea aţintită la flăcări. Apoi porni în fugă spre casa cealaltă deşi era prea devreme pentru masa de prînz. Bătrînul şedea ca de obicei în scaunul lui împletit, adăpostindu-se de ploaie sub streaşină.

— Dar iarna ce faci ? îl întrebă Victor strigînd, ca să se facă auzit. Tot în scaunul ăsta îţi petreci vremea ?

Bătrînul îl privi cu ochi înceţoşaţi, cu gura ştirbă întredeschisă.

— Ce-ai spus ? întrebă el. E ora mesei ?

Fetiţa veni abia după ce toată lumea se aşezase la masă. Apăru tăcută şi misterioasă şi se aşeză la locul ei, fără ca maică-sa să facă cel mai mic comentariu asupra acestei întîrzieri. Avea hainele perfect uscate, ca şi cînd nu s-ar fi mişcat toată dimineaţa din casă.

După masă dispăru din nou şi în zilele următoare făcu la fel ; nu venea decît la masă. Victor o privea cercetător, tuşea ca să-i atragă atenţia, dar ea părea că nu înţelege nimic. Ciugulea cîte ceva din farfurie, cu un aer capricios şi jucăuş, apoi îndată ce isprăveau ceilalţi, dispărea cu faţa plină de zîmbet. Într-o zi, în timp ce se ridicau de la masă, Victor o întrebă unde merge.

— Fata dumitale a devenit o persoană importantă, îi spuse el Claudinei, cu un aer solemn. N-o mai vezi nici din întîmplare. După asta se cunosc oamenii mari.

Se întoarse spre fetiţă şi-şi înclină adînc capul în faţa ei.

— Aş putea şti, Doamnă Importantă, unde obişnuiţi să vă rezolvaţi problemele şi la ce oră daţi audienţe ?

Fata ridică din umeri ; era radioasă şi zîmbea cu ochii pe jumătate închişi, frecîndu-se alene de

spătarul scaunului, ca adormită. „Ei, ia spune? unde te ascunzi?" o întrebă Victor. Claudina îi despărți, aplecîndu-se peste masă ca să strîngă farfuriile și ascunse fata cu trupul ei. Victor se trase înapoi să-i facă loc și-și aprinse o țigară.

— Du-te, spuse Claudina fetei. Nu mai încurca lumea.

Șterse mușamaua cu o cîrpă umedă. Cînd se dădu la o parte, scaunul fetiței era gol. Victor aruncă chibritul care fumega încă și ieși în coridorul pustiu și întunecos, cu dușumeaua plină de urmele labelor umede ale cîinilor. Afară începuse iar să plouă. Bătrînul, pe jumătate întors în scaunul lui de la intrare, îl privea cu atenție.

Din ziua aceea se obișnui să zăbovească în casa dijmașilor numai atît cît mînca. Și fiindcă nu putea să iasă la vînătoare și nici să coboare în sat, din cauza ploilor, își petrecea cea mai mare parte din zi în bucătărie, cu privirile ațintite asupra focului. Cîinii se obișnuiseră cu prezența lui și nu-l mai părăseau o clipă. Se învîrteau neliniștiți și uzi prin încăpere, examinînd umbrele de pe pereți; ochii lor străluceau în lumina flăcărilor. Lemnele erau ude, se aprindeau greu și răspîndeau un fum acru, plin de aromă.

Într-o dimineață, pentru prima dată de la venirea lui, Victor urcă la mansardă. Aici era un haos de coridoare mici, de scări, de încăperi cu grinzi masive și joase, înclinate după linia acoperișului. Intră într-una din camere ai cărei pereți erau de culoare indigo, iar ușile de un brun-roșcat, arătînd ca un amestec de sînge și de noroi. Micile

ferestre ogivale erau deschise și lăsau să pătrundă aerul opac și cenușiu, cu miros de ceață. Între grinzile mîncate de carii erau cuiburi de păsări, acum pustii; printre cărămizile pătate de excremente mici, albicioase, se zărea cadavrul unei salamandre.

Turnul era o încăpere mare, pătrată, înconjurată de vitralii înalte. Aici fusese camera de lucru a tatălui său. Cînd Victor își începuse studiile, don Augusto i-o cedase lui. Masa de lucru era plină de cărți și hîrtii, iar pe celelalte mobile și pe jos se îngrămădeau în dezordine tot felul de obiecte ciudate: păsări împăiate, rame goale, sticle, o tăbliță, o carabină veche, trepiedul unui telescop, avioane construite din stinghii și hîrtie, foarfeci, o pană mare de pasăre, totul acoperit de praf. Se apropie de fereastră și-și turti fața de geamurile mici, lipite cu plumb. Afară ploaia încetase pentru moment. Privi cerul murdar, copacii strălucitori de umezeală și încovoiați, pămîntul noroios. Prin vitraliile aburite de respirația lui, totul părea albastru, violet, roșu sau galben. Înainte de a se întoarce în bucătărie, puse mîna la întîmplare pe două cărți mari și grele și le luă cu el.

Se așeză din nou în fața focului și deschise una din cărți. Între paginile ei erau flori uscate, frunze fibroase și buruieni decolorate. Victor le apuca delicat între degete și le examina la lumina focului; erau subțiri și rigide. Stăteau acolo de treizeci, poate de patruzeci de ani. Toate fuseseră culese chiar de tatăl lui. Don Augusto era un botanist pasionat și afirma că izbutise să clasifice toate plantele din regiune.

Victor își amintea că în copilăria lui, taică-său își petrecea nopțile aplecat asupra plantelor pe care le studia și a volumelor acelea cu scoarțe tocite de întrebuințare, pe care le răsfoia cu ochelarii pe nas. De altfel, omul acesta care părea totdeauna distrat și mirosea a tutun fusese singurul din familia lor pe care Victor apucase să-l cunoască. Maică-sa, doña Magdalena, murise la nașterea lui și don Augusto nu vorbea niciodată despre ea. Și nici despre bunicul lui Victor nu s-ar putea spune că vorbea prea mult. În general se știau foarte puține lucruri despre el ; se știa doar că plecase în Cuba numai cu banii de drum și că se întorsese bogat. După o versiune pe care don Augusto o dăduse mult timp drept sigură, bunicul acesta răscumpărase casa strămoșilor, pierdută în timpul războaielor carliste [1], și ridicase în locul ei clădirea de azi. Abia cînd Victor atinse majoratul, don Augusto îi mărturisi că bunicu-său fusese, de fapt, un biet țăran de origine obscură.

Don Augusto se născuse în Cuba dar, supunîndu-se dorinței tatălui său, studie dreptul la Barcelona și se căsători acolo cu doña Magdalena. Nu apucă să-și practice profesiunea și după moartea lui taică-său lichidă afacerile din Cuba și investi toți banii în acțiuni. Apoi doña Magdalena muri, și don Augusto se mută în casa din La Mata,

[1] Războaie civile care s-au purtat în Spania (1833—1840 și 1872—1876) în jurul succesiunii la tronul țării, între exponenții absolutismului feudal, sprijiniți de biserica romano-catolică și elementele burgheze.

unde rămase aproape în permanență pînă la sfîrșitul vieții. Își petrecea ziua întins în șezlong : bea rom și cafele și fuma havane aromate. Îl interesau botanica și astronomia și în timpul plimbărilor pe care le făcea după-masa, strîngea plantele pe care apoi cu ochelarii pe nas le clasifica. Victor îl însoțea și-l asculta vorbind despre plante, despre aștri și despre viața ușoară din insula Cuba. În restul timpului îl lăsa să se joace în voie cu copiii țăranilor. Avea un mic telescop cu care studia noaptea stelele și ziua soarele, printr-o bucată de sticlă fumurie. Apoi se întindea iar pe șezlong, bea rom și cafea și continua să fumeze.

Don Augusto nu știa ce înseamnă munca. Făcea tot felul de speculații, care nu-i reușeau niciodată și spre sfîrșitul vieții se lansă în afaceri ciudate, cu aceeași lipsă de succes ; făcu import de pene de struț, crescătorie de cîini de vînătoare și de fazani, culturi de orhidee și alte flori rare și exotice. Nu mai era un om tînăr, avea barbișonul și mustața îngălbenită de nicotină și purta întotdeauna canotieră, gheroc și guler tare. În cele din urmă renunță la orice fel de speculații, din lipsă de mijloace. Într-o zi îi spuse lui Victor că are să-i vorbească. Îl chemă în turn și-l privi, din fotoliul său, cu ochi triști și plini de suferință, ca și cum i-ar fi cerut scuze. „Cu începere din toamna viitoare vei studia la Barcelona, îi spuse el. Trebuie să înveți să lupți în viață“.

În octombrie, cînd Victor plecă la internat, toți prietenii veniră să-și ia rămas bun de la el. Era o zi posomorîtă și dinspre teascuri venea un miros

greu de tescovină. Victor se urcă în șareta care trebuia să-l ducă la gară și, așezat în spatele vizitiului, privi înapoi pînă cînd turnul îmbrăcat în viță sălbatică roșie dispăru între cotiturile drumului. La despărțire, taică-său îi spuse : „Am vrut să-ți asigur o situație materială bună, dar n-am reușit. Acuma trebuie să înveți, dragul meu, fiindcă unicul capital pe care nu-l vei pierde niciodată va fi profesia ta". Și Victor învăță mulți ani în internatul din Barcelona. Vacanțele și le petrecea acasă și totdeauna îl găsea pe don Augusto întins în șezlong, învăluit în fum aromat de țigară, cercetînd plantele puse la presat între filele cărților, aceleași plante probabil pe care Victor le examina acum la lumina focului, ținîndu-le în mînă, ofilite, subțiate și sfărîmicioase.

După ce le privi, citi cîteva paragrafe din carte. „În unele cazuri, capsulele astfel separate se deschid în interior și lasă să cadă singura sămînță pe care o conțin ; așa se întîmplă, de exemplu, la indrișaimul propriu-zis..." Mai citi încă o dată fraza apoi o citi din nou și o reciti, însă fără să se poată concentra. Închise cărțile.

Ploua mereu și, cu toate că era abia la amiază, afară stăruia o lumină palidă de amurg. Cîinii dormitau lîngă foc ; uneori însă, se trezeau, se sculau gemînd și priveau triști în jurul lor, cu urechile clăpăuge, cu coada între picioare. Vîntul încărcat de stropi de ploaie zgîlțîia geamurile și de la etaj se auzea zgomotul unei ferestre uitată deschisă, care se izbea mereu.

Victor petrecea acum ore întregi în turn, răsfoindu-și cărțile vechi și privind prin geamurile colorate. Uneori se repezea din cîteva salturi pînă-n șopron și rămînea multă vreme întins în paie, cu fața-n sus, ascultînd cum picură streșinile. Vîntul agita pînzele de păianjen și din cînd în cînd, prin crăpăturile podului se revărsau scurte avalanșe de paie măcinate.

Fuma țigară după țigară, pînă cînd gura îi devenea amară. Atunci se ducea în cămară și mesteca cîteva boabe de struguri din ciorchinii atîrnați de grindă. Strugurii începuseră să se zbîrcească și un lichid gros și dulce se scurgea din ei, se aduna pe boabele de dedesubt, apoi picura încet pe cărămizi. Evoluția aceasta ispitea un număr infinit de musculițe incolore, care se înghesuiau ca prostite și bîzîiau, topindu-se parcă în lumina palidă.

Vîntul și ploaia despuiară cu desăvîrșire smochinii. Sub ramurile lor acum curate și strălucitoare, zăceau risipite ultimele smochine și frunzele căzute, acoperite de noroi. Într-o seară, pe cînd stătea așa, cu privirile ațintite asupra smochinilor, Victor zări grangurul cocoțat pe o creangă și zgribulit sub ploaia măruntă. Împușcătura răsună înăbușit, înghițită parcă de aerul umed și întunecat al înserării.

Ieși în curte și contemplă pasărea caldă încă și umedă, care tresărea în mîna lui deschisă. Apoi o azvîrli cît putu mai departe ; grangurul căzu lîngă grajd, pe o grămadă neagră de bălegar.

Se întoarse în casă. Intră în camera lui, se întinse pe pat și-și ascunse capul în pernă. Arcurile metalice scîrțîiră strident.

A doua zi, vremea se însenină. Era o dimineaţă limpede şi pe cer nu se zărea decît un singur nor plutind ca un schelet imens, acolo sus, în înălţimi. Soarele se arăta cald şi auriu, ciorile cîrîiau leneş în stejari. Copacii, dealurile şi munţii albaştri din depărtare se conturau cu precizie, înviorați de ultimele ploi.

Victor îşi luă puşca şi ieşi pe mirişte. Pămîntul era încă îmbibat de apă şi paşii lui lăsau urme ca pe o plajă. Se adăposti după un povîrniş şi trase într-o potîrniche care, orbită de soare, venea înspre el ca o piatră. Coborî în vîlceaua cu plopi şi o străbătu afundîndu-şi picioarele pînă la glesne în băltoacele ascunse la rădăcina ferigilor ruginite şi uscate ori sub frunzele moarte. Plopii erau aproape goi şi vîlceaua părea mai largă şi mai luminoasă. Frunzele care nu căzuseră încă se desprindeau neîncetat de pe ramurile cenuşii şi pluteau palide printre copaci, ca un nor mare de fluturi.

Victor porni spre casă înainte de amiază şi trecu prin viile cu butuci roşii şi galbeni. La fiece pas pe care-l făcea, potîrnichea atîrnată la centură îşi legăna picioarele moi şi ciocul pătat de sînge. Ajunse pe mirişte şi zări iar casa ivindu-se în depărtare deasupra copacilor; din horn ieşea uşor un fir alb de fum. Grăbi pasul. Dealurile şi ogoarele proaspete şi curate străluceau în soare ; o adiere trecea peste mirişte şi zvînta pămîntul încălzit, pămîntul acela reavăn şi parfumat.

Cînd se ivi pe drum, cîinii îi ieşiră în întîmpinare, sărind şi dînd din coadă. Dina îl aştepta în curte, aşa cum făcuse şi altădată, întinsă la soare, pe jumătate adormită. Cînd îl văzu ridică pleoapele şi pe faţa ei apăru un zîmbet larg, trădînd parcă o mare satisfacţie lăuntrică.

— Ştiam — zise Victor — ştiam că azi al să te întorci.

Fata întoarse capul spre el şi-l privi printre pleoapele întredeschise. Victor tuşi.

— De ce ? întrebă el. De ce, Dina ?...

Mişcă buzele, ca şi cum ar fi vrut să mai spună ceva, dar se stăpîni. Fata rîdea fără zgomot şi nu spunea nimic.

Intrară în bucătărie. Micul dejun îl aştepta : omleta, pîinea, roşiile, vinul. Soarele bătea în geamuri ; abia acum se vedea cît erau de murdare, fiindcă ploaia lăsase pe ele dîre cenuşii. Victor îşi turnă un pahar de vin. Se întoarse spre Dina cu o severitate prefăcută şi îndreptă un deget spre ea.

— Hai, spune. Crezi că dacă zîmbeşti ai explicat ceva ? Nu, nu-i chiar aşa. Ei, ia spune pe unde-ai umblat ?

Fata şedea la celălalt capăt al mesei ; se lăsă să alunece de pe scaun, pînă ce nu rămaseră din ea decît ochii care-l priveau peste tăblia mesei. Erau mici, foarte negri, asemenea ochilor unui cîine şi privirea lor strălucea între şuviţele dese de păr şi muchia mesei.

— Îmi era frică, spuse ea.

— Frică ? întrebă Victor. Îţi era frică ?

Ieşiră în poiana din spatele casei, scăldată într-o lumină primăvăratică. În păduri fumegau cuptoarele cărbunarilor şi în stejari cîrîiau ciorile. Din cînd în cînd cîte o cioară zbura încet deasupra po-

ienii, cădea, se ridica, iar cădea și iar se ridica, profilîndu-se pe cerul senin. Victor fuma în tăcere, privind fetița care se juca înnodînd fire de iarbă. Vîntul îi agita părul suplu și strălucitor în bătaia soarelui. De pretutindeni se auzea din nou țîrîitul greierilor, liniștit, adormitor.

Ceva mai tîrziu, auzind vocea copilei, Victor tresări și deschise ochii clipind mărunt. Se întoarse pe o rînă și-o privi punîndu-și mîna streașină la ochi.

— Ce spui ?

— Mă duc să fac baie.

Se oprise la cîțiva pași de el și-i vorbea înconjurată de lumina soarelui.

— Să faci baie ?

— Da, în albie, cu apă caldă. Cînd e timp frumos, mama mă dezbracă și mă scaldă. Pune albia în fața casei.

Așezat pe iarbă, Victor o privea cum se depărtează cu pași mărunți și repezi, ca de obicei. Își frecă ochii, aprinse o țigară și se distră un timp desfăcînd nodurile pe care fetița le legase în iarbă.

În bucătărie, focul din cămin era aproape stins. Victor luă cu cleștele un cărbune încins și-și mai aprinse o țigară dar o lăsă numaidecît deoparte. Trecu vergeaua prin țevile puștii pînă cînd se convinse că sînt perfect curate, apoi se urcă în turn și-și lipi fața de geamul care dădea spre grădină. Geamul era verde și dincolo de el, copacii și plantele păreau negre. Privi salcîmii goi, pinii, glastrele mari, aproape ascunse între ierburi și frunze moarte. În fund era chioșcul pe jumătate ruinat, un

schelet de fiare vechi, îndoite, pe care se cățărau trandafirii.

Se depărtă de la fereastră și, fără a întoarce capul, mulțumindu-se doar să-și rotească ochii în orbite, își plimbă privirea în jur, peste vechiturile aruncate în dezordine. O muscă mare, cu reflexe strălucitoare zbura prin cameră, aruncîndu-se înnebunită asupra ferestrei și izbindu-se cu violență de geamuri.

Cînd sosi ora prînzului, o luă spre casa dijmașului. În poartă nu era nimeni ; scaunul pe care ședea de obicei bătrînul rămăsese gol. În fața ușii se întindea o băltoacă de apă cu săpun, cu marginile dantelate de spumă, pe care pămîntul umed n-o absorbise încă. Victor se opri lîngă ea, apoi o înconjură și-și văzu de drum. Ridică ochii și, la una din ferestrele de la etaj, o văzu pe Claudina care închidea obloanele. În bucătărie erau numai Dina și bătrînul, care se și așezase la masă. Fata purta acum o rochie curată ; avea părul ud, mai închis la culoare și lipit de cap. Zîmbea straniu. Claudina intră cu o găleată goală în mînă, dar nu se uită la nimeni.

— Cred că am venit cam devreme, zise Victor zîmbind.

Claudina deschise robinetul și se aplecă deasupra chiuvetei.

— Totdeauna e prea devreme pentru un lucru și prea tîrziu pentru altul, spuse ea fără să se întoarcă.

După masă, Victor și fata se odihniră puțin, apoi se duseră în pădurea de pini să culeagă ciuperci.

Pinii aveau trunchiul lung şi subţire şi creşteau foarte aproape unul de altul, înşirîndu-se în ordine pe covorul de ace, neted şi întunecat. Soarele cădea pieziş, striind pădurea cu razele lui aurite şi între crengi se jucau veveriţele, ţipînd ascuţit din vîrful copacilor. Copila fugea neastîmpărată de la un trunchi la altul, luînd-o înaintea lui Victor, ca un căţeluş. „Uite ! aici, aci !" striga ea cînd făcea vreo descoperire mai de seamă. Victor se apropia cu coşul, apoi porneau din nou, fiecare într-o parte, scrutînd crăpăturile fine din covorul de ace de pin. Reuşiră să umple coşul şi în seara aceea mîncară ciuperci prăjite cu pătrunjel, ulei şi usturoi şi băură vin roşu.

Vremea rămase frumoasă şi în zilele următoare. E drept că soarele apunea în fiecare seară din ce în ce mai devreme şi răsărea dimineaţa din ce în ce mai tîrziu şi mai învăluit în ceaţă. Smochinii, migdalii şi viţa sălbatică din spatele casei se despuiaseră de frunze, dar platanii şi castanii erau încă ruginii şi se profilau frumos pe verdele închis al dealurilor. Veveriţele îşi schimbau părul şi stoluri mari de porumbei treceau zilnic spre sud.

Victor dormea mult şi se scula ceva mai tîrziu. Ieşea la vînătoare, dar se întorcea din ce în ce mai devreme. Dimineaţa iarba era plină de rouă şi Victor se înapoia totdeauna cu pantalonii uzi pînă la genunchi. Soarele strălucea slab, razele lui se răsfirau palide peste dealuri, dar nu reuşeau nici măcar să împrăştie ceaţa, care zăbovea toată ziua deasupra văilor, apăsătoare şi tulbure, izolînd platoul. Din pădure se auzeau lovituri de topor, cîntece, vocile tăietorilor de lemne şi ale celor care umblau după ciuperci. Îndată ce-i zărea de departe, Victor o apuca în direcţia opusă. Într-o dimineaţă se ascunse după un mărăciniş şi se uită pe furiş la cărbunarii dintr-o tabără. Bărbaţii se adunaseră în jurul gurii fumegînde a cuptorului ; copiii se jucau şi femeile găteau în faţa colibelor făcute din crengi şi pămînt. Apoi un cîine începu să latre şi Victor fu nevoit să se depărteze.

Acum pleca de-acasă mai mult de dragul plimbării decît ca să vîneze şi se întorcea adesea fără să fi tras măcar un foc.

Acasă mînca pălăvrăgind cu Dina ; cînd soarele începea să strălucească mai puternic, se duceau amîndoi în poiana din spatele casei, se întindeau în iarbă şi Victor fuma privind norii mari care-şi schimbau neîncetat aspectul. Stătea lungit pe burtă şi munţii albaştri din depărtare îi păreau foarte aproape ; îi venea să întindă mîna ca să-i atingă, aşa cum ar fi atins oricare dintre pietrele risipite prin iarbă. Astfel îşi petreceau amîndoi dimineaţa, cu privirile rătăcind peste munţi şi printre nori, pînă ce, uneori, adormeau în cele din urmă.

La masă, Claudina se văicărea neîncetat, cu faţa mai întunecată decît oricînd. Se învîrtea prin bucătărie, îşi potrivea părul sau lovea cîinii, cu mişcări violente şi neaşteptate. „Doamne, dumnezeule, zicea ea. Nervii ăştia..." Vorbea despre muncă. „O să-i dea drumul după ce o să treacă timpul semănatului. Şi la anul o să rămînem fără recoltă şi n-o să avem ce mînca."

Victor aştepta să iasă bătrînul şi fetiţa şi-i dădea bani. „Nu-ţi face griji", îi spunea el, şi cîteva zile femeia nu se mai tînguia şi nu-şi mai bătea fata. Pe urmă se posomora din nou şi Victor iarăşi îi dădea bani. Treptat, intervalul între aceste accese se scurta tot mai mult.

Bătrînul nu părea să se sinchisească de toate astea. O asculta pe Claudina cum asculta zgomotul stropilor de ploaie şi nu era preocupat decît de ceea ce avea în farfurie. „Haide, fată" zicea el bătînd nerăbdător în masă. Se încălzea la soare pe scaunul lui de la intrare pînă cînd, după cine ştie ce indiciu — poate mişcările femeii sau mirosul care venea din bucătărie — socotea că sosise ora mesei. Atunci se aşeza la locul lui şi aştepta bălăbănindu-şi furculiţa între degete. Cum Victor aducea vînat din ce în ce mai rar, bătrînul părea a fi uitat de existenţa lui. Uneori se oprea din mestecat, lăsa furculiţa jos şi ridicîndu-şi întrebător sprîncenele albe îl privea pe Victor cu ochii lui de orb, inexpresivi şi înceţoşaţi.

— Cine-i ăsta ? întreba el.

După prînz Victor se odihnea şi apoi, în loc să coboare în sat, pornea cu Dina după ciuperci sau după castane. O rugase pe Claudina să întrebe ea la poştă cînd se ducea după cumpărături dacă-i sosise vreo scrisoare.

Totuşi, mai coborî o dată în sat să expedieze o scrisoare lungă pe care o ticluise într-o dimineaţă, închis în turn. Ajunse jos pe înserat şi constată că toate prăvăliile sînt închise, fiindcă era duminică. Puse scrisoarea la cutie. Pe cînd se îndepărta întoarse capul şi i se păru că vede faţa albă şi grasă a fetei de la poştă, turtită de geamul întunecat al unei ferestre.

Era rece şi cei cîţiva oameni care treceau pe străzile prost luminate mergeau repede, cu mîinile în buzunare, schimbînd saluturi scurte cînd se întîlneau sau cîte un cuvînt rostit din mers. Cerul, limpede ca un cristal, era înstelat şi rece ; aerul liniştit mirosea a iarnă şi a fum.

Victor ajunse în piaţă şi o găsi pustie. Frunzele platanilor se loveau unele de altele pe crengi cu un sunet uscat, asemenea unui trosnet. Din „Cafeneaua Modernă" se auzea muzică şi lumina se strecura afară, formînd nişte dreptunghiuri galbene, care se lungeau pe pavaj, brăzdate de umbre mişcătoare. Victor înconjură clădirea şi pătrunse pe o stradă laterală. Prin geamurile uşor umbrite văzu sala de dans, scaunele aliniate de-a lungul pereţilor, perechile dansînd de-a valma. Fereastra de alături da în cafeneaua propriu-zisă. Sala era aproape plină şi atmosfera părea foarte încărcată. Îl văzu pe Roig cu şorţul şi cămaşa lui albă cu mîneci scurte, cu braţele depărtate pe tejghea, cu bărbia ridicată, cu faţa impenetrabilă ; îi văzu pe Fredo, pe Tonio şi pe bătrîni strînşi în colţul unde era tabla. Mesele fuseseră apropiate una de alta şi alcătuiau grupuri mari, lumea rîdea şi pălăvrăgea, juca domino şi licitaţie.

Victor se depărtă, străbătu din nou piaţa păşind pe stratul de frunze veştede, mînate de vînt, care alergau pe jos ca o armată anonimă de şoareci. În spatele lui auzi deschizîndu-se uşa cafenelei, şi

muzica izbucni deodată, amestecată cu voci şi rîsete. Grăbi pasul.

— Azi e duminică, spuse el acasă, în timpul cinei.

Claudina ridică din umeri.

— Pentru mine toate zilele sînt la fel, zise ea.

Victor nu mai mergea la vînătoare. Într-o zi, în sertarele biroului găsi cursurile lui de inginerie şi de aeronautică de la universitate şi acum le recitea în fiecare dimineaţă, sus în turn. Erau cărţi uzate, fără copertă, cu filele încărcate de sublinieri, de însemnări confuze şi pete de cerneală. Din cînd în cînd se ridica şi se plimba prin cameră ca să-şi desmorţească picioarele sau se ducea la fereastră şi-şi lipea fruntea de geamurile plumbuite. Apoi se aşeza din nou şi citea alte cîteva pagini. În cele din urmă închidea cartea, dar rămînea mai departe acolo, în mijlocul vechiturilor acelora prăfuite, privind cum arde ţigara între degetele lui. Intrase în universitate cu intenţia de a se face inginer aeronaut ; îi plăceau avioanele şi construia modele din hîrtie şi stinghii. Dar războiul îi întrerupse studiile, pe care nu le mai reluă căci fu nevoit să se căsătorească. Făcuse primii trei ani de inginerie cînd se lăsă de studii şi plecă în Franţa. Apoi urmă perioada de instrucţie militară, plictiseala frontului stabilit dincolo de Ebru, exploziile intermitente, norii de fum, zbîrnîitul avioanelor pe cerul senin. Un ofiţer tînăr privea spre cerul senin. Un ofiţer tînăr privea spre cerul senin printre roşcovi ; avea ochii umflaţi de oboseală şi aştepta întoarcerea bombardierelor strălucitoare.

Fumul ţigării se răspîndea în cameră şi căpăta nuanţe stranii în lumina multicoloră a vitraliilor. Sub masă podeaua era acoperită de mucuri turtite, risipite ca nişte cartuşe goale în jurul unei puşti mitraliere.

Uneori, Victor zăbovea neobişnuit de mult în turn, dar Dina nu venea niciodată să-l supere. Aştepta în curte, la soare, ca Victor să coboare şi mergeau împreună în poiana din spatele casei. Se lungeau pe burtă şi priveau norii şi dealurile sau munţii albaştri, care se iveau în depărtare printre ierburi. Uneori Victor îi dăruia fetiţei obiecte ciudate pe care le găsise în vreo cameră de la etaj, panglici colorate, o pasăre împăiată, o pălărie veche, o umbreluţă de soare, arsă de întrebuinţare şi îngălbenită. Fata lua totul cu zîmbetul ei larg şi nelămurit ; un zîmbet de oarbă, de idioată sau de mută ; ducea lucrurile în casă şi Victor nu le mai vedea.

După-masă se plimbau, dar nu fără ţintă, ca altădată, sau ca să culeagă ciuperci ori castane. Victor retrăia acum cu plăcere momente din tinereţea lui şi regăsea locurile pe unde umblase adesea în copilărie. S-ar fi zis că, pe neaşteptate, casa, cîmpul, dealurile îi deschideau perspective la care nu se gîndise pînă atunci. Pleca împreună cu Dina de lîngă iazul care sclipea în vecinătatea grajdului şi o lua de-a lungul canalului pînă la mina de unde pornea apa. Apa curgea fără zgomot prin albia străjuită de urzici şi făcea să se înfioare uşor smocurile creţe de muşchi întunecat.

— Aici prindeam mormoloci, zicea Victor.

Pe alocuri, canalul avea cîte o crăpătură prin care ieşea apa ; în punctul acela, pămîntul era umed şi ierburile creşteau proaspete şi dese.

— Pe cîmp prindeam şi scorpioni, şi-i puneam să lupte între ei. Scorpionii îşi fac cuibul sub pietre.

Se plimbau pe dealuri, mergînd pe poteci care nu duceau nicăieri, ci se pierdeau între mărăcini, după ce fuseseră roase şi mîncate ani de zile şi-şi schimbaseră înfăţişarea. Se aşezau pe o piatră şi trăgeau în piept mirosul de iarbă uscată şi de pămînt cald. Erau miresme fugare, tari şi tulburătoare. Urcau apoi o coastă despădurită şi nimereau într-un luminiş de pădure sau într-o vie îngropată printre buruieni. Erau doar cîţiva butuci negri şi strîmbi, ascunşi şi risipiţi prin iarbă.

— Aici ne jucam de-a războiul, aici semănam porumb, zicea Victor. Via asta dădea cel mai bogat rod cînd trăia taică-meu. Atîtea şi atîtea lăzi...

Erau apoi colţurile care fuseseră ale lui şi numai ale lui, pe care nici cei mai buni prieteni nu le cunoscuseră. De pildă, fundul acela de vîlcea, sanctuar tainic, cu patul de nisip alb şi moale ca o cuvertură desfăşurată. Acolo îşi fumase primele ţigări şi se îmbătase într-o zi cu rom. Pe urmă veniseră anii visărilor ; aici visase în timp ce soarele scînteia printre crengile înalte, umbroase. „Am să plec în Cuba ca bunicul şi am să cîştig mulţi bani" zicea el cu voce tare. „Am să-mi cumpăr un iaht şi am să călătoresc peste tot". Îi plăcea să se plimbe prin vîlcelele acelea proaspete şi întunecoase, care miroseau a pămînt negru. Abia acum. cînd firele de păr argintiu începeau să se îmbul-

2—46—81

zească la tîmplele lui, îi plăceau dealurile, vîntul, soarele şi cerul senin.

Cînd se înnopta, Dina pleca împreună cu maică-sa, iar Victor ieşea în curte şi se aşeza pe treptele de la intrare, ca în copilărie, cînd aştepta întoarcerea oamenilor de la cîmp. Lîngă el se aşezau pe atunci Julio şi Adrian, Becaţa, Fredo, Patalino, toţi prietenii lui. Ascultau tăcuţi sfatul ţăranilor şi vorbele lor pline de înţelepciune se înălţau paşnice în văzduh o dată cu fumul ţigărilor, în timp ce stelele încremeneau pe cerul din ce în ce mai întunecat. Cînd se făcea întuneric, aprindeau lumina de la intrare în jurul căreia se adunau fluturi şi salamandre grase şi zbîrcite, cu privire impasibilă, alunecînd de-a lungul zidurilor. Acum Victor şedea pe aceleaşi trepte, privind ţintă şomoioagele de paie ale sperietorilor de păsări înfipte la jumătatea parilor, grajdul, smochinii desfrunziţi, profilul îndepărtat al dealurilor care se desena negru pe un cer verzui, ca de limonadă acră. Vîntul se liniştea, în aer se auzea zborul liliecilor, orăcăitul broaştelor, cîntecul păsărilor de noapte, apoi, treptat, totul se contopea şi pierea în întuneric.

Într-o seară Claudina se întoarse din sat cu noutăţi.

— Aţi auzit ce s-a întîmplat cu Patalino ? întrebă ea.

— Nu. Ce s-a întîmplat ?

— S-a spînzurat. S-a spînzurat de un roşcov.

— S-a spînzurat ?

— Da, s-a spînzurat ; l-au găsit ieri. Cînd s-au dus oamenii alaltăieri la el să cumpere numere de

loterie, le-a spus că nu mai vinde, că s-a isprăvit cu tragerile la sorţi pentru că el vrea să se spînzure. Nu l-a luat nimeni în serios. Îl ştiau înăcrit, mai spusese şi altădată trăsnăi din astea şi toată lumea a crezut că vorbeşte aşa, ca omul la necaz. Şi ieri l-au găsit spînzurat de un roşcov, lîngă şosea, la marginea satului.

— Dar spuneai că n-are picioare. Cum a putut ?

— Foarte bine. Şi-a pus ştreangul şi-apoi a trîntit jos cîrjele.

Apoi timpul se înrăutăţi iar. Pe neaşteptate, cerul se posomorî într-o dimineaţă şi se acoperi de nori. Victor se trezi destul de tîrziu şi simţi că-i e frig. Se îmbrăcă şi se duse în bucătărie să-şi ia micul dejun, care-l aştepta pe masă. La început nu văzu decît mîncarea. Abia după aceea, cînd se aşeză, privirea îi căzu pe scrisoarea sprijinită de pahar. Rupse plicul, un plic prelung de un albastru fumuriu. Înăuntru era o foaie de hîrtie de aceeaşi culoare, care conţinea un singur cuvînt : „Nu“.

Victor se aşeză la masă, bău puţin vin şi gustă din omletă care era rece şi vîscoasă. Dădu farfuria la o parte, se duse să-şi ia puşca şi ieşi pe mirişte. Peisajul înconjurător era aspru, ruginiu şi se estompa în ceaţă ca oxidat de umezeală. Viile se desfăşurau îngălbenite, la distanţe mari, pustiite parcă, stejarii, castanii şi platanii se profilau pe coaste ca nişte găini zbîrlite. Victor intră într-o pădurice de castani, părăginită şi tristă. Pretutindeni se auzea zgomotul pe care-l făceau castanele, desprinzîndu-se din coaja lor ţepoasă şi străbătînd frunzişul uscat al copacilor. Se întoarse acasă fără să fi tras un glonte.

Fata nu era nici în curte, nici în bucătărie. Focul se stinsese aproape şi mîncarea rămăsese pe masă aşa cum o lăsase el. Puţin înainte de ora prînzului porni spre cealaltă casă. Bătrînul era aplecat deasupra plitei şi încălzea ceva. Victor se apropie de el şi bătrînul se întoarse cu o tresărire.

— Unde-i Claudina ? îl întrebă Victor.

— S-a dus după porumb la moară, mormăi răguşit bătrînul.

— Şi fata ?

— A plecat cu ea. Aşa a vrut.

— Ei, poftim ! zise Victor. Ne-au lăsat singuri, Domingo. Vrei să te ajut ?

Bătrînul se întoarse spre plită bolborosind ceva. Victor tăie pîinea, celălalt luă de pe foc mîncarea şi-o turnă într-un castron. Apoi se aşeză la masa pusă ca de obicei, dar pe care se aflau numai două tacîmuri. Claudina gătise probabil peşte cu roşii dar în castron nu mai rămăseseră decît roşiile. Bătrînul era plin de sos pe bărbie şi-l privea şiret.

Victor nu mîncă decît lăptuci ; nici unul dintre ei nu vorbi în timpul mesei ; pînă şi cîinii dispăruseră. Lumina era palidă şi muştele bîzîiau ameţite, prinzîndu-se, una peste alta, pe fîşia de hîrtie lipicioasă. Hîrtia se umpluse şi uneori, în timp ce se zbăteau, unele reuşeau să se desprindă şi cădeau ciorchine printre farfurii.

După masă, Victor o luă spre sat. Pe măsură ce cobora pe şosea, ceaţa se făcea tot mai deasă. Cînd ajunse lîngă lanurile de porumb se ascunse după

un tufiș, în marginea pădurii și privi la oamenii care umblau printre tulpini. Purtau haine de iarnă și adunau cocenii în grămezi, după ce le smulgeau mai întîi învelișul uscat de frunze palide și lungi. Glasurile și rîsetele răsunau stinse, ca din depărtare, în aerul umed și cenușiu, împovărat de ceață. La celălalt capăt al ogorului zburda un grup de copii. Victor o zări pe Dina fugind și sărind laolaltă cu ceilalți.

Se întoarse acasă și se închise în turn ; cele patru ferestre cu geamuri plumbuite, biroul, mucurile de țigară, vechiturile pline de praf, un șezlong îndoit numai pe jumătate, avioane construite din hîrtie și stinghii, rame vechi aurite, sticle de rom goale, o tăbliță... Tăblia mesei era stricată, înnegrită și uzată, acoperită cu pete mici, niște cercuri palide, care indicau urme de pahare și de căni, apoi de puncte negre în locul unde lemnul fusese ars de țigară. Pe masă erau îngrămădite cărți, hîrtii, o mapă de piele roasă cu o sugativă mare înăuntru, pe care erau mîzgălite cifre și desene fără rost, apoi pete de cerneală ce se desprindeau pe fondul trandafiriu șters. Fumul de țigară se înălța în rotocoale ușoare, care se destrămau apoi încețoșînd aerul liniștit și tulburînd lumina tristă și slabă. Din cînd în cînd se auzea izbindu-se o fereastră de la mansardă, prost închisă.

Se înnoptă. Intră în bucătărie și văzu că în lipsa lui cineva strînsese masa și făcuse focul. Își turnă un pahar de vin. Nu aprinse lumina, îi ajungeau flăcările din cămin. Lemnele aveau coaja cenușie, compactă și tare ca piatra ; erau cam verzi dar

ardeau bine și musteau sevă. Victor se instală în fața focului, luă lopățica și începu să se joace cu jarul. Pereții erau roșii și bîntuiți de umbre care se agitau ca mișcate de vînt ; sub masă, ochii cîinilor păreau de chihlimbar. Îl priveau neliniștiți, gemeau și-și mușcau frenetic burțile, turtindu-și boturile.

Victor bău iar vin și continuă să se joace cu jarul din cămin pe măsură ce lemnele ardeau și se descompuneau. Băuse patru pahare cînd deodată, cîinii începură să mîrîie și să-și ciulească urechile. Apoi mîrîiturile încetară. Victor puse pe masă paharul gol, se întoarse încet și o privi pe Dina cu ochi apoși și congestionați.

— Poftim, s-a întors, spuse el. A petrecut toată ziua și acuma a venit acasă. Da, dom'le, a petrecut, a petrecut foarte bine... și eu am petrecut.

Victor rîse scurt și făcu un gest din cap, arătînd sticla. Fata aștepta mutîndu-și greutatea corpului de pe un picior pe altul ; ținea capul întors și mîinile împreunate la spate.

— Mama spune că cina e gata de mult, spuse ea.

— Bravo ! Foarte frumos, n-am ce zice... Mai ales din partea ei. Nu i-am mai dat bani cam demult. Și te-a trimis să-mi spui că cina e gata ? Zău ? Foarte frumos din partea voastră... Dar tu de ce nu zîmbești ?

Fata zîmbi coborîndu-și privirea.

— Uite, așa îmi placi, cînd rîzi...

Vocea i se stinse. Mai mișcă un timp buzele ca și cînd ar fi continuat să vorbească, dar nu-i

ieşea nici un sunet din gură. Faţa îi era congestionată. În cele din urmă, ca şi cum ar fi rupt toate zăgazurile, cuvintele se năpustiră unele după altele.

— Unde vrei tu să ajungi cu mofturile astea ? Ce crezi tu ? Ia spune, ce crezi ? Aş putea să-ţi fiu tată, şi bunic aş putea să-ţi fiu... animal mic şi prost crescut ce eşti...

O apucă de umeri şi se aplecă asupra ei. Dina se zbătea, privindu-l speriată printre şuviţele încîlcite de păr care-i cădeau peste ochi şi încerca să scape. Victor o zgîlţîi violent.

— Nu, tîrfă mică, acuma nu-mi scapi ! Acuma vreau să mă asculţi, obraznico...

O lovi de cîteva ori peste obraz cu palma ; fata îşi ridică braţele şi-şi apără faţa cu mîinile. Victor îi dădu drumul pe neaşteptate, fetiţa îşi pierdu echilibrul şi căzu pe podea. El se îndreptă iar spre masă, îşi mai turnă un pahar de vin şi-l bău dintr-o înghiţitură. Rămase aşa, cu paharul în mînă, nemişcat în faţa căminului, cu respiraţia întretăiată. Cîinii gemeau sub masă, umbrele de pe pereţi se micşorau şi se lungeau ca nişte alge legănate de apă. Victor ieşi în antreu.

— Dina, murmură el.

Aşteptă o clipă clătinîndu-se pe picioare şi scrutînd întunericul cu ochi rătăciţi. Puse mîna pe un lemn aprins din cămin şi la lumina lui străbătu curtea pînă la iaz. Aici se opri ; reflexele sîngerii ale torţei tremurau pe suprafaţa apei negre. Căută în jurul grajdului. Vîntul micşorase flacăra şi lemnul era acuma doar o aşchie fumegîndă. La lumina lui stinsă Victor cercetă solul pînă găsi o grămăjoară zbîrlită de pene galbene. Se ghemui lîngă grămada de bălegar şi le examină una cîte una, atingîndu-le aproape cu lemnul încins.

Apoi se duse în baie şi urină în lavabou. Lumina îl izbi în faţă, orbitoare. Se privi în oglindă, cu pleoapele pe jumătate închise ; avea faţa congestionată, gura moale şi umedă, ochii tulburi. Tot în oglindă văzu un capod roz de femeie, care atîrna după uşă. Îl luă cu el, tîrîndu-l în jos pe scări şi lăsă peste tot lumina aprinsă în urma lui. Zvîrli capodul peste cearşafuri, stinse lumina şi se întinse în pat fără să se dezbrace.

Se trezi ţeapăn de frig, ghemuit între cearşafuri, plăpumi răvăşite şi capodul roz. O dîră strălucitoare tăia în două fereastra şi se desfăcea pe tavan într-un triunghi de lumină difuză. Se răsuci în pat şi arcurile scîrţîiră strident sub el.

Victor deschise fereastra. Afară, un soare mat scălda colinele într-o lumină ştearsă.

Se duse în baie, trase o duşcă bună de apă şi-şi ţinu îndelung capul sub robinet. Stinse toate luminile, pe care le lăsase aprinse în ajun şi coborî. În cameră era curat şi Claudina aprindea focul în sobă.

— Foarte bine aţi făcut că aţi muştruluit-o pe Dina, spuse ea. Să înveţe minte să nu mai facă pe cucoana. Eu n-o mai scot la capăt cu ea.

Victor nu răspunse. Pe masă îl aştepta micul dejun şi alături se afla încă plicul de culoare albastră fumurie. Claudina puse unul peste altul

lemnele pe care le adusese, apoi privi în jur să vadă dacă lipsește ceva.

— Ce vreți să mîncați astăzi ? întrebă ea.

— Ce ți-e mai ușor dumitale să gătești.

— Nu, nu, hotărîți dumneavoastră.

— Mi-e indiferent.

— Bine, o să văd eu...

Luă urciorul și-l scutură ; se auzi un plescăit de apă.

— E aproape gol, spuse ea plecînd. Îl iau cu mine.

Victor mîncă puțină pîine cu roșii și bău apă de la robinet. Apoi își luă pușca și instrumentele cu care o curăța și se așeză pe treptele de la intrare.

Afară ar fi fost rece, ca într-o dimineață de iarnă, dacă soarele n-ar fi strălucit ca o aureolă pe cerul tulbure și albicios. Frunzișul sărăcăcios al copacilor, verdele închis al stejarilor și al pinilor, diferitele nuanțe ale pămîntului, totul părea accentuat de soarele crud în lumina căruia zburau spre sud stoluri îndepărtate de porumbei. Pe dealuri se înălțau alene norii de fum ai cărbunarilor. În stejarii din spatele casei cîrîiau ciorile și dinspre pădure răzbeau clar strigăte, cîntece și lovituri de secure. Uneori se putea desluși în depărtare uruitul roților trenului, care ocolea coasta cu un zgomot stins, ca o zvîcnitură în tîmple.

Victor mînui un timp vergeaua, apoi luă o cîrpă și lustrui țevile pe dinafară. Deodată, simți prezența fetei. Ridică privirea și o văzu apropiindu-se încet, cu un urcior în mînă, strecurîndu-se în tăcere de-a lungul zidului. Privirile lor se încrucișară și fetița se opri.

2—46—81

Nu zîmbea. Pe față avea semne vinete. Îl privea fără să lase urciorul din mînă și se sprijinea de zid, ca și cum ar fi vrut să intre în el sau să-l dărîme. Victor își încleștă mîna pe țeava puștii pe care-o ținea culcată pe genunchi.

— Ascultă, fetițo... spuse el.

Fata nu răspunse, fața îi era întunecată și serioasă. Victor se ridică, ținînd mai departe pușca în mîna dreaptă și cîrpa în mîna stîngă.

— Îmi pare rău de ce s-a întîmplat ieri.

Înaintă cîțiva pași spre ea, dar fetița porni de-a-ndăratelea lipită de zid și fără să lase urciorul din mînă.

— Eu vreau să fim prieteni.

Dina se tot dădea înapoi, cu ochii larg deschiși și cu gura schimonosită, gata parcă să țipe. Atunci Victor aruncă pușca și cîrpa la pămînt și făcu stînga-mprejur. Străbătu antreul cu pași mari, intră în bucătărie, trase un scaun și-l împinse în fața sobei, apoi se așeză cu trupul aplecat înainte și urmări îndelung jocul flăcărilor. Mîinile îi atîrnau moi pe genunchi.

După un timp, fata își vîrî capul pe ușă și, cîteva clipe, privi în tăcere spatele încovoiat. Apoi înaintă în vîrful picioarelor și puse urciorul pe marginea dinspre ușă a mesei. Dar Victor nu întoarse capul nici atunci și nici cînd pașii aceia mărunți și ușori se îndepărtară. Privea lemnele mari care ardeau și aruncau scîntei, mustind sevă. Erau crengi de roșcov.

2.

Totul se petrecuse foarte simplu. În timpul nopţii cineva smulsese indrişaimul din rădăcină.

Don Augusto făcu această descoperire dimineaţa, îndată după ce se sculă şi aruncă o privire afară pe fereastră. Nu fusese atent la început ; căscase cu ochii pe jumătate închişi, încheindu-şi cămaşa cu degete leneşe. Era o dimineaţă de octombrie ca oricare alta, liniştită şi plăcută, voalată de o ceaţă uşoară pe care soarele o risipea treptat. Aerul mirosea a frunze arse, a umed şi a cald. Printre crengile copacilor se înălţa, dintr-o grădină vecină, o dîră învolburată de fum alb însoţită de pocnituri seci.

Bătrînul se uitase la soare, la fumul acela, la copacii cu frunze palide şi la vilele înşirate de-a lungul străzii. Abia apoi, cînd coborî privirea, văzu ce se-ntîmplase ; se schimbă la faţă de parcă l-ar fi lovit cineva pe neaşteptate. Se aplecă peste pervazul ferestrei şi privi pe rînd, de cîteva ori, cu sprîncenele ridicate şi cu gura întredeschisă, zidurile grădinii, grilajul gol, straturile de pămînt răscolit şi împrăştiat în bulgări uscaţi.

Vila era o construcţie mică, din secolul al nouăsprezecelea. Avea două etaje şi semăna cu toate celelalte vile din cartier. O grădină pătrată, cu

doi tei despărţea casa de stradă. Un grilaj de fier cenuşiu, de-a lungul unui zid scund, mărginea grădina din trei părţi ; faţada casei închidea pătratul. De-a lungul zidului, straturile se întindeau ca un fel de brîu îngust. Pînă în noaptea trecută totul, adică şi straturile şi grilajul fuseseră ascunse de un masiv verde şi luxuriant de indrişaim presărat de flori roşii ca nişte flăcări şi care se căţăra pînă în vîrful grilajului. Acum însă, grădina avea mai degrabă înfăţişarea unei curţi, aşa despuiată cum era şi înconjurată de ziduri cenuşii. Cineva smulsese tot indrişaimul şi faptul acesta, pe care don Augusto îl descoperi dimineaţa, schimbă cu desăvîrşire ordinea normală în care ar fi trebuit să se desfăşoare ziua.

În fiecare dimineaţă, îndată ce se scula, don Augusto se ducea să-i facă o vizită lui Bernardo. „Bună dimineaţa, băiatule“, striga el cînd ajungea în camera copilului şi fără să aştepte vreun răspuns, pornea mai departe pe coridor, fredonînd cuplete vechi, şlagăre din tinereţea lui. Apoi se ducea în baie şi se bărbierea, operaţie pe care o făcea cu minuţiozitate şi foarte încet, atît de încet, încît nu izbutea niciodată să-şi facă apariţia în sufragerie înainte ca doña Magdalena şi Bernardo să fi terminat micul dejun. Don Augusto mînca deci singur, de faţă cu ceştile şi farfuriile murdare. Asta nu-l împiedica să-şi bea în linişte ceaşca de cacao şi să-şi mănînce chifla fără să pară că aude loviturile furioase ale bătătorului de covoare cu care doña Magdalena inaugura curăţenia în camera lui.

După micul dejun, don Augusto își lua ziarul de pe măsuța din vestibul, îl îndoia sub braț și se plimba prin grădină pentru a stimula circulația sîngelui, spunea el. Apoi observa morișca de vînt de pe casă și, urmînd indicațiile ei, își rezema jilțul de răchită de un zid sau de altul pentru a se adăposti cît mai bine de vînt. Se instala în jilț, și înainte de a deschide ziarul, stătea un timp nemișcat, înconjurat de flori, și privea în jurul lui, așa cum ar face un pictor peisagist, adică ținînd ochii pe jumătate închiși. Privea cerul, norii și frunzele verzi care străluceau în soare pe fondul albastru al cerului. Puțin după aceea venea și copilul cu cărțile și hîrtiile lui iar don Augusto îi spunea : „Vino aici, băiatule, să vezi ce bine e". Copilul se apropia de jilțul de răchită și se așeza pe jos, turcește. Deschidea atlasul și așternea o foaie de hîrtie peste una din hărți, astfel încît contururile ei să rămînă ușor schițate pe suprafața albă ; copia harta cu creionul ținînd foaia cu mîna stîngă ca să nu-și schimbe poziția. Don Augusto îl privea din jilțul lui și numai cînd îl vedea aplecat asupra atlasului și desenînd cu un creion mic și murdar, ros ca un muștiuc, părea că are în sfîrșit toate condițiile necesare pentru a putea deschide ziarul. Uneori, după ce arunca o privire asupra fotografiilor din prima pagină, mai făcea o pauză să privească din nou în jur. „Ei, e bine, băiete ?" întreba el. Dar copilul părea foarte ocupat ; atunci don Augusto scotea un suspin și se hotăra, în sfîrșit, să deschidă ziarul.

Don Augusto citea ziarul pe rubrici și totdeauna în aceeași ordine ; lectura lui era sistematică și atentă, ca un studiu, și o întrerupea numai cînd ajungea la vreo știre ce merita un scurt comentariu pe care, de obicei, îl făcea cu voce tare. Citea în primul rînd știrile și cronicile externe și se arăta totdeauna și invariabil surprins de stupiditatea unor oameni care, în mod inexplicabil, se insinuaseră în posturi de supremă răspundere și puneau în pericol viitorul Occidentului. „Rușii sînt mai deștepți, zicea el. În loc să-și piardă vremea cu discuții, trec la fapte și gata". Don Augusto clătina din cap. Paginile consacrate politicii interne îl interesau mai puțin, afară doar cînd era vorba de vreo ședință a Parlamentului sau a Consiliului de Miniștri și de hotărîrile luate, pe care bătrînul le studia cu atenție. Apoi trecea la actualitățile locale, parcurgea știrile privitoare la diferite măsuri edilitare, la proiectele și aspirațiile barceloneze. Dădea din cap și spunea : „Aha, Planul Cerdá ! Ce bine ar fi fost dacă l-ar fi respectat întocmai !"

În fiecare luni citea cronicile *corridelor*[1] și ale meciurilor de fotbal. „Ce-o fi și prostia asta de fotbal ?" exclama el atunci, ca și cum ar fi vrut să se dezvinovățească. Deși nu asistase niciodată la vreun meci, simțea un fel de bucurie cînd citea despre înfrîngerea Clubului de fotbal *Barcelona*. „Niște indivizi grosolani și ordinari. Cei de la *Español* sînt cu totul altfel, mai fini, mai domni..."

1 *Corrida* — luptă de tauri.

Uneori, discutînd despre fotbaliști cu diverși cunoscuți din cartier, ajungea să se înfierbînte : „Ascultați-mă pe mine, spunea el, *Barcelona* rezistă numai fiindcă are bani și poate să plătească jucători străini, că altfel..."

Cotele bursei și articolele financiare și economice rămîneau la urmă. „Ia te uită !" exclamă el cu entuziasm într-o dimineață. „Urcă acțiunile așa cum am prevăzut eu". În asemenea cazuri, lua un creion și făcea repede o înmulțire, direct pe ziar. „Asta înseamnă că am cîștigat atîția sau atîția *duros* [1]" anunța el apoi. Într-adevăr, don Augusto juca la Bursă. În afară de obligațiile care-i produceau o rentă constantă, avea și cîteva acțiuni pe care le specula, schimbîndu-le mereu, vînzînd și cumpărînd, totdeauna cu profit. „Eu știu să miros chestiile astea, măi băiatule. Dacă aș fi tînăr, aș face avere la Bursă".

Problemele economice și financiare îl interesau în mod deosebit ; cu ele, lectura ziarului era încheiată, don Augusto împăturea foile mari și rămînea gînditor, cufundat în tot felul de reflecții. Apoi, cu un gest automat, scotea din buzunar un carnet îmbrăcat în piele neagră și însemna în el cîteva cugetări. Se uita distrat la copil, ținînd creionul într-o mînă și carnetul deschis pe genunchi, și mai nota cîteva fraze destinate să fie încorporate unei cărți pe care o pregătea cam de multă vreme. „E o muncă colosală, înțelegi ? Gîndește-te că sînt abia în faza de strîngere a materialului..."

[1] *Duro* — monedă spaniolă valorînd 5 *pesetas*.

Cartea urma să se intituleze *Economia politică și Viața de toate zilele*. „Căci în viață, fiule, te izbești mereu de fapte care demonstrează adevărul legilor economice. Uite, să nu mergem prea departe, să luăm soarele care ilustrează cel mai bine noțiunea economică a prețului stabilit după legea cererii și a ofertei. De ce oare nordicii apreciază mai mult decît noi spaniolii binefacerile soarelui ? Pentru că în nord soarele strălucește mai rar pe cer ; da, de aceea are mai mult preț. Ai înțeles ? Așa se întîmplă și în celelalte domenii ale vieții. Și eu vreau să dovedesc în cartea mea că rădăcina legilor economice trebuie căutată în înțelepciunea naturii. N-are să fie o lucrare strict științifică, desigur, ci mai degrabă una de popularizare", explica el.

După aceea, adică după ce citea ziarul și-și făcea însemnările, don Augusto își consacra timpul indrișaimului. Săpa pămîntul, rupea frunzele ofilite și smulgea buruienile, pe care le găsea eventual în straturi. Se ducea în baie, umplea o stropitoare veche, care pierdea jumătate din apă pe drum, și uda cu ea indrișaimul, făcînd drumul de patru ori. În fiecare dimineață se repeta aceeași scenă ; în clipa cînd don Augusto isprăvea cu stropitul, doña Magdalena răsărea în coridor, tîrînd după ea o găleată și ducînd în mînă o cîrpă. Îngenunchea fără un cuvînt și, fără să arunce o singură privire cuiva, freca așa, încovoiată, lespezile de la intrare. Apoi se ridica, își aduna părul cărunt ce-i cădea peste față și golea găleata la rădăcina teilor slobozind o izbucnire de apă scîn-

teietoare şi zgomotoasă. Storcea cîrpa, o arunca în găleata goală, se descălţa şi intra în coridor cu papucii în mînă, călcînd pe lespezile încă ude. Puţin după aceea, din bucătărie se auzea din nou zgomot de vase ciocnite.

Don Augusto punea stropitoarea în firida unde se afla contorul de apă, închidea cu cheia uşile mici de fier şi se instala iar în jilţul lui de răchită, cu un suspin uşor.

După prînz, don Augusto îşi făcea siesta într-un fotoliu din sufragerie, în timp ce doña Magdalena spăla vasele. Cînd termina, adică peste o jumătate de oră, bătrîna îl chema pe Bernardo şi se ducea cu el în salonaş. Luau loc amîndoi; Bernardo îşi vedea de hîrţile lui în timp ce ea lucra cu igliţa.

Spre seară, don Augusto făcea o plimbare, fără să depăşească, însă, limitele cartierului. Îşi vizita cunoscuţii — un negustor, un tutungiu bătrîn, un militar în retragere —, le vorbea despre cartea lui şi discuta cu ei cele mai diverse teme de actualitate. În drum aduna pe furiş hîrtii, bucăţi de pingele sau bucăţi de metal. După ce făcea un stoc mai mare, se tîrguia cu diverşi negustori de vechituri şi-l vindea celui care plătea mai bine.

Cîteodată se oprea în faţa vreunei grădini din apropiere. În picioare, în faţa gardului plăpînd de păducel, contempla grupurile de ghivece, straturile geometrice de flori, şoproanele acoperite cu trestie sau cu tablă, vreun bazin circular, o grămadă de bălegar, cei cîţiva pomi fructiferi, fie că erau smochini, cireşi sau piersici. Se întorcea agale,

pe străzile noi, tăiate pe locul unde se întinsese pînă atunci cîmpul, trecea printre şirurile de case mari cu mai multe etaje, dintre care unele, în curs de construcţie încă, erau doar simple schelete de ciment. Erau străzi zgomotoase şi pline de viaţă, unde aveau loc mereu noi evenimente: deschiderea unui bar, sosirea echipelor municipale care lucrau la asfalt, plantau arbori, aşezau şirul dublu de lumini electrice. Toţi aceştia erau oameni noi, chipurile lor îi erau necunoscute.

Don Augusto ieşea din cartier cînd avea nevoie de material pentru cartea lui. Se ducea la Biblioteca centrală, consulta *Enciclopedia Espasa* [1], şi la întoarcere lua o cafea într-un bar de pe Rambla [2].

Cînd cîştiga vreo sumă mai importantă la Bursă se ducea direct la cafenea să-şi sărbătorească victoria. Dacă vremea era frumoasă, căuta o masă pe terasă, se instala pe un scaun, fuma şi-şi bea cafeaua, privind cu ochii întredeschişi circulaţia intensă de pe stradă; maşinile şi tramvaiele treceau încet, unul după altul, îngrămădindu-se la intersecţii, lumea umbla încoace şi-ncolo pe trotuare şi vrăbiile ciripeau în frunzişul des al platanilor. La ora cînd străzile se întunecau şi cerul lua culoarea nalbei, animaţia creştea. În general, la această oră don Augusto apucase să lege prietenie strînsă cu vreun vecin de masă cu care discuta

---

1 *Enciclopedia ilustrada europeo-americana Espasa — Calpe*: enciclopedie în 80 de volume, editată la Barcelona în anul 1900.

2 Bulevard din Barcelona. (n. t.)

problemele capitale ale zilei. La despărţire schimbau cărţile de vizită şi-şi făceau invitaţii reciproce la domiciile respective. În afară de aceste prietenii ocazionale, don Augusto mai avea un prieten în cafeneaua aceea: era văcsuitorul de ghete, un omuleţ zbîrlit, negricios, cu vocea răguşită, care se interesa totdeauna de cartea lui. Era un vechi soldat al Legiunii străine spaniole[1], fusese în Africa şi luase parte la *corrida* în care murise Manolete. Cînd se aşezau la taifas, văcsuitorul era atît de încîntat încît prefera să-şi refuze clienţii decît să întrerupă conversaţia. „Aşteptaţi! zicea el. Vreau să mai răsuflu şi eu". Mai tîrziu, în timp ce-şi plătea consumaţia, don Augusto îi spunea chelnerului: „Straşnic tip, Ciriac ăsta!..."

Întors acasă, don Augusto îşi copia pe curat însemnările din dimineaţa aceea, operaţie care-l ocupa pînă pe la ora cinci. Uneori se plîngea că nu are la îndemînă *Enciclopedia Espasa*. Tare aş vrea s-o cumpăr... zicea el. E un instrument de lucru formidabil.

---

[1] *Legiunea străină spaniolă,* unitate a armatei spaniole alcătuită din mercenari străini — după modelul legiunii străine franceze — în anul 1920, pentru a fi folosită în lupta de reprimare a mişcării de eliberare a populaţiei din Marocul de nord, care se răsculase împotriva colonialiştilor spanioli.

Legiunea străină spaniolă a constituit forţa de şoc a complotului fascist care, în frunte cu Franco şi cu sprijinul intervenţioniştilor italieni şi germani, a dezlănţuit rebeliunea împotriva guvernului Frontului Popular (1936).

Şi zilele treceau pe rînd, toate la fel, afară de duminici, cînd programul suferea o uşoară modificare. Doña Magdalena mergea la liturghia de la orele opt şi lua copilul cu ea. Don Augusto se ducea la biserică la douăsprezece, după ce mînca şi-şi citea ziarul. După-masă, în loc să pornească spre centru, unde toate barurile şi cafenelele erau pline, îşi bea cafeaua şi-şi fuma ţigara într-un mic bar de cartier. La ora aceea, postul de radio transmitea meciul de fotbal şi unii clienţi îl ascultau, cu coatele pe tejghea. Întîlnea aici mulţi cunoscuţi, pe tutungiu, pe militarul în retragere. Toţi erau oameni în vîrstă şi vorbeau pe larg despre viaţa lor, despre schimbările pricinuite de trecerea anilor şi de perindarea oamenilor sau povesteau anectode şi întîmplări din tinereţe. Uneori jucau domino sau licitaţie. Mai tîrziu, cînd se întuneca, veneau şi băieţi tineri, se îmbulzeau în jurul mesei de fotbal pitic şi făceau atîta gălăgie, încît nu mai era chip să te înţelegi... Atunci bătrînii plăteau şi plecau fiecare pe la casele lor, în timp ce proprietarul localului afişa pe fereastră rezultatele meciurilor din campionat.

Don Augusto nu-şi invita niciodată prietenii la el. Se întîlneau la bar şi, la despărţire, fiecare o lua spre casa lui. În felul acesta, programul cotidian nu era tulburat niciodată de vreo vizită neaşteptată. Don Augusto nu primea decît vizita întîmplătoare a vreunei rude îndepărtate care venea să-l vadă de Crăciun sau de ziua onomastică. În schimb, purta o corespondenţă foarte bogată,

primea circulare de la Bancă, imprimate şi broşuri parohiale, publicaţiile societăţilor de binefacere... Don Augusto le strîngea pe toate, le clasifica riguros şi le păstra în biroul său, împreună cu însemnările pentru cartea pe care voia s-o scrie.

În afară de această carte, principala lui ocupaţie era îngrijirea indrişaimului, care creştea des şi verde, înţesat de flori roşii. Îl îngrijea de mulţi ani, zi de zi, l-a îngrijit mereu, pînă în dimineaţa aceea cînd descoperi că fusese smuls. Don Augusto se aplecase peste pervazul ferestrei, ca şi cînd n-ar fi putut să-şi creadă ochilor şi privise cu sprîncenele ridicate şi cu gura întredeschisă ; apoi ieşise din cameră şi coborîse în grădină, lăsînd toate uşile deschise în urma lui. Luă în mînă un bulgăre de pămînt şi-l sfărîmă între degete. Abia atunci păru că se convinge.

Se întoarse în casă, intră în sufragerie fără să scoată un cuvînt, dădu pe gît ceaşca de cacao şi-şi mîncă chifla, din cîteva îmbucături. Nu se bărbierise înainte de micul dejun şi nu se bărbieri nici după aceea, iar cînd se întoarse în grădină nu avea ziarul sub braţ şi nu părea că dă atenţie direcţiei din care bătea vîntul. În dimineaţa aceea don Augusto nu citi ziarul, nu se aşeză la soare şi nici nu făcu însemnări în carnetul lui cu scoarţe negre.

Se plimbă încoace şi încolo, dezorientat. Din cînd în cînd se aşeza sub tei, îşi mîngîia gînditor bărbia, privea straturile goale, zidurile despuiate, grilajul. Zidurile erau acum goale şi aveau o înfăţişare jalnică. Păreau mîncate chiar din temelie

şi în locurile unde căzuse tencuiala se vedeau cărămizile vechi.

Copilul ieşi în curte la ora obişnuită, cu cărţile şi cu hîrtiile lui. Bătrînul era cu spatele la el, dar ghicindu-i prezenţa se întoarse încet. Vorbi cu glas stins, privindu-l cu ochi rătăciţi :

— Dar ce i-am făcut ? întrebă el. Cu ce i-am greşit ca să-mi facă una ca asta, pentru dumnezeu ?

Ieşi în stradă cu copilul după el. Indrişaimul smuls era adunat grămadă la rădăcina unui platan. Frunzele şi lujerele începuseră să se chircească sub soarele strălucitor de toamnă ; erau moi şi fără vlagă şi păreau că se topesc.

— Nici nu s-a obosit să le ducă mai departe ca să nu le văd. A vrut să ştiu precis ce s-a întîmplat cu ele.

Intră în curte şi lăsă deschisă poarta de fier în urma lui. Pe acoperiş, morişca scîrţîia strident la fiecare rafală de vînt.

— La asta zău că nu mă aşteptam. Doamne, după atîta timp.

Bernardo păşea în urma lui fără zgomot. Zăbrelele cenuşii ale grilajului îşi proiectau umbrele subţiri pe prundişul grădinii. Bătrînul se lăsă greoi în jilţul său de sub tei. Dincolo de perdeaua unei ferestre se contura vag figura doñei Magdalena.

Nimeni nu vorbi în timpul mesei. Bătrînul luă o îmbucătură şi mestecă fără poftă. Apoi lăsă furculiţa jos şi nu mai mîncă nimic. Scoase din buzunarul vestei un ceas de argint mare şi greu, încruntă sprîncenele şi-l privi îndelung. Făcu de cî-

teva ori gestul de a-l pune la loc în buzunar, dar se răsgîndi și continuă să-l privească atent. Doña Magdalena și copilul mîncau, ca și cum n-ar fi observat că bătrînul isprăvise. Doña Magdalena ședea țeapănă în scaun, tăia carnea în bucăți foarte mici și mînca cu ochii țintă în farfurie și coatele lipite de corp. Nu se auzea decît zgomotul furculițelor și cuțitelor atingînd farfuriile. Apoi copilul își împături și el șervetul. Bătrîna își termina ultimul sfert de portocală. Don Augusto se uită cum desprindea cu ajutorul cuțitului firele albe prinse de miez. Doña Magdalena înfipse furculița în fruct și-l mîncă mestecînd încet ; apoi maxilarele ei rămaseră nemișcate și o ușoară ondulație șerpui de-a lungul gîtului ei în timp ce așeza cu grijă furculița pe farfurie, între cojile de portocală. Pendula din coridor bătu de trei ori. Doña Magdalena împinse scaunul, care scîrțîi prelung, și se ridică.

Don Augusto se instală în fotoliul cel mai apropiat. Bernardo se așeză lîngă fereastră, deschise atlasul, își potrivi hîrtiile și se aplecă asupra hărților lui. Doña Magdalena strînse farfuriile murdare, puse în mijloc o față de masă de culoare deschisă și un vas negru cu flori artificiale. Apoi mătură firimiturile de pe jos și le scoase în coridor, cu mătura. Cînd se întoarse, bătrînul ațipise în fotoliu, cu bărbia în piept, respirînd adînc. Doña Magdalena privi din ușă copilul ; avea două gheme albe de lînă prinse pe o igliță scurtă și dreaptă, pe care o ținea în mîinile împreunate pe pieptul ei căzut. Spuse :

— Mergem, Bernardo ?

Bernardo închise cartea și o urmă în salonaș. Era o încăpere mică, tixită de mobile, de tablouri, de perdele, cuverturi și vase de flori. De-a lungul pereților, lăsînd loc liber doar pentru consolă, se înșirau sofaua, cele două fotolii și scaunele, ale căror spătare rigide și înguste, îmbrăcate în huse albe se conturau limpede pe tapet. Desenul tapetului reprezenta un fel de îmbinare de flori și de fructe îngrămădite într-o dezordine voluptoasă pe un fond albastru spălăcit, decolorat de soare. Din tavan atîrna un policandru de metal aurit din care lipseau mai multe becuri.

Doña Magdalena se așeză exact sub brațele lămpii, lîngă masa din mijloc. Pe masă se găsea un acvariu mic în care înotau încet doi pești mari, roșii. Doña Magdalena își puse ochelarii cu rame incolore și începu să lucreze cu ghemele în poală și brațele lipite strîns de corp ; croșeta o față de masă mică, albă.

Copilul se așezase pe sofa, cu picioarele atîrnînde. Așternu o foaie de hîrtie peste atlasul deschis, luă creionul în mîna dreaptă, fixă cu stînga hîrtia ca să nu se miște din loc și începu să reproducă conturul hărții schițat vag prin foaia albă. Termină harta și începu alta, în timp ce doña Magdalena continua să croșeteze fără să ridice ochii de pe lucru decît pentru a arunca din cînd în cînd o privire rapidă spre peștii roșii care înotau pe lîngă geamurile acvariului. Soarele de după-masă se strecura printre jaluzele și desena prin cameră nenumărate dungi galbene care scoteau la iveală o

mare cantitate de praf plutind în aer. Geamurile lungi şi înguste ale ferestrelor aveau un tiv de sticle colorate care străluceau acum ca nişte pietre preţioase.

Doña Magdalena se uită pe furiş la Bernardo. Apoi îşi coborî din nou privirea asupra lucrului şi spuse :

— Indrişaimul.

Şi rîse scurt.

— Indrişaimul. Înţelegi, Bernardo ? Asta nu înseamnă nici muncă, nici studiu şi nici măcar un viciu adevărat. Nu. Asta înseamnă că n-are altă preocupare decît să-şi vadă de indrişaim. Nu s-a gîndit să sădească arbori care cresc greu, care au nevoie de ani de zile pînă să dea rod. Nu, nu s-a gîndit la asta. El a vrut să aibă indrişaim. Să aibă nişte flori care se caţără pe pereţi şi-i înveselesc privirea cînd iese să stea la soare.

Cîteva muşte, grase şi păroase, îşi frecau picioarele în lumina razelor galbene, pe care soarele le proiecta pe spătarul alb al sofalei. Din cînd în cînd îşi luau zborul şi începeau să bîzîie greoi în jurul braţelor aurite ale policandrului.

— De asta are haz toată întîmplarea, pentru că ţinea atît la indrişaimul lui. Şi acum vrea să te facă pe tine să crezi că eu l-am smuls... Parcă tu n-ai şti că eu nu sînt în stare de aşa ceva. Deşi aş fi avut destule motive s-o fac. Cînd te gîndeşti că îl stropea exact după ce terminam eu curăţenia şi trebuia să şterg iar pe jos. Cred că ar fi fost un motiv destul de serios. Cu toate acestea nu eu am smuls indrişaimul. De ce aş ascunde-o ? Cînd s-a

întîmplat povestea aceea, cu hîrtiile lui, am recunoscut. Dar acuma cine i-o fi smuls oare florile ? că eu nici nu m-am atins de ele. S-o fi făcut chiar el ? sau poate tu ? Dar nu, tu n-ai făcut asta. Atunci cine ?

Din coridor se auzea tic-tacul pendulei, monoton şi măsurat ca o picătură de apă ce cade dintr-un robinet prost închis. O muscă mare, cu reflexe albastre, se oprise pe umărul copilului şi-şi freca picioarele. Pe neaşteptate îşi luă zborul şi ateriză pe geamul luminat de soare. În acvariu, cîteva bule de aer se ridicară pînă la suprafaţa liniştită a apei. Doña Magdalena vorbea mai departe, fără să-şi ridice privirea de pe lucru ; degetele ei se agitau ca un viespar între firele albe.

— E o calomnie, da, asta e. Are şi haz, am spus eu, fiindcă n-a stat pe gînduri să sacrifice ceva la care ţinea atît de mult numai ca să mă poată vorbi de rău. Mă învinovăţeşte deoarece ştie că nu-i adevărat şi eu n-o să recunosc iar atunci are să fie şi mai urît din partea mea. Numai că socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg. Să-l vedem noi cum are să te convingă că eu am făcut-o şi pe urmă că am tăgăduit. Cum să dovedească, dacă n-are dovezi ? De asta vrea să te înduioşeze şi se preface că nu mai poate de durere. Să vezi cum are să spună că n-are poftă de mîncare, că nu doarme, că-i vine să înnebunească. Da, aşa are să facă, numai ca tu să nu mă mai poţi suferi. Da, să nu mă mai poţi suferi. Tu ai văzut că e un egoist, că-i nehotărît şi laş şi el ştie că tu ţi-ai dat seama de toate astea şi se teme să nu te

îndepărtezi de el ; de aceea vrea să ajungi să mă urăşti. Numai atunci are să te facă să crezi că eu port vina şi pentru rest. Dar pentru asta e nevoit să mă calomnieze. Fiindcă de fapt, cine munceşte în casa asta, el sau eu ? Cine a avut ideea să cumpere obligaţiuni de stat, eu sau el ? El, desigur că el, marele financiar. Şi cînd a recunoscut, cel puţin în sinea lui că a greşit, ne-am pomenit că am rămas cu jumătate din bani. Acum toate valorile urcă, toate afară de renta noastră. Şi nouă nu ne mai rămîne decît un singur lucru : să ne reducem cheltuielile, să ne reducem mereu cheltuielile. Asta facem de douăzeci de ani. Dar pînă cînd o să meargă aşa ? Totul are o margine, într-o bună zi o să ne pomenim în stradă. Dar el nu vrea să se gîndească la nimic care i-ar putea provoca neplăceri sau griji. Aşa a reuşit să uite şi de moartea părinţilor tăi, deşi cînd s-a întîmplat nenorocirea era abătut ca o salcie plîngătoare. Nici atunci n-a ştiut să sufere ca un om şi nici acum nu ştie să-şi aducă aminte de ei, ca un om. Nu numai că nu vorbeşte despre accidentul acela, dar nici de Victor nu pomeneşte nimic, ca şi cînd n-ar fi existat niciodată vreun Victor. Nu spune un cuvînt despre ceva ce i-ar putea tulbura liniştea. Are o nevastă ca să-i facă de mîncare şi să-i aştearnă patul, se duce la Bancă să-şi încaseze dobînda de patru şi jumătate... E mai bine să nu-şi bată capul şi să nu se gîndească la nimic. Ce bine e să stai toată ziua la soare şi să te plimbi ! Eu nu spun că ar trebui să înceapă să muncească la vîrsta asta, nimeni nu-i cere aşa ceva. Dar putea s-o facă după

terminarea războiului ; putea să intre iar în slujbă, acuma ar fi avut cel puţin o pensie. Cred şi eu că după ce a stat trei ani de zile fără treabă nu i-a mai convenit să înceapă iară să muncească. A zis că-i mai bine să se plimbe şi să adune hîrtii şi gunoaie. Şi pe urmă avea doar obligaţiuni de stat la Bancă şi doi fii care să trudească pentru el. Şi acuma, poftim : unul e mort, celălalt e în străinătate, şi cu obligaţiunile lui grozave, mai că am ajuns pe drumuri. Eu n-am habar de economie politică dar de un lucru sînt convinsă : că singura rentă sigură e munca. Dar eu mă gîndesc la lucrurile astea, mă gîndesc deşi mă supără şi mă doare. Şi tremur fiindcă ştiu că într-o bună zi n-o să putem face mai multă economie şi atunci au să ne pună sechestru ori au să ne dea afară şi o să ne pomenim toţi trei în stradă. Da, toţi trei, doi bătrîni şi un copil.

Vîntul izbi jaluzelele de geamuri şi pe peretele din faţă dungile galbene se înfiorară şi se tulburară brusc. Lumina soarelui cădea din plin pe acvariu şi umbrele peştilor se mişcau încet, conturate nelămurit, pe husele albe ale scaunelor. Doña Magdalena tăcu, îşi încruntă sprîncenele îndărătul ochelarilor cu ramă incoloră şi se sili să desfacă un nod mic care se formase între fire. În cele din urmă desfăcu nodul şi reîncepu să lucreze, cu coatele lipite de corp şi cu privirea aţintită asupra degetelor. Cînd vorbea, buzele ei palide şi subţiri abia se depărtau una de alta.

— Da, Bernardo, mă trec fiorii cînd mă gîndesc. Şi grijile, supărarea, munca scurtează viaţa. Cine

ar crede că sînt cu paisprezece ani mai tînără decît bunicu-tău ? S-ar zice că-i tocmai pe dos, știu eu ; și tocmai fiindcă eu mă gîndesc la toate lucrurile neplăcute la care el nu vrea să se gîndească și de care nu vrea să-și amintească, eu sînt totdeauna acră, antipatică. Atunci cînd îți calcă cineva în picioare mîndria și ai veșnic supărări și nici o mîngîiere, pînă la urmă te apucă un fel de nebunie. Eu n-am fost așa înainte, Bernardo, dar sufăr de ani de zile în tăcere și uite cum am ajuns. E drept că acum, întîmplarea asta mă distrează. Da, Bernardo, eu îl cunosc bine și de asta îmi place să-l văd cum face pe omul cu suflet nobil, pe care o femeie nesuferită și autoritară l-a împins la marginea nebuniei. Îmi place să văd că a fost nevoit să renunțe, din lașitate și din egoism, la ce-i era mai scump pe lume fără să ajungă la nici un rezultat, la absolut nici un rezultat.

Doña Magdalena rîse, fără să ridice privirea.

— Nu-i așa că are haz ? Mai ales că indrișaimul lui mă scotea din fire. Nu-i așa că are haz, Bernardo ?

Aruncă spre copil o privire furișă. Soarele cobora spre asfințit și pătrundea acum direct, pe sub jaluzelele pe jumătate ridicate, dînd o strălucire orbitoare huselor albe de pe scaune. Muștele bîzîiau greoi, se frecau, se izbeau unele de altele și cădeau pe jos ca niște fructe coapte. Sprijiniți de geamul acvariului, peștii cei roșii dădeau din aripioare fără să înainteze. Din coridor se auzea tic-tacul pendulei.

— Să nu crezi că sînt răzbunătoare sau exagerez cînd vorbesc așa, Bernardo. Totdeauna m-am stăpînit. N-aș spune lucrurile astea dacă n-aș fi sigură că am dreptate.

Se opri din lucru și adăugă cu voce ciudat de răgușită :

— Știu că nu sînt simpatică și plăcută și că trebuie să fie greu să iubești o babă înăcrită ca mine... Nu știu să spun întocmai ce simt... Dar eu, eu te iubesc, eu...

Doña Magdalena continuă să-și miște buzele ca și cum ar fi vrut să spună ceva, dar tăcu. Stătea dreaptă în scaun cu mîinile în poală și privea fix un punct de pe perete, undeva aproape de creștetul copilului. Apoi păru că se destinde toată ca și cum ar fi obosit brusc. Coborî din nou privirea și spuse :

— Mă duc, am atîta treabă...

Se ridică, își strînse ghemele din poală și dispăru în coridorul întunecos, dreaptă și țeapănă.

Copilul ieși în grădină. Don Augusto era ghemuit lîngă un strat, în fața grilajului dinspre stradă și părea că examinează porțiunea de zid de pe care căzuse tencuiala. Întoarse capul și-l privi pe Bernardo peste umăr, cu un fel de tresărire.

— Ah !... Tu ești.

Don Augusto lăsă capul în jos, rușinat, apoi se întoarse din nou spre zid.

— Vino, fiule, de ce stai acolo ? Tu nu mă stingherești niciodată.

Îi arătă găurile din zid.

— Uite ce urîte sînt. Înainte nu se vedeau, erau ascunse sub indrişaim.

Privi în jos la temelia zidului, văzu zăbrelele goale ale grilajului şi pămîntul crăpat în bulgări uscaţi.

— Ce spui de schimbarea asta ? Parcă n-ar fi aceeaşi grădină... Aşa arătam şi eu cînd mi-am ras prima dată barba după ce-am purtat-o ani de zile. Don Augusto pipăi cu atenţie locul de unde căzuse tencuiala. Ştii că mă gîndesc mereu la asta. Zidul se descompune, se macină puţin cîte puţin Din cauza umezelii... blestemata... Întîi roade tencuiala, de asta a căzut în atîtea locuri. Tencuiala se coşcoveşte, între tencuială şi cărămizi se ivesc găuri şi spaţii goale în care intră melci. Apoi tencuiala cade pe porţiuni mari de zid şi lasă în urmă pete. Mortarul dintre cărămizi începe să se roadă, îşi pierde din coeziune, ajunge un fel de nisip prăfuit şi cade şi el. Cînd plouă, cade mult mai repede, eu aşa cred... L-am studiat cu atenţie. În locul ăsta zidul are să se dărîme.

Don Augusto oftă. Obosise stînd mereu pe vine şi se aşeză pe pietriş cu picioarele depărtate şi întinse. Luă de pe jos cîteva pietricele şi începu să se joace cu ele, aruncîndu-le în sus. Copilul rămăsese în picioare lîngă el şi aştepta.

— Nu poate să mă sufere, fiule, de asta a făcut ce a făcut. Nu poate să mă sufere. Şi n-are măcar curajul să vină să-mi spună : „Da, eu am smuls indrişaimul". Ar vrea să mă facă să cred că tu l-ai smuls şi că ai făcut asta fiindcă ţii la ea. Dar eu ştiu că nu-i adevărat şi că vrea să ne despărţeze unul de altul ; n-are să-i meargă, ascultă-mă pe mine. A reuşit doar să mă lovească, fiule, asta da, recunosc. Şi tocmai acum, cînd lucram cu atîta plăcere la cartea mea !...

Înălţă capul şi privi copilul cu sprîncenele ridicate.

— Numai de asta a făcut-o, înţelegi, fiule ? O scoate din fire faptul că mă vede cum lucrez. Ea vrea să-ţi bage în cap că sînt un trîntor şi atunci, desigur o enervează cînd vede că fac ceva, că lucrez la cartea mea, că îngrijesc indrişaimul. Şi l-a smuls tocmai ca să mă împiedice să mă ocup de el. Nu vrea s-o ajut în casă. Înainte eu te deşteptam dimineaţa, eu luam ziarul şi scrisorile din cutie, dar ea a vrut să-mi ia treptat şi îndeletnicirile astea şi a început să se scoale mai devreme anume pentru asta, ca să mi-o ia înainte. Şi eu n-am spus nimic, am lăsat-o în voia ei ; fiindcă altfel, dacă făceam şi eu ca ea, am fi ajuns să ne sculăm amîndoi la patru dimineaţa şi n-avea rost. Şi duminicile ? Îţi dai seama ce face duminica ? Pretinde că trebuie să se împărtăşească şi te ia la slujbă cu noaptea-n cap ca să nu mergi cu mine. Vrea să te depărteze de mine, fiule, să-ţi vîre în cap că eu nu sînt bun de nimic şi că ea e harnică foc. N-ai văzut cum se apucă să frece coridorul după ce stropesc florile ? Parc-ar fi cine ştie ce nenorocire că au căzut patru picături de apă. Dar nu se plînge, ferit-a sfîntul, şi nici nu protestează... Vrea să facă pe martira. Da, e mare şmecheră. Vrea să-ţi bage în cap că ceea ce fac eu e foarte puţin şi nu foloseşte nimănui. Despre cartea mea

nu vorbeşte nici măcar întîmplător. Ca şi cînd ar fi o copilărie, n-ar avea nici un rost şi nici n-ar merita să vorbeşti despre ea. Dacă n-aş cunoaşte-o, purtarea ei m-ar descuraja, fiule, te rog să mă crezi. Golul ăsta, lipsa de înţelegere ar descuraja pe oricine. Dar eu ştiu ce urmăreşte şi tocmai de aceea îmi văd de treabă. Ar vrea să nu mai fac absolut nimic, doar-doar are să se vadă mai bine cît face ea. Şi adevărul e că, dacă nu m-ar împiedica ea, aş putea face o mulţime de lucruri, de treburi mărunte. Dar nu mai pot să muncesc ca înainte de război, nu, ăsta e singurul lucru de care nu sînt în stare. Sînt bătrîn şi bolnav, dacă m-aş apuca să muncesc iar, m-aş prăpădi, şi ea ştie, dar nu vrea să recunoască, fiindcă vrea să-mi găsească mereu o vină. Se pare că-i e ruşine de renta din care trăim ca şi cum n-ar fi foarte firesc ca un bătrîn să trăiască din rentă. Din ce să trăiască la vîrsta mea ? Dar chiar dacă n-aş fi bătrîn, chiar dacă aş fi un om tînăr ? De ce să muncesc dacă pot să trăiesc din rentă ? Aşa e făcută lumea : unii pun capitalul şi alţii munca, fiecare aduce ce are. Aşa se naşte bogăţia în lume, din contopirea acestor doi factori. E foarte logic. Şi apoi, pentru mine, munca cea mai potrivită e speculaţia. Am nas bun, înţelegi ? Dar ea nu recunoaşte nici asta, bineînţeles ; nu-mi iartă că am pierdut bani în obligaţiunile de stat, deşi nici acolo n-am fost numai eu vinovat. Adevărul este că nu puteam să prevăd ce avea să se întîmple. Economia politică mai are încă multe taine, multe lacune ; există crize, cicluri, inflaţie, şi aşa mai departe. Dar ea

habar n-are de nimic şi n-o să mă înţeleagă niciodată. Nici nu încearcă să mă înţeleagă, se mulţumeşte doar să mă critice. Şi adevărul este că atunci am fost şi eu la strîmtoare, înţelegi ? În timpul războiului am trăit numai graţie obligaţiunilor de stat ; pe vremea aceea acţiunile nu valorau nimic, nu aduceau nici un profit. Era mai bine dacă aş fi cumpărat acţiuni ? E drept că eu am nas bun în chestiile astea, acuma am fi putut să fim milionari. Dar cum puteai să prevezi aşa ceva ? Şi-apoi ea ar fi fost prima care s-ar fi opus. De altfel nici nu trebuie să exagerăm ; trăim destul de bine şi din cîtă rentă avem. Ea spune că nu, ca să-mi poată mări vina, să-mi arunce în faţă că nu muncesc. Dar nu mai pot să muncesc, înţelegi ? Nu că aş fi bătrîn, dar nu stau bine cu sănătatea. Sînt bolnav, fiule, mai am puţin de trăit. Ea ţine regim special şi ia medicamente pentru stomac, pentru ficat sau mai ştiu eu pentru ce, şi medicamentele costă bani ; dar de fapt, vrea numai să te înduioşeze pe tine, să-ţi stîrnească mila. Să vezi că zilele astea, fiindcă a făcut ce a făcut, are să înceapă iar să-ţi vorbească despre bolile ei. Ceva o fi avînd ea, nu încape îndoială, altfel n-ar fi aşa de acră ; dar în definitiv nu-i nimic grav. Adevăratul bolnav sînt eu. Şi cu inima stau prost şi cu arterele şi cu rinichii... mai sînt şi altele, doar ştii şi tu. Pot să mă prăpădesc în orice clipă, fiule. Eu nu mă plîng şi nici nu iau medicamente că nu-mi place, dar adevărul e că pot să mă prăpădesc în orice clipă. Ea nu recunoaşte asta şi nu admite nici o scuză. E aspră, să ştii

și rea, cu toate că spune pe toate drumurile că-i mare catolică... Încă de tînără era nesuferită. Poruncitoare, rece... Înțelegi ? Eu eram pe atunci un om vesel și munceam mult, dar îmi plăcea și să petrec. Cu ea însă nu era chip, îmi strica toate planurile, nu puteam s-o duc nicăieri. O adevărată pacoste. Nu ne înțelegeam, știi ce vreau să spun... Și pînă la urmă mi s-a urît și am început să ies sîmbăta cu prietenii. Ah ! Ce vesel eram pe vremuri, înainte de toate nenorocirile care mi-au amărît viața ! Da, și m-am distrat mult, mi-am trăit tinerețea din plin, în ciuda ei. Înțelegi, fiule ?

Îi făcu un semn cu ochiul copilului, apoi întinse gîtul, coborî vocea și continuă ca și cum i-ar fi încredințat o taină :

— Nu trebuie s-o iei în seamă, totdeauna purta pică tuturora. N-a avut niciodată o prietenă, un prieten, nimeni nu putea s-o sufere. Nici cu Julio nu se înțelegea ; parcă era cîinele cu pisica. A fost o mamă autoritară, acaparatoare și Julio al meu, care avea multă personalitate, s-a depărtat de ea pînă la urmă. Și ce băiat bun era Julio al meu... Dar ce să-i faci, cu toate că era bun ca pîinea caldă n-a putut să-i rabde toate cicălelile. Cu mine în schimb n-a avut nici măcar o discuție... Eram cei mai buni prieteni, cu toate că aveam fiecare alte idei și alte credințe... Singura alinare pentru amărăciunile mele e gîndul că, în ciuda tuturor, a avut noroc și s-a căpătuit în America. Să ajungi profesor universitar ! Un titlu ca ăsta ! Și mie

mi-ar fi plăcut să trăiesc în America. În Cuba, mai ales ; acolo e un tutun excelent, și rom și cafea... Dacă aș fi tînăr, n-aș sta o clipă pe gînduri, fiule. În țara asta nu-i chip de trăit. Dar ce să fac ? sînt bătrîn, bătrîn și bolnav, n-am să mai plec niciodată. Mă mîngîi doar cu gîndul că, cel puțin în parte, mi-am ajutat băiatul să-și croiască un drum în viață. L-am lăsat totdeauna să facă ce vrea. Avea alte gusturi decît ale mele, dar nu l-aș fi împiedicat pentru nimic în lume să-și urmeze chemarea. Eu sînt un om de acțiune, um om practic, niciodată nu m-a interesat filozofia, cu toate că am învățat și eu cîte ceva la școală cînd eram tînăr. Bárbara, celare, darii, ferio [1] și celelalte... Pe mine nu mă interesează și nici nu-mi amintesc la ce ar putea servi, dar lui îi plăceau lucrurile astea și eu mă bucuram. Era silitor ca și tine, numai că-i plăcea istoria mai mult decît geografia, ca și mie. Știam istoria la perfecție din tinerețe ; cunoșteam toate dinastiile de faraoni egipteni și toți regii goți, deși n-am crezut niciodată că se poate trăi din istorie sau din filozofie. Și uite că el din asta trăiește. Cred că scrie cărți, articole... Oare cîte exemplare a fi avînd o ediție, ce zici ?... Zece mii !... Să presupunem că ia opt *pesetas* [2] de volum, asta face... Trebuie să scoată mulți bani... Cam cît venitul a două milioane cu patru la sută dobîndă...

---

1 *Barbara, celare* (corect *celarent*), *darii* și *ferio* — termeni mnemotehnici folosiți în logica medievală.

2 *Peseta* — unitate a sistemului monetar spaniol valorînd 100 *céntimos* sau *4 reales*.

Tăcu şi deschizînd ochii mari, se adînci într-un calcul mintal, clătinînd afirmativ de mai multe ori din cap. O mierlă mare şi neagră zbură repede deasupra grădinii şi se lăsă în frunzişul des al unui tei. Bătrînul luă distrat un pumn de prundiş şi-l vărsă încet peste pantofii copilului. Mierla zbură din nou de pe ramuri şi dispăru printre copaci, ciripind speriată.

— Ei, dacă Julio al meu ar fi aici, lucrurile n-ar mai merge aşa. Ar fi un sprijin pentru mine, pentru bătrîneţele mele. Dacă ar fi fost el aici, aşa ceva nu s-ar fi întîmplat. Ea n-ar mai fi îndrăznit.

Luă încă un pumn de prundiş şi-l vărsă încet peste picioarele copilului, apoi arătă cu un gest din cap spre grilajul despuiat.

— Nu pot să i-o iert, fiule. Întîmplarea aceea cu hîrtiile a fost o lovitură grea, dar asta e şi mai grozavă. Ce frumoase erau florile mele ! Le vedeai peste tot : se ridicau pe ziduri, se încolăceau de grilaj... Nu-i nici o plăcere acuma să ieşi în grădină şi să vezi zidurile astea care se năruie... Şi fiarele goale parc-ar fi nişte gratii. E ca într-o închisoare. Dacă ea...

Se întrerupse şi nu mai vărsă alte pietricele, căci picioarele copilului începuseră să se mişte. Se răsuciră încet pe loc, făcînd să scîrţîie pietrişul sub ele. Don Augusto rămase cu pumnul plin de pietricele şi cu gura întredeschisă şi privi în urma copilului care pornise spre uşa casei.

În clipa aceea, un ghem alb scăpă pe prag, se rostogoli pe treptele de la intrare şi o luă prin grădină lăsînd pretutindeni o dîră subţire ; în cele

din urmă, pietrişul îi frînă înaintarea, şi ghemul se opri sub tei. Ajuns aici, începu să se învîrtească pe loc şi se desfăcu de parcă cineva l-ar fi tras ca să-l ia înapoi. În sfîrşit se opri şi firul alb rămase neclintit în toată lungimea lui.

Cînd Bernardo intră în vestibul, auzi un tîrşîit uşor de papuci care se pierdea în întunericul coridorului. Apoi o uşă se trînti şi cînd rămăşiţele ecoului pe care-l trezise izbitura se stinseră, totul reintră în linişte. Bernardo înaintă în coridorul brăzdat de stranii reflexe crepusculare, călăuzindu-se după linia tremurătoare şi şerpuită a firului alb. Se opri în faţa uşii deschise a salonaşului. Faţa de masă neterminată şi un ghem străpuns de o igliţă scurtă şi groasă erau aruncate sub sofa, pe lespezile strălucitoare de curăţenie.

În grădină nu mai era pic de soare. Numai vîrful platanilor, de cealaltă parte a străzii, rămînea încă luminat de razele lui şi părea uns cu miere. Cerul era palid şi senin, aerul era proaspăt şi mirosea a pămînt umed. Din frunzişul des al grădinii vecine se auzea cîntecul pătrunzător al unei mierle. Bătrînul se aşezase jos şi privea ghemul cel alb, de sub tei. Apoi se întoarse spre zid şi mîngîie, cu degetele tremurătoare, locurile de unde căzuse tencuiala. În clipa aceea, o cascadă de nisip se revărsă dintre cărămizi.

A doua zi ghemul dispăruse. Don Augusto nu se bărbieri nici în dimineaţa aceea şi nu-şi luă ziarul de pe măsuţa din antreu. Bătrîna şi Bernardo nu-l auziră cîntînd nici unul din vechile lui cuple-

te. La micul dejun mîncă foarte puțin și la prînz nu puse nimic în gură, dar purtarea lui nu provocă nici un fel de comentariu. Se plimbă toată ziua prin grădină, de la tei la grămada de indrișaim și înapoi, cu priviri furișe și nervoase. Din cînd în cînd îngenunchea în fața zidului și-și trecea ușor degetele peste cărămizile despuiate de tencuială. După-masă, descoperi un cuib de melci sub o umflătură din tencuiala pe care o sparse. Melcii o luară la fugă speriați în toate părțile ; cînd don Augusto îi atingea, se retrăgeau în cochilii, rotunzi și cenușii ca niște potîrnichi. Timp de aproape două ore, bătrînul rămase acolo, pe vine, observîndu-le mișcările.

În timpul acesta, doña Magdalena împletea mai departe în sufragerie, cu coatele lipite de corp, cu privirea ațintită asupra mișcărilor degetelor. Copilul ședea pe sofa, cu picioarele atîrnînd și-i ținea tovărășie. Dungile galbene urcau încet, imperceptibil, pe tapetul albastru decolorat, pe măsură ce timpul înainta. Peștii evoluau lent și proiectau reflexe palide și tremurătoare în mișcările apei. În jurul brațelor aurite ale policandrului, muștele zburau strălucind în soare și se pierdeau uneori în umbra tavanului. Camera mirosea a lucruri prăfuite și a perdele roase de întrebuințare. Doña Magdalena spuse :

— Am auzit tot ce a spus, Bernardo. Eram sigură că are să mă bîrfească și n-am vrut să pierd nici un cuvînt. Și știi ? mi-a venit să rîd cînd am văzut ce repede ți-ai putut da seama că eu am avut dreptate, că bunicul nu mai poate să loveas-

că altfel în mine decît vorbindu-mă de rău. El nu se înțelegea cu Julio și nu eu. Unchiul tău îl disprețuia. Julio era un tînăr deștept și ambițios și cred că nu ar fi putut să trăiască alături de bunicul, care, pe lîngă că era un leneș, un laș și un egoist, pleca în fiecare sîmbătă de acasă și se ducea să petreacă cu prietenii. Ce putea să creadă Julio despre un tată ca el ? E drept că nu s-au certat niciodată, dar asta nu pentru că Julio îl respecta, ci pentru că știa să se stăpînească și nu putea să sufere scandalul. În schimb cu mine se înțelegea de minune. Nici n-aveam nevoie de cuvinte ca să ne înțelegem și să ne iubim. Totdeauna m-am înțeles cu băieții mei, cu toate că nu semănau de loc. Aș spune chiar că singurul lucru care-i unea era disprețul pentru bunicul tău. Altfel se certau mereu, nu erau niciodată de aceeași părere. Într-o zi s-au luat la bătaie. Taică-tău a fost primul care a ridicat mîna și i-a rupt cu un pumn doi dinți lui frate-său. Victor era mai tînăr, dar mai zdravăn. Mergea la un gimnaziu elvețian să învețe boxul și nu mai știu ce. Era sportiv, plin de viață și știa să se poarte în lume mai bine decît Julio. Îi iubeam pe amîndoi, îi iubeam pe fiecare în alt fel și mi se rupea inima cînd vedeam cum se ceartă. Tare-i rău cînd doi frați se încaieră, Bernardo. Pentru o mamă nu există nimic mai dureros decît să-și vadă copiii dușmănindu-se ca Abel și Cain [1]. Și pe urmă a venit accidentul a-

[1] Potrivit legendei biblice, Cain l-ar fi ucis pe fratele său Abel, din invidie.

cela blestemat, doamne, dumnezeule... Moartea asta idioată pentru un om ca Victor, care a făcut războiul și a scăpat fără o zgîrietură. Să ieși teafăr din război și să mori deodată așa, pe neașteptate, cu nevastă cu tot... Și tu ai rămas singur, Bernardo, mic și singur și abia începuseși să umbli... Era la începutul verii, sînt mai bine de opt ani de atunci. Părinții tăi s-au dus într-o seară cu niște prieteni să mănînce pe undeva în apropiere și pe urmă au plecat împreună la un local unde se dansa în aer liber. Se vede că lui Victor i s-a făcut poftă să facă o plimbare cu mașina, și l-a rugat pe prietenul lui să i-o dea. A plecat cu maică-ta și s-au izbit de un platan pe șosea. Nacho mi-a adus știrea, spre dimineață. Morți. Au murit amîndoi și băiatul meu și maică-ta, biata. Și ea mă iubea mult... Și acuma mă mai trezesc uneori noaptea și mi se pare că aud iar soneria. Un fiu în străinătate, celălalt mort. Doamne, dumnezeule, de atunci parcă sînt mereu pe moarte și nu mai mor niciodată...

Îndărătul ochelarilor, ochiii cenușii ai doñei Magdalena aveau sclipiri stranii.

— Și acum bunicul îndrăznește să spună, continuă ea, că nu mă înțelegeam cu Julio. Are haz, zău așa, are haz. Și că eu am smuls florile. Ei, știi că-mi vine să rîd. Pentru ca tu să crezi că s-a întîmplat ca atunci, cu hîrtiile. Dar a uitat că atunci am recunoscut fapta, așa că ar fi o prostie dacă aș tăgădui acuma. Mai ales că acuma aș fi avut mai multă dreptate și mai multe motive. Atunci i-am vîndut hîrțoagele și scrisorile numai

așa, ca să fac puțină curățenie și un fel de ordine în vizuina lui și nu ca să-l necăjesc, cum îți tot spune el. Eram îndărătul jaluzelelor cînd ți-a spus asta și am auzit totul. De fapt era un maldăr de circulare, de avize expirate, numai hîrtii fără importanță. El le păstrează pentru că în felul ăsta își închipuie că e cineva. Îl încîntă toată corespondența asta închipuită. Nu se gîndește că primește din ce în ce mai rar scrisori adevărate. Doar de Crăciun dacă-i mai trimite cineva vreo felicitare. Nu-și dă seama că pentru ceilalți e ca și mort, că pînă și vechii lui prieteni l-au uitat. Și e mai bine așa ; cel puțin cînd n-are să mai fie, are să uite toată lumea ce fel de viață a dus. Eu m-am străduit totdeauna să nu afle nimeni, m-am străduit să ascund și față de copii și față de tine. Mă temeam că dacă o să aflați ce viață scandaloasă a avut, sensibilitatea voastră are să sufere. Am vrut să vă cruț de această lovitură, dar degeaba. Lui bunicu-tău, puțin îi pasă de scandal, el e primul care își strigă păcatele în gura mare. Nu-i pasă de nimic, totul se izbește de carapacea egoismului său. Chiar cînd are vreo preocupare, izbutește s-o uite imediat. E sănătos, pentru că nu s-a consumat niciodată, pentru că n-a muncit și n-a suferit niciodată. Da, oameni ca el trăiesc o sută de ani.

Doña Magdalena rîse și buzele ei subțiri se prelungiră într-un zîmbet scurt și uscat.

— Ai să vezi că o să ne îngroape pe toți, ai să vezi... Are o sănătate de fier. Eu, însă, n-o s-o mai duc mult, sînt sleită, sînt bolnavă. Mă mai țin pe picioare numai printr-un efort de voință, pentru

tine, Bernardo, ca să nu rămîi din nou singur... Numai pentru tine. Încolo, nu-mi rămîne decît să-mi aştept sfîrşitul.

Din coridor se auzea tic-tacul pendulei, sonor şi spart, repetîndu-se ca o litanie. Sticlele colorate din fereastră străluceau în soare, aruncînd scînteieri roşii, violete, albastre, verzi, galbene.

În dimineaţa zilei următoare, don Augusto fu trezit de un miros puternic de frunze arse. Se repezi la fereastră, se aplecă peste pervaz şi privi în stradă, spre platanii de lîngă trotuar, cu faţa încreţită, orbit de lumină. O coloană de fum, dreaptă şi bine desenată, se ridica spre cerul blînd pe care strălucea soarele. Cei din vila vecină adunaseră frunzele uscate din grădină şi le dăduseră foc ; o femeie le privea cum ard, răscolindu-le din cînd în cînd cu mătura. Don Augusto suspină şi se întinse din nou în pat, scărpinîndu-şi leneş burta.

Peste puţin, însă, ca şi cum i-ar fi adus fumul, sosiră măturătorii de stradă. Veniră cu un camion argintiu, enorm, din care, mai înainte ca să-şi fi micşorat viteza, săriră cu toţii şi se înşirară de-a lungul trotuarului, înarmaţi cu măturoaiele lor mari, de nuiele uscate. Don Augusto îi văzu trecînd şi-i pîndi toată dimineaţa dindărătul grilajului. Dar măturătorii nu se atinseră de grămada de indrişaim de parcă nici n-ar fi observat-o. Curăţiră repede şi bine străzile laterale cu măturile şi cu făraşele lor curbe. Apoi fiecare din ei îşi desfăcu şervetul mare, în pătrăţele, în care-şi ţinea merindele şi mîncară cu toţi în tihnă, aşezaţi pe marginea trotuarului, la umbra platanilor.

Don Augusto nu mîncă nimic. Se aşeză la masă pe scaunul lui obişnuit şi aşteptă ca bătrîna şi copilul să termine, bătînd cu degetele darabana pe marginea mesei. Apoi o tuli din nou în grădină, se urcă într-un tei şi supraveghe din vîrful lui pe măturătorii care plecară peste vreo două ore cu camionul lor argintiu. Atunci coborî din copac şi se duse în camera lui Bernardo. Copilul era întins într-o rînă în pat, cu bărbia sprijinită în palmă şi-şi cerceta hărţile. Don Augusto se aplecă deasupra lui şi-i spuse :

— Au plecat şi le-au lăsat acolo.

Era foarte aproape de el şi-l privea arcuindu-şi sprîncenele deasupra ochilor larg deschişi. Ridică încet mîna pînă în dreptul nasului şi pocni din degete. Apoi, porni spre uşă în vîrful picioarelor, făcînd anumite gesturi care trebuiau să-i dea de înţeles copilului că vor mai vorbi despre asta.

Copilul rămase în camera lui pînă aproape de cină. Cînd ieşi pe coridor, don Augusto, care-l aştepta ascuns după o draperie, îi tăie drumul ; îl luă de braţ, punîndu-şi arătătorul pe buze şi-l duse în dormitorul lui, repetînd de cîteva ori : „pst, pst". În cameră era întuneric, dar don Augusto nu aprinse lumina. Înaintară bîjbîind pînă la fereastră şi bătrînul deschise un oblon. Imediat, o linie albă, strălucitoare despărţi în două întunericul, luminînd palid jumătatea stîngă a feţei bătrînului.

— Ia spune, nu-i aşa că mă bîrfeşte ? întrebă el. Da, sînt sigur că în fiecare după-masă, te duce în salonaş şi mă vorbeşte de rău. Nu-i aşa ? Totdeauna a făcut asta. Răstălmăceşte totul, după cum îi convine ei...

Vorbea cu voce scăzută, în şoaptă şi ochiul stîng îi strălucea ca un cristal.

— Nu poate să mă sufere. Trăieşte numai ca să-mi facă viaţa amară. Altă preocupare nu are. Gîndeşte-te ce a făcut atunci cu hîrtiile, şi acuma, uite, cu indrişaimul. Mă lipseşte de toate micile mele ocupaţii ca să poată spune pe urmă că sînt un parazit. Se preface că nu dă nici o importanţă cărţii mele, o bagatelizează ; vede numai ce vrea ea să vadă. Pe băieţi a încercat să mi-i facă duşmani de pe cînd erau copii, numai că nu i-a mers, desigur. Cînd m-am însurat eram un om fericit, şi plin de iluzii, dar ea mi le-a distrus una cîte una. Şi atunci, la un moment dat, n-a mai fost chip să rămîn lîngă ea şi mi-am spus că trebuie să-mi trăiesc viaţa. Din clipa aceea, n-a trecut o zi fără ca, într-un fel sau altul, să nu-mi facă mustrări şi să nu se poarte cu mine de parcă aş fi fost cel mai mare păcătos din lume. Ca şi cum nu ar fi tot ea de vină ! Nu putea suferi să vadă că mă distrez, că pot să fiu fericit. Înţelegi ? La început a ascuns chestiile astea pentru că-i era ruşine să le recunoască faţă de alţii, fiindcă a fost totdeauna o femeie orgolioasă. Dar mă urăşte atît de mult, încît pînă la urmă a lăsat mîndria la o parte şi m-a spus tuturor. Fireşte că avea versiunea ei în care nu povestea cauzele ci numai faptele, nişte fapte

răstălmăcite şi potrivite după cum îi convenea ei. Pe mine mă zugrăvea ca pe o zdreanţă de om, în vreme ce ea poza în soţie credincioasă şi sacrificată. Îi place să pozeze, să facă pe biata femeie care s-a măritat cu un parazit. De asta pe mine nu mă lasă să fac nimic, şi ea lucrează cuverturi în fiecare după-masă ; vrea să arate că pentru ea odihna nu înseamnă decît schimbarea muncii. Stă toată după-masa cu ghemele ei şi împleteşte şi împleteşte... Ca un păianjen.

Don Augusto nu mîncă nimic nici în seara aceea. Doña Magdalena şi copilul mîncară în tăcere, fără să-şi ridice privirile din farfurie. Copilul se uită o singură dată la bunicu-său şi atunci don Augusto profită de ocazie şi-i făcu un semn cu ochiul.

Ziarele se îngrămădeau pe măsuţa din antreu şi barba lui don Augusto creştea tot mai deasă. La început fusese scurtă şi ţepoasă, dar pe măsură ce firele se lungeau, barba se făcea moale la pipăit şi bătrînul începu s-o mîngîie cu plăcere. Continua să nu mănînce nimic la masă. Îşi petrecea mai tot timpul în grădină sau în stradă, privind indrişaimul, frunzele ofilite, din ce în ce mai ofilite, şi florile roşii, de culoarea sîngelui coagulat. Apoi se întorcea în grădină şi se lăsa pe vine în faţa găurilor din zid, urmărind cu atenţie revărsarea micilor cascade intermitente de nisip. În după-masa zilei a patra, doña Magdalena spuse :

— Nu credeam că are să dureze atîta comedia asta, Bernardo. Nu mi-aş fi închipuit că bunicul tău poate să fie atît de stăruitor. Cred însă că în-

cepe să obosească. Trebuie să-i fie cam greu să joace mereu teatru şi să facă pe Ghandi [1]. Viaţa lui de pînă acum era mult mai comodă, îmi închipui că-i duce dorul. De aceea cred că toată comedia e pe sfîrşite. Nu se lasă încă, fiindcă nu ştie cum să-i pună capăt. Îi lipseşte un deznodămînt, un gest dramatic ca să poată ieşi cu cinste din buclucul în care s-a băgat singur.

O jumătate de oră mai tîrziu Bernardo ieşi din cameră şi o luă pe coridor cu atlasul lui cel mare sub braţ. Cînd ajunse în dreptul bucătăriei se opri brusc şi rămase nemişcat cîteva secunde, aşteptînd cu încordare şi ascuţindu-şi parcă auzul. Apoi puse mîna pe clanţă şi deschise uşa încet. Don Augusto era în bucătărie, cu spatele la el, şi scotocea în bufet. Cînd auzi scîrţîitul uşii se întoarse, cu ochii plini de spaimă şi cu gura plină. În mînă avea o jumătate de franzeluţă. Cîteva firimituri se prinseseră de firele bărbii lui cărunte. Bătrînul şi copilul se priviră un timp nemişcaţi ; don Augusto îşi rotunji ochii şi-şi umflă obrajii, ca şi cînd ar fi fost gata să strănute. În sfîrşit, înghiţi ce avea în gură şi-şi trecu limba peste buze, apoi tuşi ca să-şi limpezească vocea.

1 Mohanadas Karamceand Ghandi (1869—1948) — unul dintre conducătorii mişcării de eliberare naţională şi liderul partidului Congresul Naţional Indian. Ridicîndu-se împotriva imperialismului englez, Ghandi a lansat programul aşa-zisei „rezistenţe pasive“ care exclude violenţa ca mijloc de luptă politică.

— Am luat o fărîmă de pîine uscată, foarte uscată — zise el. Ar fi fost păcat să n-o iau. În ziua de azi nu ne putem permite să facem risipă...

Îşi scutură firimiturile din barbă, tuşi din nou şi aşteptă cu gura întredeschisă şi cu obrajii moi, scofîlciţi. Se priviră în tăcere. Apoi copilul puse brusc mîna pe clanţă, făcu un pas înapoi şi începu să tragă încet uşa după el, continuînd să-l privească pe don Augusto cu singurul ochi care se mai zărea prin crăpătura uşii ; avea o pupilă neagră şi strălucitoare, care rămase vizibilă chiar şi cînd deschizătura uşii nu era mai lată decît de un deget.

Uşa se deschise din nou, imediat, şi don Augusto apăru cu franzela în mînă.

— Fiule ! strigă el. Stai, fiule ! Ce vrei tu să fac ? Să muncesc ? Bine, am să muncesc, da, am să muncesc chiar de-ar fi să crăp. Am să muncesc, am să muncesc...

Şi porni în fugă spre scară, cu franzela în mînă. Urcă gîfîind, sughiţînd ; se tîra aproape în patru labe, se ajuta cu braţele. La etaj se auzi o uşă care fusese trîntită cu violenţă.

Bătrînul nu ieşi din cameră pînă la ora cinei. Se plimbă în lung şi-n lat, pe întuneric. Cînd auzi pendula de la parter bătînd orele nouă se duse în vîrful picioarelor spre camera copilului, dar nu intră, ci rămase afară, cu urechea lipită de uşă. Era încă acolo, cînd tîrşîitul unor papuci îl obligă să se ascundă după o perdea. Apoi se întoarse în camera lui şi continuă să se plimbe pe întuneric.

Se așezară toți trei la masă tăcuți și fără să se privească. Don Augusto nu luă decît un pic de supă și un pahar de apă. Cînd terminară, doña Magdalena strînse farfuriile și tacîmurile murdare și ieși din odaie. Atunci don Augusto se apropie de copil, își rezemă o mînă de umărul lui și spuse :

— Îți place geografia ? Și mie mi-a plăcut totdeauna. Știam capitalele, fluviile și principalele țări producătoare... Da, la vîrsta ta îmi plăcea tot ce-ți place și ție... Noi doi semănăm foarte mult... Bine, poate că nu în toate, poate că nu mă interesau anumite lucruri așa cum te interesează pe tine...

Își luă mîna de pe umărul copilului și-l privi cu fața crispată ca și cînd ar fi fost gata să izbucnească în plîns sau în rîs.

— Da, fiule, poate că-ți pare ciudat, dar și eu am fost tînăr. Pe atunci eram altfel, nici nu-mi trecea prin minte că am să ajung cum am ajuns. Mă gîndesc la ce s-a întîmplat adineauri, fiule. Am vrut să-ți vorbesc... Uneori îmi ies din fire și nu mai știu ce fac, nici ce spun. Fiindcă ea are dreptate, să știi. Nu sînt bun de nimic, sînt o povară, un hodorog bătrîn... Și un hodorog n-are ce căuta decît la lada de gunoi. Sînt distrus, fiule, am suferit atîta... Știi doar cît pot eu să mă consum. De vină e tot ea, că mi-a amărît viața. Dacă ar fi fost și ea altfel, eu n-aș fi făcut ce-am făcut, am fi rămas uniți și am fi răbdat greutățile mai ușor. Dar n-a fost chip. N-am făcut nimic ca lumea în viață, iluziile mele s-au spulberat... Aș fi vrut să plec în Cuba, să am un cămin adevărat, copii, o

fermă mică ; dar totul, totul s-a dus de rîpă. De asta îmi caut și eu mici ocupații... dacă m-aș lăsa în voia gîndurilor, cred c-aș înnebuni. Așa sînt eu, fiule. Am vrut să-ți spun toate astea ca să... ca să mă înțelegi... Mie-mi pare rău că s-a întîmplat ce s-a întîmplat... Am vrut să-ți spun...

Pe coridor se auzeau pași ușori, care se apropiau. Don Augusto tăcu, rămase cu gura întredeschisă și șovăi. Doña Magdalena puse fața de masă și peste ea un vas negru cu flori artificiale. Vîntul înfioră perdeaua de la fereastra deschisă. Doña Magdalena își luă iglița și ghemele de pe bufet și se așeză în al treilea fotoliu. Își puse ochelarii, își ridică puțin mînecile, își lipi coatele de trup și, coborînd privirea, începu să lucreze. Un fluture tremurător și palid zbura orbește în jurul lămpii. Don Augusto spuse :

— Noapte bună, fiule. Pe mîine.

A doua zi, la amiază, don Augusto mîncă din toate. Mîncă fără poftă, părînd că face un efort, dar mîncă. În schimb nu mai acordă decît o slabă atenție găurilor din zid și nu mai ieși în stradă să privească maldărul de indrișaim. Își petrecu cea mai mare parte din timp în jilțul lui de răchită, sub tei, mîngîindu-și obrajii păroși.

În după-amiaza aceea, la ora siestei, sufrageria rămase goală. După ce spălă vasele, doña Magdalena își luă portmoneul și plecă în oraș. Purta un costum sobru de stofă, o pălărie de paie, neagră și un colier lung de perle false în jurul gîtului. Se întoarse peste o oră și jumătate, cu un pachet sub braț și se duse de-a dreptul în camera co-

pilului. Bernardo sta întins pe pat, într-o rînă. Jaluzelele erau trase și în cameră domnea o lumină obscură. Pe tavan se mișcau umbre palide și pete de lumină, care se legănau și-și schimbau forma ca imaginile răsfrînte într-un lac. Vîntul se strecura printre jaluzele, fremătînd ușor. Doña Magdalena se opri pe prag și apăsă clanța.

— Iartă-mă că te stingheresc, Bernardo, dar vreau numai o clipă... Ți-am cumpărat ceva.

Înaintă pînă la patul lui și-i întinse pachetul. Bernardo îl luă fără să se ridice și-l puse pe pat, lîngă atlas.

— Nu vrei să-l deschizi, Bernardo ?

Bernardo rupse sfoara și desfăcu ambalajul ; nu se auzea decît fîșîitul hîrtiilor. Pe tavan umbrele se agitau, proaspete și verzui, ca într-un acvariu. În pachet era o cutie de carton, plată și dreptunghiulară, cu capacul desenat în culori vii. Doña Magdalena spuse :

— M-am dus special în oraș să-ți cumpăr asta.

O răbufnire de vînt izbi jaluzelele de pervaz și toate umbrele se frînseră, cutremurate de un fior brusc.

— E un joc de răbdare, Bernardo. Are niște hărți... Nu-ți place ?... Eu... N-am știut ce să-ți aduc.

Doña Magdalena își juca între degete perlele false ale colierului care atîrna pînă-n talie pe trupul ei slab și vlăguit. Din stradă se auzea scîrțîitul unei căruțe, tropăitul obosit al potcoavelor calului pe caldarîm și, ceva mai departe, glasul solitar al unei trompete răsunînd stins în amurg.

— Trebuia să mă gîndesc că, în fond, e doar un joc. Da, e cam ridicol să-ți aduc hărți din astea. Tu știi atîta geografie... Da, e ridicol, recunosc... Dar, dacă ai să vrei, o să-l jucăm împreună cîteodată. Numai așa, ca să ne distrăm... Ba nu, și asta e o prostie...

Doña Magdalena încreți ușor pleoapele și-și potrivi ochelarii cu ramă incoloră, apoi își netezi cu mîna părul cărunt.

— Știi, vine un timp cînd nici nu mai știi ce faci. Înainte nu eram așa și dacă aș fi trăit altfel, aș fi fost și eu alta. Dar am suferit singură o viață întreagă și n-am spus nimănui că sufăr. Am suferit, am tăcut și iar am suferit... pentru că voiam să salvez ceva... Să-mi salvez copiii, pe tine... Înduri atîta... De ce, de ce ?

Atlasul alunecă din pat și căzu pe lespezi, cu un zgomot mat, sunînd ca o palmă. Nici doña Magdalena și nici copilul nu se aplecară să-l ridice. Doña Magdalena privi cutia cu jocul geografic. Ochii ei limpezi străluciră îndărătul ochelarilor cu ramă incoloră.

— Îmi pare rău că nu-ți place, spuse ea.

Vocea i se frînse. Strînse din nou pleoapele.

— Iartă-mă...

Așteptă cîteva clipe, jucîndu-se cu boabele colierului. Privea cutia cu jocul, deschisă în fața ei. Apoi se întoarse, dreaptă și țeapănă, ieși și închise ușa.

Peste puțin, ușa se deschise din nou și don Augusto își vîrî capul între cele două canaturi.

— Ce ţi-a adus ? întrebă el. Un joc ?...

Rîse scurt.

— Nu înţeleg cum nu-i e ruşine să recurgă la mijloace din astea ca să te apropie de ea. Eu nu am nevoie să-ţi fac cadouri, nu-i aşa, fiule ?... Bine, te las în pace, vezi-ţi de ale tale...

Îi făcu cu ochiul în timp ce închidea uşa încet. Bernardo luă atlasul de pe jos şi se întinse pe burtă. Aşternu o foaie de hîrtie peste o planşă, luă creionul cu mîna dreaptă şi, în timp ce cu stînga ţinea hîrtia ca să nu alunece, începu să copieze contururile hărţii care se desluşeau vag prin hîrtie.

În noaptea aceea, spre dimineaţă, don Augusto se înfăşură în halat, ieşi din camera lui şi, luminîndu-şi drumul cu o lanternă, coborî în grădină. Un suflu uşor de aer cald clătina frunzele teilor. Deschise poarta şi se apropie de grămada de indrişaim adunată la rădăcina unui platan. Lăsă jos lanterna aprinsă, aşezînd-o între lujerele ofilite şi ude şi făcu cîţiva paşi înapoi ca să contemple în voie efectul ; indrişaimul părea că arde. Apoi luă lanterna şi în timp ce se întorcea, auzi în surdină nişte paşi mărunţi, repezi şi uşori ce se îndepărtau pe pietriş. Don Augusto închise poarta şi o luă spre casă. Grădina era pustie ; singure, crengile arborilor se mişcau în noapte, legănate de vînt. Acum paşii urcau scara în timp ce o figură palidă şi îngustă se schiţa îndărătul unei ferestre de la etaj...

Dimineaţa celei de a şasea zi fu înnourată la început, dar cînd don Augusto ieşi la fereastră vîntul de apus împrăştiase o mare parte din nori. Soarele era mat şi spălăcit, ca un soare de iarnă şi peste tot, printre copacii ruginiţi, se înălţau spirale de fum. Era duminică, doña Magdalena şi copilul plecaseră la slujba de la opt.

Înainte de a-şi lua micul dejun, don Augusto se duse în camera de baie şi se bărbieri. Apoi se privi mult timp în oglindă ca şi cînd nu şi-ar fi recunoscut faţa, ca şi cînd n-ar mai fi văzut niciodată obrajii aceia moi şi fleşcăiţi, mai îmbătrîniţi poate decît înainte.

Se duse la slujba de la ora douăsprezece şi se întoarse agale acasă, plimbîndu-se la soare. Restul timpului şi-l petrecu la umbra teilor, al căror frunziş se rărise şi se îngălbenise. De pe ramurile din vîrf se desprindeau neîncetat frunze veştede şi umede, care cădeau încet, fără zgomot, în jurul bătrînului. La un moment dat, don Augusto îşi scoase din buzunar carnetul cu scoarţe negre şi însemnă ceva în el.

Mîncă la prînz cu destulă poftă, apoi îşi făcu siesta într-un fotoliu din salonaş, în timp ce doña Magdalena şi Bernardo luaseră loc în altă cameră. Soarele se strecura oblic printre jaluzele, aruncînd dungi galbene pe tapetul albastru şi trecînd prin sticlele colorate care străluceau ca nişte giuvaeruri. Muştele zburau în jurul braţelor lămpii. Aşezat pe sofa, copilul era adîncit în atlasul său, iar doña Magdalena lucra cu igliţa, cu braţele strîns lipite de corp. Din cînd în cînd zvîrlea cîte o privire spre peştii cei roşii.

Spre seară, don Augusto făcu o plimbare pînă la grădinărie. Pe drum, găsi o bujie unsuroasă de au-

tomobil, aruncată lîngă bordura trotuarului. În grădină, un bătrîn sta aplecat deasupra trandafirilor. Albinele zumzăiau la soare şi apa gîlgîia trecînd printre straturi. Don Augusto rămase în picioare în faţa gardului de păducel şi privi florile.

La întoarcere trecu pe lîngă un bar-bodegă deschis într-un bloc mare, recent construit, dar nu intră, ci se opri pe trotuarul din faţă şi se mărgini să-l privească. Înăuntru, prietenii lui, bătrînul de la debit, negustorul şi militarul în retragere jucau cărţi. Stăpînul localului stătea îndărătul maşinii de cafea, o maşină modernă, luminată cu un bec mic, verde, care semăna cu o candelă. Vorbea cu nişte tineri, sprijiniţi alene cu coatele pe tejghea. Cineva rîse în hohote. În vitrină erau scrise cu cretă albă rezultatele meciurilor de fotbal.

Don Augusto se întoarse acasă pe străzile pustii. Soarele de apus îi proiecta pe trotuar umbra lungă. Cînd ajunse acasă urcă în camera copilului. Intră fără să bată la uşă, ca şi cînd ar fi fost distrat, se aşeză pe pat, lîngă copil şi-i spuse :

— Azi dimineaţă am fost la biserică şi m-am gîndit mult fiule ; m-am gîndit că trebuie să ne iertăm unii pe alţii, că trebuie să ştim să înfruntăm cu resemnare micile amărăciuni ale vieţii. Şi am iertat-o, fiule ; m-a lovit peste un obraz şi eu i-l întind şi pe celălalt. Vreau să uit tot ce-a fost pînă acum şi să încep o pagină nouă. Înţelegi ? Şi acum vino cu mine. Să punem odată capăt la toate.

Se ridică şi ieşi din cameră urmat de copil. Lespezile din vestibul străluceau în lumina crepusculului. Ieşiră în stradă. Soarele se culcase, copacii

şi acoperişurile se profilau limpede pe cerul de culoarea nalbei. Păsările ciripeau printre ramuri înainte de culcare, mierlele cîntau puternic. Pe stradă vîntul sufla, răvăşind frunzele platanilor şi ridicînd vîrtejuri tulburi de praf. La rădăcina platanului zăcea grămada de indrişaim învălmăşit, care semăna cu trupul însîngerat al victimei unui accident.

— Ajută-mă, fiule. Ar fi groaznic dacă le-am lăsa să putrezească în văzul tuturor.

Luară fiecare cîte un braţ de indrişaim şi făcură cîteva drumuri pînă îl îngrămădiră cu totul sub tei, Bătrînul suspină :

— Ştii ? spuse el. Zilele trecute am spus că voi munci ; azi m-am gîndit mult şi la asta... Dar nu se poate, fiule, zău că nu se poate. Ce muncă aş putea să fac eu ? Cine m-ar primi ? Eu am toată bunăvoinţa, fiule, dar nimeni n-are nevoie de un om bătrîn şi bolnav.

Aruncă o privire spre găurile din zid.

— Da — continuă el —, sînt sfîrşit, fiule, nu mai sînt bun de nimic. Cît despre găurile astea din zid, cred că n-are rost să le astupăm. Tot zidul se dărîmă, degeaba l-am mai cîrpi noi. În cîteva zile ar arăta iar ca înainte. Cel mai bine ar fi să cumpărăm alt răsad de indrişaim. Cînd o să crească o să acopere zidul şi găurile nu se vor mai vedea.

Bătrînul se lăsă pe vine şi băgă mîna în grămadă. Ceva pocni, o lumină se ivi printre lujere şi crescu treptat, ca soarele cînd răsare, însoţită de trosnete uscate. Indrişaimul ardea şi troznea, fuioare neliniştite de fum se ridicau deasupra grăme-

zii. Don Augusto se proiecta în negru pe fondul roşu de flăcări. Braţele îi atîrnau fără vlagă.

— Acum cîţiva ani nu s-ar fi întîmplat aşa ceva, fiule. Atunci eram tînăr, energic, credeam că sînt fericit. Astăzi sînt un om bătrîn şi bolnav.

Se înnoptase de-a binelea. În sufragerie doña Magdalena punea masa pentru cină. Prin fereastra deschisă clinchetul vaselor şi al tacîmurilor se auzea pînă în grădină. Copilul privea focul cu faţa rumenită de reflexele lui. Flăcările începură să scadă. Sus, fumul se risipea printre crengile teilor.

Din stradă se auzi claxonul unui automobil şi o umbră fugară şi întunecată, foşnind uşor ca mătasea, trecu prin faţa grilajului. Don Augusto spuse :

— Chiar mîine am să aduc răsad de indrişaim. Să fie foarte roşu, aşa cum era şi celălalt.

.3.

Făcu cîţiva paşi spre cotitura îndărătul căreia dispăruseră. Un camion plin cu scînduri venea sforăind în spatele lui, dar Domingo nu păru să audă nici claxonul, nici vocea şoferului care strigă : „Hei, moşule !" şi viră spre stînga ca să nu-l calce. Se răsuci pe călcîie şi văzu cîţiva muncitori plini de gips care-i făceau semn cu mîna în timp ce camionul se depărta. Domingo se opri, biciuit de vîntul care-i lipea hainele de corp. O luă înapoi, încreţind fruntea de parcă ar fi făcut un efort de memorie, trecu şanţul şi se aşeză de cealaltă parte, între roşcovi. Privea urmele în locul acela precis şi pata părea întinsă cu pensula. Camionul se mistuia printre platanii de pe marginea şoselei. Pe cer se conturau desluşit crengile fără frunze, pe care se înfiripau doar cîţiva muguri.

Dimineaţa fusese limpede şi rece, o dimineaţă de început de primăvară. Muntele, pămîntul umed, cîmpurile verzi, oraşul imens şi cenuşiu, revărsat spre mare, toate străluceau în lumina soarelui, înviorate de ploaia căzută în noaptea trecută. Cîţiva nori albi, zdrenţuiţi se unduiau în vînt, hărţuiţi parcă de primele rîndunele, care se înălţau spre cer şi cădeau înapoi, ameţite. Domingo se plimbase pe străzile însorite apoi o luase pe şosea, cu mîi-

nile în buzunare și gîtul înfășurat în fular, cu fața în bătaia vîntului care acuma sufla tăios, rece ca un țurțur de gheață. Amelia îl urma la oarecare distanță, tîrîndu-și picioarele ; nu se depărta de șirul de platani, cu trunchiuri groase, vopsite în alb, pe al căror fundal silueta ei se profila în negru.

La început fusese o dimineață ca oricare alta. După micul dejun, Domingo ieșea totdeauna în piață, unde ședea pe o bancă, la soare, pînă ce Amelia făcea curat în casă. În jurul lui, forfoteau femei venite după tîrguieli, dar ochii lui negri și căzuți în fundul capului, care păreau că nu se fixează niciodată asupra vreunui obiect, rămîneau nemișcați. Cînd vîntul bătea cu putere, se așeza lîngă fațada dinspre sud, alături de idiotul care vindea tutun, chibrituri, pietre de ascuțit și niște țigări negre și răsucite ca niște rădăcini. Tot acolo ședeau și cei doi gardieni care preferau să rămînă în colțul acela decît să se instaleze în poarta întunecoasă a Casei de pensii. Cînd venea și Amelia, plecau împreună la plimbare. Ieșeau din piață deodată, dar ea rămînea curînd în urmă fiindcă avea picioarele umflate. Treptat, distanța dintre ei creștea. El n-o aștepta și Amelia nu-l ruga să meargă mai încet, dar nici nu rămînea la jumătatea drumului. Încet, cu încăpățînare, strîngînd din dinți, ea înainta spre un punct care nu-i trezea, poate, un interes deosebit și de care bărbatu-său se și plictisise în clipa cînd ea îl ajungea din urmă. Domingo întreba : „Ne întoarcem ?“ Dar ea pornea înainte. Mergeau pînă la o cotitură a șoselei de unde se putea vedea o clădire în construcție, ridicată pe locul unde fusese înainte o grădină de flori. O priveau în treacăt, apoi se întorceau. Cu un an înainte, grădina aceea mai fusese încă în grija lui Domingo ; administratorul lui don Victor îl chemase atunci ca să-i spună că pe locul acela va începe să se construiască și Domingo trebuise să plece.

La întoarcere, cei doi soți se duceau pînă la o fîntînă cu apă foarte rece, despre care se spunea că e bună pentru „glandă“. Fîntîna se afla într-o vale, străjuită de numeroși anini cu trunchiurile drepte. La fîntînă era totdeauna lume care umplea cofe, urcioare și sticle. Domingo și Amelia se așezau la soare și ascultau în tăcere povestirile din trecut care se depănau în jurul lor. După un timp, femeia pleca acasă să pregătească mîncarea. Domingo rămînea așezat sub anini. Uneori, cînd îl apuca somnul, începea să moțăie dînd din cap, cu gura deschisă, rotundă și neagră ca gura unei călimări. Pisicile se adunau în jurul lui și-i dormeau pe genunchi. La ora mesei se întorcea acasă.

Locuiau cu chirie într-o casă dărăpănată și întunecoasă din cartierul acela care mai înainte fusese un sat, iar acum devenise suburbie a orașului. Proprietăreasa era o femeie bătrînă, grasă și ciufulită, îmbrăcată totdeauna în negru și cunoscută sub numele de „Văduva“. Nu avea familie și nici o altă ocupație, pare-se, decît aceea de a-și supraveghea chiriașii. Nu-i îngăduia Ameliei să vină în bucătărie și să gătească în același timp cu ea, sub cuvînt că o stinghereşte, că se mișcă prea încet și o împiedică să-și vadă de treabă. Nu le îngăduia chiriașilor nici să circule dimineața, înainte de a se

fi sculat ea, să deschidă uşile fără s-o anunţe, de teama curentului care-i dădea guturai, sau să meargă la closet în orele în care-l folosea dînsa. Îi pîndea din sufragerie privind printr-o crăpătură, şi cînd se întîlnea cu ei îi copleşea cu tot felul de ameninţări, repetîndu-le că plătesc o chirie prea mică, că nu-i mai poate ţine şi că are să înştiinţeze călugăriţele, să-i ducă la un azil.

Din cauza ei, bătrînii îşi petreceau cea mai mare parte a timpului afară. După masă ieşeau din nou în piaţă şi făceau încă o plimbare. Cînd se întuneca, Domingo se ducea la barul Centrului parohial în timp ce Amelia se întorcea în cameră să coase sau să cîrpească. Nu schimbau niciodată ordinea ocupaţiilor şi nici orele la care aveau loc. Planul era strict şi ei i se conformau riguros ; s-ar putea spune că orice modificare îi supăra şi-i durea ca o lipsă de la datorie, fiindcă obişnuinţa se transformase pentru ei în obligaţie.

În schimbul unui păhărel de vin, puteai rămîne cît pofteai la Centrul parohial, urmărind cu privirea băieţii care jucau biliard, fotbal de masă, şah sau domino. Cînd pendula din colţ bătea ora nouă, Domingo chema chelnerul, plătea şi se întorcea acasă. La cină mîncau resturile rămase de la prînz, pe care Amelia nu le încălzea ca să nu-şi supere proprietăreasa. Se culcau imediat, fără să-şi vorbească, de parcă fiecare din ei ar fi fost singur în cameră. Proprietăreasa nu-i lăsa să ardă lumina decît atîta cît le era strict necesar.

Bătrînii îşi vorbeau rar şi stăteau la sfat încă şi mai rar. Uneori Domingo începea să bombăne, învinuindu-şi nevasta că mănîncă bucăţile cele mai bune cînd găteşte ; nu ridica însă niciodată glasul, nu sărea la ceartă, mulţumindu-se doar să comenteze. Amelia clătina din cap în semn că nu, şi lucrurile se sfîrşeau aici. În afară de frazele necesare pentru a cere, a oferi sau a propune ceva, nu prea vorbeau mare lucru. Din cînd în cînd, doar, povesteau vreun fapt pe care-l văzuseră sau despre care auziseră vorbindu-se şi care-i mirase. Cu străinii erau şi mai tăcuţi. Poştaşul nu-i cunoştea. Nu-i vizita nimeni niciodată, nici rude, nici prieteni. Se ştia că avuseseră un fiu. Era blond şi voinic şi ochii lui păreau făcuţi să privească oamenii în faţă. Murise în timpul unui bombardament, cu cîteva zile înainte de a fi mobilizat.

Rîndunelele coborau în picaj, se ridicau şi zburau razant cu pămîntul ca nişte mingi rătăcite. Pe şosea înainta un automobil mare, galben, decapotabil. Înainta uşor şi încet, cu un foşnet de mătase. Bărbatul conducea cu o singură mînă ; cu cealaltă înlănţuia mijlocul unei femei blonde care purta ochelari negri şi-şi plecase capul pe pieptul lui. O altă blondă surîdea pe o reclamă : „Elegant, comod, rapid — în orice colţ al lumii, numai cu avioanele noastre". „Care lume? Avioane, avioane. Brum ! Spre cealaltă lume, fiule. Fiul meu !" Încruntase fruntea, încleştase fălcile şi strînsese pumnii fără să scoată mîinile din buzunare ; privise oraşul, ogoarele verzi şi ultimele clădiri care înaintau spre cîmp ca nişte zaruri aruncate pe un covor verde. Erau schelete cenuşii, geometrice, care se înălţau pe zi ce trecea între schele şi scripeţi,

în mijlocul motoarelor care zbîrnîiau, al camioanelor grăbite, al loviturilor de ciocane, al sacilor de ciment, al pilonilor, al barelor de fier, al grămezilor de mortar cărat cu lopata. La început două linii simple paralele, se întindeau pe iarbă ; apoi se construiau casele de o parte şi de alta, trotuarele cu cîte un şir de lumini electrice de-a lungul lor, puţin asfalt între cele două margini ; pe urmă veneau oamenii. Acolo fusese grădina lui. Într-o dimineaţă, cu unsprezece luni în urmă, „jeep"-ul lui don Ignacio, administratorul, se oprise în faţa gardului de păducel şi a palmierilor uscaţi. Don Ignacio era un om viguros şi jovial, îmbrăcat într-o canadiană de blană moale şi deasă. Se apropiase de el pufăind în mustăţi, cu faţa rumenă de frig. Bătrînul se sprijinise în sapă ca să-l asculte şi aflase că pînă într-o lună trebuia să plece. Trebuia să plece tocmai acum, primăvara, cînd bobocii florilor plesneau, cînd straturile erau pline cu flori dese şi proaspete şi grădina părea un stup, atît de multe erau albinele şi muştele grase care zburau în soare. Şi Amelia, care vorbea rar şi discuta încă şi mai rar, care i se supusese totdeauna fără să facă vreo obiecţie şi fără să-i dea vreo sugestie, spuse atunci :

— Du-te să vorbeşti cu don Victor.

— Nu.

— Ba da. Trebuie să vorbeşti cu el. Du-te.

— Nu, nu mă duc.

Amelia plînse, poate pentru prima oară, ba nu, pentru a doua oară în viaţa ei. Şi Domingo tăie, smulse şi vîndu florile la preţul pe care putu să-l

capete, dădu jumătate din bani lui don Ignacio şi după douăzeci şi şapte de zile închise pentru ultima oară gardul acela de păducel şi de palmier uscat, care era acum inutil, pentru că nu îngrădea decît buruieni şi pămînt sterp, răscolit ca de un bombardament.

Cîteva zile mai tîrziu, sosiră primele grupuri de muncitori. Domingo venea în fiecare dimineaţă şi observa de la distanţă mersul lucrărilor. Vedea firul cu plumb, cîţiva metri de funie, tîrnăcoape, lopeţi, un excavator mecanic. Aşezaţi pe o grămadă de saci, doi oameni îmbrăcaţi în haine deschise consultau planuri şi dirijau lucrările cu braţul întins, ca nişte generali. Apoi un zid de cărămizi înconjură totul ; avea o poartă glisantă uriaşă care nu se deschidea decît pentru camioane şi o portiţă prin care Domingo îşi vîra capul cîte puţin în fiecare zi. Aşa văzu bătrînul că micul lui bazin circular fumega acum, plin cu var nestins, văzu cum se umpleau cu mortar şanţurile acelea adînci, săpate în pămîntul care fusese al lui şi cum se ridicau primii stîlpi de beton armat ; într-o dimineaţă, şeful lucrărilor îl întrebă ce caută acolo.

Trecuseră unsprezece luni şi era din nou primăvară, rîndunelele se lăsau ca secera peste semănăturile de grîu, aşa cum făcuseră şi cu un an înainte. Dar nu erau nici aceleaşi păsări, nici aceeaşi iarbă şi peste grădina lui de flori se ridica o clădire cu şapte etaje pe jumătate terminată. Venise luna martie. Pe şesurile vecine încolţise grîul şi se unduia suplu şi moale sub pala vîntului care-l înfiora ca un frison de febră. De pe şo-

sea Domingo privea lanurile. Într-o zi nu mai putuse răbda şi intrase în grîu. Amelia îl urmase, afundîndu-şi picioarele în pămîntul încins de soare, reavăn şi roşcat. În ziua aceea nu mîncară la ora obişnuită.

Domingo era fiu de ţăran. Se născuse în La Noguera [1], o proprietate de aproape două sute de hectare, ogoare şi păduri, al cărei arendaş principal era taică-său. Vara era totdeauna tovarăşul nedespărţit de joacă al lui Augusto, fiul proprietarilor, un copil cam de vîrsta lui, slăbuţ şi bolnăvicios, pe care tatăl lui îl ţinea la ţară toate cele trei luni de vacanţă. Toamna, Augusto se întorcea în oraş, la şcoală, iar Domingo muncea la cîmp cu părinţii lui ; era o soartă inexorabilă ca succesiunea zilelor şi a nopţilor. Apoi venea altă vară, copiii aveau trei luni de joacă înaintea lor, care le păreau o eternitate, prindeau mormoloci, se războiau pe dealuri, supravegheau grîul, porumbul şi fasolea pe care le semănaseră în luminişurile pădurii. În octombrie, după plecarea lui Augusto, Domingo se ducea singur să ude plantele acelea, care mureau îndată ce se lăsa frigul, fiindcă fuseseră semănate la timp nepotrivit şi într-un mediu neprielnic.

Într-un an, Augusto veni la ţară cu o puşcă pe care o primise în dar de la taică-său. Vacanţa aceea şi-au petrecut-o amîndoi pîndind printre buruieni, cu inima palpitînd, ţinîndu-şi respiraţia. A

[1] Localitate situată în nord-estul Spaniei, în apropierea Zaragozei.

fost, poate, cea mai fericită dintre toate vacanţele lor. Apoi lucrurile se schimbară. Augusto încetă să-şi mai petreacă vara la moşie şi venea numai pentru cîteva zile, în septembrie. Tatăl lui îl plimba prin staţiunile balneare luxoase de pe malul mării. „S-a sălbăticit de tot. El, care şi aşa e cam ursuz... Îl duc la Sitges să cunoască lume, să-şi facă prieteni, să stea de vorbă cu fete, în fine, să se mai ciopleasca puţin", spusese el ţăranilor. Augusto se făcuse un băiat înalt şi stîngaci, cu coşuri pe faţă, cu vocea în schimbare, cu ochi timizi. Cînd venea la moşie aducea cu el un prieten, un băiat gras şi răutăcios, care fugărea găinile, bătea porcii şi distrugea cuştile iepurilor. Cînd plecau să vîneze, Domingo îi însoţea ca hăitaş. Se aşeza în fundul vîlcelelor, între buruieni şi asmuţea cîinii în timp ce ceilalţi doi aşteptau sus, cu puştile încărcate. În restul timpului, Augusto şi prietenul lui stăteau tolăniţi în şezlongurile din grădină. mîncau prăjituri şi beau răcoritoare, şuşoteau şi rîdeau pe înfundate. Apoi doi ani la rînd, Augusto nu mai veni la moşie. Terminase liceul şi acum studia în străinătate, învăţa limbi străine. Cînd se întoarse, era un bărbat în toată firea şi pentru prima oară Domingo încetă să-l tutuiască. De atunci încolo, Augusto nu mai veni decît rar la moşie, însoţit de fiecare dată de prietene şi prieteni. Cînd îl vedea pe Domingo, îl bătea pe spate. îi zîmbea prieteneşte şi-i oferea ţigări, uitînd mereu că Domingo nu fuma. Apoi îl întreba : „Îţi aminteşti cum ne jucam împreună ?" După ce se căsători cu doña Magdalena, îi propuse o dată lui

Domingo să-l ia la el, la Barcelona. Domingo acceptă. Îi dădură în seamă un cal nărăvaş şi o trăsură uşoară, bine lustruită, în care o plimba zilnic pe doamna şi pe micul Victor. Lui Domingo îi plăcea totul, şi calul, şi trăsura, şi oraşul şi vila în care locuiau, şi grădina imensă şi plină de umbră din jurul ei. Casa era clădită în stilul secolului al nouăsprezecelea şi avea un turn mare, cu acoperiş ascuţit ; turnul se termina printr-un foişor cu geamuleţe de toate culorile. Domingo îşi petrecea acolo cea mai mare parte din timpul liber, privind prin geamurile colorate.

Se obişnui foarte repede cu viaţa de la oraş. La început calul intra în panică de teama automobilelor şi a tramvaielor, aşa cum i se întîmpla şi lui însuşi, dar el reuşi să-l stăpînească, mai înainte chiar de a fi izbutit să-şi stăpînească propria-i spaimă. În fiecare dimineaţă făcea plimbări cu doamna şi cu Victor. Doña Magdalena era o femeie bună şi blîndă care iubea mult animalele. „Nu-l bate, Domingo, să nu-l baţi, zicea ea mereu, mîngîind crupa calului. Viaţa unui cal e atît de tristă. Îi spui s-o ia la dreapta, la stînga, să se oprească, să pornească... Şi el te ascultă şi în schimb primeşte un pumn de roşcove. Aleargă, aleargă mereu, dar habar n-are unde merge, pînă cînd într-o bună zi nu se mai ridică ori se prăbuşeşte la jumătatea drumului, la marginea vreunei şosele". Da, era bună doamna, era foarte bună.

Peste puţin, Domingo se însură cu Amelia, bucătăreasa. Don Augusto le oferi o călătorie de nuntă de două săptămîni, unde voiau ei să meargă. Domingo alese La Noguera. Don Augusto îl bătu pe spate şi-l întrebă : „Îţi aminteşti cum ne jucam împreună ?" şi-i întinse două ţigări de foi.

Nouă luni mai tîrziu, Amelia născu un băiat. Totul merse strună pînă în ziua cînd, în cursul unei plimbări, calul o luă razna şi răsturnă trăsura în care se aflau doña Magdalena şi copiii. Nimeni nu păţi nimic şi nimeni nu-l certă pe Domingo. Dar don Augusto vîndu calul şi pe Domingo îl făcu grădinar. Uneori, după ce termina treaba, Domingo îşi privea încheieturile mîinilor, care erau uscate şi tremurau uşor. Apoi o lua spre vechile grajduri şi se uita la trăsura care nu fusese încă reparată şi zăcea acoperită de praf şi de pînze de păianjen. Lucră multă vreme, ca grădinar. Fiul lui intră ucenic la un dulgher.

Apoi trebuiră să părăsească vila. Don Augusto îi spuse că voia s-o vîndă şi să se mute într-un apartament din centru unde nu era loc şi pentru el. „Dar am o grădină de flori afară din oraş, îi spuse don Augusto. Dacă vrei, ţi-o dau în arendă. E o afacere bună, să ştii. Cu florile poţi să cîştigi mulţi bani"... Domingo acceptă şi căută provizoriu o locuinţă. Băiatul lui se făcuse un flăcău în toată firea şi lucra la un joagăr. Era puternic şi blond şi avea douăzeci de ani, cînd muri într-un bombardament. Pe vremea aceea, don Augusto îl chema foarte des la el acasă. Se îngrăşase, avea o bărbie dublă, nenumărate zbîrcituri şi o înfăţişare obosită. „Ne-am jucat împreună cînd am fost copii, îţi aminteşti ? Da, cînd eram copii, ne jucam împreună." Şi-i aruncă o privire rapidă şi neliniştită, prin-

tre pleoapele grele şi triste, care-i cădeau peste ochi ca o perdea.

Don Augusto plecă la Nisa cu întreaga familie. La întoarcere, Domingo îi prezentă o dare de seamă amănunţită a tuturor socotelilor care rămăseseră neîncheiate. „Numai că, îi spuse el, am pus cartofi şi varză în loc de flori. Acum, însă, am să pun iar flori."

Grădina era bine lucrată şi-i producea un venit frumuşel. Pămîntul bun avea destulă apă şi florile creşteau viguroase. Le tăia din ajun şi le vindea pe bulevarde la ora cînd răsărea soarele şi cînd se deşteptau vrăbiile. Părea mulţumit de munca lui. Doar din cînd în cînd, primăvara, se simţea cuprins de tristeţe. Venea însă luna martie cu ploile ei care liniştesc nervii şi moaie pămîntul îngheţat şi tare, cu plantele ei care prind rădăcini, cu muşurii care se deschid încet, ca un pumn crispat şi Domingo se vindeca. Locuiau şi acum în casa unde se mutaseră cu ani în urmă ; era destul de aproape de grădină, plăteau chirie mică şi le ajungea berechet lui şi neveste-si, care nu mai erau decît doi bătrîni.

De trei ori pe an, adică de crăciun, de paşti şi de ziua numelui, Domingo îi făcea cîte o vizită lui don Augusto şi-i ducea flori. Don Augusto îl primea în salon, cu piciorul întins pe nişte perne. Avea totdeauna la îndemînă o chisea cu miere, în care introducea din cînd în cînd o spatulă de lemn şi apoi o sugea. Stătea veşnic înconjurat de familie şi de servitori care aveau grijă de el. Cînd îl vedea pe Domingo, îşi băga mîna în buzunar, scotea

cîteva ţigări de foi şi i le oferea. Acum nu mai zîmbea. Îl privea cu ochiul stîng care era deschis mai mult decît cel drept, rotund, străbătut de reflexe fugare şi inexpresiv ca ochiul unui cocoş. „Îţi aminteşti cum ne jucam împreună ?" întreba el şi se întorcea spre ceilalţi, cu un fel de surprindere. „Aveam o grădină. Semănam fasole şi grîu"... Pe faţa lui apărea o expresie de oboseală şi de durere. Şi de frică.

Domingo află de moartea lui din ziare. Ajunse tocmai cînd îl coborau din casă. Aşezară sicriul între coroane şi panglici, pe un dric tras de patru mîrţoage obosite. Urmă pe jos cortegiul de automobile şi trăsuri. În cimitir se opri între chiparoşi şi asistă la ceremonie de la oarecare depărtare. Plecă de acolo în urma tuturor.

Viaţa lui îşi urmă cursul ca şi înainte, afară doar de faptul că acum discuta cu un administrator. În afară de crăciun şi de paşti îşi vizita stăpînul de sfîntul Victor şi nu de sfîntul Augustin. Îi deschidea uşa o servitoare nouă, care lua buchetul, îi mulţumea şi-i dădea douăzeci de *duros* din partea stăpînului. La început, bătrînul primi banii. „Poate că nu mă mai ţine minte, îi spunea el fetei. Dar eu l-am purtat în braţe cînd nici nu ştia să zică tată. Îl duceam la plimbare cu maică-sa în trăsură. Dimineaţa..." Întreba ce face doamna şi ce face Alvarito, fiul ei, care trebuia să fie acum un băiat mare, întreba şi de doña Magdalena. Dar doña Magdalena, bună şi blîndă cum o ştia el, era de fiecare dată în oraş, sau bolnavă, sau avea migrenă şi nu putea să-l primească. După trecerea

primilor trei ani, Domingo se mulţumea să dea buchetul şi pleca imediat, fără să mai aştepte răspuns. De sfîntul Augustin se ducea la cimitir şi lăsa un buchet la uşa cavoului. Ultima oară cînd veni ziua aceea, nu mai avea nici grădină, nici flori. Era în octombrie şi Domingo urcă pe munte şi culese un coş de flori mici, albe, cu miros de miere.

Don Ignacio îi explicase de ce trebuia să plece. Amelia îi spuse că trebuie să meargă să-i vorbească lui Victor, dar el răspunse „nu". Şi nu se duse. În schimb se duse să stea de vorbă cu diferiţi proprietari din apropiere şi se oferi să le lucreze pămîntul. Peste tot primi răspunsuri negative ; unii nici nu-l mai întrebară ce vîrstă are. Atunci Domingo îşi ascuţi bine uneltele de lucru, le unse cu grijă şi le puse în dulap, înfăşurate în cîrpe.

Se trezea şi acum în zori, ca totdeauna, dar nu se scula decît două ore mai tîrziu, fiindcă proprietăreasa se enerva cînd îl auzea forfotind ca un nebun. Aştepta cu nerăbdare bucata de pîine prăjită, unsă cu ulei şi cu usturoi, îşi bea păhărelul de vin şi pleca grăbit, ca şi cînd ar fi avut nenumărate treburi. Se aşeza la soare, citea ziarul pe care i-l împrumuta un prieten şi făcea o plimbare pînă la locul unde fusese grădina lui, urmat la distanţă de Amelia. Apoi şedea la fîntînă pînă la ora mesei. După masă stătea din nou la soare, făcea altă plimbare şi-şi bea paharul de vin la barul Centrului parohial. Cînd Amelia reuşea să

pună deoparte ceva din banii destinaţi săptămînii în curs, se duceau la un cinematograf de cartier care funcţiona miercurea, joia, sîmbăta şi duminica.

Duminică, după slujbă, se ducea pînă la un teren unde se ţinea un concurs de aeromodele pentru copii. Pierdut în mulţimea privitorilor, se uita cum se învîrtesc aparatele, gemînd prelung şi trist cu sunete de intensitate variabilă, asemănătoare cu ale unui ferăstrău mecanic. Uneori, (Julio, băiatul meu !) cîte unul din ele cobora în picaj şi se făcea ţăndări izbindu-se de pămînt. După masă îşi lua aperitivul la Centrul parohial, unde aglomeraţia era mai mare decît în zilele săptămînii şi privea la tinerii adunaţi în jurul meselor la care se juca biliard şi fotbal pitic, în timp ce la radio se transmiteau comentariile însufleţite ale meciurilor de fotbal. Se întorcea rareori acasă înainte de orele nouă. Cînd i se întîmpla aşa ceva îşi lua uneltele din dulap, le scotea din cîrpele în care erau înfăşurate, le întindea pe pat şi le privea un timp... Într-o dimineaţă, ieşi cu o seceră ascunsă sub haină, fără să spună neveste-si unde se duce. Urcă pe munte şi tăie grozamă [1] pînă nu mai putu de oboseală.

Ziua aceea însă fusese o zi de primăvară ca oricare alta. Poate că cerul era mai limpede decît altădată şi împrejurimile se desenau mai desluşit,

---

[1] Arbust mic, din ramurile căruia se fac mături.

ca după ploaie. Rîndunelele zburau ca nişte frunze în vînt şi lumina era atît de puternică încît te dureau ochii cînd te uitai la verdele strălucitor al lanurilor de grîu. Domingo ajunse în dreptul hotelului cu ţigle colorate şi pereţi foarte albi. „Bun venit la «Palmierul»", scria la intrare pe un afiş lipit oblic. Un tînăr şi o femeie blondă cu ochelari fumurii se giugiuleau la soare, pe terasa pustie. Maşina galbenă decapotabilă era parcată în apropiere şi cheile de contact se aflau pe masă, între tabacheră şi brichetă. Dintr-un difuzor se revărsa cu putere o muzică tărăgănată şi tînguitoare. Un chelner în jachetă albă se sprijinea de afişul de la intrare, privindu-l stăruitor pe bătrîn. „Bun venit..." Domingo întoarse ochii şi porni mai departe.

Automobilele mişunau pe şosea. Erau maşini mari, care alunecau uşor, motoare care trepidau, un preot trecu pe un scuter, apoi se perindară : Cadillac, Fiat, Jaguar şi un camion care lăsă în urmă picături de ulei şi spirale de fum negru, cu miros greţos. Peugeot, Opel-Kapitan, Ford, Ford, Ford, un agent de circulaţie pe motocicletă, un autobuz cu turişti suflînd răguşit, enorm şi roşu ca o dihanie. Din loc în loc, cerul albastru şi crengile goale şi subţiri ale platanilor se reflectau în băltoacele din şanţ.

Domingo părăsi şoseaua. Se opri chiar pe marginea rambleului, cu faţa spre ogoarele semănate cu grîu firav şi strălucitor, pe care se înălţau la distanţe egale turnurile metalice ale unei linii de

înaltă tensiune. Printre roşcovi păştea o turmă de oi, mai jos, o altă şosea se îndrepta spre oraş, strălucind în soare ca o lamă de cuţit. Maşinile circulau pe ea în ambele direcţii, negre, repezi şi mici ca nişte şoareci. Apoi din nou se iviră lanuri şi după întinderea lor verde, primele case, nişte blocuri cenuşii, geometrice ; un stadion mare se deschidea în mijlocul lor, ca un crater. În fund se zărea oraşul, cu coşurile fabricilor şi cu geamurile lui sclipitoare. Părea o întindere imensă de forme care se descompuneau în ceaţa cenuşie şi fumegau împrăştiate ca resturile unui incendiu. Mireasma ogoarelor se amesteca mereu cu mirosul de carburant ars ce plutea pe şosea.

Apoi totul s-a întîmplat ca la un spectacol de scamatorii. O văzu pe nevastă-sa apropiindu-se pe şosea, cam la o sută de metri în urmă. Domingo îşi ridicase faţa contractată şi cu mîna streaşină la ochi, urmărise zborul rîndunelelor, impetuos şi rapid ca o bombă în cădere. Cînd îşi îndreptă din nou privirile spre şosea, în locul unde ştia că trebuie să fie Amelia văzu acum o mulţime de automobile ai căror şoferi frînau la întîmplare şi ieşeau trîntind uşile.

Ajunse gîfîind lîngă cercul de oameni înghesuiţi unul într-altul, cu capetele plecate. Încercă să-şi facă loc printre sacouri, haine de vînătoare, jachete de piele, canadiene şi pardesie de primăvară, de culori deschise. Oamenii aceia îl împingeau cu coatele. „De ce te îmbrînceşti, omule ?" Cînd se

retraseră, o zări o clipă ; se prăbuşise în mijlocul drumului ca o grămadă de cîrpe zdrenţuite. Agentul de circulaţie lua note. Auzi o voce : „Am claxonat şi atunci a venit peste mine. Eu am frînat, am frînat... Cred că era nebună"... Domingo îl apucă pe agent de braţ, avînd grijă să nu se lase împins înapoi de cineva care ieşea din cerc. Agentul se întoarse cu ochi scăpărători de mînie, fără să-l privească ; îşi prinsese vîrful mustăţilor între dinţi şi făcea cu gura mişcări de parcă ar fi vrut să muşte. „Înapoi. Înapoi ! Plecaţi ! Nu vedeţi că daţi peste ea ?" Apoi, spuse, coborînd vocea : „Urcaţi-o". Toată lumea se dădu înapoi şi Domingo se pomeni la o distanţă şi mai mare de agent. O mulţime de umeri puternici îl împiedicară din nou să vadă. „Băgaţi de seamă. Tapiseria..."

Automobilul se puse în mişcare şi grupul se împrăştie. Agentul îşi vîrî carnetul într-un buzunar al jachetei de piele. „Circulaţi ! Nu întrerupeţi circulaţia !" Se urcă pe motocicletă şi porni în urma maşinii. Ceilalţi porniră fiecare spre maşina lui, punîndu-şi mănuşile, mestecînd ţigările în gură şi discutînd cu voce tare. Uşile se închiseră şi automobilele porniră unul după altul, claxonînd ca la ieşirea de la un spectacol.

Domingo rămase singur, cu ochii ţintă spre punctul unde şoseaua cotea. Făcu o mişcare de parcă ar fi vrut să pornească în urma celorlalţi şi un camion plin cu scînduri trecu zbîrnîind, la o distanţă de cîţiva centimetri. Cîţiva muncitori, cocoţaţi pe scînduri, îl salutară cu mîna pe cînd se

depărtau. Domingo se instală pe o piatră, între roşcovi. „Terenuri cumpărate pentru noul Azil municipal", citi el undeva. „Bine aţi venit..." Privea spre locul unde frînase maşina ; pe jos se lăţea o pată care părea de noroi gros şi roşu.

Un băiat călare pe bicicletă se opri pe marginea şoselei şi-l întrebă ceva cu glas tare. Bătrînul îl privi nemişcat, fără să înţeleagă. Băiatul strigă din nou. Voia să ştie unde ajunge dacă merge drept înainte.

.4.

— Şi zi, nu ştii nimic, nu-i aşa ?

Nap clătină din cap.

Bătrînul aruncă nişte praf alb într-un pahar cu apă şi agită lichidul cu o lingură, privind cu atenţie amestecul.

— Păi nu crezi că ar fi trebuit să fie acasă ? De ce întîrzie ? Nu ştii nici asta, bineînţeles... Mă rog. În orice caz, bănuiesc că trebuie să aibă un motiv serios. O ocupaţie de seamă, cu siguranţă. Dacă a uitat să-mi pregătească laptele... Deşi nu mă mai miră nimic, am început să mă obişnuiesc cu chestiile astea.

Vorbea rar, fără să se întoarcă, de parcă nu l-ar fi preocupat decît praful alb care se dizolva în apă. Trupul lui slab şi colţuros, pe care ai fi zis că o durere de stomac l-a îndoit din şale, se profila în negru pe peretele din faţa sobei.

Într-un colţ, Nap curăţa cartofi, luminat de flăcările focului din cămin ; nu spunea nimic, avea ochii mari şi rotunzi de spaimă. Lemnele de pin ardeau aruncînd scîntei şi trosneau uscat. Încăperea nu era luminată decît de flăcările care dansau, proiectînd pe pereţi umbre ce se măreau şi se micşorau mereu.

— Şi ce vrei să faci ? întrebă Nap.

Curăţa cartofi, dar nu se prea uita la ei şi zvîrlea cojile într-un coş pe care-l ţinea în poală. Căţeaua gemea legată de masă şi nişte pisici jigărite pîndeau de sub hîrdăul de apă, cu ochi strălucitori.

Bătrînul goli paharul dintr-o sorbitură. Încordarea pieri imediat de pe chipul lui şi el rămase liniştit, ţinîndu-şi respiraţia. Îşi înălţase capul de parc-ar fi adulmecat ceva şi un firicel de apă i se scurgea din gura încă întredeschisă. Căţeaua începu să geamă din nou.

— Taci, tîrfă ! strigă el.

Se întoarse şi începu să dea cu piciorul în ea. „Ai s-o omori !“ îi strigă un glas dintr-un colţ al camerei. Abia atunci păru să-şi dea seama că venise cineva. Căţeaua se zbătea gemînd şi urlînd mai tare decît înainte.

— Uite ! A sosit.

Dineta se oprise în mijlocul camerei şi-l privea cu ochi îngroziţi, cu nările dilatate, în timp ce sînii i se zbăteau neliniştiţi sub şorţ, de parcă atunci ar fi sosit în fuga mare. În mîna dreaptă ţinea o găleată goală. O privi şi el răsuflînd greu, cu braţele moi şi cu faţa neagră, schimonosită. Se repezi asupră-i şi o lovi peste obraji.

— De ce nu mi-ai spus ? întrebă el. Un pahar se făcu ţăndări cu un zgomot strident, asurzitor. Continuă s-o lovească, mereu cu mai multă furie. Dineta avea faţa plină de sînge.

— Ai s-o omori ! strigă cineva din colţul camerei.

Lumina se învîrtea, pereții erau împărțiți în planuri de lumină și de umbră. Zgomotul deveni asurzitor. Ca ieșit din minți, bătrînul lovea mai departe fata cu picioarele, cu genunchii și o izbea de masă. „De ce nu mi-ai spus ?" repeta el. Un picior i se prinse în funia cu care era legată cățeaua care, pe jumătate sugrumată și cu ochii căscați de groază, îl mușcă de gleznă. Atunci bătrînul puse mîna pe vătrai și începu s-o lovească...

— Sfîntă fecioară ! murmură cineva în colț.

Îi rupse șira spinării din prima lovitură și cățeaua se crispă, apoi se chirci brusc, cînd primi a doua lovitură în cap. Bătrînul privi în jurul lui tremurînd, cu fața descompusă și cu vătraiul însîngerat în mîna ridicată. Nap se ghemuise în colțul unde dansau umbrele. Bătrînul ieși pe aria albă sub luna plină și o zări pe Dineta care fugea în jos pe potecă ; silueta ei se deslușea vag, sub ramurile alunilor care străluceau, ca acoperite de promoroacă.

— Și i-a spus „să nu te mai prind pe aici", comentau ceilalți a doua zi.

— S-a încăierat și el a dat-o afară, i-a spus să nu se mai întoarcă. Era cît pe aci s-o omoare, zicea unul.

Și cei care ascultau scoteau cîte o exclamație : „Ei, poftim !" sau „Nu, zău !"

Toată lumea vorbea despre asta. Femeile făceau comentarii cînd mergeau la piață și le repetau la ora prînzului, bărbații își transmiteau știrea pe drum, comunicînd-o de la un car la celălalt.

— Știi că Mingo Cabot și-a bătut fata ? Era s-o omoare.

— Mingo Cabot ?

— Da, măi, ăla care locuiește sus, pe deal... Ăla care n-a vrut să lucreze cu tractorul.

Celălalt răspundea politicos și indiferent : „Nu, zău !" apoi fiecare își vedea de drum. Unii oftau și-și spuneau că se repetă vechea poveste cu neînțelegerile dintre părinți și copii.

Desigur, nu era o poveste interesantă. Avea doar farmecul noutății, de aceea era comentată de toată lumea. O ceartă în familie nu era mare lucru ; oamenii se certau mereu... Vorbești despre asta numai așa, ca să nu taci, fiindcă nu mai ai despre ce vorbi și fiindcă vrei să-ți treacă timpul mai repede.

Trei zile mai tîrziu, toată lumea știa ce se întîmplase și nimeni nu mai vorbea despre asta. Nu mai era o noutate, era un fapt divers și clasat, atît și nimic mai mult. Își pierduse interesul chiar și pentru locuitorii caselor mai izolate unde știrile sosesc întotdeauna cu întîrziere. Un suflu de vînt răscolise frunzele căzute, apoi trecuse mai departe și în urmă se așternuse iar liniștea.

De altfel, puținul interes pe care-l prezentase întîmplarea se explica și prin faptul că era vorba de Mingo Cabot, de la care te puteai aștepta la orice. Toată lumea știa de mult, chiar de la început, cu cine are de-a face, adică din ziua cînd avusese discuția aceea, cu Tonio la cazino, din cauza tractorului. Acum se certase cu fiică-sa. Nu era nimic de mirare în chestia asta. Desigur că nu

era prima ceartă, deşi nimeni nu auzise vorbindu-se despre altele asemănătoare în casa lui. Dar era de ajuns să te uiţi la el ca să ştii ce hram poartă. Mingo Cabot era slab şi întunecat, de sub şapcă răsărea o faţă uscăţivă. Umbla mereu îndoit de mijloc şi dădea impresia că şchioapătă. Se ştia că are şaizeci şi doi de ani, că ţine coarnele plugului încă din copilărie şi lucrează pe pămîntul „Văduvei" cu fiu-său Nap şi cu fiică-sa Dineta.

Nu era din partea locului, fireşte. Venise în sat cu unsprezece luni în urmă. Era o dimineaţă de duminică, Mingo Cabot avea o şapcă nouă, pantaloni de pluş şi o vestă cu toţi nasturii încheiaţi. Dedesubt se vedea o cămaşă în dungi, fără guler şi prinsă într-un bumb de metal auriu. Păşea pe lîngă o căruţă cu coviltir, trăgînd calul de căpăstru. În spatele căruţei era legată o vacă, iar între roţi alerga un căţel arţăgos, cu cap de liliac. Sub coviltir se desluşi curînd silueta unei fete şi a unui băiat gras, aşezaţi între saltele, baloturi şi un mare număr de găini cu picioarele legate.

Echipajul acesta venea dinspre şosea şi trecuse peste podul cel nou. Pîrîul secase aproape de tot şi părea un firicel de apă care se strecura printre pietrele alunecoase, lăţindu-se pe alocuri, în băltoace cu apă caldă şi tulbure. Era cald şi pe mal, frunze mari şi moi, topite parcă într-o masă tremurîndă şi strălucitoare, atîrnau de pe ramuri. Dincolo de pod, pe ulicioare pustii în clipa aceea, se îngrămădeau primele case, strălucind în soare. Nu se auzea decît limbuţia vreunui aparat de radio răzbind ca din depărtare. Praful uscat înăbuşea zgomotul paşilor şi scîrţîitul căruţei. Cînd ajunse în mijlocul pieţei, Mingo Cabot opri calul şi salută cu mîna pe bătrînii aşezaţi sub platani. S-ar fi zis că bătrînii aceia tăcuţi, aşezaţi la umbra copacilor şi tinerii care priveau pe ferestrele deschise ale Cazinoului, în liniştea întreruptă doar la fiecare jumătate de oră de bătaia clopotelor şi din cînd în cînd de vreo vorbă sau de vreun hohot de rîs purtate de vîntul de vară, îl aşteptaseră. Fără să lase din mîna dreaptă căpăstrul şi nuiaua subţire şi scurtă, bătrînul ridicase stînga, pacea invocînd parcă.

— Mă numesc Mingo Cabot, spuse el.

Urma să locuiască în casa de pe pămîntul „Văduvei", departe, la munte. Casa se ridica la jumătatea coastei, cu faţa spre nord. Era veche şi dărăpănată, în crăpăturile zidului şi între ţigle creşteau ierburi şi mănunchiuri de lichen galben. În josul coastei, începînd de la arie, se întindea o bucată de pămînt pietros, săpat în terase largi şi mărginit de aluni piperniciţi. Lumină electrică nu exista şi apa se scotea din puţ, pentru nevoile casei, şi dintr-o baltă liniştită şi neagră, pierdută în mijlocul ierburilor, pentru stropitul grădinilor. Era o afacere proastă, foarte proastă, să te încurci cu bordeiul acela dărăpănat şi cu cele patru cîmpuri de mirişte pe care pădurea ameninţa să le năpădească. Nici chiar un ţăran din Murcia nu s-ar fi lăsat ispitit de pămîntul acela... Şi în timp ce căruţa lui Mingo Cabot îşi continua drumul, cu un scîrţîit care se depărta treptat, bătrînii îşi alăturară capetele şi începură să şoptească între ei,

așezați pe băncile din piață : „Acolo sus sînt viezuri, spuneau ei. În octombrie sînt porumbei și în februarie becațe, păsări călătoare".

În zilele următoare, căruța cu coviltir trecu zilnic de cîte două ori prin sat și transportă pe rînd toate lucrurile lui Mingo Cabot. Apoi bătrînul se apucă de treburile cele mai grabnice. Despărți o curticică de păsări împrejmuind-o cu o rețea de metal prinsă în cîțiva trunchi de salcîm pe care-i găsi în vale. Din zori și pînă-n asfințit, îl puteai auzi de la o distanță destul de mare lovind cu toporul în copaci.

Cînd i se vorbise despre tractor, Cabot mai avea încă de lucru pe lîngă casă... Vecinii lui se gîndiseră să cumpere un tractor și să-l folosească în comun și-l întrebară dacă nu vrea să facă tovărășie cu ei. Dar Mingo Cabot refuză. Era într-o vineri, dis-de-dimineață. Se urcase pe acoperiș ca să-l curețe cînd auzi cățeaua lătrînd. O voce strigă ceva.

Lîngă casă, un bărbat tînăr zîmbea, fără să se sinchisească de cățeaua care-i dădea tîrcoale, lătrînd prelung, întărîtată. Era blond și purta o cămașă de un albastru spălăcit, cu mînecile suflecate pînă la cot. Îi spuse că se numește Tonio și că locuiește acolo, jos, arătînd cu bărbia colina din față. Vorbea fără să-și scoată mîinile din buzunare și nici țigara dintre buzele uscate ; ținea capul într-o parte și ochii pe jumătate închiși, ca și cum ar fi vrut să se ferească de fum. Mingo Cabot cobori cu băgare de seamă scara sprijinită de perete.

— Păi nu era nevoie să vă lăsați treaba pentru mine, zise Tonio.

— Mi se pare că ai să-mi spui ceva, nu-i așa ? Fiecare lucru la timpul lui, flăcăule.

Nu-l pofti în casă și nu-i dădu nimic de băut. Se așezară pe o treaptă de la intrare, cu fața spre dealurile galbene și strălucitoare, scăldate în soarele dimineții. Mierlele cîntau, iar Dineta întindea rufele pe grozamă, dincolo de smochini. Purta părul strîns neglijent într-un coc și o rochie veche, fără mîneci, care totuși îi venea bine.

Tonio fuma cu gura strîmbă, închizînd pe jumătate ochii aceia care păreau că rîd veșnic. Se juca cu un măr pe care-l luase dintr-un coș uitat la intrare. Erau niște mere mici și roșii, culese din pomul care creștea lîngă baltă.

Tonio spunea că se întovărășiseră cinci pînă acum, cei care aveau pămînturi unul lîngă altul. Le mai lipsea unul și se gîndiseră la el, pentru ca tractorul să nu meargă prea departe. În felul acesta, l-ar înscrie pe numele tuturor și fiecare ar avea dreptul să-l folosească o zi pe săptămînă. Poate chiar ar fi bine să lucreze cu toții împreună cîte o zi pe pămîntul fiecăruia, ca să vadă dacă se muncește bine în felul ăsta... Tractorul avea cutare marcă, atîția cai putere și costa atît și atît.

Mingo Cabot clătină din cap în semn de refuz. Ochii lui mici și negri aruncau priviri neliniștite și bănuitoare pe sub cozorocul șepcii. „Fiecare să lucreze cum poate" spuse el. Vorbea rar și

apăsat, ca şi cînd fiecare silabă ar fi avut o importanţă extraordinară.

Dineta îşi vedea de treabă fără să-i privească ; avea gesturi nervoase şi faţa serioasă, gînditoare. Muşchii tari şi lungi se mişcau în libertate sub rochie. Tonio mîngîia mărul, plimbîndu-şi degetul mare pe suprafaţa lucioasă şi frumos colorată.

— Cum credeţi, spuse el. După mine, însă, chestia asta v-ar interesa în primul rînd pe dumneavoastră, fiindcă nu prea aveţi apă aici. Pe cînd dacă aveţi maşina, puteţi lua din puţ cîtă vă trebuie.

Tonio muşcă din măr. De partea cealaltă a şirului de smochini, Dineta umbla de colo pînă colo. Cînd ridica braţele, rochia îi dezvelea genunchii, care apăreau ca nişte fructe coapte, în timp ce la subsuori se vedeau smocurile negre de păr creţ şi transpirat.

Mingo Cabot spuse :

— Nu flăcăule, mie nu-mi place să-mi vîr nasul în chestii d-astea. Tatăl meu îmi spunea totdeauna: „tu să-ţi vezi de treburile tale, că vecinul are grijă de ale lui". Aşa spun şi eu.

Tonio zvîrli coceanul mărului, apoi se ridică şi-l rugă să-i dea de veste dacă se va răsgîndi. Luă un alt măr din coş şi spuse :

— Merinde pentru drum. Sînt acrişoare, cum îmi plac mie.

Se depărtă şi cînd ajunse sub aluni se întoarse şi strigă :

— Oricum, fiţi bineveniţi... Îmi pare bine că vă am vecini.

Căţeaua îl întovărăşi un timp pe coastă în jos, cu lătratul ei repezit.

Atunci Mingo Cabot zise :

— Se vede că aşa-i moda acum, să vină mucoşii să-i înveţe pe bunici rostul vieţii. Apoi îi strigă Dinetei, arătînd spre coşul cu mere : Du-l înăuntru. Dacă mai pică doi, trei băieţandri din ăştia, nici nu mai apucăm să le gustăm.

În duminica aceea, noii veniţi făcură vizitele de rigoare. Mingo Cabot înhămă calul şi ajunse în sat dis-de-dimineaţă, însoţit de fata şi de băiatul lui, ca să-şi prezinte respectele de nou venit şi de cetăţean disciplinat preotului şi primarului, care abia se sculaseră din pat. Îndată după aceea, căruţa porni din nou hurducîndu-se prin hîrtoapele drumului ros de ape, spre dealurile încinse cu contururi nelămurite. Umblară din casă în casă oprindu-se la fiecare doar o clipă, exact atît cît era nevoie ca să se prezinte vecinilor mai apropiaţi cărora, în această calitate şi pentru închegarea unor bune relaţii pe viitor, le dădea întîietate. De fiecare dată, Mingo Cabot repeta aceeaşi frază într-o singură răsuflare, în timp ce cu un gest al mîinii refuza plosca. „Nu, mulţumesc, mulţumesc foarte mult, nu beau... stomacul..." Urma un scurt schimb de cuvinte cu bărbaţii, de obicei consideraţii vagi asupra timpului ; Dineta tăcea iar Nap zîmbea cu ochii în pămînt şi cu mîinile în poală simţindu-se centrul tuturor privirilor. Da, acum puteau să spună cu toţii că l-au văzut, că au avut norocul să-l vadă pe Nap, să-i contemple spatele gras, şoldurile pline, cămaşa plesnind pe burtă

și, într-un contrast ciudat, brațele acelea subțiri și umerii înguști și căzuți. Se aflase curînd în sat că acest copil gras nu mai era chiar copil, deși avea o față rotundă și fără barbă, ci că era mai mare decît Dineta și se apropia de treizeci de ani. Fusese bolnav mult timp și rămăsese în grija unor călugărițe într-un sanatoriu, azil sau așa ceva. Se mai știa de asemenea că nevasta lui Mingo murise la Barcelona într-unul din bombardamentele din timpul războiului și că fiul lui cel mare era în Franța.

După masă, Mingo Cabot și Dineta se întoarseră în sat fiindcă era bal la Cazino. De data asta coborîră pe jos, pe scurtătură. Nap nu-i însoțea ; rămăsese acasă să păzească găinile.

Cazinoul se afla în piață, în fața bisericii. Era o casă mare, clădită în secolul al nouăsprezecelea, mîncată de vreme. Cu ani în urmă, un bătrîn indian din părțile acelea, care nu era căsătorit și avea avere, o cedase statului. În tavanul înalt și întunecat al sălii spațioase, se oglindeau mișcările pieselor de domino de pe mese. În fund era tejgheaua dominată de o mașină enormă de cafea, cam hodorogită ; în spatele ei, cîteva sticle, un calendar și o tablă pe care, sub titlul „Activități culturale și distractive", erau anunțate filmele săptămînii. Balurile se desfășurau într-o sală alăturată, după ce lumea ieșea de la cinema. Mingo Cabot o lăsă pe Dineta să danseze și el se așeză lîngă bătrînii adunați într-un colț al barului.

„Nu iei nimic ?" îl întrebau bătrînii. Și Mingo răspundea : „Nu, nu, mulțumesc". „Ia măcar un

lichior de agrișe" stăruiau ceilalți, dar Mingo Cabot spunea iar : „Nu, nu, mulțumesc" și le explică tuturor că băutura îi făcea rău. Îl durea stomacul dacă bea și după aceea trebuia să ia niște prafuri albe. „Dar lichiorul de agrișe cu sifon are să-ți facă bine" replicau bătrînii. Bășicile de aer din sifon scot toată răutatea din stomac. În cele din urmă, Mingo Cabot se hotărî.

— Ei, o să beau și eu o dată, că n-o fi foc, spuse el.

Și cînd chelnerul Adrian îi aduse paharul, adăugă :

— Am să-ți dau banii acuma, să scap de o grijă.

— Lichiorul dumneavoastră și sifonul domnișoarei costă trei *pesetas* și șaptezeci și cinci, răspunse Adrian.

Dar Mingo Cabot îi și întindea șapte monede mari și una mică, învelite în trei hîrtii de cîte o *peseta*.

— Știam, spuse. Am întrebat din timp cît costă.

Își băură lichiorul în sorbituri mici ; în colțul acela, colțul bătrînilor, discuțiile se desfășurau în fraze rare și liniștite ca mișcarea valurilor unei ape stătătoare, și erau aprobate de participanți cu clătinări din cap, în mijlocul rîsetelor și al cîntecelor care vuiau în jur. Vorbeau despre timpurile cînd se putea trăi cu trei *pesetas* pe zi, cînd grindina se abătea mai rar asupra semănăturilor, cînd ploua mai des și cînd creșteau mai puține buruieni.

Totul a mers bine pînă în clipa cînd Tonio s-a apropiat de grupul lor, cu ochii întredeschiși și cu

ţigara în gură. A salutat pe rînd pe toată lumea, apoi i s-a adresat lui Mingo Cabot.

— Nu tinere, nu m-am răsgîndit. Răspunsul rămîne acelaşi.

Aşa li s-a părut celorlalţi că zicea Mingo Cabot. N-avea chef să împartă un bun cu o jumătate de duzină de proprietari. „Cînd sînt mulţi stăpîni, pierzi timpul cu palavre", auziră bătrînii. Mingo era de părere că fiecare trebuie să se mulţumească numai cu ce are. Avea destul de lucru şi aşa. nu voia să-şi bată capul cu treburile vecinilor.

— Fiecare trage spuza pe turta lui, zicea el. Las-că ştiu eu.

— Bine, omule, nu stărui. Dumneata hotărăşti.

— Am înţeles, băiete, nu sînt surd şi ştiu ce spun.

Apoi bătrînii pierdură din nou firul discuţiei. Era zgomot în sală. Mingo Cabot părea să spună că nu-i place să intre în belea. „Pe fiul meu l-au tras pe sfoară, auziră ceilalţi, şi a dat de bucluc. Era tînăr, l-au tras pe sfoară şi a pierdut totul". Tonio spuse că propunerea lui nu era nici o belea şi că n-avea nimic de-a face cu fiul său. Acum vorbea de război şi Mingo Cabot repeta : „Lasă-mă să rîd, băiete", dar nu rîdea. Totuşi nu se încăieraseră încă. Cearta izbucni cînd Tonio pomeni întîmplător de nevasta lui Mingo. Spuse :

— Dar ea ? Era şi vina ei ? sau ceva asemănător, nimeni nu putu explica exact cum venise vorba, căci bătrînul striga :

— Cum îndrăzneşti să te legi de nevastă-mea, ia spune ? Cum îndrăzneşti ?

Cîţiva săriră să-l potolească. Bătrînul avea faţa crispată şi ochii îi străluceau sub cozorocul şepcii. Din sala de alături veniră nişte dansatori. „Mii de draci", ziceau oamenii. Schimbau priviri şi strîmbau din nas. „Mii de draci !" Cîţiva bătrîni îl hotărîră pe Tonio să se depărteze.

— Iartă-mă, omule, n-am vrut să te jignesc, spuse el plecînd.

Bătrînii se aşezară iar pe locurile lor. Mingo Cabot tăcea. Ceilalţi clătinau din cap îngînduraţi, fără să se privească.

— Tinerii de azi nu respectă nimic.

— Nici unul dintre ei nu poartă şapcă, ai observat ? Nici măcar bască nu poartă.

— Nu-i nimic, asta-i o modă care trece. Ai să vezi că au să umble din nou cu capul acoperit.

— Adevărat, e o modă. Tinerii vor să fie altfel decît părinţii.

— Aşa-i tinereţea. Cînd eşti tînăr nu te dai pe-o lume...

Apoi tăcură. Stăteau aşa, aplecaţi deasupra meselor, liniştiţi şi gînditori şi priveau ţintă la bulele de aer care se ridicau de pe fundul paharelor. Apoi, unul dintre ei spuse :

— Cînd eram noi tineri, lucram pămîntul cu mîna, cu sapa. Nimeni nu vorbea de tractoare pe vremea noastră.

Şi altul adăugă :

— Ei, pe atunci o casă bună costa o mie şapte sute de *duros*.

Pînă în toamna aceea, foarte puţini ţărani din sat ar fi putut spune că văzuseră un tractor. Ştiau

cum arată, fireşte, din fotografii, din ziare, din filme, dar tractoare adevărate zăriseră cel mult la tîrg, expuse ca la muzeu. Dar veni luna octombrie ; după culesul viilor, turturelele plecară şi rîndunelele le urmară pilda, toate în acelaşi timp, după ce se adunară într-o dimineaţă pe sîrmele de telegraf. Acum plecau spre sud porumbeii, lunecînd ca nişte puncte rapide şi îndepărtate pe cerul palid. În păduri se găseau ciuperci, castane şi ghindă. Cam atunci, în primele zile ale lui octombrie, sosi şi tractorul.

Mingo Cabot află de existenţa lui în dimineaţa următoare. Era în grajd, mulgea vaca şi-l auzi pentru prima oară trepidînd în depărtare. Îşi încordă auzul şi lăsă de trei ori ugerul din mînă, oprind şuvoiul de lapte spumos, care cădea în găleată. Apoi îl zări sub smochinii care începeau să-şi piardă frunzele. Era mic şi roşu şi străbătea conştiincios cîmpul, de care Tonio nici nu se apropiase pînă atunci. „Tuc, tuc, tuc“ făcea tractorul despicînd crusta uscată a pămîntului care rămînea în urma lui răscolit, negru şi înmiresmat.

Mingo Cabot mîncă pe fugă, scoase calul din grajd şi ieşi pe cîmp. Simţi cum începe să-l doară stomacul şi trebui să ia unul din prafurile acelea albe, cu gust de var. Ca de obicei, ridică plugul dintre ierburile umede de rouă şi înhămă calul. Soarele palid se întindea peste dealuri şi sus, în înaltul cerului liniştit şi albicios, porumbeii îşi luau zborul spre sud.

Calul porni la îndemnul lui, şi Mingo Cabot se lăsă tîrît de-a lungul brazdei şi scuturat de opintirile fierului pe care-l ţinea drept. Mergea cu paşi rari, cu ochii ţintă la pămîntul aşternut în calea plugului şi pe care copitele calului îl lovea, dînd naştere la mici explozii. Cînd ajungea la alunii din margine, ridica plugul, se întorcea şi pornea iar privind tot către brazdele aşternute la picioarele lui ; le vedea cum se scurtau treptat şi se pierdeau apoi în urmă, cînd ajungea el la capătul ogorului. Ridica iar plugul dintr-o smucitură şi se întorcea — brazdele erau iar în faţa lui — aşa o dată şi încă o dată, cu ochii ţintă la pămîntul afînat, care-şi schimba mereu înfăţişarea ca o apă curgătoare. Între timp, pe dealul din faţă, tractorul roşu făcea „tuc, tuc, tuc“ şi înainta de două ori, de patru ori mai repede. Cînd se întunecă, arase tot pămîntul lui Tonio atît cît se putea vedea de la şirul de aluni.

La cină, Mingo Cabot spuse :

— Trebuie să mă apuc serios de treabă. Altfel nu mai am timp să ar şi La Plana ca să semăn pînă nu-i prea tîrziu.

În fiecare dimineaţă mulgea vaca, mînca ceva, apoi cobora cu calul la cîmp. Cînd ajungea, reîncepea munca de toate zilele. În fiecare zi Mingo Cabot înfige plugul în pămînt, îndeamnă calul şi porneşte înainte, cu privirea fixă, cu gîtul ţeapăn şi cu gura strîmbă. Apoi soarele creşte şi arde, astfel încît ogorul e udat mai întîi de stropii de sudoare care îi alunecă de pe tîmple şi cad pe pămînt. Şi merge aşa mai departe, de la un capăt la altul, pe coastă în jos, cufundîndu-se pînă la glezne în pămîntul moale. Apoi Dineta se iveşte printre

smochini şi strigă : „Masa !" iar el are puţin răgaz, dar foarte puţin, pentru că nu se lasă de muncă decît seara la asfinţit, cînd păsările încep să cînte mai tare în pădurea care se întunecă. Atunci calul nechează, trupul lui transpirat se cutremură, străbătut de fiori şi Mingo urcă coasta clătinîndu-se pe picioare.

Dar nici măcar atunci nu putea să-şi spună că a terminat, fiindcă în faţa lui rămîneau multe zile care însemnau doar etape ale aceleiaşi munci. Înainte de a semăna trebuia să străbată încă o dată tot ogorul, ca să sfărîme bulgării cu o grapă şi să lase pămîntul moale şi afînat.

Uneori Nap îl întreba :

— Vrei să te ajut ?

Dar Mingo Cabot îl privea peste umăr şi spunea:

— Lasă, lasă...

Cînd termină de semănat pămîntul ce cobora coasta în trepte, îşi dădu seama că era prea tîrziu ca să mai are La Plana, care se întindea pe platoul dintre dealuri. Dacă ar fi arat La Plana, toate celelalte semănături ar fi fost compromise. Avea numai două mîini, nu se putea rupe în zece.

— Anul viitor, spuse el cu privirea aţintită asupra focului din cămin.

Era ca şi cum toată viaţa nu făcuse altceva decît să păşească de-a lungul unei brazde nesfîrşite. Se întreba cîteodată de cîte ori fusese nevoit să se mute de pe un pămînt pe altul, să-şi schimbe casa şi vecinii şi să-şi ia rămas bun de la roadele muncii lui. De două ori, de trei ori — nu mai ştia bine. Prima oară era copil, plecase după taică-său. A

doua oară se însurase cu Amelia şi luase în dijmă o bucată de pămînt, care nu era nici mare, nici frumoasă, dar avea pămînt roşu şi bine irigat. Pe atunci punea roşcovi, copaci pe care-i sădeşti pentru copii şi care dau fructe abia după moartea ta. Într-o dimineaţă, nevastă-sa plecase cu un coş cu ouă, să le vîndă la Barcelona...

Cînd se termină războiul aşteptă primul prilej să plece şi de acolo şi să se aşeze în altă parte, de data asta fără nevastă, fără roşcovi şi fără fiu-său mai mare. Lucră şi pămîntul acela şi scoase roade din el. Nu-l ajuta nimeni ; doar uneori cîte un murcian [1] bătrîn pe care-l plătea prost. Nap şi Dineta se făcuseră mari. Dar Mingo nu se înţelegea cu stăpînul care-l goni după şaptesprezece ani de muncă, fiindcă nu respectase prevederile contractului sau ceva asemănător. Administratorul îi dăduse un preaviz de o lună ca să plece după seceriş şi, în luna august a acelui an, Mingo Cabot se mută din nou. Acum se aşeză pe moşia „Văduvei", unde pămîntul era mai sărac decît oriunde lucrase înainte. Punea pruni şi piersici, care să dea rod de la un an la altul.

Dineta putea să-l ajute la cules, dar nu la semănat. Cel mult se putea urca peste grapa pe care calul o trăgea ca să sfărîme bulgării sau tăia lemne ori plivea pămîntul de buruieni. Dar la munca grea a cîmpului nu se pricepea, nu putea să sape adînc, nici să ude şi nici să mîne calul... N-ar fi putut să lucreze bine, asta nu era muncă pentru

---

1 Locuitor din Murcia.

o femeie, era muncă pentru un bărbat. Nap îl ajuta, dar avea și el destulă treabă acasă.

Și apoi Nap era Nap, firește, nu făcea mare ispravă. „Lasă, lasă“ mormăia Mingo Cabot cînd Nap încerca să-i dea o mînă de ajutor. Putea cel mult să vadă de animale, să umble după napi și după nutreț, să adune ierburi și ramuri de salcîm pentru iepuri. Erau îndeletniciri puține și fără importanță, e drept, dar băiatul le făcea bine, alergînd mereu cu pași mărunți și legănîndu-și brațele ca pentru a grăbi mișcarea greoaie a picioarelor. Alerga toată ziua, fără alt motiv aparent decît nevoia de a-și cheltui vitalitatea sufocată și energia acumulată în straturile acelea tremurătoare de grăsime. Primăvara urca pe munte, se întorcea gîfîind și umplea casa de mirosul pătrunzător al florilor de sovîrf[1] și de grozamă. Se mișca de colocolo, legănîndu-și șoldurile, însuflețit, vesel și mereu gata să-și arate entuziasmul față de frumusețile pămîntului. „Ia te uită, Dina, la napul ăsta ce cărnos e... uite cît de ciudat e norul acela... uite cum se maimuțăresc puișorii...“ Cînta cîntece învățate în timpul bolii, cînd îl îngrijiseră călugărițele. Nu muncea mai mult, fiindcă-l împiedica taică-său — „lasă, lasă“ spunea el — sau pentru că îndată ce făcea o muncă mai grea, începea să gîfîie, biată inimă plină de dragoste, care nu dorea decît să se dăruiască.

În timpul liber avea grijă de păsări. Părea fericit cînd le dădea de mîncare, cînd strîngea ouăle, cînd

[1] Plantă erbacee aromată, cu flori purpurii.

se juca și el cu puișorii speriați. Dar slăbiciunea lui era cocoșul, un exemplar enorm și pieptos, cu privire colerică și mers maiestuos. Uneori, după masă, ieșeau împreună să se plimbe pînă la salcîmii din vîlcea. Nap purta cocoșul sub braț și cît ținea drumul îl mîngîia și-i vorbea. Cînd ajungeau, se așeza turcește pe nisipul alb și fin și curăța fără nici o grabă un știulete mare de porumb pe care-l ținea între picioare. Cînd termina sau cînd se întrerupea, cocoșul își pierdea răbdarea și urcîndu-se pe burta lui începea să-l ciupească.

Iarna aveau mai puțin de lucru. Nopțile erau lungi, se întuneca repede și le rămînea destul timp să stea în bucătărie cu privirile ațintite asupra butucilor care ardeau. Din penumbră sclipeau ochii unor pisici slabe și misterioase ca niște spirite, aproape năpîrlite de atîta dormit în cenușă. Nap curăța cartofi lîngă masă. Din cînd în cînd se apleca spre Dineta, îi șușotea cîteva vorbe, care miroseau a lapte acru și rîsul lui excitat se auzea ca un gîfîit, acoperind trosnetul lemnelor. Dineta se așeza foarte aproape de lampă, gînditoare și tăcută și cosea ori cîrpea. Uneori părea că s-a săturat, lăsa lucrul și ofta, apoi, sub privirea neliniștită a lui Nap, se învîrtea prin cameră, pregătea cina și-i făcea zile fripte cățelei.

Într-o seară îl rugă pe taică-său s-o lase să lucreze la fabrica de prosoape ca și celelalte fete din sat, care plecau dimineața și se întorceau seara. „Nap — spunea ea, și frate-său clătina din cap afirmativ — Nap ar putea foarte bine să pregătească masa“. Restul vieții s-ar desfășura normal, ca

și pînă atunci. În felul acesta ar cîștiga ceva bani și s-ar vedea mai des cu tinerii și tinerele de vîrsta ei. Dineta nu terminase de vorbit, cînd Mingo Cabot o întrerupse categoric, ridicînd arătătorul :

— O femeie n-are ce căuta în fabrică. O femeie trebuie să-și vadă de casă și de familie, spuse el.

Mingo Cabot își începea și-și termina în grajd ziua de muncă, mulgînd vaca. Dimineața, înainte de a coborî pe ogorul pe care-l lucra, arunca totdeauna o privire spre brazdele lui Tonio, îngrijite și frumos aliniate. În fiecare marți, pe pămîntul lui munceau șase sau șapte bărbați cu tractorul și în timp ce săpa alunii înfloriți, Mingo Cabot auzea de pe dealul din față rîsetele, vocile lor și trepidația aceea îndepărtată. Cînd se întuneca, se așeza pe scaunul de lîngă foc. Privea flăcările și reflexele lor dansau în ochii lui obosiți și triști. Cînd dintr-un motiv sau altul se ridica în picioare, umbra lui imensă și diformă întuneca tavanul. Din cînd în cînd, zgîndărea cărbunii cu vătraiul. „Într-o zi voi începe să ar La Plana. Trebuie să dau zor“ zicea el, vorbind parcă lemnelor. Cățeaua dormita la picioarele lui și ciulea cîte o ureche cînd îl auzea pe Nap rîzînd.

Duminica, după ce prînzeau, Dineta și tatăl ei coborau în sat. De sub smochini Nap le spunea la revedere, făcîndu-le semn cu mîna. Mingo mergea înainte, îndoit de mijloc, cu privirea ațintită în pămînt, pe cărarea lungă și îngustă, mîncată de ploi. La fiecare pas, pantalonii lui de pluș foșneau cu un zgomot ușor : fîș, fîș. „Nu se ține nici un băiat după tine ?“ întreba uneori, fără să se întoarcă spre ea. Dineta dădea din cap în semn că nu. „Cînd ai să te măriți, bărbatu-tău are să fie ca și fecior-miu“.

Aproape totdeauna ajungeau printre primii la Cazino. În sala de dans, cîțiva băieți pipăiau nervos discurile, evident stînjeniți de hainele lor de sărbătoare. După terminarea filmului, venea mai multă lume și sala se însuflețea brusc. Mingo Cabot n-o lăsa niciodată pe fiică-sa să meargă la cinema.

Dineta dansa bine și toți bărbații aceia greoi și țepeni, care rîdeau de orice fleac, o invitau. Mingo rămînea cu gura căscată cînd o vedea cum rîde și pălăvrăgește legănîndu-se în ritmul muzicii și atît de deosebită de Dineta de fiecare zi. Apoi îi spunea : „Cînd o să se țină după tine vreun băiat, să-i spui să vină să stea de vorbă cu mine. Ai înțeles ? Lucrurile astea trebuie să le cercetezi pe îndelete“.

Pe el îl chemau bătrînii : „Vino aici, în colțul nostru. Aici nu stînjenim pe nimeni“. Și Mingo Cabot se alătura lor și — „ei, o singură dată, că n-o fi foc“ — comanda un lichior cu sifon, plătind cu cele trei *pesetas* și șaptezeci și cinci pe care le avea dinainte pregătite în buzunar. Unii jucau cărți sau domino, izbind piesele pe masa de marmură ; în fund era tejgheaua, sticlele năclăite și pline de praf, mașina de cafea care pufăia uneori învăluită în vapori, calendarul cu marca de anason local, premiat la diferite concursuri și recomandat de doctori eminenți pentru tot felul de afecțiuni in-

testinale. Numai titlurile filmelor anunţate pe tablă se schimbau în fiecare săptămînă.

În afară de ţărani, veneau la bar zidari, tăietori de lemne şi muncitori de la fabrică, în majoritatea lor oameni din Murcia. Toţi se cunoşteau, se salutau şi circulau printre mese, trecînd de la un grup la altul. Lîngă intrare, totdeauna în acelaşi loc, se aşeza don Augusto, un bătrîn cu mustăţi albe, poate clientul cel mai credincios al Cazinoului fiindcă îşi petrecea şi în timpul săptămînii unele seri aici, aşezat la o masă, cu ceaşca de cafea în faţă şi cu ţigara mare de foi în gură, privind afară cu ochii pe jumătate închişi. Oamenii îl salutau şi el răspundea binevoitor şi cordial, interesîndu-se de familia şi de treburile fiecăruia. Duminica luau loc lîngă el doctorul, primarul şi un negustor de vinuri şi jucau domino împreună. Uneori se alătura şi el cercului bătrînilor şi lua parte la conversaţia lor sau îi asculta pălăvrăgind. „Da — zicea el — pînă şi tutunul era mai bun. Havane cum fumam pe vremuri n-o să mai apuc."

Tonio străbătea încăperea îndreptîndu-se spre sala de dans şi-i saluta cu mîna pe bătrîni ; ochii lui zîmbeau, strîngea ţigara între buze şi întorcea faţa într-o parte ca şi cînd ar fi vrut să se ferească de fum. Mingo Cabot spunea :

— Cînd eram tînăr nu mi-aş fi permis să vorbesc unui om în vîrstă cu ţigara în gură. În lumea asta nu mai ştie nimeni ce înseamnă bună creştere şi respect.

Iar bătrînii încuviinţară din cap, încovoiaţi şi rigizi pe scaunele lor.

— Erau alte timpuri, ziceau ei.

— Atunci puteai trăi cu trei *pesetas* pe zi.

— O pîine costa zece *céntimos*[1].

— Şi un litru de vin douăzeci.

— Un rînd de haine, patru *duros*.

— Grindina cădea rar.

— Şi ploua mai mult.

— Buruienile nu creşteau aşa de repede.

Dădeau din cap. „Ploaia !... Toată viaţa am stat cu ochii la cer", spuneau ei.

În primăvara aceea căzu foarte puţină ploaie. Mingo Cabot curăţă de mai multe ori puţul şi canalul, gonind mormolocii care fugeau înspăimîntaţi ; curăţă şi balta de alge şi de straturile verzi de filamente, care pluteau la suprafaţa ei ca hainele unui înecat. Dar nu aici era buba. Apa care picura din scoc nici nu tulbura măcar suprafaţa liniştită a bălţii. Nu era decît un simplu firicel, care se prelingea fără zgomot, pierzîndu-se printre şuviţele de muşchi vîscos, de un verde întunecat. În capătul celălalt al bălţii puteai vedea totdeauna broaşte împerecheate, plutind somnolente unele peste altele, aproape învăluite de ierburile care se aplecau peste mal.

După ce curăţa toate canalele, Mingo Cabot se ghemuia lîngă scoc şi privea broaştele cu ochi opaci şi stinşi, de şopîrlă. Mesteca un fir de mentă, în timp ce mîinile ude îi atîrnau moi peste genunchi.

---

1 *Céntimo* — cea mai mică monedă subdivizionară spaniolă, valorînd a suta parte dintr-o *peseta*.

Într-o zi sosi „Văduva" să vadă cum arată pămîntul. Veni fără să anunțe, într-o trăsurică pe care o umplea pînă la refuz cu silueta ei enormă și neagră. Coborî numai pentru o clipă, adică exact timpul necesar ca să se uite prin toate colțurile casei și coborî fiindcă n-ar fi putut intra cu trăsura pe ușă. Își tîra cu greu picioarele umflate, ca de cîrpă, înfășurate în ciorapi groși. Dădu o raită prin camere, gîfîind greoi ; avea pe piept o salbă de galbeni care zăngăneau mereu și privi peste tot cu un aer bănuitor și scîrbit. „Halal ajutor, n-am ce zice !" spuse ea cînd îl văzu pe Nap. „Strașnică treabă o fi făcînd ăsta la cîmp, gras cum e"... În schimb, fata era slabă, foarte slabă, îți venea să-i plîngi de milă.

Se urcă de îndată înapoi în trăsura care, în momentul cînd stăpîna puse piciorul pe scărița din spate, se înclină primejdios, aproape săltînd calul în aer. Scrută cîmpul cu privirea fără să se departeze din drum, cu fața mare și păroasă încruntată sub coșul trăsurii care-i venea ca o scufiță. Rău, foarte rău. De ce nu semănase mai multă mazăre și fasole ? Și ce era cu grîul și cu porumbul acela pipernicit... Da, da, seceta, grindina, înghețul... scuze se găseau totdeauna. Dar seceta usca numai pămîntul lui ? De ce nu se uită la ogoarele vecinilor ? La cele din față, de pildă, ale lui Tonio. Poate să fie un obraznic, băiatul ăla, nimic de zis, poate să aibă ideile lui, dar lucra bine. Sau poate că pe pămîntul lui Tonio nu fusese secetă ? Ce avea de spus Mingo ? Dar chiar fără să țină seamă de secetă, totul era prost chibzuit. Și

La Plana rămăsese nelucrată. De ce ? Ce înseamnă aia să n-ai timp ? Pentru somn avea timp ? Era pămîntul ei, și impozitul creștea chiar și pe timp de secetă. Te pomenești că o s-o coste și bani chestia asta... Lui îi venea ușor, lui ce-i păsa ? Nu, așa nu mai putea să meargă, ar fi rău dacă ar merge tot așa. Dar era și vina ei : de ce nu se gîndise din timp cînd arendase pămîntul și se învoise cu el în loc să stea de vorbă cu un om tînăr ? Nu, toată chestia asta nu putea să se termine cu bine.

În cele din urmă, „Văduva" plecă. Ochii îi erau încruntați sub părul vîlvoi, mormăia ceva ca pentru sine și-și blestema vizitiul, un om mic și adus de spate. Galbenii din jurul gîtului zăngăneau în trapul calului.

Mingo Cabot rămăsese sub aluni și de aici o văzu depărtîndu-se. Tăcuse tot timpul, cu mîinile crispate și cu venele gîtului întinse ca niște cabluri. Ar fi vrut să lase totul baltă, chiar acum, numaidecît. Dar nu se putea. De cinci ori, ba de șase ori în viață se despărțise de pămînt, luîndu-și bun-rămas de la el. Și acum nu mai planta roșcovi.

Cînd se întoarse acasă începu să țipe la Dineta care nu-i încălzise laptele. Laptele îi făcea bine la stomac, îl bea în fiecare după-masă și trebuia să fie cald cînd avea el nevoie. „Da, da — spuse Dineta — îl încălzesc într-o clipă". Nu, îi trecuse pofta de lapte, dă-l naibii. Să nu-i tot spună că n-a avut timp. Ca să se odihnească are timp ? Să nu-i răspundă nimic, să tacă din gură ! Lor le venea ușor, că nu făceau nici o treabă, în timp ce el își

rupea oasele și trudea singur pe cîmp. Voiau poate să-l vadă trebăluind și în bucătărie ? Asta voiau ? De la un timp, Dineta parcă-și pierduse capul. Pleca și se întorcea uneori abia după ce se întuneca. Unde mergea ? Să se tolănească la umbră ? Unde se ducea, mă rog ?

Luă o lingură de praf alb, îl dizolvă într-un pahar de apă și ieși în ușă, orbit de soarele de după-masă care prelungea umbrele și strălucea peste grîul verde, proaspăt și luminos. Își ridică fața contractată spre cerul frumos și senin, pe care nu se vedea nici un nor, da, tot nu se vedea nici un nor. Apoi își luă pe umăr sapa și se întoarse la cîmp, îndoit de mijloc și șchiopătînd parcă.

Într-o duminică, la Cazino, află că murise bătrînul Patacó, surdul acela care își petrecea adesea timpul cu ei. Era sărac și ultimul supraviețuitor al familiei lui era un fiu, un descreierat care fugise de acasă cu cîțiva ani în urmă. Adrian trecea printre mese cu basca în mînă și aduna bani pentru înmormîntare ; strînsese aproape două sute de *duros.* „Stați puțin“ spuse atunci Mingo Cabot și ridică mîna... Toată lumea tăcu, Adrian lăsă mașina de cafea învăluită în vapori și se apropie ștergîndu-și mîinile („Vino aici, îl strigau bătrînii... Mingo vrea să facă o danie“). Mingo scoase o *peseta* dintre paginile unui carnețel uzat și aruncă în jur o privire întunecată și circumspectă.

— Amintirea unuia dintre noi merită măcar atît.

Apoi ceru detalii și află că Patacó fusese găsit în dimineața aceea pe cîmp, cu sapa în mînă. Căzuse ca un cal. Și ce avea să se întîmple cu pă-

mîntul ? Nu era pămîntul lui ? Nu, doamne ferește ! E drept că se numea „Mas Patacó“ după tatăl lui, care-l lucrase în arendă. Se născuse și el acolo și lucrase pînă-l doborîse munca. Iar cum nu avea cine să lucreze în locul lui, stăpînii angajaseră un alt arendaș, cel de acuma, care îl ținea din milă. Era bătrîn, dar tot mai voia să muncească. Numai că mîinile îi tremurau și mai mult strica decît dregea. „Într-o zi au încercat să-i arate că nu lucrează cum trebuie, dar el nu i-a înțeles și i-a amenințat cu sapa“ spuse cineva și un altul adăugă : „Zicea că pămîntul e al lui“. Un al treilea adăugă : „L-au găsit azi dimineață zăcînd pe un hotar, cu sapa în mînă“.

— Așa e viața.

— Noi țăranii n-avem nici o apărare.

— Nimeni nu ține seama de noi.

— Ne petrecem jumătate din viață spetiți asupra pămîntului și cealaltă jumătate cu ochii pe cer.

— Muncești toată viața și pentru ce ?

— Așa e viața.

— E ca vîntul.

— Nici nu-ți dai seama cum a trecut și te pomenești că i-ai și dat de capăt.

Se priviră unul pe altul.

— Rămînem tot mai puțini.

Apoi vorbiră despre vreme.

— Altădată cădea mai multă ploaie, ziceau ei.

Mingo Cabot spuse :

— Dacă ar fi plouat ceva mai mult, am fi avut o recoltă mai bună.

Lucrul ăsta îl spunea şi-l repeta mereu, la masa de prînz şi la cină, cînd se trîntea pe cîte un scaun, cu răsuflarea greoaie, cu braţele atîrnînd şi cu muşchii feţei căzuţi. Nu vorbea pentru ceilalţi şi nici pentru el însuşi ; vorbea aşa, ca şi cum ar fi spus o rugăciune, ca şi cum ar fi îndeplinit un rit obligatoriu, înainte de a duce lingura la gură : „Desigur că recolta are să fie proastă dacă e secetă“.

După masă se odihnea puţin lîngă grajd. Privea grîul sărăcăcios şi firav, care se îngălbenea uşor la vîrf. Într-o zi întinse braţul şi vru să ridice o sapă, prinzînd-o de capătul cozii. Dar încheietura îl durea şi după ce vîntură de cîteva ori sapa, o lăsă să cadă brusc, de la o înălţime de numai două palme. Încercă de trei ori, apoi se trînti din nou lîngă grajd, pe o grămadă de fîn. Închise ochii şi rămase nemişcat, alungînd doar muştele cu un gest, aşa cum fac caii. Asculta greierii, zborul viespilor, croncănitul ciorilor şi orăcăitul broaştelor care dădeau un concert în balta verzuie şi caldă. Într-o după masă adormi şi Nap trebui să-l trezească, spunîndu-i că era timpul să coboare la cîmp.

Nap nu putea să stea în soare multă vreme, fiindcă se umplea de băşici. După masă se aşeza pe un scaun şi-şi sprijinea picioarele pe altul, Dineta se instala şi ea şi pălăvrăgeau amîndoi sub smochini. Ea cosea şi el o privea surîzînd, cu cîte o gropiţă nostimă în fiecare obraz. Îi cerea amănunte de la ultimul bal şi ofta :

— Ce fericit aş fi să merg cu voi măcar o dată, spunea el. Numai că ar rîde toată lumea de mine. Gras cum sînt...

Ceva mai tîrziu, fiecare se întorcea la munca lui. Nap schimba aşternutul animalelor, aduna iarbă şi se juca voios cu orătăniile. Se întindea pe jos în curtea păsărilor şi-şi presăra pe corp cîţiva pumni de grăunţe, apoi închidea ochii, rîdea şi gîfîia, sub mulţimea de lăbuţe, de pliscuri şi de cîrîituri. Da, rîdea.

Seara, după ce se întorcea din grajd, Mingo Cabot se îndrepta spre scaunul lui din faţa cuptorului, se aşeza pe el şi rămînea aşa, nemişcat, pînă la ora cinei, după care se culca. Aţîţa focul distrat, cu ochii stinşi şi fără să scoată o vorbă. Apoi spunea aşa, ca din întîmplare, fără să pară a se adresa cuiva anume : „N-avem noroc şi pace. Dacă ar fi plouat mai mult, am fi avut o recoltă frumoasă“. Îşi încălzea mîinile la foc ; chiar şi vara îi era frig după ce asfinţea soarele. Uneori îşi privea lung mîinile uscate, care tremurau deasupra flăcărilor. Apuca vătraiul, o bucată de lemn sau un obiect oarecare şi-l strîngea tare, de parc-ar fi vrut să-l rupă. Secerişul se apropia şi căţeaua nu mai dormea la picioarele lui. O legaseră de masă căci era în călduri şi gemea trist, cu botul în pămînt.

Într-o seară, Mingo Cabot întrebă :

— Tu ce crezi ? am făcut rău că n-am vrut să primesc ?

De data asta vorbea cu Dineta, deşi nu se uita la ea. Fata strîngea masa şi ridică din umeri fără să răspundă.

— Eu m-am gîndit că fiecare trebuie să-şi vadă de treburile lui, vezi tu ? Dar mă simt ca o pisică opărită.

— Lasă, tată, nu te necăji! — spuse Nap cu voce de soprană. Cum faci tu e bine, tată.

Mingo nu păru că l-ar fi auzit. Își frămînta mîinile cu ochii țintă asupra jarului.

— Cînd ai să te măriți tu, am să am un ajutor în bărbatu-tău.

Se ridică și-și scutură firimiturile de pe haină. Cățeaua gemea și se zbuciuma desperată.

— Noapte bună, spuse Mingo Cabot.

Se trezea totdeauna la aceeași oră, dar duminica rămînea ceva mai mult în pat. După ce mulgea vaca, își petrecea dimineața făcînd mici reparații și-și ascuțea secerile, acum în ajun de seceriș. Satul era prea departe, nu putea să coboare și dimineața ca să se așeze cu ceilalți bătrîni la umbra platanilor.

După masă, la Cazino, Adrian îi spunea în glumă: „Nu te interesează o motocicletă? O dau ieftin". Apoi făcea cu ochiul către ceilalți: „Trebuie să te hotărăști, la vîrsta dumitale drumurile obosesc. Dacă vrei, pot să ți-o dau de probă. O să prinzi numaidecît gust de viteză".

Mingo Cabot nici nu se obosea să-i răspundă. Nu, asta nu-l interesa. Le punea întrebări bătrînilor și le cerea să-i repete toată povestea.

— Și zi, a murit ca un cal, așa-i?

— Cum ai spus?

— Ca un cal.

— Ca un cal? A da! Ca un cal, s-a prăbușit lîngă hat.

— Ca un cal. Și nu avea nici familie, nici pămînt, nu-i așa? Dar roșcovi? Roșcovi avea?

— Nu, n-avea nici roșcovi.

Bătrînul ieși în piața întunecoasă și pustie. Vîntul sufla printre frunze. N-avea roșcovi, nici nevastă, nici pămînt, n-avea pămînt pe care să poată îngenunchea și să spună: „aici e nevasta mea". Nevastă-sa dispăruse. Unde? Vîntul ridica hîrtii și frunze căzute și le făcea să se rotească prin piață, în vîrtejuri de praf.

Restul se petrecu la începutul lui iulie, pe timpul secerișului. Era într-o marți, tractorul trăgea și el secerătoarea pe cealaltă colină. Mingo Cabot începuse terasa cea mai înaltă și cobora treptat la vale. Secera ca un sălbatic, aplecîndu-se mînios spre rădăcina grîului în care se pierdea aproape cu desăvîrșire. Soarele era acum sus pe cer și dogorea, împăienjenindu-i ochii. Cerul era ca o lumină imensă care cădea peste colinele șterse și decolorate, peste copacii cu frunze moi, peste pămîntul cald. Cînd sufla vîntul, holda răvășită părea că arde în pocnetul sec al spicelor ce se loveau între ele.

După-masă Nap coborî să lege snopii. Aduna cu secera grîul căzut, îl lega, apoi strîngea alte spice, săltînd pe vine prin miriște, fredonînd cîntecele, cîntecele acelea vechi pe care le învățase în timpul bolii, alcătuite fiecare din cîteva strofe cam incoerente din cauza transformărilor suferite de-a lungul anilor.

Mingo Cabot secera cu două terase mai jos. Cînd faci treaba asta, te apleci cu secera în mîna dreaptă, în timp ce cu stînga apuci aproape de rădăcină un mănunchi de grîu și tragi de el ca și cum ai

vrea să-l smulgi. Secera face o mişcare de atracţie rapidă, în cerc, paralelă cu pămîntul şi în mîna stîngă îţi rămîne grîul tăiat. Îl laşi jos, iei alt mănunchi şi imprimi din nou secerii o mişcare rotundă. Apoi mai iei un mănunchi. Aşa seceri toată terasa şir cu şir, după care treci la terasa următoare frecîndu-ţi şalele, în timp ce mirosul de paie încinse şi uscate îţi pătrunde în piept. Te apleci din nou peste spice, apuci un mănunchi şi secera face o altă mişcare paralelă cu pămîntul. Da, se învîrte paralel cu pămîntul, se învîrte...

— Ţi-e rău, tată ?

Pe marginea terasei superioare era Nap, care se uita la el asudat, alb şi gras ca un nap, şi gîfîia. Soarele asfinţea deasupra colinelor cu o strălucire blîndă : înviora culorile şi preciza contururile. Nu mai era aşa de cald şi vîntul sufla uşor şi călduţ. „Tuc, tuc, tuc", făcea tractorul pe cealaltă colină. Mingo Cabot respira adînc şi sacadat, cu o senzaţie de greaţă, cu tîmplele reci şi cu bătăi puternice de inimă.

— Rău ? Nu, nu mi-e rău.

Mingo aruncă secera şi o luă spre vîlcea, împleticindu-se şi legănîndu-şi braţele moi. Se prăbuşi pe nisipul alb şi rămase aşa, cu picioarele depărtate şi întinse, trăgînd în piept aerul acela proaspăt, care mirosea a cernoziom. Privea cu încăpăţînare frunzişul întunecat şi ultimele sclipiri ale soarelui care se strecura printre frunze. Undeva cînta o mierlă.

Cînd bătrînul acela apăru de după o cotitură. Mingo Cabot se simţea ceva mai bine. Bătrînul se

apropia încet şi fără zgomot, pe marginea pîrîului, ţinînd în mîna dreaptă o săpăligă şi cu stînga gura unui sac pe jumătate plin care-i atîrna pe spate. Începu să zîmbească înainte de a-l fi putut recunoaşte, înainte chiar de a-l fi văzut, ca şi cînd ar fi fost sigur că se vor întîlni.

„Ostenit, nu-i aşa ?" îl întrebase bătrînul. Apoi îi spuse că strîngea iarbă pentru iepuri. „Ce altceva mai putem face la vîrsta noastră ?" zise el. Zgomotul tractorului ajungea pînă la ei.

Era unul dintre vecinii pe care Mingo Cabot îi vizitase cînd sosise acolo. Cobora foarte rar în sat, de ajuns ca să ştie ce se spune dar nu şi ce se tăinuia.

— De ce nu-l rogi pe ginerele dumitale să-ţi ajute ? întrebă el. Ar putea să-ţi secere tot pămîntul într-o zi.

— Ginerele meu ?

— Mă rog, e un fel de a spune... Logodnicul fetei dumitale, Tonio, cel cu tractorul.

Apoi se făcuse întuneric şi acum Mingo amesteca un praf alb într-o jumătate de pahar de apă. Clinc, clinc făcea lingura lovindu-se de marginile paharului. Nap curăţa cartofi ; ochii îi erau larg deschişi, pe faţa lui palidă şi lată cădea lumina focului care ardea cu flăcări mari, răspîndind în încăpere umbre diforme. Pisicile stăteau la pîndă, orbite parcă de lumină şi căţeaua gemea. Atunci începuse să lovească în căţea şi ceva mai tîrziu în Dineta. „De ce nu mi-ai spus ?" — repeta el. Nap plîngea. În cele din urmă ucise căţeaua şi Dineta fugi, strecurîndu-se printre aluni.

— Să nu te mai prind pe-acasă. Să nu mai vii niciodată ! îi strigase taică-său.

Înaintase gîfîind pînă în mijlocul ariei care se întindea albă și pustie sub lună. Acum părea vlăguit și dezarticulat, ca o haină atîrnată într-un cuier. Broaștele orăcăiau și un suflu de vînt înfiora frunzișul argintat al smochinilor.

Se întoarse încet spre casă, proiectîndu-și oblic pe pămînt umbra prelungă. Nap îl privea din ușă cu fața brăzdată de urmele lacrimilor.

— Și tu ?

— Eu ?

— Da, tu ce aștepți ?

— Eu rămîn cu tine, eu te iubesc mult, da, te iubesc...

Glasul lui suna greoi și îndurerat, șovăitor, brațele slabe i se legănau într-o parte și într-alta. Vocea subțiratică abia se auzea, întretăiată de sughițuri.

— O iubesc și pe Claudina... De ce v-ați certat ?

Cînd taică-său se apropie de el, vru să-l îmbrățișeze, dar Mingo Cabot îl opri cu un gest. „Lasă-mă", spuse el. Nap îl urmă în bucătărie, legănîndu-și șoldurile la fiecare pas ; ochii i se micșoraseră într-atît încît păreau două linioare orizontale trase pe fața lui grasă. Mingo Cabot se așezase în fața căminului și privea focul, care ardea acum fără flacără, și lemnele transformate în jăratec, care se prăbușeau cu un zgomot surd. În timp ce scotea afară corpul cățelei și strîngea lucrurile căzute pe jos ca să facă ordine,

Nap nu se opri o clipă din plîns. Plîngea încetișor, fără zgomot. Apoi se așeză în colț, lîngă masă și continuă să curățe cartofi. Îi lua dintr-un coș de pe jos și-i curăța deasupra altuia mai mic, pe care-l ținea între genunchi. Lacrimile păreau roșii în lumina focului ; îi alunecau pe obraji, picurau între coji și spălau pămîntul de pe ele.

Da, fusese ca un suflu de vînt care răscolește frunzele căzute și apoi trece, lăsînd din nou liniște în urmă. Ziua următoare nu se deosebi aproape de loc de celelalte zile. Nap plînse puțin cînd îngropă cățeaua și cînd făcu ordine în odaia Dinetei : cîteva lacrimi simple, vărsate în fugă, fiindcă avea mult de lucru. Restul se desfășură după tipicul de toate zilele, ba chiar mai bine ca de obicei, fiindcă orarul care altădată era mereu nesocotit dintr-un motiv sau altul fusese respectat cu sfințenie. Singura deosebire era că Nap făcea acum treaba în casă.

Mingo Cabot secera mai departe din terasă în terasă. Era un grîu prost cu spice subțiri și firave, cu boabe puține și paie multe, totuși trebuia secerat. Te îndoi de mijloc, apuci secera cu mîna dreaptă și un mănunchi de tulpini cu mîna stîngă, rotești secera paralel cu pămîntul și ți se pare că paiele se înmoaie în pumn, slabe și ușoare. Le lași jos și iei altele. Secera se rotește iar și lucrul merge mai departe tot așa. Soarele îl apăsa greu în spate, peste cămașă și-i ardea ceafa. Sudoarea-i picura de pe frunte adunînd bulgări mici de praf pe pămîntul uscat. Secera aplecat, înăbușindu-se în holda legănată de vînt, care pă-

rea că trosneşte ca un foc de crengi uscate. Tăia spicele la fiecare lovitură, cu gîtul încordat şi dinţii strînşi. Cerul acela alb, liniştea, căldura care muia frunzele şi înceţoşa dealurile în lumina amiezii, mirosul aspru de paie şi de pămînt uscat care-i intra în piept şi nu-l mai părăsea, totul era un infern, da, un infern.

Şi nu se oprea pînă ce Nap se ivea sub smochini şi striga: „Masa!" Muncea şi după-masă, fireşte, dar greul fusese trecut. Şi seara, Mingo Cabot putea în sfîrşit să se aşeze şi să privească focul. Atunci i se părea că tot corpul i se înmoaie brusc. Şedea pe scaun sleit de puteri, cu ochii stinşi, cu gura întredeschisă şi cu faţa atîrnînd în cute obosite. Uneori spunea:

— N-am s-o iert. Dacă o vrea cineva să mă înduplece, nici n-am să-l ascult. Şi cînd o să mă roage să vin la nunta ei o să le spun: „Eu n-am fată".

După prînz se ghemuia la umbra grajdului, cu spatele sprijinit de perete şi cu un fir de mentă în gură. Asculta cîntecul greierilor şi orăcăitul broaştelor din balta murdară. Muştele i se plimbau pe faţă şi el le alunga distrat, schiţînd mişcări vagi cu mîinile acelea uscate şi lungi care-i atîrnau peste genunchi. Viespile zumzăiau în soare, între ţiglele încinse.

Ceva mai tîrziu, Nap ieşea din casă aducînd două scaune. Le aşeza sub smochini, se instala pe unul, pe stinghia celuilalt îşi întindea picioarele, şi pe tăblie punea cutia de cusut, apoi începea să coase aplecat asupra lucrului, fredonînd încetişor unul dintre cîntecele acelea vechi, modificate de-a lungul anilor. Mingo rămînea lîngă grajd, cu spatele lipit de peretele lui şi mesteca încet firul de mentă, privindu-şi feciorul cu ochi opaci şi ficşi, ca de şopîrlă. Nu vedea pe nimeni toată ziua în afară de băiatul acela gras, care avea aproape treizeci de ani şi era săritor, drăgăstos şi plin de grijă faţă de el. Îl vedea toată ziua mişcîndu-se de ici colo, vesel şi harnic, legănîndu-şi braţele ca pentru a da mai mult avînt mişcării greoaie a şoldurilor. Şi Mingo Cabot îl privea, îl privea toată ziua cu ochi de şopîrlă, de parc-ar fi orbit.

Acum Nap nu mai plîngea. Avea mult de lucru, năduşea şi gîfîia toată ziua, silindu-se s-o scoată la capăt cu munca de peste zi. Totuşi părea fericit fiindcă avea în sfîrşit o răspundere şi fiindcă trebuia să muncească pentru a se achita de ea. Purta toată ziua un şorţ al Dinetei, care părea doar ceva mai mare ca o baveţică peste pantalonii aceia uriaşi, în care se îndesa trupul lui.

Se îngrijea de animale ca şi înainte, dar mai făcea şi toată treaba Dinetei. Gătea, făcea curăţenie, cosea, spăla rufe şi după-masă pregătea paharul cu lapte cald pentru taică-său. Îşi mai făcea timp şi să ducă cocoşul în vîlcea. Curăţa un ştiulete între picioarele lui şi cocoşul înghiţea grăunţele cu gesturi rapide şi sigure, îndată ce cădeau pe jos. Cînd termina, îl privea cu mînie, se suia pe burta lui şi-l ciupea.

Sîmbătă la amiază, după ce striga „Masa!", Nap îl aşteptă pe taică-său sub smochini.

— Au venit nişte fete să ia lucrurile Dinetei. Sînt prietenele ei. Am vrut să te chem dar ele au spus că n-are rost. Au spus că Dineta se mărită curînd. Îşi fac actele.

Mingo Cabot nu răspunse nimic. Intră în bucătărie şi luă o linguriţă din prafurile acelea care aveau gust de var.

Duminică se sculă ceva mai tîrziu ca de obicei. Mulse vaca, mîncă şi se bărbieri cu grijă lîngă puţ. Apoi se urcă pe acoperiş să smulgă ierburile dintre ţigle. Soarele era încă jos şi aurea colinele, iar mierlele cîntau în salcîmi. Pe treptele de la intrare rămăsese un coş cu mere roşii. Nap întindea rufele pe frînghie, la uscat.

Două turturele îşi luară zborul. Mingo Cabot le urmări cu privirea de pe acoperiş, punîndu-şi mîna streaşină la ochi. Aveau să plece curînd, în august. Rîndunelele plecau în septembrie, porumbeii toamna, şi becaţele în februarie. Plecau, plecau cu toatele.

Cînd îşi termină treaba, se aşeză lîngă peretele grajdului şi începu să mestece un fir de mentă, cu privirile aţintite asupra lui Nap care se învîrtea acum printre găini, căutînd ouăle. Se uita la Nap, se uita mereu la el. Şi flăcăul se mişca de colo-colo, vorbea cu găinile şi se apleca gîfîind, răspîndea miros de lapte acru şi-şi purta sub braţ coşul de ouă, în timp ce şorţul îi atîrna ca o bavetică. „Sînt curată şi neprihănită — cînta el — sînt porumbiţa domnului". Şi ea o pornise cu un coş cu ouă sub braţ ; a pornit spre oraş, dar în coş ouăle s-au spart. O baltă de ouă sparte

s-a lăţit pe stradă. O femeie cu un coş cu ouă pe braţ îi vorbeşte, o femeie cu părul cărunt.

— Ce vrei să mănînci la prînz ?

Mingo Cabot ridică din umeri.

— Ca de obicei, spuse el.

Soarele era sus şi acum umplea tot cerul. Şi din nou totul părea mort ; o lumină ştearsă se întindea pretutindeni, o linişte fără ciripit de păsări, un suflu tulbure trecînd printre colinele paşnice. Pe arie, grîul secerat era strîns în stoguri, şi cîmpul arăta aşa cum îl văzuse el prima dată, cu unsprezece luni în urmă. Pămîntul uscat şi tare, miriştea, alunii subţiri, mica baltă copleşită de ierburi, totul rămăsese la fel. În curînd va trebui să înceapă din nou, să înfrunte iar singur brazdele, ca şi anul trecut, mai singur decît anul trecut, mai singur şi mai obosit. Să are, să semene şi să privească spre cer zi de zi, nouă luni în şir, apoi să strîngă recolta şi s-o împartă cu „Văduva". Patru saci de boabe, tocmai cît să nu moară de foame, să poată semăna din nou, să privească spre cer alte nouă luni şi să adune alţi patru saci de grîu. Doamne, cine plantase roşcovi ?

Prînziră unul în faţa celuilalt, în tăcere. Între ei era un al treilea scaun, scăldat în soare, care părea că prezidează masa.

Apoi îşi schimbă hainele.

— Te duci în sat ? întrebă Nap.

— Desigur.

Şapca cea nouă, vesta, pantalonii de pluş, cămaşa albastră cu dungi albe, fără guler, închisă

cu bumbul aurit. Apoi bastonul subțire și scurt, care nici nu-i putea servi de sprijin. Se opri în poartă și privi snopii așezați în stoguri.

— Mîine treierăm, spuse el. Apoi o să ar La Plana.

Și porni la drum în foșnetul pantalonilor de pluș care făceau fîș, fîș frecîndu-se unul de altul. De sub smochini, Nap își lua rămas bun de la el ca de la un învingător. „La revedere!“ strigă băiatul fluturînd din mînă cu entuziasm. Mingo se depărtă printre aluni, dar Nap rămînea mai departe acolo sus, strigînd : „La revedere, tată !“ cu cocoșul sub braț și cu șorțulețul lui care fîlfîia în vînt. Mingo Cabot îi aruncă peste umăr o singură privire întunecată. Apoi continuă să coboare coasta, cu ochii ațintiți la poteca mîncată de ploi, lungă și îngustă ca o brazdă.

La capătul scurtăturii începea șoseaua, o șosea de mîna a treia, cu circulație puțină. Avea de făcut mai bine de un kilometru pe ea, de-a lungul malului însorit și înmiresmat în după-masa aceea de iulie. Dincolo de șosea, între roșcovi, un copil se oprise lîngă o bicicletă și-și ascundea fața în mîini. Cînd trecu pe dinaintea lui, bătrînul îl privi ; se priviră unul pe altul fără un cuvînt, copilul ținîndu-și capul în jos și uitîndu-se printre șuvițele de păr care-i cădeau peste față. Cînd bătrînul se depărtă, copilul apucă bicicleta de ghidon și ieși pe șosea. Bicicleta era uzată și prea mare pentru el ; o încălecă și porni drept înainte, pedalînd rar.

Bătrînul se îndreptă în direcția opusă, spre sat. Dinspre rîu venea mirosul proaspăt al înserării. Dincolo de mal se întindeau semănături, porumbiști, vii, stoguri de grîu împrăștiate pe miriște și mai încolo, spre sat se zărea o casă izolată, pe jumătate ascunsă între smochini. Apoi venea podul de piatră, fabrica de prosoape, străduțele pustii, pălăvrăgeala îndepărtată a vreunui aparat de radio, bătaia clopotelor la fiecare jumătate de oră etc.

În după-masa aceea la cinematograf nu rula nici un film și la Cazino nu se dansa. În satul vecin era o petrecere mare și toată lumea plecase acolo. Așa spuneau afișele : „Petrecere Mare, atracții, Bal Mare, SLUJBĂ SOLEMNĂ, tîrg de vite, Expoziție de Tractoare și Mașini Agricole, toată lumea rîde în casa rîsului“, citi Mingo Cabot. Mergea încet, aproape șchiopătînd, pe străzile pustii și de cîte ori trecea drumul, soarele îl lovea oblic în ochi orbindu-l cu strălucirea lui, cu razele lui galbene și prăfuite. Uneori, dincolo de jaluzelele verzi, se schița fața cuiva, un profil vag în penumbra caldă, privirea furișă a vreunui bolnav, a unei babe, a unei copile sau a unei fete bătrîne și ofilite. Apoi urma un oftat, un comentariu plictisit, indiferent, abia șoptit. „Trece Mingo Cabot, cel din deal, care n-a vrut să lucreze laolaltă cu ceilalți cînd s-a cumpărat tractorul. Fiică-sa a fugit de acasă“, spuneau poate cei mai informați. Ceilalți, cei care erau mai puțin informați, spuneau „E Mingo Cabot, fiică-sa a fugit de acasă“. Sau mai simplu : „E un moșneag“.

Ajunse în piață. Privi băncile goale, biserica, primăria, cazinoul mare și vechi. Vîntul sufla printre copaci, gonea hîrtii și frunze tinere căzute, luate de vîrtejurile de praf.

Intră în Cazino. Adrian căsca după tejghea, patru bărbați adunați în jurul unei mese jucau domino, și bătrînii pălăvrăgeau așezați roată în colțul lor. Don Augusto era cu ei și-și fuma țigara mare de foi, ținîndu-și ceașca de cafea în mîna dreaptă în timp ce bastonul atîrna de spătarul scaunului. Sala de dans era închisă și în colțul Activităților culturale și distractive nu se vedea afișul nici unui film. Mingo Cabot înaintă printre mese; piesele de domino se mișcau cu zgomot pe mesele de marmură, mașina de cafea și calendarul erau la locul lor, ferestrele fuseseră deschise, muștele bîzîiau pe tavanul întunecat.

Bătrînii își lărgiră cercul în tăcere ca să-i facă loc. După un timp don Augusto își puse ceașca de cafea pe farfurie și începu: „Fata dumitale..." Dar Mingo Cabot îl întrerupse cu un gest. Bătrînii încuviințară. „Să ne vedem fiecare de treburile noastre".

Adrian își sprijini încheieturile degetelor de masă și se înclină spre el, scoțînd bărbia în afară într-un gest interogativ. Mingo Cabot își ridică arătătorul uscat și tremurător și spuse, în timp ce toate privirile se întorceau spre el:

— Ca de obicei.

5.

— Și ce le-ai spus?

— Nimic.

— Cum nimic?

— Sta lîngă cuptor și vorbea mestecînd supa cu o lingură de lemn. Flăcările din sobă se reflectau roșii pe fața ei. Strălucirea aceea difuză era singura lumină care împrăștia în parte întunericul din cameră.

— Ceva trebuie să le fi spus tu, continuă Claudina. Te-au văzut cînd ai vorbit cu ei și oamenii ăștia știu ce spun.

Ținea mîna streașină la ochi și se uita la copil cu privirea încordată. Băiatul se oprise în mijlocul camerei și se distingea vag în penumbră.

— Am vorbit numai cu unul dintre ei. M-a întrebat dacă locuiește aici și eu i-am spus că da. Atîta. Nu știam de ce mă întreabă.

— Dar ia spune-mi, de unde ai știut tu că la ei mă gîndesc? Hai, spune. De unde ai știut. Răspunde.

Mesteca supa încet de tot, așteptînd răspunsul.

— Nu se putea să fie alții. Acuma știe toată lumea. Și pe urmă... n-am mai vorbit cu nimeni de atunci.

— Doamne, doamne! şopti Claudina, ca pentru sine.

Ochii ei umezi străluceau roşii în lumina focului. Apoi întrebă:

— Şi de ce nu te-ai întors mai devreme acasă dacă ai ştiut ce s-a întîmplat? Ce-ai făcut toată după-masa? Ce-ai făcut? Răspunde.

— Am jucat fotbal pe maidanul de lîngă piaţă. N-am ştiut nimic. Am crezut că întreabă aşa, pentru că vor să-l vadă şi m-am dus să mă joc. Abia acuma mi-au spus.

— Dacă ai fi scăpat ceva, te-aş fi strîns de gît.

Vorbea din nou ca pentru sine. Copilul rămase în mijlocul camerei şi se ghemui în faţa cuptorului. Şi pe faţa lui jucau acum reflexe roşii. Supa bolborosea în oală, groasă ca o pastă. Era supă de pîine.

— Şi acum la ce te gîndeşti? De ce stai aşa?

— Mă gîndesc la frate-meu, răspunse copilul. Cum a fost cînd a ars?

O privea pe Claudina cu coada ochiului.

— A căzut peste foc, spuse Claudina cu voce întretăiată.

— Şi a ars de tot? Ca o ţigară?

Claudina lăsă lingura de lemn şi spuse: „Băiatul mamei!" apoi se prăbuşi în genunchi lîngă copil, îl îmbrăţişă cu putere şi-l strînse la piept. „Să nu te gîndeşti la asta". Începu să plîngă, lacrimile ei curgeau peste copil. Bărbia îi tremura şi faţa i se contracta în jurul ochilor reduşi la două linii orizontale. „Gîndeşte-te la altceva. Gîndeşte-te că pînă la urmă tot o s-o scoatem la

capăt, spunea ea printre sughiţuri. Pe măsură ce vorbea, părea că se înseninează. Trebuie să muncim zdravăn şi să fim mai uniţi ca oricînd. Tu ai să mergi la şcoala serală şi ai să ajungi cineva. Şi ai să porţi cravată cum vrea taică-tu, cum poartă băieţii oamenilor cu stare". Îşi suflă nasul într-o batistă mică şi murdară şi înconjură cu mîna umerii copilului.

— Nu-i aşa, băiatul mamei?

— Da, aşa-i.

Tăcură. Claudina îl privea cu ochi umezi şi îndureraţi.

— Mă iubeşti?

Întrebase pe un ton glumeţ, ca şi cînd răspunsul i-ar fi fost indiferent.

— Da.

— Păi nu se prea vede, spuse ea surîzînd. Înainte te purtai altfel cu mine, atunci se vedea într-adevăr că mă iubeşti.

— Cum era frate-meu? Ca mine? Semăna cu mine?

— Taci, taci, spuse ea şi-l privi cu ochi înspăimîntaţi. Afară şuiera vîntul. Stai aici, stai lîngă mine şi nu te mai gîndi la asta. O să ne ţinem de urît.

— Semăna cu mine?

— Taci! Ţi-am spus să taci.

Claudina îşi şterse lacrimile. Copilul privea focul din sobă. Maică-sa se ridică suspinînd şi se duse să vadă ce se întîmplă cu supa din oală. Aruncă în foc cîteva coji uscate de portocală care se aprinseră imediat şi începură să ardă cu fla-

cără mare, ca nişte făclii. Cîteva fire albe de fum se răspîndiră şi se destrămară repede. Aerul era greu, o duhoare de sudoare acră şi de rufe murdare plutea în cameră.

— Să ne aşezăm la masă numaidecît şi să mîncăm chiar dacă nu ne e foame. Dacă sîntem sătui, răbdăm mai uşor frigul.

— Aici a căzut frate-meu ? Peste cuptorul ăsta?

— Taci, strigă ea şi adăugă imediat: Dacă vrei să te faci om mare şi să porţi mereu cravată ca să-i faci plăcere lui taică-tău, trebuie să mănînci mult. Mîine ne putem duce să-l vedem. Sau altă dată, cînd o să ne lase. Ce zici ?

— Nu vreau.

— Ce ?

— Nu vreau.

— Ce anume nu vrei ? Ia spune ! Ce nu vrei !

Tăcu vreo cîteva clipe fără să-şi întoarcă privirea aţintită asupra oalei. Aştepta.

— Numai prostii spui, continuă ea. Apoi adăugă : De ce stai aşa, şi te uiţi în foc ca un prost ? La ce te gîndeşti ?

— La frate-meu.

Claudina lăsă supa şi se apropie de copil ca şi cum ar fi vrut să-l lovească. Dar în loc să ridice mîna asupra lui, începu să-l mîngîie.

— Nu te gîndi la asta, băiatule. O să ne ducem să-l vedem. Spune, vrei să mergem mîine ?

— Nu vreau.

Claudina îi trase o palmă. „Iartă-mă ! — spuse ea — n-am vrut." Îl atrase spre ea, îi sprijini

bărbia în cutele şorţului, îl strînse la piept şi-i mîngîie părul ridicîndu-şi ochii spre tavanul întunecat. Apoi coborî privirea : copilul o observa. Îi mai trase o palmă, apoi ascunse toată faţa copilului la pieptul ei, ca să nu mai vadă privirea aceea. „Iartă-mă, iartă-mă !" Părea că rîde ; mîngîia capul copilului şi-l strîngea de umeri. Copilul se desprinse din îmbrăţişare. „Iartă-mă" mai spuse Claudina, apoi făcu vreo cîţiva paşi spre el. „Unde te duci, Bernardo ?"

Patrach era în sala de jos a barului.

— Vino, puştiule. Închide uşa şi vino aici. Ce vrei să iei ? Spune, că plătesc eu.

Patrach era un ţigan mic, slab, nebărbierit şi avea părul foarte lung. Purta un pulover cu guler înalt, mîncat de molii şi un surtuc enorm care atîrna ca un palton, încheiat cu un ac de siguranţă. În schimb, pantalonii erau scurţi şi-i lăsau descoperite gleznele murdare şi slabe, pierdute parcă în pantofii scîlciaţi. Avea o beretă trasă pe ochi, care-i acoperea faţa pînă-n vîrful nasului. Cînd voia să se uite drept înainte, trebuia să ridice capul şi atunci ochii lui mici şi negri, de şoricel, străluceau de sub marginea roasă a beretei.

Patrach se adresă patronului :

— Crezi că există dreptate pe lumea asta, Roig? Crezi că-i drept să bagi la puşcărie un tată care fură ca să dea de mîncare neveste-si şi copilului? Şi ce-a furat, mă rog ? Cîţiva metri de ţevărie ? Asta-i o nimica toată, măi omule, ascultă-mă pe mine... Ciriaco lucra pe şantier şi cîştiga patruzeci

de *perras*[1] pe zi, cred și eu că-l ispitea... Toată ziulica trecea în sus și-n jos cu roaba pe lîngă țevile acelea... Înțelegi ? Nu-i așa că am dreptate, Roig ? Spune, am sau nu dreptate ?

Era cocoțat pe un taburet și vorbea aplecîndu-se peste tejghea spre Roig, care-l asculta impasibil. Poate că nici nu-l asculta ; ar fi fost greu de spus precis, pentru că fața lui arsă era toată o cicatrice, fără trăsături și fără expresie. Și mîinile îi erau arse, tot din timpul războiului.

Barul era ticsit, trebuia să țipi ca să te faci înțeles. Oamenii se înșirau în picioare de-a lungul tejghelei, ca într-un tramvai. „N-am avut încotro, am intrat în Legiunea străină[2] și m-au trimis în Indochina" spunea un bărbat care vorbea greu, de parcă ar fi avut limba legată. „Cinci ani, cinci ani..." Era singur și avea o față pămîntie, de mort. Vorbea cu un individ care-i întorcea spatele și pe care-l trăgea de haina de piele ca și cum ar fi vrut să-l silească să asculte. „Ia mai taci, măi — spuseră ceilalți — nu vezi că vorbim despre fotbal ?... Dar omul cu fața pămîntie îl trăgea mai departe de haină pe celălalt. „Încă cinci ani de război... asta face cincisprezece ani

---

1 Monedă subdivizionară spaniolă, valorînd între 5 și 10 centimos.

2 *Legiunea străină franceză* — unitate a armatei franceze formată în 1831 din mercenari străini, pentru a fi folosită în războaiele coloniale. După cel de-al II-lea război mondial, Legiunea străină franceză a fost folosită de imperialiștii francezi și americani drept forță de șoc împotriva mișcării de eliberare națională din Vietnam (n. r.).

de război... De ce ? De ce ?" Omul cu haina de piele se întoarse spre el : „Și ce-mi spui mie ? Ce, e vina mea ?". Cercul se închise din nou. Patrach se răsuci pe taburetul lui înalt, încovoindu-se ca o pasăre de pradă. Își plimbă privirile rătăcite peste cei din jur, ca și cum l-ar fi căutat pe cel care vorbise ; în jurul lui se vedeau berete, haine uzate, fulare murdare, surtuce vechi cu garnitură de piele, oameni care gesticulau.

— Dar a cui e vina ? întrebă el. A femeii ? A copilului ? E vina lor ?

Privirea pe care o arunca tuturor era sfidătoare. Îi domina, încovoiat ca un vultur pe taburetul lui înalt.

— Taci, țigane, nimeni nu ți-a cerut părerea. îi spuseră oamenii.

Cineva afirmă :

— Francezii sînt niște oameni de nimic. Eu știu asta, că am trăit în Franța.

Cîțiva începură să rîdă. „Ești francez ?" îl întrebară ei.

— Francezii ? se miră Patrach încruntînd uimit sprîncenele. Francezii ? Ei, lăsați-mă în pace !

Se răsuci iar pe taburet, întoarse spatele celorlalți și se adresă din nou copilului :

— Ei, ia spune, puștiule, ce faci aici ? Dar cere și tu ceva, pentru dumnezeu... Nu, stai puțin, șezi aici, pe locul meu, că păcătoșii ăștia ar putea să te calce în picioare, puștiule...

Îi dădu taburetul pe care șezuse el. Rezultatele meciurilor din campionat erau afișate pe fereastră, de partea cealaltă a geamului. Le puteai citi

de-a-ndoaselea, scrise cu cretă albă, pe geamurile murdare. ANOLECRAB, DIRDAM... Cînd intra cineva, toţi începeau să strige : „Uşa, uşa !". Uşa se închidea prost şi afară sufla un vînt rece.

La un moment dat intrară doi tineri foarte eleganţi, care purtau paltoane groase, de culoare deschisă. Se postară în spatele ţiganului şi începură să se uite curioşi în jurul lor.

— Două pahare de vin, ceru unul dintre ei patronului cu faţa desfigurată.

Dar Roig păru că nu-l auzise şi faţa lui rămase impenetrabilă, roşie şi neagră, ca plămădită din zgură.

— De ce n-o fi venit Alvarito ? întrebă celălalt.

— Ce ştiu eu... Mi-a telefonat special de la Sitges ca să-mi spună să contăm pe el. O fi intrat cu maşina într-un copac, o fi călcat vreo bătrînă... sau altceva asemănător... Ia toate curbele cu viteza a treia.

— În orice caz ar fi trebuit să-l mai aşteptăm. Să nu se supere...

— N-are decît. De ce nu-i punctual ?... Acuma să umble el după noi...

Patrach spunea :

— Ce să-ţi dau, puştiule ? O cafea cu lapte vrei?

Copilul ridică din umeri.

— Ce-o fi, spuse el.

— Dă o cafea cu lapte pentru copil, Roig. Eu plătesc. Patrach izbi cu pumnul în tejghea, ca un desperat. Fac cinste la toată lumea. La toată lumea. În amintirea lui taică-tău, puştiule ! Cînd venea el aici, nu rămînea nimeni însetat fiindcă n-avea bani. Nu-i aşa, Roig ? Am sau n-am dreptate ? Uite, d-aia fac eu cinste... şi taică-tău tot aşa ar face dacă ar fi aici, puştiule.

— Cum faci cinste, măi ţigane ? Nici cămaşă n-ai pe tine, spuse rîzînd omul cu haină de piele.

Patrach îl privi sfidător.

— N-am cămaşă pentru că sînt omul fericit.

— Eşti un pungaş, asta eşti.

— Şi apoi uite, am surtucul ăsta, continuă Patrach şi îşi scutură de pe mînecă un fir de praf. Şi dacă am eu poftă să fac cinste, fac cinste.

— Nu, Patrach, interveni omul cu faţa arsă. Nu poţi să faci cinste la toată lumea.

Roig vorbea cu faţa împietrită, uscată şi rigidă ca o mască.

— De ce ? întrebă Patrach cu voce plîngăreaţă. Spune, Roig, de ce ? Pentru că n-am bani ? Cine ţi-a spus că n-am ? Ia te uită aici şi vezi dacă am sau nu. Uite.

Scoase un pumn de bancnote mici şi boţite. Cîteva din ele căzură pe jos şi Patrach se aplecă să le culeagă. Avea ochii umezi ca ai unui şoarece bolnav şi-şi căuta bancnotele printre picioarele oamenilor. Cineva îl lovi cu genunchiul în spate şi ţiganul se ridică strecurîndu-se printre picioarele unuia dintre cei doi tineri eleganţi. Cînd văzu cu cine are de-a face, îşi scoase bereta şi-i făcu o plecăciune.

— Vă rog să mă scuzaţi domnilor, vă rog să mă scuzaţi...

— Nu-i nimic, spuse zîmbind tînărul elegant, şi-i trase un ghiont uşor. Cred că nu te-am lovit, nu-i aşa ?

Patrach îşi puse din nou basca pe frunte.

— Vedeţi dumneavoastră... murmură el, în localuri de astea...

— Da, da, spuseră tinerii. Lasă, nu-ţi face inimă rea.

Patrach ridică din umeri şi-şi desfăcu braţele.

— Aşa-i viaţa, spuse el.

Se întoarse lîngă copil. Îşi mai potrivi o dată bereta, îşi suflă delicat în palme şi spuse sprijinindu-se cu cotul de tejghea :

— Roig, mai dă-mi un pahar de rachiu cu gust de coniac.

— Ascultă, spuse atunci unul dintre tineri, unde sînt cele două pahare de vin ?

Patronul cu faţa arsă umplea paharul lui Patrach, care spunea :

— Nu mai fi aşa de acru, Roig ; după ce că mai ai şi mutra asta... Uite, de pildă, de ce nu-i serveşti, mă rog, pe tinerii ăştia simpatici ? Spune Roig, de ce nu-i serveşti ?

Îşi sorbi încet coniacul, fără să-şi ia ochii de la tinerii cei eleganţi. Îi observa pe sub marginea beretei, ridicînd uşor capul, ca şi cum ar fi adulmecat. Tinerii priviră în jur. Patrach le adresă un surîs.

— Nu ne serveşte.

— Poate că nu te-a auzit. Ce-ar fi să plecăm ?

— De ! Nu-i nici un pic de atmosferă.

— Nu, nu e atmosferă. Aşa-i duminica. Vin tot felul de oameni şi specificul se pierde. Trebuie să venim în timpul săptămînii.

— Da, în timpul săptămînii e mai interesant.

Tinerii plecară. Patrach se întoarse spre copil.

— E bună cafeaua, puştiule ?

Într-un colţ şedea un om gras şi negricios care, la lumina slabă a unui bec, cînta foarte încet din ghitară, numai pentru el. Ghitaristul era şchiop şi nimeni nu-l asculta. Pereţele din spatele lui fusese acoperit cu afişe care anunţau serbări şi lupte de tauri : „Graţia şi Măreţia, Lumina şi Bucuria unui Pămînt nobil".

Patrach îşi goli paharul şi-şi linse buzele cu grijă. Cînd îşi lăsă braţele în jos, mînecile surtucului îi atîrnau goale, ca şi cînd n-ar fi avut mîini. Clătină din cap.

— Rău a făcut, puştiule. Rău a făcut că a vîndut plumbul numaidecît. Eu i-am spus. Ce zici Roig, aşa-i că a făcut rău ? Am sau n-am dreptate, Roig ?

Se întoarse iar spre copil.

— Eu i-am spus : „Ai grijă, nu-l vinde numaidecît şi nu da totul aceluiaşi muşteriu. Că poliţiei atît îi trebuie... îl întreabă de la cine a luat plumbul... Oamenii ăştia sînt toţi nişte secături. Şi o secătură poate oricînd să te denunţe".

— Eu nu le-am spus nimic.

Patrach înălţă capul şi privi copilul pe sub marginea beretei. Buzele îi atîrnau, umede şi moi ca nişte midii.

— Dar ce ? Te-au întrebat ceva ?

— M-au întrebat unde locuieşte ; asta era înainte de a-l lua cu ei, eu tocmai plecam. Nu ştiam cine sînt şi le-am spus.

— Ce să-i faci, puştiule.

Cineva îi trase un ghiont în spate.

— Ei, ce-ai mai pus la cale ?

Cel care vorbise era un om mare şi cu faţa roşie. Intrase chiar atunci, mirosea a frig şi pufăia pe sub mustăţi.

— Fii cu ochii-n patru, piciule — îi spuse el copilului — ţiganul ăsta e dintre ăia care dacă-l vede pe taică-său mort, mai întîi şi întîi îi fură punga.

Patrach se întoarse spre omul care pufăia pe sub mustăţi şi-şi înfipse arătătorul în pieptul lui.

— Eşti mai rău ca Iuda.

Barul era plin de lume ; aici mesele, dincolo tejgheaua, oamenii în picioare, unul lîngă altul. Nimeni nu dădea atenţie omului acela şchiop, gras şi negricios care cînta din ghitară la lumina unui bec pătat de muşte. „Uşa !“ striga cîte o voce. „Uşa !“ Pe geamuri se puteau citi rezultatele meciurilor din campionat scrise cu cretă albă. Patronul barului avea faţa arsă din timpul războiului şi acum era roşie şi neagră, ca plămădită din zgură. „Iudă ce eşti !“ spusese Patrach.

Pe stradă sufla vîntul în rafale uscate şi reci ca gheaţa. Oamenii le înfruntau păşind grăbiţi, cu capul în piept, perechile se ţineau strîns de braţ. Ca să ajungi în piaţă trebuia s-o iei la dreapta. Pe acolo nu mai erau baruri. Oamenii, lumina, zgomotul, totul rămînea în urmă. Acum,

cîte un felinar lumina din loc în loc trotuarul, luminiţă albastră arzînd în colţ de stradă. În balcoane atîrnau rufe albe, cearşafuri pe care vîntul le flutura deasupra capului ca pe nişte steaguri înşirate de-a lungul străzii. Piaţa era pustie, numai şoarecii alergau printre gheretele închise. La stînga se întindea un loc viran, mare şi întunecat, acum bîntuit de vînt. Hîrtiile zburau în toate părţile, ridicîndu-se în vîrtejuri deasupra asfaltului gol şi trosnind uscat, cu zgomotul cu care se sparge gheaţa în ţăndări.

Bernardo mai trecuse o dată pe aici în după-masa aceea, după ce vorbise cu ei. Vîntul sufla şi atunci ca şi acuma, dar era soare şi frigul nu se simţea prea tare. Ceilalţi băieţi alegeau echipele pentru meciul de fotbal. Se apropiase şi le ceruse să-l primească şi pe el în echipă ; voia să joace. Se porniseră cu toţii să discute, să se numere o dată şi încă o dată, pentru că mereu uitau pe cîte unul şi trebuiau să o ia de la început. În cele din urmă îi spuseră că el nu putea să joace : că era vorba de un meci important şi echipele erau complete. „Tu nu joci bine, ai să strici totul“, îi spuseră ei, dar Bernardo declară că va juca cu orice preţ. „Tu nu înţelegi că nu faci două parale ?“ strigară ceilalţi. Nu înţelegi că e un meci important şi nu poţi să joci ? Un băiat lung şi deşirat, cu faţa plină de coşuri îl îmbrînci de cîteva ori. „Pleacă de aici, nenorocitule, hai, pleacă o dată...“ îi spuse el, şi Bernardo fu nevoit să se depărteze, cu paşi rari, cu capul în piept. Cînd ajunse la o oarecare distanţă,

se întoarse brusc, aruncă o piatră în direcția băiatului cu fața plină de coșuri și o luă la fugă.

Pe locul acela se juca în fiecare duminică un meci de fotbal. În zilele de lucru asta nu era cu putință pentru că acolo se descărcau camioanele și erau instalate gherete de zarzavat și tarabe unde se vindea lenjerie și stambă înflorată.

Duminica însă, terenul era liber și băieții organizau meciuri de fotbal cu echipe alcătuite din cincisprezece sau douăzeci de jucători fiecare. Alergau cu toții după minge, fără să respecte nici o regulă și ciocnindu-se puternic unii de alții, pînă cînd cei care știau să joace se supărau, spuneau că așa nu mai merge, lăsau mingea și se așezau pe marginea trotuarului cu fața în mîini, discutînd plictisiți între ei. De aceea, cînd era un meci important Bernardo nu juca. Se agita mult, așa spuneau ceilalți, dar n-avea nici o tehnică. Și apoi era foarte mic pentru vîrsta lui și părul negru și lățos care-i cădea peste ochi ca o perdea îl împiedica să vadă mingea, așa că puțin timp după începerea jocului îl durea brațul fiindcă era nevoit să-l ducă mereu la cap. Cînd meciul era important, trebuia, deci, să se retragă cu toți ceilalți care erau tot atît de puțin folositori ca și el și nu făceau decît să strice lucrurile.

De obicei, mergeau pînă la o stradă foarte largă și foarte lungă, unde se zbenguiau cățărîndu-se pe scările tramvaielor. La ora aceea era ușor să facă așa ceva, pentru că tramvaiele erau pline de oameni care mergeau la meci. Purtau bășți și jachete, aveau țigări de foi în gură și

fețele congestionate fiindcă era frig și mîncaseră bine la prînz, ca în orice duminică. Unii preferau să meargă pe jos, în grupuri care umpleau trotuarele; se îndreptau cu toții spre stadion, erau grăbiți și încercau să și-o ia înainte unul altuia, pe nesimțite. Vorbeau tare și rîdeau. Ai fi zis că sînt la o manifestație și cînd totul se termina, strada rămînea aproape pustie, mai largă și mai posomorîtă decît înainte. Tramvaiele coborau huruind cumplit și pămîntul se cutremura sub ele. Atunci era foarte greu să mai poți merge agățat pe scară, fără ca taxatorul să nu-ți dea cu cleștele peste degete și copiii părăseau jocul. Bernardo o lua drept înainte pe stradă, de-a lungul liniilor de tramvai. Peste puțin, aparatele de radio începeau să transmită meciul de fotbal și vocea însuflețită a crainicului se auzea pe trotuare, răsunînd dincolo de ferestrele barurilor.

Uneori, Bernardo ajungea pînă la stadion și se strecura printre miile de mașini parcate la intrare, strălucitoare în soarele după-amiezii și goale, de parcă ar fi fost abandonate acolo. Din cînd în cînd răzbăteau din stadion strigătele mulțimii, ca un val care crește, se lovește de un obstacol și se sparge; atunci copilul înălța capul și privea în sus cu mîna streașină la ochi. Cîte un polițist plictisit să se țină după el îl gonea și copilul pleca mai departe, spre marginea orașului, unde se terminau străzile și începeau ogoarele. Acolo era cîmpul verde și un loc de joacă mai potrivit decît maidanul de lîngă piață, unde jucau ei fotbal. Mici grupuri de oameni, perechi sau fa-

milii întregi, erau împrăştiaţi pe cîmp şi aşa cum şedeau pe iarbă păreau nişte rufe colorate puse la uscat. Ceva mai departe, o şosea ducea spre oraş, dreaptă şi întunecată ca spinarea unui peşte. Apoi, veneau alte cîmpii, cîţiva roşcovi, şi în fund, pe un rambleu lung, o altă şosea străjuită de platani. De cealaltă parte, se înălţau coastele golaşe ale munţilor, înveşmîntate în aur palid de razele soarelui.

Copilul stătea întins pe burtă în iarbă şi se uita la ceilalţi copii şi la oamenii care mîncau şi beau vin cu apă minerală. Cerul părea mai senin decît în cartierul lui, aerul era mai uscat şi lui îi plăcea să stea acolo, la soare, tolănit pe iarba strălucitoare. Ultimele case ale periferiei, sclipirile ferestrelor, oraşul întreg care se înălţa ca o stîncă deasupra cîmpurilor rămîneau în spatele lui. Maşinile forfoteau pe şosea şi uneori ajungeau pînă la el strigătele mulţimii care asista la meci.

Apoi totul devenea cenuşiu şi oamenii se opreau să citească rezultatele meciurilor din campionat, scrise cu cretă albă pe ferestrele cafenelelor. La ora aceea, în faţa caselor de bilete ale cinematografelor se alcătuiau cozi lungi de bărbaţi şi femei care aşteptau vorbind încet, ca cei care fac anticameră. La sfîrşitul fiecărui spectacol, uşile cinematografului se deschideau, o parte din public ieşea fără grabă în timp ce ceilalţi se înghesuiau în căutarea unui loc cît mai bun. Bernardo se prefăcea că citeşte afişele şi postîndu-se lîngă intrare, căuta să profite de un moment de neatenţie al plasatorului, ca să se strecoare în sală.

O dată reuşise să intre cu cîteva secunde înainte de a se închide uşa şi, fără să fi plătit un ban, văzuse un film de război, cu soldaţi care luptau în zăpadă. Cînd intrase în sală, i se păruse că aerul era greu, pe urmă, însă, văzu că era cald şi bine. Săltîndu-se în scaun şi ţinîndu-şi respiraţia, băiatul participase la bombardamentul final care aducea victoria celor buni în clipa cînd totul părea pierdut, văzuse bombele căzînd ciorchine şi auzise şuieratul avioanelor, care coborau în picaj.

Dar asta se întîmplase o singură dată. De obicei nu reuşea să intre şi atunci se ducea la „Gran Monte-Carlo", un local mare cît un garaj, unde erau înşirate tot felul de jocuri de masă. Acolo se întîlneau băieţii mai mari şi beau bere la tejgheaua cea mică de la intrare, jucau biliard şi fotbal de masă şi un joc electric, la care era de ajuns să apeşi pe un buton pentru ca indicatorul să înceapă să funcţioneze în timp ce o bilă se învîrtea scoţînd scîntei colorate. Mai erau acolo şi oglinzi deformante în care te priveai şi izbucneai în rîs, un picup şi un balon atîrnat de un aparat în formă de furcă, înregistrînd forţa cui izbea în el. Băieţii mai mari se apropiau de aparat în grupuri şi, sub privirile spectatorilor, loveau pe rînd, să vadă cine-i mai tare. Îşi scoteau pardesiele şi hainele şi le întindeau vreunui copil, care se nimerea pe acolo, spunîndu-i : „Ţine, puştiule", apoi dădeau cu pumnul în balon şi pe cadran se ivea o cifră mai mare sau mai mică, după forţa cu care izbise fiecare. Ceilalţi spuneau : „Ia te uită !", în timp ce eroul îşi punea din nou

haina respirînd greu și fără să zică nimic. Într-o zi, Bernardo ținu haina celui mai puternic. „Să trăiești, puștiule“ îi spuse acesta și-l bătu pe umăr înainte de a pleca împreună cu ceilalți. Picupul funcționa fără încetare, urlînd din răsputeri, astfel încît în pauzele dintre două discuri, cuvintele și zgomotele se auzeau izolat ca într-o peșteră și toată lumea cobora vocea pînă cînd începea iar muzica. Atunci, ca și cum ar fi fost obligați să fumeze, băieții grupați în jurul picupului scoteau țigări și le aprindeau în tăcere, legănîndu-se leneș în ritmul muzicii. Bernardo fumă și el într-o seară. Își cumpără o țigară și se duse în piață s-o fumeze pe ascuns, dar începu să tușească și nu putu s-o termine. Totuși nu se îndură s-o arunce ; se așeză între două gherete goale și ferind-o cu mîna de vînt, așteptă s-o vadă cum se consumă. Se uita cum arde, roșie și fără flacără, ca plita unui cuptor încins.

Spre seară, cu puțin înainte de cină, orașul era mai însuflețit ca oricînd. Grupurile de bărbați se opreau în fața barurilor privind dincolo de geamurile murdare la femeile care se aflau înăuntru și-și petreceau timpul cu palavre plicticoase despre treburile lor. Dar animația cea mare domnea pe arterele principale pe care copilul le străbătea pășind mărunt și repede, cu părul în ochi și mîinile în fundul buzunarelor, strecurîndu-se în zigzag printre oamenii mari. Nimeni nu-i dădea atenție. Era un copil singur, mic și oacheș care purta un pulover jerpelit și pantaloni prea mari, ciorapi în dungi și sandale vechi cu talpa de cauciuc... La ora aceea, Rambla arăta altfel ca de obicei. Prăvăliile erau închise, trotuarele pline de femei și de bărbați foarte eleganți, care se plimbau încet, intrau și ieșeau din cafenele, din sălile de spectacole și de dans. Ici-colo vedeai fete cu pantaloni și băieți cu bocanci, rucsac și tichiuțe colorate, care se întorceau de la pădure veseli și zgomotoși, cu brațele pline de ierburi și de flori.

Odată, cu ani în urmă, Bernardo ieșise și el la pădure ca băieții și fetele acelea. Plecase cu părinții lui, petrecuseră acolo toată ziua. Totul era foarte verde, soarele strălucea și era plăcut să inspiri aerul acela curat. Pe munte copacii creșteau la întîmplare, nu erau aliniați ca pe Rambla. Mîncară pe iarbă, ca toată lumea care ieșise la pădure și băură vin cu apă minerală. Dar vinul pe care-l bău Ciriaco era amestecat cu prea puțină apă minerală, așa că începu să cînte și să facă tot felul de ciudățenii. Atunci Claudina se înfurie și declară că nu vor mai pleca niciodată în astfel de excursii. Era mult de atunci, asta se întîmplase îndată după ce se mutaseră la Barcelona și, într-adevăr, nu mai ieșiseră niciodată la iarbă verde. Ciriaco începu să vină în fiecare duminică la barul de jos, unde bea cu Patrach și cu prietenii lui și se îmbăta aproape de fiecare dată. Spunea că nici nu-i trebuie să meargă la iarbă verde, că văzuse destulă iarbă verde cît a stat în sat.

Era un sat din Murcia. Ca să ajungi pînă la el, luai trenul și apoi autobuzul. Bernardo se năs-

cuse şi el în satul acela, dar părinţii se mutaseră la oraş cînd el era încă foarte mic. Acolo, cerul era de un albastru intens, casele albe şi el se juca împreună cu ceilalţi copii în piaţa bisericii, în preajma staţiei de maşini. Autobuzele soseau învăluite într-un nor de praf, copiii dădeau buzna spre ele, se adunau ţipînd în jurul lor şi încercau să se caţere pe scara din spate. Apoi fratele lui Bernardo căzu peste cuptor şi muri. Treburile lui Ciriaco mergeau prost şi familia se mută la Barcelona. Se urcară în autobuz, apoi luară trenul. Trenul avea un miros urît şi era aglomerat. În tot timpul călătoriei Bernardo se sili să doarmă, ghemuit lîngă Claudina, cu ochii umflaţi de somn.

Ajunşi la Barcelona nu trebuiră să alerge după locuinţă şi să caute de lucru. Antonio, fratele Claudinei, avusese grijă de toate. Antonio era tînăr ; plecase din sat de copil şi acum lucra într-o mare fabrică de textile. Le spuse că ar fi fost greu să-l angajeze aici pe Ciriaco, fiindcă nu văzuse în viaţa lui un război. „E mai bine să lucrezi la început pe un şantier — adăugă el — pe urmă ai să găseşti ceva mai bun. Caută-ţi singur altceva, numai tu ştii ce-ţi place". Dar Ciriaco spuse că nu-i pasă şi că e foarte mulţumit să fie salahor. Se apucă de treabă şi-şi făcu repede o mulţime de prieteni.

La început, Antonio ieşea cu ei în fiecare duminică şi le arăta oraşul. Le explica multe lucruri ; le vorbea despre muncă, despre condiţiile de viaţă şi despre posibilităţile de a şi le îmbunătăţi. Dar Ciriaco părea că se plictiseşte şi căsca privind cu coada ochiului spre barurile pline de lume. „De ce nu intrăm să luăm şi noi ceva ?" întreba el în cele din urmă. Se aşezau toţi patru la o masă şi abia atunci se înveselea şi Ciriaco. „Eşti cu gîndul aiurea, spunea el. Eşti veşnic cu gîndul aiurea, Antonillo. Cum vrei să-ţi priască vinul ? Mai gîndeşte-te şi la tine, distrează-te, măi omule, acum cît eşti tînăr." Apoi începu să iasă cu prietenii lui cei noi şi Antonio îşi rări vizitele.

Claudina vedea de gospodărie şi, după-masa mai cîştiga şi ea cîte ceva spălînd rufe la pensiunea „Văduvei". De obicei îl lua şi pe Bernardo cu ea s-o ajute să întindă rufele pe terasă. Soarele dogorea plăcut, porumbeii îşi luau zborul de pe parapet şi din cornişe bătînd sonor din aripi. Bernardo se repezea spre parapet îndată ce putea, se sprijinea într-un cot şi privea strada şi celelalte terase cu firele lor electrice, cu antenele şi porumbarele lor. Claudina îl striga şi copilul trebuia să se întoarcă iar lîngă coşul cu rufe. Scotea rufele ude, pe care Claudina le întindea pe sîrmă ; stropii de apă care miroseau a săpun picurau încă din ele.

„Văduva" era o bătrînă grasă şi ciufulită, care pîndea toată ziua pe coridoarele întunecoase ale pensiunii. Păşea tîrîndu-şi cu greu picioarele şi cheile care-i atîrnau la brîu zăngăneau la fiecare pas. Supraveghea servitoarele şi-şi spiona chiriaşii, ascunsă după draperii. Din cînd în cînd arunca şi cîte o privire în spălătorie, examina copilul şi

încrunta din sprîncene. „Tare-i pipernicit, spunea ea. De ce nu mai crește?“ „Văduva“ avea o mulțime de nepoți, dar toți erau foarte sănătoși și voinici.

Dimineața, Bernardo, care învăța la o școală parohială, pleca și Claudina rămînea singură acasă. Copilul pornea în goană spre școală, și în timp ce fugea creioanele-i zdrăngăneau în penar. Învăța catehismul, istoria, geografia, compoziția și aritmetica. In recreații, în loc să se joace, citea cărți de aventuri sau cărți de război. Cînd le termina, făcea schimb cu alți copii, după valoarea pe care o avea fiecare carte.

O dată îi ceru bani Claudinei ca să-și cumpere niște cărți, dar Claudina îi răspunse: „Cum să nu! Numai de cărți îmi arde mie“. Acum, Bernardo profita de cîte o clipă de neatenție din partea ei ca să scoată pe furiș din portmoneu cîteva *perras; pesetas* nu lua decît atunci cînd găsea mai multe. Cu banii ăștia își cumpăra cărți și ananas. Dacă vedea turiști pe stradă, îi urmărea cu mîna întinsă, învîrtindu-se în jurul lor, pînă cînd îi dădeau ceva. „Mi-e foame, spunea el. Vreau să-mi iau pîine, domnule“.

De altfel, cu toate că nu învăța mai nimic, avea totdeauna notele cele mai bune la școala parohială. Învățătorul spunea că Bernardo e inteligent și Claudina și Ciriaco erau încîntați.

— Să vezi că băiatul ăsta are să poarte cravată odată și odată, ca băieții bogătașilor, spunea Ciriaco.

Și discuta cu Claudina despre viitorul copilului și despre meseria pe care trebuia să și-o aleagă. Ciriaco spunea că are de gînd să-l facă funcționar sau, dacă copilul n-ar fi vrut să învețe atîta, polițist.

— Ascultă-mă pe mine, băiatule, spunea el. Nimeni nu se bucură de atîta respect ca un polițist.

Dar Claudina protesta; ea voia ca Bernardo să învețe mai departe și să ajungă tehnician.

— Tehnician, da, asta zic și eu că înseamnă ceva, spunea ea fără să-i privească, în timp ce punea farfuriile pe masă.

Atunci Ciriaco declara că asta e ideea lui Antonio și se plîngea că Claudina ascultă mai mult de frate decît de bărbat.

— Sînt sătul pînă în gît de Antonio. Cu cine te-ai măritat tu? Cu Antonio sau cu mine? Se întorcea către copil și spunea: Mă rog, să hotărască el. Tu ce vrei să fii măi băiete? Polițist sau un om veșnic murdar de ulei?

Bernardo ridica din umeri.

— Mi-e totuna.

— Ți-e totuna, ți-e totuna... De nimic nu-ți pasă ție, plicticosule!... Apoi se întorcea iar spre Claudina și-i spunea: Femeie, să știi că băiatul ăsta are ceva în căpățînă.

Claudina se uita la Bernardo cu ochi rotunzi, neliniștiți parcă.

— Numai să nu fie într-o ureche. Oare nu-i nebun? Nu ești nebun, Bernardo?

Bernardo ridica iar din umeri.

— Ce întrebări pui şi tu! exclama Ciriaco. Cum să fie nebun? Eu am spus că are ceva în căpăţînă.

Ciriaco nu-şi certa niciodată băiatul. Îl bătea uşor cu palma pe spate şi-l trata totdeauna ca pe un om mare. Uneori chiar, cînd îl certa Claudina, îi lua apărarea. „Lasă-l femeie, e un copil!" zicea el. Iar Claudina se supăra şi spunea că are să ajungă un prost crescut şi că fiind veşnic nevoită să facă pe mama rea, copilul are să înceapă s-o urască...

În fiecare seară erau discuţii între ei, pentru asta şi pentru altele. Cînd se întorcea acasă, Claudina era nervoasă şi pregătea masa văicărindu-se, fiindcă nu era niciodată mulţumită. În cele din urmă, Ciriaco începea să strige la ea şi atunci femeia se liniştea.

— Măi, ce animal eşti! spunea ea cu glas tărăgănat.

Ciriaco rîdea şi-i trăgea cîteva palme peste şezut.

— Taci, iapă nărăvaşă, taci. Ştiu eu că mă iubeşti...

— Da, spunea Claudina. Acum mă alinţi. La asta ştiu eu că te pricepi. Încolo, nu te-ai sinchisi nici dacă m-ai vedea lată. Ştii ce-ar trebui să-ţi spun? Să-ţi pui pofta-n cui. Da, asta ar trebui să-ţi spun.

Şi se întorcea la cratiţele ei. Ciriaco tăcea, aprindea o ţigară şi o urmărea cu privirea. Claudina se învîrtea încoace şi încolo prin cameră, de la cuptor la masă, de la masă la bufet, de la

bufet la cuptor. Tăcea şi ţinea privirile plecate, simţindu-se observată. Ciriaco stătea aşa un timp sprijinindu-se de speteaza scanului, cu picioarele pe un scăunel şi închizînd ochii pe jumătate ca şi cînd s-ar fi pregătit să spună o glumă. Apoi spunea cu glas liniştit, fără să-şi ia privirile de la nevastă-sa: „Du-te, băiatule, şi adu-mi cutare sau cutare lucru" şi-l trimitea pe Bernardo în diferite locuri.

Duminică seara, Ciriaco se întîlnea cu prietenii lui la barul de jos. Beau acolo ceva, apoi luau barurile la rînd. Nu se întorcea acasă la oră fixă, aşa că nevastă-sa şi copilul mîncau fără să-l aştepte. În asemenea ocazii Claudina era totdeauna nervoasă. În schimb, Ciriaco se întorcea regulat foarte vesel şi-şi trezea din somn vecinii care se răsteau la el furioşi. Totuşi, uneori venea acasă cu ochii umezi, sprijinindu-se de Patrach ca un bolnav. Atunci spunea că dacă viaţa n-ar fi fost vitregă cu el, ar fi ajuns poate să poarte şi el cravată, ar fi trăit toţi trei fără griji şi copilul ar fi avut o educaţie frumoasă.

A doua zi, ajungea pe şantier cu faţa răvăşită, dar nu-şi mai aducea aminte ce se întîmplase cu el în ajun. Şi în duminica următoare se întîlnea din nou cu prietenii lui în barul de jos. Numai în duminica aceea, ultima duminică, nu se dusese la bar, fiindcă poliţia îl ridicase imediat după masă.

Abia terminaseră de mîncat. În timpul mesei, Claudina şi Ciriaco se certaseră. Acum însă, Ciriaco şedea pe scaun, lăsat pe spate şi mestecа

o scobitoare, urmărindu-şi cu privirea nevasta care spăla vasele. Glumea cu ea şi o ciupea de fiecare dată cînd trecea pe lîngă el. „Iapă nărăvaşă“, îi spunea. În cele din urmă îl chemă pe Bernardo :

— Vin'aici, băiete ! Îl apucă de umeri, fără să se ridice de pe scaun şi continuă : Du-te pînă la tutungeria de pe Rambla şi adu-mi două pachete de ţigări.

Scoase doi *duros* dintre filele unui carneţel pe care-l purta în buzunarul din spate al pantalonilor şi adăugă :

— Costă nouă *pesetas*. Cu restul cumpără-ţi ananas. Ne-am înţeles ?

Cînd ieşi pe poartă, omul cu pardesiul de gabardină se apropie de el. Era mic şi pipernicit şi avea mustăţi negre.

— Ascultă, piciule — îi spuse — locuieşte aici un domn pe care-l cheamă Ciriaco ?

Copilul îşi înghiţi saliva.

— Da, răspunse el privindu-şi interlocutorul cu sprîncenele ridicate şi cu gura întredeschisă.

— Ai putea să-mi spui exact la ce etaj şi în care apartament pot să-l găsesc ? întrebă omul în pardesiu.

Bernardo îşi înghiţi din nou saliva şi-i spuse.

Omul în pardesiu chemă doi poliţişti care aşteptau în stradă, apoi urcară toţi trei. Cînd ieşiră, Ciriaco era cu ei iar omul în pardesiu rîdea şi-i vorbea ca şi cînd ar fi fost cei mai buni prieteni. Dar între cei doi poliţişti, Ciriaco părea mai mic şi mai adus de spate decît era în realitate. Bernardo, care se oprise în poarta unei case de peste drum, văzu totul. Palmele îi transpirau, în mîna dreaptă strîngea cele două bancnote mototolite.

Apoi se întunecă. Lumea se întorcea de la meci. Claudina era singură în camera întunecoasă şi învîrtea ceva în oală la lumina focului.

— Ce le-ai spus ? întrebă ea cînd îl văzu.

Dar Bernardo îi vorbi despre fratele care murise şi maică-sa uită de cealaltă nenorocire. Începu să plîngă, îl îmbrăţişă, iar lacrimile i se prelinseră pe obrajii înroşiţi de reflexele focului. Apoi îi trase două palme şi Bernardo se duse la barul de jos.

Acolo era Patrach. „Ce vrei să iei, băiatule ?“ întrebase el, şi patronul cu faţa arsă îi dăduse o cafea cu lapte. În jurul lor, oamenii stăteau de vorbă. „Cel puţin Iuda nu-i jefuia şi pe morţi“, îi spuse cineva lui Patrach.

Bernardo ieşi în piaţa pustie. Vîntul sufla printre gheretele goale şi şoarecii fugeau de colo-colo mişunînd printre grămezile de lăzi. Ceva mai tîrziu îl întîlni din nou pe Patrach, care avea faţa însîngerată şi se împleticea în mers, sprijinindu-se de zidurile unei fundături. Cînd ajunse la capătul ei, începu să izbească în zidul ultimei case. „Nu există dreptate, spunea el. Nu există dreptate. Nu există dreptate“.

Străzile erau pline de lume şi bărbaţii se opreau să citească rezultatele meciurilor din campionat scrise pe ferestrele barurilor. Înăuntru, oamenii se înghesuiau de-a lungul tejghelei, unul lîngă altul, ca într-un tramvai. Bernardo ajunse la Gran

Monte-Carlo, ascultă conversațiile băieților mai mari și-i văzu jucînd fotbal de masă, bînd bere, ascultînd discuri, încercîndu-și puterea. Rămase acolo multă vreme, apoi porni din nou pe străzi, cu capul în piept și cu mîinile în buzunare, netezind cele două bancnote. Prăvăliile erau închise și în fața cinematografelor se întindeau cozi lungi ; ici-colo cîte un vînzător striga numele vreunui ziar în care erau publicate rezultatele complete ale meciurilor din după-masa aceea. Pe Rambla, oamenii se plimbau agale sub platani și vrăbiile dormeau liniștite pe crengile fără frunze. Din cînd în cînd se vedeau grupuri vesele de băieți și fete care se întorceau de pe munte cu buchete de ierburi și de flori. Peste tot era lumină multă, iar zgomotul pe care-l făceau mașinile și tramvaiele devenise asurzitor. Bernardo își cumpără cărți și ananas la un chioșc și cutreieră holurile cîtorva cinematografe ca să vadă ce filme erau anunțate pentru săptămîna următoare.

Se întoarse acasă la ora cinci. Auzi din coridor vocea lui Antonio care răsuna în cameră. Vorbea cu Claudina și părea furios.

— Am văzut eu îndată cu cine am de-a face, spunea el. Pleacă din sat și-i mulțumit ; aici lucrează toată ziua pe șantier pentru patruzeci de *perras,* și-i mulțumit. E un om mulțumit, veșnic mulțumit. Nu-i trebuie decît tovarăși de petrecere, crîșme și băutură.

Cînd văzură copilul, cei doi schimbară o privire și Antonio tăcu. Bernardo se opri în ușă și așteptă.

— Bună seara, Bernardo, spuse Antonio.

— Șezi, băiatul mamei. Mîncăm numaidecît.

Pe fața Claudinei se vedeau urme de lacrimi, dar acum părea că a uitat totul. Lampa era aprinsă și strălucirea focului pălise, dar în cameră stăruia încă un miros greu. Bernardo înaintă cu băgare de seamă și fără zgomot și se așeză la masă. Scaunul era înalt și picioarele lui nu atingeau podeaua. Masa fusese pregătită pentru cină. Pe fața de masă se vedeau trei farfurii, trei linguri și trei furculițe, ca în toate serile.

— Ei, ce să mai vorbim ?... spuse Antonio. Tu îl cunoști mai bine decît mine.

Stătea lîngă fereastră și vorbea, privind distrat în stradă. Buimacă, Claudina schimba mereu poziția farfuriilor pe masă.

— Și chiar nu vrei să rămîi la cină ? întrebă ea în cele din urmă, cu o voce stăpînită.

— Nu, nu pot, trebuie să plec. Mă întorc mîine și dacă ai nevoie de ceva...

Claudina dădu din cap în tăcere, încrețindu-și fața de parcă ar fi vrut iar să plîngă și ridică de pe masă o farfurie, o furculiță și o lingură. Colțul unei batiste ude și mototolite îi ieșea dintr-o mînecă.

— Îți aduci aminte de bunicul nostru ? întrebă Antonio. Toată ziua spunea : „Cînd eram eu tînăr !... Ei, dacă aș fi tînăr...". Uite, eu sînt tînăr și vezi și tu că mă plimb toată ziua de acasă la fabrică și de la fabrică acasă... Muncești ca să ai ce mînca, mănînci ca să poți munci mai departe și o tot duci așa pînă te pomenești deodată

că nu mai ești tînăr, pînă îmbătrînești ca bunicul și nu mai ești bun de nimic, fiindcă ai dus greul toată viața, ca o vită...

Claudina luă o oală de pe foc. Antonio își aruncă pardesiul pe umeri și se întoarse spre fereastră. Bernardo ședea pe scaunul lui, ținea capul plecat și-i privea printre șuvițele de păr care-i cădeau pe frunte. Antonio spuse :

— Într-o bună zi... Dar ce să mai vorbim ? Ne vedem mîine.

.6.

Plecă din sat într-o luni dimineață. Era toamnă și viespile mișunau în jurul tescovinei de lîngă teascuri. Teresina, fetița care servea în mercerie, povesti mai tîrziu că-l întîlnise pe stradă tocmai cînd ieșea din casă. Maică-sa rămăsese în poartă și-l petrecea cu privirea, iar el se depărta cu pas hotărît și fără să se uite înapoi. Purta un costum comod de culoare deschisă și o cravată crem ; un lanț de chei îi atîrna de curea și pe reverul hainei era prinsă insigna Clubului de fotbal *Barcelona*. Cînd intră la debitul de tutun, îl întîlni plăpumarul și cînd plecă îl văzură Adrian, Rosita și brutarul burtos și alb de făină care ieșise pe stradă numai în maiou, dornic să respire puțin aer curat. Vestea se răspîndi imediat. Peste cîteva ore știa toată lumea. Se făceau comentarii în piață și la bărbier, la Club și la „Barul Roig" ; copiii de școală și bătrînele care croșetau dantele, așezate în fața porților, de-a lungul drumului, tot despre asta vorbeau. „A plecat Alvarito, fiul doctorului, spuneau ele. A plecat azi dimineață la Barcelona, cu primul autobuz".

Autobuzele care făceau legătura cu gara de pe coastă porneau din piața bisericii. Alvarito sosi

cu puțin înainte de plecare. Șoferul era în fața mașinii, o rablă veche de un cenușiu murdar, și-și freca plictisit mîinile. Alvarito găsi un loc lîngă fereastră. Un grup de femei sosi în goană străbătînd piața. „Haideți mai repede !" le strigă șoferul punînd motorul în mișcare. Femeile se urcară gîfîind și înjurîndu-l pe șofer, care se instalase la volan și mesteca un muc stins de țigară. Cineva închise ușile și autobuzul porni.

Drumul era scurt ; între cele două sate era o distanță de numai cinci kilometri. Alvarito își petrecu tot timpul fumînd și uitîndu-se pe fereastră. Privea peisajul de dincolo de șirul de platani, care alergau nebunește în fața ochilor lui ; erau grădini, dealuri și vii scăldate în soare, galbene și culcate la pămînt după culesul strugurilor. Autobuzul era aproape plin de țărani care se duceau la piață, de bătrîni, de femei cu coșuri, cu copii și cu găini. Se ciocneau cu toții unul de altul, zdruncinați la întîmplare de hîrtoapele drumului. Cînd ajunseră în piața plină de praf din fața gării era orele opt și douăzeci și șapte de minute. Trenul sosea abia la nouă și cinci.

Alvarito coborî printre ultimii din mașină. Cei mai mulți dintre pasageri se îmbulzeau acum lîngă scărița din spate. Șoferul se urcase pînă la mijlocul scării și împărțea bagajele pe care i le întindea un băiat cu ochi urduroși, cocoțat pe acoperiș. Toți vroiau să fie serviți în același timp. „Dă-l pe ăla, ăla-i al meu, ăla cu vinete", stăruia cîte unul trăgîndu-l pe șofer de pantaloni. Dar

șoferul apuca ce-i venea la îndemînă. „Da, da", repeta el fără să se uite la nimeni și mesteca mai departe chiștocul stins.

— Cei cu tine, Alvaro ? Pleci la Barcelona ? îi strigă băiatul cu ochi urduroși.

Alvarito se întoarse și-l privi cu mîna streașină la ochi.

— Da, la Barcelona, răspunse el.

— Asta înseamnă că ai reușit la examen. Așa-i, Alvaro ?

— Da, am reușit.

Își ridică degetele la înălțimea umărului, le pocni în semn de salut și porni la vale pe stradă. Cei mai mulți dintre călători porniră în direcția opusă, spre tarabele înșirate în piață ca în zilele de tîrg. O parte din vechiul sat se întindea de-a lungul unei limbi de nisip, perpendicular pe țărmul mării, alcătuind un fel de stradă pe care se înșirau case albe și scunde, adăpostite la umbra frunzișului des al platanilor. În fund, dincolo de podul cu arcade joase peste care trecea calea ferată, marea scînteia în soare ca o oglindă. Trotuarele păreau mai largi acum, de cînd vilegiaturiștii se răriseră, vocile și rîsetele care răzbăteau prin cîte o fereastră sunau fals, ca într-o sală de teatru pustie. Soarele strălucea palid și blînd, iar vrăbiile săltau pe nisip, ca niște mingi de tenis, ciugulind ici și colo.

Alvarito intră la „Terramar" să ia o cafea. Hotelul era situat în partea de jos a satului, dincolo de calea ferată, între vilele vilegiaturiștilor.

Porni de-a lungul mării, mergînd agale, cu ochii pe jumătate închişi. Marea era foarte albastră şi se spărgea în valuri mici şi jucăuşe, care se hîrjoneau parcă. Pe plajă nu era nimeni şi pe faleză, la oarecare distanţă, Alvarito nu văzu decît un ciclist care se depărta pedalînd încet. Viţa sălbatică înroşea grilajurile, porţile închise şi zidurile vilelor pustii. De undeva se auzea slab, nedesluşit, sunetul unei armonici, care se înălţa nepăsător în aerul liniştit al dimineţii.

În faţa hotelului „Terramar" aşteptau trei automobile străine pline de praf. Un bătrîn mătura frunzele uscate de pe terenul de tenis din spatele hotelului. Mirosea a frunze arse şi sub teii din fund se înălţa uşor un fuior de fum alb şi neliniştit. Alvarito intră în barul decorat cu peisaje marine. Pe ferestre năvăleau valuri de lumină albă, care aminteau lumina saloanelor de spital şi te sileau să închizi ochii. Într-un colţ, două străine îşi luau micul dejun vorbind încet ; nu mai era nimeni în sală, afară de ele. Se aşeză şi ceru o cafea unui chelner cu păr argintiu. Îşi aprinse o ţigară şi se uită la cele două femei : una dintre ele, care şedea cu faţa spre el, era zveltă şi blondă. Amîndouă vorbeau cu însufleţire, aplecîndu-se una spre alta şi apropiindu-şi capetele. Peste puţin, chelnerul îi aduse cafeaua. „Mulţumesc", spuse Alvarito, lăsă ţigara în scrumieră şi sorbi de cîteva ori din ceaşcă. Îşi sprijini cotul de masă şi-şi frecă alene ochii, de parcă i-ar fi fost somn.

Maică-sa îl deşteptase în dimineaţa aceea la şapte, cînd cînta cocoşul vecinilor. Făcuse un duş şi îmbrăcat numai pe jumătate, îşi luase apa caldă şi se bărbierise. Făcea de trei ori pe săptămînă această operaţie, plîngîndu-se de fiecare dată că e o corvoadă. În aşteptarea micului dejun, ieşise în grădina care se întindea în spatele casei. Soarele nu atingea încă vîrfurile prunilor, dar ziua se anunţa minunată peste grămada de acoperişuri care semănau cu nişte turte coapte. Pretutindeni plutea un miros dulce şi tulburător de tescovină. Alvarito mîngîie capul lui Abel, un *setter* gras şi lucios, cu urechi lungi, care moţăia la rădăcina prunilor. „Să nu-ţi faci de cap", îi spusese el. Se întorsese în casă în timp ce cîinele se tolănea satisfăcut, întinzîndu-şi pe rînd labele dinainte şi dinapoi. Mîncase nişte jumări de ouă, şuncă, pîine cu unt şi băuse o ceaşcă de lapte. Maică-sa îi vorbise cu braţele încrucişate, strîns lipite de corp, ca şi cînd i-ar fi fost frig în capot. „Tata doarme, îi explicase ea. A fost chemat la miezul nopţii pentru un accident descoperit pe şosea. Mi-a spus să te îmbrăţişez din partea lui", adăugă ea cu vocea întretăiată de un lung căscat.

Apoi, îi potrivise cravata în faţa oglinzii din vestibul, îl sărutase pe obraz şi strigase în urma lui : „Salutări bunicului", în timp ce el mergea cu pas hotărît, în josul străzii, îndreptîndu-se spre tutungerie. Era o încăpere întunecoasă în care se vindeau şi cărţi, jucării şi articole de parfumerie. Un bătrîn şedea îndărătul tejghelei

pe un scaun împletit. Bătrînul ținea ochii plecați, dar, auzind clopoțelul ușii, înălță capul cu sprîncenele încruntate și cu gura întredeschisă.

— Ce mai faci, Domingo ? întrebă Alvarito. Cum îți merge ?

— Cum ? întrebă bătrînul ridicîndu-se. Cine e ?

Se ridicase cu greu și acum îl privea încovoindu-se spre el și sprijinindu-și de tejghea încheieturile degetelor. O femeie între două vîrste, slabă și nervoasă, ieși din cămăruța vecină ștergîndu-și mîinile cu șorțul.

— Ce doriți ? întrebă ea.

— Un pachet de *Chesterfield*.

— Cine e ? întrebă bătrînul. Nu-l cunosc.

— Băiatul doctorului, tată.

Bătrînul zgîi ochii și-și arcui sprîncenele.

— Doctorul ? întrebă el. Eu n-am nevoie de doctor, n-am nevoie.

— Nu, tată. Nu doctorul. Băiatul lui.

— Cine ?

Femeia scotoci într-un sertar al tejghelei ca să dea rest la cei douăzeci de *duros* pe care-i luase de la Alvarito.

— Degeaba-i vorbești, spuse ea, nu înțelege.

— Nu-i nimic, răspunse Alvarito luînd tutunul. Voiam doar să-mi iau rămas bun de la el.

— Cine e ? întrebă iar bătrînul. Cine e ?

Se agăță de marginea tejghelei și cînd Alvarito ieși în stradă, bătrînul își lipi fața de geamul vitrinei și-l urmări cu privirea ochilor lui spălăciți și cețoși, plini de spaimă.

Alvarito îl cunoștea din copilărie, de pe vremea cînd îl trimetea taică-său să-i cumpere tutun. Domingo îl bătea ușor pe umeri apoi îi dădea din ananasul ținut într-un borcănaș pentru cazul cînd nu avea mărunțiș. Pe vremea aceea Alvarito învăța la școala din sat. Vicarul preda catehismul, compoziția, aritmetica, istoria și geografia și, la sfîrșitul orelor de clasă copiii se jucau de-a războiul în piața bisericii. Alvarito era de obicei locotenentul lui Patacano, un băiat blond, copil de țărani ; băiatul primarului era căpitanul taberei dușmane. După-masă erau liberi și atunci se jucau pe furiș de-a țiganii, fără să știe nimeni. Se dezbrăcau, urcau dealul, își făceau niște corturi și aprindeau focuri prin vîlcele fără ca părinții să bănuiască ceva. Altădată se jucau de-a doctorul.

Patacano era prietenul lui cel mai bun. Băiat voinic, avea idei grozave și știa totdeauna ce trebuie să facă în fiecare împrejurare. Locuia afară din sat într-o gospodărie veche, pe care cei doi copii o explorau în fiecare după-masă. Alături era grajdul plin de pînze de păianjen și de bălegar ; cînd intrau ei, vacile îi primeau cu mugete. Lîngă grajd erau clăile de paie unde copiii puteau să facă tumbe și să se războiască pînă cînd cei mari îi despărțeau cu cîteva palme zdravene ; apoi veneau șoproanele de cărămidă roasă, în care se întîmpla să găsești obiecte rare și prețioase : o lamă de seceră, o bucată de curea, un drob de sare. Patacano avea frați mai mari și un zîmbet sau o vorbă de-a lor prețuia cît o comoară.

cinşi ca să-şi aprindă pipa. În schimb n-avea
Avea şi un tată care lua cu mîna cărbuni în-
mamă, murise cu cîţiva ani în urmă.

Din cînd în cînd, tatăl lui Patacano îl poftea pe Alvarito să mănînce cu ei. Se aşezau lîngă cuptor, mîncau şi vorbeau pe îndelete, în timp ce sub masă cîinii pîndeau să le cadă vreo îmbucătură. Apoi Patacano îi dădea o sapă şi ieşeau împreună să plivească buruienile. Cînd oboseau, beau vin din urcior şi rătăceau pe cîmp, mîncînd ardei şi morcovi, ca nişte animale.

Apoi veni ziua despărţirii. Într-o dimineaţă de început de toamnă, don Victor îşi urcă băiatul în automobil şi satul care mirosea încă a tescovină proaspătă se pierdu între viile galbene, dincolo de cotiturile şoselei. Alvarito rămase la Barcelona cu bunicii şi cu Amelia, o servitoare mai în vîrstă. Bunicii locuiau într-un apartament imens şi întunecos în care nenumărate perdele şi jaluzele uzate şi arse de soare întreţineau o veşnică penumbră. Bunica era o bătrînică cu mîinele uscate şi calde, care miroseau a mandarine. Bunicul Augusto părea mai tînăr decît ea, deşi era cu cîţiva ani mai în vîrstă ; avea ochelari cu rama aurită şi o mustaţă albă şi deasă, uşor îngălbenită de nicotină.

Primele zile pe care Alvarito le petrecu la Barcelona fură destul de plăcute. În fiecare după-masă se ducea cu bunicuţa după cumpărături şi la întoarcere intrau într-o cofetărie. Dar într-o dimineaţă, bunicul Augusto îl duse la internat.

Era o clădire mare, în care viaţa a sute de copii îmbrăcaţi în uniformă ca şi el depindea de sunetul unui clopoţel. Viaţa se scurgea monotonă pînă sîmbătă, cînd bunicii îl scoteau şi-l luau să petreacă împreună cu ei sfîrşitul săptămînii. Seara cinau cu toţii şi a doua zi dimineaţa, după liturghie, îl duceau în parc, să-i arate animalele.

După masă, bunicul Augusto îşi făcea siesta, iar bunica şi copilul se duceau în salonaş. Bunica se aşeza lîngă masa pe care se afla un acvarium şi broda în timp ce copilul şedea pe sofa, răsfoind distrat un vraf de reviste vechi. Pe la patru apărea bunicul Augusto, îşi apropia un scaun de fereastră, apoi îşi scotea ochelarii, îşi acoperea cu mîna ochiul stîng şi începea să citească. Uneori, privirile celor trei se întîlneau pe neaşteptate în acvarium, unde se aţinteau asupra peştilor roşii care dădeau alene din aripioare.

La cinci fix mîncau în sufragerie. Apoi bătrînii se duceau în salonaş, în timp ce Alvarito îşi lua pîinea şi ciocolata şi se urca în turn, care avea o fereastră cu gemuleţe plumbuite, de toate culorile. Rămînea acolo şi-şi petrecea restul după-mesei privind în stradă, cu faţa lipită de micile cristale colorate.

Luni dimineaţă se întorcea la internat. De obicei, pe la mijlocul săptămînii primea vizita părinţilor care veneau să-l vadă în timpul recreaţiei de după-masă. Îi povesteau despre cutare sau cutare din sat care întrebase de el şi-i trimitea salutări ; alteori, aduceau un morcov din partea lui Patacano. Clopoţelul suna peste o jumătate

de oră şi părinţii lui plecau. Alvarito îi conducea pînă la poartă şi-şi lua rămas bun de la ei agitînd morcovul deasupra capului.

Se întorcea în sat numai în vacanţa de vară, căci de Crăciun şi de Paşti veneau părinţii la Barcelona şi petreceau sărbătorile în casa bunicilor. În iunie, bunicii îl petreceau pînă la gară. În loc să-şi ia bilet de tren pentru clasa a doua, Alvarito lua clasa a treia şi cu diferenţa de bani îşi cumpăra ţigări, pe care le fuma într-ascuns, cu prietenii. Rîdeau şi sporovăiau plimbîndu-se pe dealuri în soarele amiezii care păleşte frunzele şi coace strugurii din vie. Alvarito le vorbea despre animalele din parc, despre străzile oraşului, le povestea că o dată, la colegiu, se urcase în magnolia de la intrare şi nu mai putuse coborî decît la căderea nopţii. Dar cînd îl întrebau despre viaţa din internat, tăcea şi faţa i se întuneca. Mai exista un amănunt pe care-l trecea sub tăcere şi despre care nu vorbea nimănui şi anume baia caldă de sîmbătă seara în casa bunicilor, cu uşa închisă, cu oglinda înceţoşată de aburii fierbinţi şi moleşitori, cu apa plină de clăbuci de săpun, parfumată şi tulburătoare. Apoi, cina şi bunicuţa lui, bătrîna aceea cu mîinile uscate mirosind a mandarine şi care vorbea despre lucruri simple în timp ce el mînca în tăcere, cu obrajii încinşi şi cu capul plecat.

Dar în timpul verii, viaţa lui de la Barcelona rămînea foarte departe de sat, de pămîntul cald, de vîntul de amiază încărcat de miresme tari. Pleca din nou la colegiu toamna, cînd în faţa mustăriilor se iveau primele grămezi de tescovină violetă. Zidurile înalte îl întemniţau din nou, viaţa lui redevenea o anexă a clopoţelului şi se desfăşura între studiul din sălile severe şi jocurile din curtea cu pămînt bătătorit şi plină de praf. Nu avea prieteni. Colegii lui vorbeau despre automobile şi despre sport, despre diferite calităţi de tutun, despre colonii de vară şi despre fetele cu care se plimbau. Alvarito asculta, privindu-i în tăcere, peste felia de pîine pe care o mînca în timpul recreaţiei. Mînca mult şi se îmgrăşa, fiindcă bunica sau părinţii îi aduceau totdeauna prăjituri cînd veneau să-l vadă în cursul săptămînii. În zilele de sărbătoare se plimba cu bătrînii, mînca dulciuri şi, urcîndu-se în turn, contempla strada cu faţa lipită de geamurile colorate. Uneori se privea în oglindă ; avea o faţă rotundă, picioare groase, burtă şi fese proeminente.

Vacanţa sosi iar. În trenul care-l ducea spre casă îşi scoase cravata şi gulerul acela rotund, pe care-l purtau numai copiii, şi-şi udă părul în care stăruia încă parfumul bunicii. Maică-sa fu mulţumită că se îngrăşase. „Aşa eşti mai frumos — îi spuse ea — eşti voinic". Dar prietenii începură să rîdă şi să se învîrtească în jurul lui : „Ia te uită, ce durduliu e !..." strigau ei.

Vara aceasta se deosebi de cele dinainte. Alvarito părea schimbat, nu mai era băiatul îndrăzneţ de altădată, gata de fapte vitejeşti. Devenise rezervat şi asculta ce spuneau ceilalţi, amestecîndu-se rar în vorbă. Cînd spunea şi el ceva, cobora vocea ca şi cînd ar fi vrut să treacă neobservat.

Se uita la ceilalţi băieţi care rîdeau şi se mişcau aşa cum rîd şi se mişcă bărbaţii. Duminica pleca împreună cu ei să vîneze. Cînd se opreau să mănînce, Alvarito se ducea la o parte şi înfuleca grăbit şunca şi ciocolata pregătite de maică-sa, pe cînd ceilalţi, tolăniţi sub copaci, îşi treceau sticla cu vin din mînă în mînă şi tăiau roşiile ca să le întindă pe pîine şi să le mănînce cu slănină.

Uneori, dimineaţa, dacă era destul de cald, nu mergeau la vînătoare, ci se duceau să se scalde în apa rece a lacului dintre roşcovi. Alvarito nu se lăsa niciodată înduplecat să-i însoţească. „Ţi-e frică să nu te vadă fetele în costum de baie ?", îl întrebau ei. Şi Patacano îl privea uimit : „Ce-i cu tine ? întreba el. Parcă te-ai prostit". Alvarito surîdea, se uita în pămînt şi roşea. „Te-ai prostit !" repeta atunci Patacano şi-şi flutura mîna în faţa obrazului prietenului său.

Alvarito începu să umble singur. Se plimba prin vîlcele şi-şi lua micul dejun sub stejari, mîncînd pîine şi ciocolată. După masă se odihnea în grădina casei, la umbra prunilor, ascultînd muzica transmisă la radio, mîncînd prăjituri şi bînd limonadă. Se juca şi cu Abel, un *setter* capricios şi lacom. Se născuse cu cîteva luni în urmă şi părinţii lui Alvarito îl păstrară numai pe el. Don Victor îi dărui pe ceilalţi dar nici unul nu rămase în sat. „Îmi sînt prea dragi ca să-i las aici, spunea el. Dacă i-aş vedea pe urmă în stradă, mi s-ar frînge inima de milă. Ajung murdari, flămînzesc, parcă n-ar mai fi aceeaşi rasă. Dacă-i

dau în altă parte, cel puţin nu-i mai văd niciodată".

La sfîrşitul vacanţei, taică-său îi spuse că de acum înainte nu va mai fi intern. „Trebuie să înveţi să trăieşti în oraş, să ştii cum să te porţi în lume. Te-ai sălbăticit de tot... Şi asta numai fiindcă din sat pleci direct la internat şi de la internat vii înapoi în sat", spunea el. Şi pentru prima dată, în anul acela, Alvarito nu mai fu atît de trist cînd se întoarse la Barcelona.

Din ziua aceea, lucrurile se schimbară. Alvarito era extern şi mînca la bunici. Făcea patru drumuri pe zi şi în felul ăsta făcu treptat cunoştinţă cu oraşul. După masă, îndată ce ieşea de la şcoală, intra cu alţi băieţi într-un bar din apropiere, unde fumau, discutau şi jucau fotbal de masă. Uneori se duceau pînă-n poarta liceelor de fete şi aşteptau elevele la ieşire. Apoi le însoţeau pe stradă, vorbindu-le şi rîzînd. Intr-o zi, Alvarito reuşi să sărute prin surprindere o fată oacheşă, destul de dezvoltată pentru vîrsta ei. Vestea se răspîndi ca fulgerul şi de la o zi la alta Alvarito ajunse unul dintre elevii cei mai populari din colegiu. „Cel care a sărutat-o pe Elisabeth Taylor" [1], aşa i se spunea acum.

Tot în această perioadă începu să mănînce mai puţin şi slăbi. La masă, bunica îl privea mîhnită, gata să izbucnească în plîns. „De ce nu mai mănînci ceva, băieţelule ? eu văd că nu te-ai săturat", spunea ea. Intr-o noapte, bunicuţa muri.

1 Actriţă de cinematograf americană.

Mîinile ei uscate miroseau încă o mandarine cînd o scoaseră din casă cu flori albe și cu rugăciuni. Cînd se întoarseră de la cimitir, tatăl lui îi spuse pentru prima dată Alvaro și nu Alvarito. „Să nu uiți, Alvaro — spuse don Victor — că bunicul e bătrîn și nimeni nu mai poate să aibă grijă de tine. Începînd de astăzi, răspunzi singur de actele tale“. Și la despărțire îl îmbrățișă bărbătește, ca un prieten sau ca un frate.

Acum nimeni nu mai protesta, dacă mănîncă puțin. În timpul mesei, bunicul nu era preocupat decît de farfuria lui ; cînd termina, se închidea în salon, se așeza lîngă fereastră și citea acoperindu-și cu mîna ochiul stîng. Vorbea anevoie și numai strictul necesar cînd cerea sau mulțumea pentru ceva și cînd făcea vreun comentariu lipsit de importanță. Își întreba nepotul dacă totul merge bine, dar nu intra în detalii. De altfel, Alvarito era acum foarte înalt ; se făcuse, cum s-ar spune, un bărbat în toată firea. În zilele de sărbătoare se plimba cu fete. Le aștepta la un colț de stradă și cînd le vedea venind, aprindea o țigară.

Era membru al Clubului de fotbal *Barcelona* și nu lipsea de la nici un meci. De trei ori pe săptămînă lua lecții de gimnastică și frecventa o școală de dans, fără să știe nimeni. Cînd de ziua diferiților săi prieteni se adunau băieți și fete, Alvarito se dovedea a fi cel mai bun dansator.

Părinții lui mai veneau din cînd în cînd să-l vadă, dar nu-i mai aduceau salutări din sat și nici morcovi. Acum Alvarito avea alți prieteni,

care-l invitau să petreacă vacanța la ei. Știa să deosebească diferitele mărci de automobil și feluritele calități de tutun, știa să vorbească despre fotbal, despre fete și despre actrițe de cinema.

Cea mai mare parte a vacanței o petrecea în diferite stațiuni de vară, invitat mereu de prieteni. În sat rămînea doar cîteva săptămîni pe an. Patacano și ceilalți foști prieteni ai lui munceau la cîmp, în rînd cu bărbații, și cînd Alvarito voia să-i vadă, se ducea după ei pe ogoare. Îl salutau, se opreau o clipă din lucru și se odihneau, sprijinindu-se în coada sapei. „Cîmpul nu ne dă pace o clipă — spuneau ei — termini o treabă și trebuie să te apuci de alta“.

Cînd, în cîte o seară, se adunau cu toții la „Barul Roig“, Alvarito se ducea după ei. Era un local mare și întunecos, cu trei șiruri lungi de mese aliniate în ordine. Noaptea era plin de lume. Țărani, zidari și muncitori de la fabrică se adunau în grupuri mari la taifas, jucau cărți, domino sau parchís, stricînd ordinea în care fuseseră așezate mesele. Dar Roig, patronul localului, se sinchisea de acest amănunt tot atît de puțin cît se sinchisea și de propria-i ocupație. Era ciung ; ședea singur toată ziua, pe un scaun lîngă fereastra din fund, și privea în stradă.

La ora cînd soseau Alvarito, Patacano și ceilalți băieți, barul era aproape plin și în vălmășagul de voci și de rîsete se auzea neîncetat zgomotul făcut de piesele de domino. Băieții se instalau deoparte, vorbeau despre ale lor și Alvarito îi

asculta fără să se amestece. Numai cînd venea vorba despre fotbal, actrițe de cinema sau mărci de motocicletă, spunea și el cîte ceva. Ceilalți îl ascultau în tăcere, apoi își reluau discuția ca și cînd el n-ar fi spus nimic. Vorbeau iar despre preocupările lor și Patacano declara că vrea să caute de lucru la fabrica din sat. Ceilalți dădeau din cap în semn de încuviințare și spuneau că la fabrică se cîștigă mai mult. „E bine să ai o bucată de pămînt pe care să-l lucrezi în orele libere ca să cîștigi cîteva *pesetas* în plus, numai să nu depinzi de el. Trăiești ca un cîine și nu te alegi cu nimic".

Apoi jucau licitație pe boabe de fasole. „Nu ne îngăduim să pierdem în cinci minute munca de o zi întreagă", spuneau ei, și făceau cu ochiul. Vorbeau în monosilabe și debitau fraze banale.

Duminica se scăldau în lacul dintre roșcovi și Alvarito mergea cu ei. Veneau și fetele acolo, toți țipau, glumeau, și se zbenguiau la soare ca niște cățeluși. Numai el tăcea, zîmbea sceptic și se ținea deoparte. Deschidea gura doar ca să vorbească despre bazinele din Barcelona și să spună că era o adevărată desfătare să înoți în ele. Și cinematografele, și fotbalul și barurile — spunea el —, și spectacolele de revistă, da, acelea erau într-adevăr distracții. Vorbea fără chef, cu un aer plictisit. Cum începea să spună ceva, ceilalți zîmbeau pe ascuns, schimbau priviri complice și-și dădeau coate. În cele din urmă Alvarito se întindea la soare, ceva mai la o parte, ca și cînd n-ar fi meritat osteneala să continue.

Într-o zi, după ce tăcu el, unul dintre băieți începu să-i imite felul de a vorbi. Alvarito se ridică și erau cît pe-aci să se încaiere. „Știți, îl imita celălalt, eu prefer mașinile englezești". Alvarito strigă : „Gata, isprăvește. Ai auzit ? Isprăvește odată". Făcu cîțiva pași spre cel care vorbea dar ceilalți îl opriră. „Lasă, nu vă certați, îi spuse Patacano. Și apoi, nu vezi că e mai zdravăn decît tine ?" Dar Alvarito se smuci din mîinile lui, își adună hainele și începu să coboare dealul, printre copaci. A fost ultima oară cînd s-a scăldat în lacul dintre roșcovi.

În vara următoare, Alvarito veni în sat abia în septembrie. Părinții îi scriseseră la Sitges ca să-l cheme acasă. „Ne pare bine că te distrezi — spuneau ei — dar nu trebuie să ne uiți de tot".

În anul acela, rămase patru săptămîni în sat, dar fu tot timpul singur. Se plimba pe cîmp, stătea la soare, se ducea la vînătoare. Abel rămînea acasă ; se îngrășase prea tare și nu mai era bun decît pentru joacă. După-masă, Alvarito citea sau asculta un post de radio, trîntit într-un șezlong sub pruni. Cînd taică-său n-avea nevoie de mașină, o lua el și se ducea să bea ceva într-un sat oarecare din apropiere.

Pe înserat, cînd își termina treaba, don Victor ieșea și el în grădină, se așeza lîngă Alvarito și stăteau amîndoi la taifas pînă la ora cinei. Se întuneca, dar nu aprindeau lumina dintre frunzele de caprifoi și rămîneau mai departe așa, fiecare la locul lui, cu ochii la stele. Din cînd în cînd liniștea era întreruptă de lătratul vreunui cîine.

Don Victor vorbea despre tinerețea lui, despre timpurile cînd nu puteai să ieși din casă cu cravată, apoi de anii petrecuți în refugiu în Franța, de anii de război... „Eu n-am ieșit niciodată din satul ăsta. Acuma cred că nici n-aș mai pleca, chiar dacă aș avea posibilitatea. Dar tu, Alvarito, trebuie să studiezi și să ajungi un chirurg bun. Cînd ai să-ți termini facultatea, ai să pleci într-o călătorie de studii în Statele Unite. La întoarcere, dacă ai un pic de noroc, ai să-ți faci cea mai frumoasă clientelă din Barcelona". Vorbea rar și cu glasul dogit de tutun, mîngîindu-și distrat mustățile care începeau să încărunțească. Într-o zi îi oferi o țigară. „Vrei să fumezi și tu ?" întrebă el șovăind. Dar cînd văzu cum fumează Alvarito, adăugă cu un zîmbet : „Ei, cred că nu voi avea niciodată motiv să mă învinuiesc că ți-am dat prima țigară".

Din cînd în cînd, la o oră tîrzie din noapte, Alvarito intra în „Barul Roig". Cerea o cafea și-și petrecea timpul privind jucătorii de cărți, de parchís sau de domino. Cînd se întîlnea cu vreun cunoscut, se salutau și schimbau cîteva cuvinte la întîmplare. Pe Patacano îl mai văzu o singură dată, dar nu la cafenea, ci într-o duminică dimineață, afară, la cîmp. Alvarito ieșise să se plimbe și se întorcea spre sat cînd îl zări stropind niște ardei, cu picioarele goale și pline de pămînt. Patacano îi spuse că intrase ca muncitor la fabrică și lucra în schimbul de noapte ; mai tîrziu, adăugă el, cînd va avea vîrsta reglementară, voia să se facă șofer pe un camion. Alvarito îi spuse că el voia să fie doctor. Urmă o pauză, după care vorbiră despre anii copilăriei lor, recunoscînd că fuseseră ani frumoși, trăiți din plin. Apoi începură amîndoi să tușească, cu ochii țintă la apa care curgea prin canal.

Trei zile după aceea, Alvarito se întoarse la Barcelona. Era în ultima clasă de liceu, și învăța mai mult decît în alți ani. După-masa, la sfîrșitul orelor de curs, continua să ia lecții de gimnastică. Învăța boxul cu un profesor elvețian și, după cîteva luni de antrenament, ajunse unul dintre elevii lui cei mai buni. „Ai aptitudini și o excelentă condiție fizică, îi spunea elvețianul. Dacă te-ai ocupa serios, ai putea fi un bun profesionist".

Duminica după-masă ieșea cu Fefa, fata pe care o sărutase cu ani în urmă în poarta școlii și pe care o reîntîlnise cu cîteva luni înainte, la o serbare. Mergeau amîndoi la cinematograf sau la un bar cu separeuri, despre care auzise vorbindu-se la lecțiile de gimnastică. Noaptea făcea plimbări cu prietenii. Îi spunea lui bunicu-său că învață cu vreunul dintre colegi, fiindcă noaptea înțelege mai bine problemele de matematică. Și bunicul Augusto, care moțăia acum toată ziua în salon, îi spunea doar să nu se obosească prea tare și afirma că în ceea ce-l privește, preferase totdeauna să învețe dimineața...

Cutreiera cu ceilalți băieți barurile de pe Rambla, rătăceau prin port și examinau cu interes femeile care fumau și rîdeau în cafenele. Uneori

intrau în sala vreunui teatru de varieteu și schimbau cîteva cuvinte cu coristele. Apoi se duceau prin taverne ca să bea. Vorbeau mereu de timpul scurt pe care-l mai aveau de petrecut împreună și-și făgăduiau să se întoarcă mai tîrziu la școală fumînd și aruncînd rotocoale de fum în nasul profesorilor.

Alvarito avea totdeauna bani pentru astfel de escapade. Îi cerea lui bunicu-său, care avea o foarte proastă memorie a cifrelor, și bunicul îi dădea. „În ziua de azi viața e scumpă, spunea el, foarte scumpă". Bunicul Augusto nu-și mai amintea decît de evenimentele petrecute de mult, în tinerețea lui. Seara mînca pe furiș ferindu-se să nu-l vadă Amelia, apoi rămînea să citească în salonul întunecos și adormea de fiecare dată la jumătatea lecturii. Cînd se trezea părea dezorientat : privea în jur, zărea peștii roșii și striga : „Magdalena". Uneori își confunda fiul cu nepotul și în loc de Alvaro spunea Victor. Apoi rectifica rușinat : „Știi, semănați așa de bine. Îmi amintesc de el cînd avea vîrsta ta și ambițiile tale. Îmi spunea că vrea să fie doctor ca și mine. Voia să studieze în Germania, să ajungă unul dintre cei mai buni doctori din Barcelona... Dar nu s-a putut, nu i-au îngăduit împrejurările, războiul... N-a avut noroc băiatul ăsta, n-a avut noroc...". Începea să tușească și ochii i se umezeau.

Alvarito își termină liceul în iunie, dar căzu la bacalaureat fiindcă încercase să copieze. În consecință, rămase toată vara la Barcelona să învețe.

Singura lui distracție era lecția de gimnastică, la care se ducea în fiecare dimineață înainte de dejun. Fefa plecase în vacanță, iar cei doi buni prieteni ai lui, care căzuseră ca și el la bacalaureat, învățau și ei. Spre seară, cînd se răcorea, se întîlneau toți trei să învețe împreună. Începeau prin a repeta o lecție, dar sfîrșeau de fiecare dată vorbind despre altele. Ceilalți doi își exprimau bănuiala că Alvarito e în corespondență cu Fefa și rîdeau de el, dar după ce Alvarito recunoscu într-o seară că așa era, îl lăsară în pace. „Sîntem aproape logodiți", spuse el.

Dădu examenul în septembrie și-l luă cu succes. În aceeași zi expedie părinților o carte poștală, în care le comunica rezultatul, și-și anunța sosirea pentru săptămîna următoare. „N-am să rămîn decît două zile, scria el. Cursurile facultății încep curînd și trebuie să fac formalitățile de înscriere. Dar nu vă îngrijorați, am să mă întorc iar mai încolo cu mașina și am să-mi aduc cîțiva prieteni. Anul acesta voi fi mult mai liber". Apoi plecă la Sitges, să se odihnească și să înoate.

Sosi în sat într-o sîmbătă la începutul lui octombrie, după culesul viilor. Vița sălbatică sîngera pe garduri, pe zidurile vechi, și adunată în curțile cu teascuri de vin, tescovina își răspîndea aroma în tot satul. Părinții îl așteptau în piața bisericii. Păreau încîntați. În drum spre casă, don Victor pomeni de o plimbare în Lérida [1], la

---

1 Provincie catalană situată la nord-vest de Barcelona.

vînătoare de potîrnichi. „Aici nu mai merge, spunea el. Pentru fiecare piesă ai doi vînători".

După cină, Alvarito dădu o raită pe la „Barul Roig". În sală era cald și cele șase ferestre stăteau larg deschise. Era mare aglomerație în seara aceea și vorbea toată lumea deodată, dar zgomotul discuțiilor era dominat de sunetul sec al pieselor de domino mișcate pe mese. Alvarito își croi drum la tejghea și ceru o bere. O bău împărțind saluturi cunoscuților și apoi urmări desfășurarea unei partide de licitație. Din cînd în cînd intrau clienți noi, care clipeau din ochi, orbiți de lumina neonului. Alvarito îi privea prin fumul țigării și răspundea la salutul cunoscuților. Peste puțin, cîțiva bărbați se îndreptară spre o masă unde băiatul fierarului își încerca puterea cu un tînăr din Murcia, care lucra la fabrică. Alvarito nu se mișcă de lîngă tejghea, dar printr-o spărtură a cercului privitorilor îl zări pe fiul fierarului apucînd încet brațul celuilalt, pînă cînd îl sili să atingă masa. Apoi privitorii îi făcură loc murcianului care se ridica scuturîndu-și mîna. „Strașnic m-a strîns afurisitul ăsta", spuse el în timp ce spectatorii rîdeau și-l băteau pe spate.

Alvarito dădu berea pe gît, puse paharul pe tejghea, își șterse gura cu dosul mîinii și se apropie de masă. Îl atinse pe umăr pe fiul fierarului și-i spuse : „Ce-ar fi să încercăm ?" Celălalt înălță capul și se uită la el cu sprîncenele ridicate. „Dacă vrei..."

Lumea îi făcu loc și Alvarito se așeză pe scaunul gol. Acum toți privitorii aveau ochii ațintiți asupra lui și-și dădeau coate. „Ia te uită", ziceau ei și-i chemau și pe cei de la alte mese. Cei care stăteau la taifas sau jucau în alte grupuri se apropiară și în jurul mesei lor se adună imediat un cerc larg și compact. Oamenii se înghesuiau curioși. „Ia să vedem, spuneau ei. Faceți loc". Alvarito făcu vreo cîteva mișcări cu brațul înainte de a-l îndoi în fața adversarului, respiră adînc și se înțepeni pe scaun. În lumina crudă a neonului părea cam palid.

Cele două mîini se încleștară și în sală se așternu o tăcere adîncă pe care toată lumea o respectă cîteva clipe, adică atît cît îi trebui lui Alvarito ca să îndoaie brațul celuilalt. La început, cele două brațe rămăseseră rigide, în timp ce fețele luptătorilor se crispau și se înroșeau. Gîturile erau brăzdate de o mulțime de vene și tendoane, care se umflaseră formînd parcă un mănunchi de rădăcini. Apoi, încheieturile lor șovăiră o clipă, încordate, și băiatul fierarului începu să cedeze treptat, pînă cînd atinse masa cu dosul mîinii. Atunci tăcerea se destrămă și toată lumea se repezi spre ei, bătîndu-i pe spate și spunîndu-le cîte ceva. Evenimentul acesta avea să fie comentat multă vreme în piață și la bărbier, la Club și la „Barul Roig" ; aveau să vorbească despre el copiii de școală și bătrînele care împleteau în porțile caselor, înșirate de-a lungul drumului cu croșetele în mîini.

Apoi Alvarito ceru încă o bere. Necunoscuţii se depărtaseră şi acum rămăsese înconjurat doar de feţe familiare. Îşi bău berea în tăcere, cu sorbituri mici şi nervoase, aruncînd în jur priviri fugare şi respirînd încă sacadat. Ceilalţi vorbeau între ei dar i se adresau parcă numai lui, pe rînd, fie că-l tutuiau, fie că foloseau persoana a doua plural. „Ia te uită", spuneau ei şi clătinau din cap.

— La una ca asta nu mă aşteptam, zău aşa, spuse unul. Cînd l-am văzut că se aşază mi-am spus : „Ei drăcie. Ce l-a apucat ?"

— Şi eu am crezut aşa, spuse altcineva. Pe băiatul fierarului nu poate nici Patacano...

— Patacano ? exclamă un al treilea. Sigur că nu poate ! Cum vrei să poată ?!

— Nu, măi. Am vrut să spun că n-ar fi putut nici înainte de accident.

Alvarito înălţă capul.

— Care accident ? întrebă el.

— Cum, n-aţi ştiut ? O presă i-a tăiat trei degete de la mînă.

— Nu mai spune. Îmi pare rău, zău că-mi pare rău. Şi cum s-a întîmplat ?

— Păi, la fabrică, să vedeţi, o presă... Şi acuma e amărît, înţelegi ? Uite, e ca şi Roig... Şi nu vrea să vină aici să se mai distreze şi el.

— Eu îl înţeleg foarte bine, spuse unul care tăcuse pînă atunci. Şi tu ai face la fel dacă ai şti că ai numai şapte degete.

— Mă rog, nu zic nu. Dar eu am spus numai că Patacano e amărît. Cred şi eu că e firesc.

N-are să mai ajungă niciodată şofer pe camion, cum voia.

— A avut ghinion, spuse Alvarito.

— Da, zău, încuviinţară ceilalţi.

— Şi ce băiat bun era...

— Bun. Foarte bun.

Toţi încuviinţară dînd din cap. „Da, foarte bun".

— În fine, spuse unul. O să-i treacă. Pînă la urmă o să se obişnuiască cu gîndul că are numai şapte degete şi o să înceapă să vină iar pe aici.

Alvarito îşi goli paharul şi-şi luă rămas bun. Cînd să iasă pe uşă, băiatul fierarului veni după el să-i strîngă mîna. „Bravo! spuse el. Vă urez mult noroc". Alvarito zîmbi şi-l bătu pe umăr : „Mulţumesc".

Ieşi în stradă şi o luă pe sub platanii sfredeliţi din loc în loc de lumina slabă a cîte unui bec. Pe cer nu era lună. Lătratul unui cîine sfîşie tăcerea nopţii. Vîntul gonea pe stradă frunzele căzute. Alvarito începu să fluiere o melodie la modă.

În dimineaţa următoare, taică-său îi dădu maşina şi Alvarito coborî în satul din vale să facă baie în mare. Apoi făcu un duş şi se duse să bea ceva pe terasa unui restaurant. Terasa era aproape pustie ; cîteva perechi stăteau liniştite sub umbrele. Un difuzor transmitea melodia tărăgănată a unui *slow-fox* lent. Alvarito ceru chelnerului hîrtie şi plic şi-i scrise Fefei.

După-masă luă o cafea la „Barul Roig". Şedea aşa, cu cotul sprijinit de o bară, cînd dulgherul,

care era de mulţi ani primarul satului, se apropie de el zîmbind. Era un individ slab, cu păr creţ şi mustăcioară neagră şi cu o înfăţişare destul de îngrijită în costumul lui de culoare închisă. Se bucura de foarte puţină simpatie în sat. „Nu ştiam că avem un atlet printre noi“, spuse primarul. Luară împreună o cafea şi vorbiră despre viaţa plicticoasă de la ţară. Apoi Alvarito intră la Club, unde rulau două filme, şi mîncă seminţe tot timpul cît ţinu spectacolul.

Cînd se întoarse acasă mai făcu un duş, se trînti pe şezlong, sub prunii din grădină şi ascultă radioul. La cină mîncă cu poftă şi vorbi mult; spunea glume şi-şi imita foştii profesori. Apoi se întoarse în grădină cu taică-său şi ascultară împreună rezultatele meciurilor din campionat. Cînd se termină emisiunea, don Victor închise aparatul. Erau singuri şi se priveau la lumina becului care atîrna printre frunzele de caprifoi. Don Victor desfăcu încet un pachet de tutun. Nu se auzea decît foşnetul celofanului.

— Alvaro, spuse el în cele din urmă. Am auzit că ieri ţi-ai încercat puterea cu băiatul fierarului.

— Da, tată.

— Să ştii că asta nu-mi place. Nu-mi place să ştiu că fiul meu ia parte la astfel de competiţii.

Alvaro tăcea, cu ochii în pămînt.

— Fireşte, atîta timp cît îi baţi pe ceilalţi, n-am nimic de obiectat, continuă taică-său şi un zîmbet îi apăru pe faţă. Dar să ştii că nu-mi plac chestiile astea.

Don Victor îşi aprinse ţigara. Apoi scoase din buzunarul pantalonilor un pacheţel lunguieţ şi-l întinse fiului său.

— Aşa, spuse el, şi acum, după ce te-am dojenit, îţi dau şi premiul. Şi în timp ce Alvarito rupea învelişul, adăugă:

— Un ceas elveţian de precizie. Şi mie mi-a dăruit bunicul tău un ceas cînd mi-am luat diploma. Acela era de aur, fireşte, dar ce să-i faci? Nu mai sînt timpurile de altă dată.

— Oh!... exclamă Alvarito.

Privea ceasul culcat în cutia lui ca o perlă într-o scoică, strălucitor la lumina becului electric.

— Un ceas e un obiect indispensabil, nu-i aşa? întrebă don Victor. Orice om de onoare trebuie să fie punctual. E inadmisibil să întîrzii la anumite întîlniri.

Alvarito era radios. Îşi ridică privirea spre taică-său care-i făcea cu ochiul.

A doua zi dimineaţă, vremea fu însorită şi caldă. Alvarito plecă din sat spre Barcelona, la universitate. Aerul mirosea a tescovină şi viţa sălbatică sîngera pe ziduri ca o rană. Se întîlni cu Teresina, cu Adrian, cu Rosita, cu plăpumarul şi cu brutarul şi cumpără tutun la debitul bătrînului Domingo. Apoi se urcă în autobuz în piaţa bisericii. Cînd ajunse în satul de jos, arătătoarele de pe cadranul ceasului său indicau orele opt şi douăzeci şi şapte de minute. Trenul sosea în gară la nouă şi cinci; Alvarito intră la „Terramar“ să ia o cafea.

— Chelner, chemă el și lăsă cîteva bancnote pe tava goală.

— Mulțumesc, domnule, spuse chelnerul cu părul argintiu.

La masa din fund nu rămăsese decît una dintre cele două străine, cea zveltă și blondă. Își sprijinea coatele pe masă și privea gînditoare spre fereastră, peste capul lui Alvarito. Tînărul o privi fix, dînd drumul la rotocoale leneșe de fum, pînă cînd străina coborî privirea. Acum se juca cu lingurița. Alvarito se ridică zîmbind și-și încheie haina. Turti mucul țigării în scrumieră și ieși cu pas hotărît, fără să se întoarcă. Chelnerul îi deschise ușa.

Afară strălucea un soare albicios care umplea orizontul de ceață și rănea ochii. Pe plajă un om demonta ultimele cabine de baie, și lîngă grămada de scînduri doi cîini se miroseau excitați. Ceva mai încolo, o servitoare îmbrăcată în alb se zbenguia cu niște copii, alergînd pe nisip ca o fetiță. De departe se auzea sunetul stins al unei armonici.

Alvarito ajunse la rambleu și o luă de-a lungul șinelor. Calea ferată se întindea dreaptă și strălucitoare, mărginită de ambele părți de cîte un gard de lemn cenușiu. Acum avea de mers pe o cărare de pămînt uscat și bătătorit, paralelă cu șinele, pe lîngă pietrele înnegrite. Apoi intră în interiorul gării pe o scurtă alee cimentată. Șipcile gardului își proiectau umbra scundă și oblică pe toată lungimea peronului. Mai încolo, chiar lîngă clădire, creșteau patru duzi și cîțiva leandri, iar în straturile din fund se zăreau regina nopții și indrișaim. Frunzele, florile și tulpinile se încovoiau în soare, prăfuite și moi.

Cînd ajunse la chioșcul cu ziare, mai erau șapte minute pînă la plecarea trenului. Alvarito ceru o revistă de sport.

— N-am mărunțiș, spuse copilul care vindea în chioșc.

— Nu-i nimic, băiatule. Ia-ți și tu niște ananas.

Îl mîngîie pe cap și-l ciufuli.

Intră în sala de așteptare, răcoroasă, întunecoasă, și aproape pustie la ora aceea. Un cățeluș tolănit pe dreptunghiul de soare care intra pe ușă îl privea cu ochi de bolnav, holbați și strălucitori. Alvarito se aplecă spre ghișeul casei de bilete. De cealaltă parte, o mînă se întinse spre el:

— Barcelona. Un bilet de clasa întîi.

LOCUL ACŢIUNII

Barcelona, capitala şi provincia cu acelaşi nume. Optsprezece ani după războiul civil [1].

Personajele

Don Augusto. Moşier. Deşi avocat, n-a practicat niciodată. Mort în Franţa, la Saint-Raphaël, cu mai bine de douăzeci de ani în urmă. Născut în Cuba, ca fiu al unui emigrant, a studiat dreptul la Barcelona pentru a se supune dorinţei tatălui său. S-a căsătorit, dar a rămas văduv şi cu un copil, după primul an de căsnicie. După aceea a locuit aproape fără întrerupere la moşia sa, La Mata, o proprietate situată în provincia Barcelona. Colecţiona ierburile şi plantele din regiune În 1936 s-a mutat la Saint-Raphaël.

Don Augusto. Rentier, mic proprietar. Pregăteşte de mulţi ani o carte de popularizare despre diferite probleme economice. Locuieşte cu soţia şi cu nepotul lui într-o vilă mică, situată într-un cartier periferic al oraşului. A avut doi copii, dintre care cel mai în vîrstă trăieşte în America.

---

1 Vd. n. 1 p. 22.

Don Augusto. Om de afaceri. S-a născut şi a studiat la Barcelona. În anii de liceu îşi petrecea vacanţele pe moşia părinţilor săi, La Noguera. A călătorit în străinătate, s-a căsătorit şi a avut doi copii. Locuia cu familia sa la Barcelona într-o vilă mare, clădită în stilul secolului al nouăsprezecelea. Mai tîrziu s-a mutat într-un apartament din centru, în care a murit cu şase ani în urmă.

Don Augusto. Medic pensionar. Văduv de trei ani. Locuieşte cu nepotul său şi cu o servitoare într-un apartament mare şi întunecos. Fiul lui e şi el medic într-un sat.

Doña Magdalena. Soţia unui mare moşier, moartă la Barcelona cu 39 de ani în urmă, curînd după căsătorie.

Doña Magdalena. Soţia unui mic proprietar. Locuieşte cu soţul şi cu nepotul ei într-o vilă situată la marginea oraşului. Dintre cei doi fii ai săi, cel mai tînăr a murit într-un accident de automobil cu opt ani în urmă. Cel mai mare e profesor la o universitate americană.

Doña Magdalena. Soţia unui om de afaceri. De şase ani e văduvă. Locuieşte împreună cu fiul şi cu nepoţii ei.

Doña Magdalena. Soţia unui medic pensionar. Locuia într-un apartament mare şi întunecos, împreună cu soţul ei şi cu o servitoare. A avut un fiu şi un nepot. A murit cu trei ani în urmă.

Victor. Fiu de mare moşier. Mama a murit la naşterea sa. Şi-a petrecut copilăria pe moşia familiei, o proprietate întinsă din provincia Barcelona. Potrivit dorinţei tatălui său, şi-a făcut liceul ca intern. Apoi a studiat ingineria, dar şi-a întrerupt cariera luînd parte la războiul civil. S-a căsătorit trei ani mai tîrziu. Nu are copii.

Victor. Fost combatant. Căsătorit şi cu un copil. A practicat mai multe sporturi. A murit cu soţia lui într-un accident de automobil cu vreo opt ani în urmă.

Victor. Medic de ţară. Fost combatant. Căsătorit, are un fiu care studiază la Barcelona.

Alvarito. Şi-a dat bacalaureatul. S-a născut în provincia Barcelona, în satul în care tatăl lui e medic. A crescut acolo, apoi a intrat într-un internat. Vacanţele de vară le petrecea la ţară. A urmat ultimele clase de liceu ca elev extern, locuind la bunicii lui, într-un apartament mare şi întunecos. Practică diferite sporturi.

Bernardo. S-a născut la Barcelona, în casa în care locuieşte şi acum cu bunicii lui, o mică vilă situată la marginea oraşului. Începuse să facă primii paşi cînd şi-a pierdut părinţii într-un accident de automobil.

Bernardo. S-a născut într-un sat din provincia Murcia. Unicul său frate a căzut în copilărie peste un cuptor încins şi a murit de pe urma arsurilor. Locuieşte acum la Barcelona, cu părinţii lui. E elev la o şcoală parohială.

Dina. Fetiţa argatului de pe o mare moşie din provincia Barcelona.

Dineta. Fiica unui dijmaş. Necăsătorită. Locuieşte cu tatăl şi cu unul din fraţi şi se ocupă de gospodărie. Mama ei a murit în timpul unui bombardament.

Claudina. Soția unui țăran. Toată viața a muncit pămîntul ca un bărbat. Soțul ei este argat pe o mare moșie situată în provincia Barcelona. Au o fată. Socrul său, fostul argat al moșiei, incapabil de muncă în momentul de față, locuiește la ei.

Claudina. Soția unui salahor. S-a născut într-un sat din Murcia, unde s-a căsătorit și a avut doi copii. Cel mai mare a murit de timpuriu. Familia locuiește acum cu chirie la Barcelona, oraș în care s-a stabilit datorită demersurilor lui Antonio, fratele Claudinei. După-amiezele spăla rufe la o pensiune.

Ciriac. Argat pe o moșie situată în provincia Barcelona. E însurat și are o fetiță.

Ciriaco. Zilier în satul lui de baștină, din Murcia. E căsătorit și are un copil. Cumnatul lui i-a găsit locuință și de lucru la Barcelona, unde s-a mutat cu familia. De atunci lucrează ca salahor.

Amelia. A fost servitoare în tinerețe. S-a măritat cu vizitiul casei unde slujea. Unicul ei fiu a murit la Barcelona în vîrstă de douăzeci de ani. In acea epocă soțul luase în arendă o grădină de flori pe care o lucrau împreună. Cu un an de zile în urmă au fost nevoiți să renunțe la ea. Acum trăiesc din economii, într-o casă de la periferia orașului.

Amelia. Țărancă, nevasta unui dijmaș. A murit cu nouăsprezece ani în urmă, în timpul unui bombardament.

Mingo Cabot. Muncește în dijmă o bucată de pămînt. A mai fost dijmaș și înainte pe alte moșii. De

nouăsprezece ani e văduv. Are o fată și doi băieți, dintre care unul e în Franța.

Domingo. Fost argat la moșia La Mata. Continuă să trăiască acolo cu familia, dar nu mai muncește.

Domingo. Născut pe moșia La Noguera, unde fusese argat și tatăl său. A muncit pămîntul pînă cînd proprietarii l-au luat la Barcelona, unde a fost mai întîi vizitiu și apoi grădinar. S-a însurat cu o servitoare. Unicul lor fiu a murit în timpul unui bombardament. In perioada aceea nu mai era grădinar și locuia cu chirie împreună cu soția într-o locuință la periferie. Au luat în arendă o grădină de flori, afară din oraș.

Redactor responsabil : ZAICIC OLGA
Tehnoredactor : MALCAŞ SORINA

Dat la cules 11.03.61. Bun de tipar 08.08.61. Apărut 1961. Tiraj 10145 ex. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 10,90. Coli tipar 8,5 A. nr. 0.165 C.Z. pentru bibliotecile mari 8A C.Z. pentru bibliotecile mici 8A – 31=R.

Întreprinderea centrală de poligrafie M.F.A. Str. Isvor nr. 137, Bucureşti R.P.R., comanda nr. 1615

ERATĂ

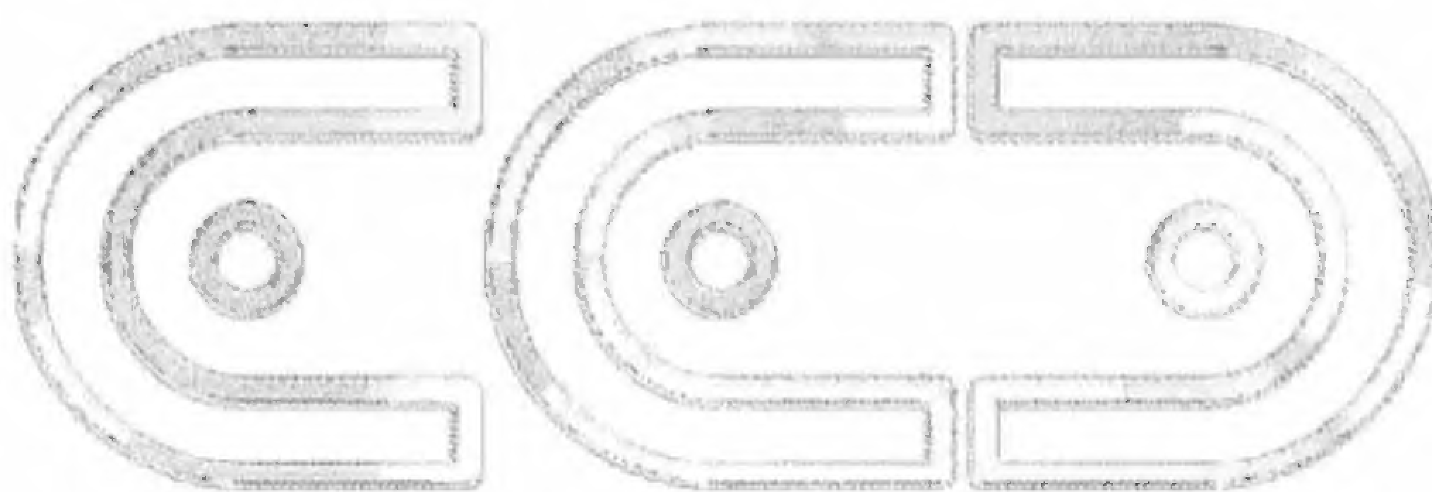
La pag. 242, rîndurile 1—2 au fost inversate.

Se vor citi precum urmează:

Avea şi un tată care lua cu mîna cărbuni încinşi ca să-şi aprindă pipa. În schimb n-avea

Greşeala s-a produs din vina tipografiei.

Scanare și prelucrare digitală

de

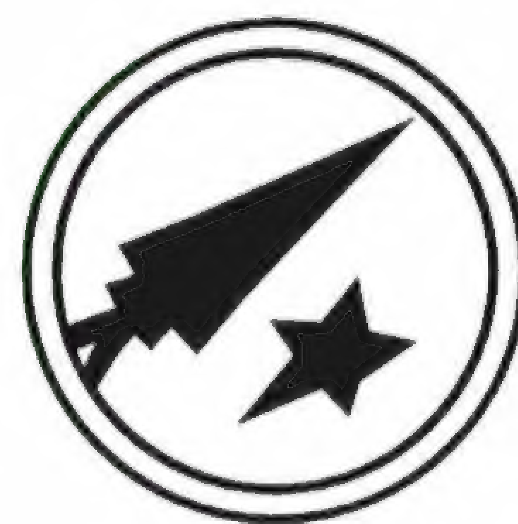

Anonim

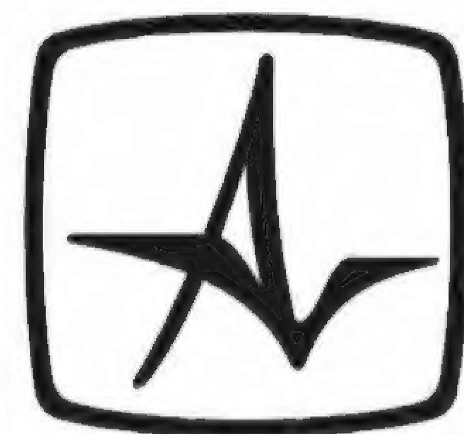

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

